

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ LXVIII

ISSN 0350–185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

и

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXVIII

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горићан-Премк, др Рајна Драјићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина В. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Предрај Пипер,
др Слободан Реметић, др Андреј Н. Собољев, др Живојин Ситанојчић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска, др Виктор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД

2012

Први број *Јужнословенској филолоја* изашао је 1913. године, у Београду, покретач и издавач Александар Белић, члан Српске краљевске академије. Од броја XVIII часопис издају Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

808

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ филолог / главни уредник Предраг Пипер. – Год. [1], књ. 1, св. 1/2 (1913) ; год. [2], књ. 2, св. 1/2 (1921) – књ. 11 (1931) ; књ. 12 (1933) – књ. 17 (1938/1939); књ. 18 св. 1/4 (1949/1950)–. – Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1913–1938 ; 1949/1950–. – 24 cm

Годишње

ISSN 0350/185x = Јужнословенски филолог

COBIS.SR-ID 615183

Рецензенти радова који се објављују у LXVIII броју *Јужнословенској филолоја*:
доц. др Ничка Бечева, проф. др Даринка Гортан-Премк, проф. др Јелица Јокановић-
Михајлов, проф. др Мирослав Николић, проф. др Предраг Пипер, проф. др Слободан
Реметић, проф. др Живојин Станојчић и проф. др Срето Танасић

Секретар редакције: др Рајна Драгићевић

Израду и штампање финансирало је Министарство за просвету и науку
Републике Србије.

Прихваћено на седници Одељења језика и књижевности САНУ 19. јуна 2012.

Издаје:

Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36

Коректура:

Марија Селаковић

Припрема за штампу: Београдска књига (www.begradskaknjiga.co.rs)

Штампа:

Чигоја штампа

САДРЖАЈ

Студије и расправе

- Слободан Ј. Павловић: Позиционирање субјекта,
предиката и објекта у старосрпском језику XII и XIII века7–26
- Радивоје М. Младеновић: Флексија и аналитизам
именица на *-a* у говору јужнокосовског села Гатње27–47
- Радмило Н. Маројевић: Ријечи с двоструким
(главним и побочним) акцентима: прозодијско-интонациона
интерпретација текста *Луче микрокозма*.....49–69
- Срето З. Танасић: Агенс у пасивним реченицама
у савременом српском језику71–90
- Рајна М. Драгићевић: О именицама у служби предлога91–111
- Људмила В. Поповић: Функције плусквамперфекта
у савременом српском и украјинском језику113–145
- Искра Ликоманова: Језичка ситуација на српском подручју данас
(са освртом на релацију стандард – разговорни језик)147–157

Некролози

- Божо Ћорић: Академик Асим Пецо (1927–2011)159–162
- Ничка Бечева: Проф. др Искра Ликоманова (1956–2011)163–167

Прикази и критика

- Срето З. Танасић: *Грамађика и лексика у словенским језицима:*
Зборник радова с међународној научној симпозијума.
– Нови Сад: Матица српска – Београд: Институт
за српски језик САНУ, 2011.169–174
- Драгана Радовановић: Драгољуб Петровић и Јелена Капустина:
Из лексике Качера. Српски дијалектолошки зборник
LVIII, Београд: Српска академија наука и уметности
и Институт за српски језик САНУ, 2011, стр. 1–336.175–180

- Марина Николић: Софија Милорадовић, *Музички жаргон младих и младежњий музикаљни сленг (компаративни поглед)*, Етнографски институт САНУ – Институт за српски језик САНУ, Београд, 2012, 308 стр.181–188
- Рада Стијовић: Снежана Петровић, *Турцизми у српском њризренском говору. На материјалу из рукописне збирке речи Димитрија Чемерића*. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 2012, 1–423 стр.189–195
- Драгана Керкез, Биљана Марић: В. А. Плунгян. *Введение в грамматическую семантику: грамматические значения и грамматические системы языков мира*, Москва, 2011, 670 стр.196–207
- Александра Марковић: Гордана Штрбац: Допуне комуникативних глагола. Синтаксичко-семантички и лексикографски опис. – Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2011, 223 стр.208–215
- Неда Павловић: *Село и град у култури Бугара и Срба // Селото и градът в културата на Българи и Срби*. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методиј“, 2011, 202 стр.216–220
- Дарја Д. Војводић: Ж. С. Головки. *Современное языковое строительство в Восточной Славии (вторая половина XX – начало XXI веков)*. – Харьков: Факт, 2010, 176 стр.221–227
- Бранкица Марковић: Dunja Jutronić, *Splitski govor – od vapura do trajekta*, Split: Naklada Bošković, 2010, 474 str.228–232

Библиографија

- Библиографија за 2010. годину расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској233–332

Регистри

- Регистри333–346
- Регистар кључних речи333–333
- Именски регистар334–346
- Упутство за припрему рукописа за штампу347–354

СЛОБОДАН Ј. ПАВЛОВИЋ*

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за српски језик и лингвистику

ПОЗИЦИОНИРАЊЕ СУБЈЕКТА, ПРЕДИКАТА И ОБЈЕКТА У СТАРОСРПСКОМ ЈЕЗИКУ XII И XIII ВЕКА**

У раду се, у светлу типолошких и дијахроних проучавања реда речи, разматра позиционирање субјекта, предиката и објекта у старосрпској пословно-правној писмености XII и XIII века. У старосрпском језику ред речи није фиксиран, али се применом парадигматски изнијансиране статистичке анализе SVO модел идентификује као базични тип реченичне линеаризације. Овај модел, као израз развијене синтаксичке транзитивности, учесталији је од свих осталих типова дистрибуције субјекта, предиката и објекта: SVO 51,1%, VSO 14,6%, OVS 13,5%, SOV 8,3%, VOS 7,3%, OSV 5,2%. У реченицама с директним (O) и индиректним објектом (O_I) директни објекат по правилу претходи индиректном објекту (OO_I 64,6% : O_IO 35,4%).

Кључне речи: старосрпски језик, ред речи, глаголска фраза, синтаксичка транзитивност, конфигуративна синтакса.

1. Теоријско-методолошки приступ реченичној линеаризацији.

Са чуеном Гринберговом студијом о универзалним односима у дистрибуцији пунозначних реченичних компоненти (GREENBERG 1963) реченична линеаризација добија статус кључног синтаксичког параметра у дефинисању типолошког профила конкретног језика, али и правца његовог дијахроног кретања. Предисторија целог проблема могла би се пратити још од Г. Жирара, који средином XVIII века дели језике – према распореду субјекта (S), предиката (V) и објекта (O) – на аналошке и транспозитивне, при чему је аналошким језицима својствен SVO распоред реченичних елемената, будући

* slobodanpavlovic@sbb.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта *Историја српског језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

да кореспондира с природним током мишљења, док транспозитивне језике карактерише SOV дистрибуција реченичних конституената, настала „променом“ природног тока мишљења (РАМАТ 2011: 17). Ипак, права филолошка претходница Гринбергових типолошки оријентисаних лингвистичких истраживања може се тражити, по мишљењу Ђ. Графија (GRAFFI 2011: 26), тек у Габеленцовим истраживањима реда речи с краја XIX века.

Упоредо с типолошким (а често и укрштено с њима) ишла су и дијахроно усмерена истраживања реда речи, тако да се још од Б. Делбрика (1978: 13, 17–24) базичним праиндоевропским распоредом реченичних елемената сматра SOV модел реченичне линеаризације, потврђен на санскритском језичком материјалу. Готово столеће касније, В. Леман (1974) – имајући сада у виду и Гринбергова типолошка истраживања – на нов начин актуализује Делбрикове налазе о праиндоевропском OV моделу низања реченичних конституената,¹ на основу чега ће П. Фридрих (1975: 68) ову хипотезу и назвати „Делбрик-Лемановом“.² Интензивирајући дијахроно усмерена истраживања реченичне линеаризације, Т. Гамкрелидзе и В. Иванов (1984: 320–325) SOV модел низања реченичних конституената, конкретизован као низ *A* (*актив*) – *In* (*инактив*) – *V* (*глагол*), сматрају природним, немаркираним типом праиндоевропске реченичне структуре, која функционише као површински израз језика активног типа. Променом активне типологије у номинативну (ГАМКРЕЛИДЗЕ – ИВАНОВ 1984: 267–319), тј. развојем глаголске транзитивности (ГРКОВИЋ-МЕЛДОР 2010) стари индоевропски SOV реченични модел мења се у нови SVO модел низања реченичних конституената. У основи новог, „транзитивног“ модела стоји антропоцентрични принцип хијерархијске секвентивности као један од типова иконичности (уп. ПАВЛОВИЋ 2010: 138, 142–143), по коме је реченица конципирана као језички израз ситуације у којој је агенс (само-активни актант, примарно човек) извориште радње идентификоване предикатом и усмерене ка пацијенсу (константно или ситуационо неактивном актанту) као циљу те радње.

¹ По Леману (1974: 30), „the fundamental order of sentences in PIE appears to be OV. Supports for this assumption is evident in the oldest texts of the materials attested earliest in the IE dialects.“

² Терминолошко решење П. Фридриха није најпрецизније пошто се њиме замагљује чињеница да се о идеји по којој је у праиндоевропској реченици „marked verb-initial and unmarked verb-final“ расправљало и пре В. Лемана (уп., на пример, WATKINS 1964, DRESSLER 1971).

Смена старог SOV модела низања реченичних конституената новим SVO моделом текла је поступно, а цео процес – који подразумева мање или више очигледно синхроно преклапање два језичка типа, па у вези с тим и емпиријско испољавање најразличитијих комбинаторних решења (SOV, VOS, OSV, VSO, OVS, SVO) – у теоријским оквирима генеративне граматике, тј. генеративне теорије управљања и везивања (Government and Binding Theory) посматра се као један од показатеља степена развијености синтаксичке конфигуративности.³ Дијахроно оријентисана индоевропеистика синтаксичку конфигуративност поима као развојни континуум који иде од наглашене неконфигуративности, својствене старијим индоевропским синтаксичким системима с наглашеном парадигматиком, па у вези с тим и релативно слободним редом речи, до изразите конфигуративности, својствене већини савремених индоевропских језика с наглашеном синтагматиком, па у вези с тим и релативно фиксираним редом речи.

1.1. Према типу реченичне линеаризације, језици би се у најопштијем смислу могли поделити на а) језике с фиксираним и б) језике с нефиксираним редом речи.

Синтетички језици – попут већине словенских – типолошки би припадали групи језика чија је реченична линеаризација у формално-синтаксичком смислу слободна, будући да синтаксичка улога реченичног конституента није дефинисана његовом позицијом, што и омогућује „препуштање“ реченичне линеаризације деловању прагматичких механизма.⁴ Наиме, у оваквим језицима примарни показатељ

³ Синтаксичка конфигуративност дефинисана је као супротност синтаксичкој неконфигуративности коју одликује појачана аутономност реченичних конституената, што се на реченичном плану, поред осталог, испољава кроз слободан ред речи, широку заступљеност нулте анафоре, синтаксичку дисконтинуираност фразних структура, одсуство динамизма именске фразе (на релацији актив – пасив) и развијен падежни систем (уп., на пример, RÖGNVALDSSON 1995, LURAGHI 2010, Павловић 2011б). Након генеративно усмерених истраживања конфигуративне синтаксе махом неиндоевропских језика, током осамдесетих година прошлог века (уп., на пример, HALE 1983, JELINEK 1984), уследила су све интензивнија истраживања овог феномена у индоевропским језицима, од деведесетих година прошлог века (уп., на пример, RÖGNVALDSSON 1995, HEWSON-BUBENIK 2006, LURAGHI 2010).

⁴ Ово није специфичност словенских језика будући да типолошка истраживања реченичне линеаризације оперишу појмом „дискурсне конфигуративности“ својствене и низу неиндоевропских језика у којима је линеаризација исказа регулисана информативним, тј. комуникативним, а не (само) граматичким, тј. синтаксичким функцијама реченичних конституената (уп. ТЕСТЕЛЕЦ 2005: 123).

синтаксичке функције реченичних конституената по правилу је морфолошки облик, па је позиционо варирање у начелу препуштено деловању прагматичких параметара: фокуса посматрања, функционалне реченичне перспективе, односно релације тема – рема (уп., на пример, Ковтунова 1976; Поповић 1997; Тошовић 2005).⁵

У аналитичким језицима, с друге стране, реченична линеаризација нужно је синтаксички дефинисана будући да се редукована морфолошка парадигматика надокнађује реченичном синтагматиком (уп., на пример, VENNEMAN 1974).

1.2. У језицима с фиксираним редом речи модел низања субјекта, предиката и објекта као основних реченичних конституената врло је лако утврдити будући да се он не може мењати. У језицима с нефиксираним редом речи може се, међутим, говорити само о базичном или примарном моделу дистрибуције основних реченичних конституената, према коме остали регистровани модели – будући на овај или онај начин маркирани – имају секундарни статус. По М. Драјеру (DRYER 2007: 73–78), базични ред речи конкретног језика утврђује се применом неколико основних критеријума, и то 1) фреквентивности, 2) дистрибутивности и 3) прагматичке неутралности.

Према критеријуму фреквенције, најчешћи модел линеаризације реченичних конституената по правилу је базичан. Избором одговарајућег функционално избалансираног корпуса једног језика и његовом детаљном статистичком анализом добија се најфреквентнији модел линеаризације, који се може сматрати и базичним.⁶ Ста-

⁵ Треба, међутим, имати у виду да и у оваквим језицима реченична линеаризација у одређеним аспектима – као што је, на пример, позиционирање енклитика – може бити мање или више фиксирана. Управо се таква ситуација затиче и у старосрпском језику XII и XIII века, где наспрам релативно слободне дистрибуције акцентованих реченичних конституената стоји релативно фиксирана дистрибуција енклитичких реченичних компоненти (уп. Павловић 2011a). Ова два типа дистрибуције – мада, по правилу, кореспондирају у језицима с мање или више израженом синтаксичком неконфигуративношћу (Павловић 2011a: 37) – у самој анализи реченичне линеаризације морају се раздвојити јер енклитички исказани директни објекат, индиректни објекат или предикатска глаголска компонента подлежу механизмима дистрибуције енклитика, а не механизмима дистрибуције акцентованих реченичних компоненти. Ово је посебно битно имати у виду при статистичкој анализи језичке грађе.

⁶ Тако, на пример, А. Сјевјерска (SIEWIERSKA 1993: 235) за пољски језик базичним сматра SVO модел реченичне линеаризације, будући да он произилази из статистичке анализе, која даје следеће податке: SVO 72,5%, VOS 9,5%, OVS 7,4%, VSO 6,5%, SOV 2,4%, OSV 1,5%.

тистичка анализа језичких корпуса из различитих периода развоја једног језика пружа егзактан увид у евентуалне промене модела реченичне линеаризације, па фреквенцијски критеријум има изузетан значај за дијахрона синтаксичка истраживања.⁷

Према критеријуму дистрибутивности, базичним моделом синтагматске линеаризације сматра се онај модел чија дистрибуција није ограничена парадигматским профилем јединица које сачињавају синтагматску структуру. Тако, на пример, синтагматска комбинација NA (именица + конгруентни атрибут) не може бити базични модел линеаризације именске фразе у старосрпском језику XII и XIII века упркос чињеници да су категоријални придеви постпоновани у односу на именицу коју детерминишу у чак 72% случајева, пошто је конгруентни атрибут (и заменичког и придевског типа) препонован у односу на детерминисану именицу у 75,1% случајева (ПАВЛОВИЋ 2012). Свест о специфичном својству категоријалног придева да се везује за постпозицију у односу на именицу могла је бити део „синтагматске језичке компетенције“ говорника српског језика у XII и XIII веку, али данашњи говорник српског језика ово својство може открити само парадигматски изнијансираном статистичком анализом старосрпског корпуса, што значи да се критеријум дистрибутивности у дијахроно усмереним проучавањима реченичне линеаризације мора надомештати критеријумом фреквентивности.

Према критеријуму прагматичке неутралности, базичним моделом реченичне линеаризације могу се исказати различите прагматичке, тј. комуникативне релације, док је маркирани модел линеаризације, по правилу, везан за одређени тип комуникативних релација. Тако, на пример, савремена српска реченица устројена по SVO моделу може пренети различите типове фокусности, док је OVS модел, на пример, мање-више комуникативно маркиран (уп. ПОПОВИЋ 1997: 14–16), али ова врста језичке компетенције својствена савременом говорнику српског језика не може се просто преносити на опис старосрпске линеаризације – оно што је данас актуелно није

⁷ Пратећи линеаризацију у старосрпским (штокавским) и старохрватским (чакавским) текстовима из XIII и XIV века, Ј. Деже (DEZSÖ 1982: 315) тврди „that the basic word order independent of the text was SVO“, али ову своју тврдњу статистички не образлаже те се из ње мало шта може закључити о дијахроном статусу SVO модела реченичне линеаризације. Статистички подаци које нам остављају англисти јасно показују како се од староенглеског (SHANNON 1964) до средњоенглеског (PALMATIER 1969) поступно стабилизовао SVO тип дистрибуције основних реченичних конституената, који је у енглеском језику данас и једини.

морало бити актуелно пре осам векова. Пошто су маркиране структуре, по принципу иконичности, ређе (уп. GIVÓN 1995: 28), јасно је да се и прагматички неутралан модел линеаризације у дијахроно усмереним проучавањима може идентификовати првенствено применом статистичке методе.

1.3. Опис реченичне линеаризације, па и реченичне линеаризације старосрпских споменика из XII и XIII века, када и почиње писана историја српског језика, подразумева, дакле, с једне стране, примену одговарајуће методологије и, с друге стране, тумачење добијених факата из перспективе рецентних теорија, које у дијахроним лингвистичким истраживањима омогућавају „да се промене у различитим сегментима система сагледају у међусобној повезаности и условљености, те да се открију узроци, механизми и правци промена“ (ГРКОВИЋ-МЕЛДОР 2008: 74). Како идентификација модела позиционирања субјекта, предиката и објекта подразумева пре свега идентификовање позиционог односа предиката и субјекта, предиката и објекта, односно субјекта и објекта (уп. DRYER 2007: 79), реченична линеаризација регистрована у старосрпским повељама и писмима из XII и XIII века биће размотрена из перспективе позиционог односа 1) предиката и субјекта, 2) предиката и директног објекта, 3) предиката и индиректног објекта.⁸

2. Позициони однос предиката и субјекта.

Статистичка анализа старосрпских реченица које уз предикат садрже и експлицирани субјекат (независно од експлицираности осталих реченичних конституената) показује да је у старосрпском језику XII и XIII века субјекат доминантно препонован предикату. Фреквенцијски однос између SV и VS модела позиционирања субјекта и предиката износи приближно 1,9 : 1 (65% : 35%) у корист SV модела, који би се стога могао сматрати и базичним моделом у старосрпском језику XII и XIII века. Овај фреквенцијски однос може варирати у зависности од типа предиката уз који се субјекат реализује, па у вези с тим и у зависности од реченичне структуре, која прати рекцијски потенцијал глагола у позицији предиката.

2.1. Однос препонованости (а) и постпонованости (б) субјекта према предикату остаје мање-више на нивоу општег, тј. просечног

⁸ Примери из старосрпских повеља и писама сигнирани су према регистру из књиге *Детерминативни падежи у старосрпској пословној писмености* (Павловић 2006).

односа (65% : 35%) у случајевима када је предикат представљен транзитивним глаголом с експлицираним директним објектом (65,1% : 34,9%) (1), односно транзитивним глаголом с експлицираним и директним и индиректним објектом (65,3% : 34,7%) (2):

- (1a) [SVO] ꙗ радое днѣкъ бань : писахъ сню : кннѣхъ : повеловъ бановъ (Бан Кулин 1189, № 1.16), [SOV] а мы самого кривца да даемо своихъ главохъ (Дубр. 1254, № 28.30), [OSV] а глобе нитѣкорє · да не възыма (Нем. 1254–1263, № 29.126);
- (1б) [VSO] видѣ кралевѣство мн толнкоу ѿ|д| ннхъ потѣсть (Нем. 1234, № 5.7), [VOS] створи снє ꙗ стефан владиславъ (Нем. 1234–1242, № 15.1), [OVS] снє во все писа кра|лє|вѣство мн (Нем. 1277–1281, № 35.9);
- (2a) [SVOO_I] степанъ владиславъ мнлостню бѣнѣовъ краљ срьбскн · да-ваю свою мнлостъ прнѣтелемъ своимъ (Нем. 1235–1241, № 14.1), [SVO_IO] а они да даю ѿ|д| града : краљєв|ц|тѣоу мн : на всако го-дище : двѣ тисоуки перѣперъ (Нем. 1282, № 39.6), [OSVO_I] овози ꙗ пишѣ маломъ братѣ ннхѣлѣ (Нем. 1267–1268, № 31.4);
- (2б) [VSOO_I] дало є кра|л|в|ц|тѣ мн млсть дѣбровѣтамъ (Нем. 1277–1281, № 36.2), [OVSO_I] снє мое повелѣнїє · пишє кралевѣство мн · любовномъ сн · прнсьномъ кнезѣ дѣбровѣт|ц|комъ · марѣцѣлѣ ге-воргню (Нем. 1252, № 21.1).

Препонованост субјекта према предикату доминантна је у већини реченичних модела с експлицираним директним, односно директним и индиректним објектом. Битније одступање од тог односа јавља се у случајевима када би се субјекатском препонованошћу директни објекат одвојио од транзитивног глагола као управног члана предикатске фразе (VP). Наиме, упркос ограниченом броју потврда евидентно је да је модел OVS с постпонованим субјектом према предикату учесталији од супротног OSV модела с препонованим субјектом према предикату (2,6 OVS : 1 OSV) као што је, с друге стране, и модел OVSO_I чешћи од супротног модела OSVO_I (4 OVSO_I : 1 OSVO_I),⁹ што је по

⁹ Ради се о фреквенцијским односима којима нису обухваћени примери са заменичким енклитикама у функцији директног или индиректног објекта, будући да су предикатскофразне енклитике у старосрпском језику XII и XIII века, по правилу, позиционо везане за вакернагеловску, постфронталну реченичну позицију (Павловић 2011a: 43–45). Уколико се у статистичку анализу укључе и примери са заменичким предикатскофразним енклитикама чија позиција не утиче на позициони однос субјекта и предиката (уп. да ме сьпне бѣ и сѣа вѣа кнез Андреја 1214–1235, № 6.15 ~ да ме бѣ сьпне · и сѣа вѣаца Нем. 1234–1235, № 9.8) фреквенцијски

свој прилици условљено стабилизацијом предикатске фразе са транзитивним глаголом као управним чланом и објектом као зависним чланом. Наиме, степен развијености предикатске фразе један је од кључних показатеља нивоа развијености синтаксичке конфигуративности (уп. Павловић 2011б), коју, између осталог, одликује постојање континуираних фразних структура и наглашена хијерархизованост реченице с предикатском фразом као језгром.¹⁰ Цео процес везан је за промену активне типологије у номинативну, односно за развој синтаксичке транзитивности, која се на словенском језичком простору – судећи по стању регистрованом у канонским споменицима – почиње стабилизovati још пре појаве првих писаних споменика (уп. Грковић-Мелџор 2010: 54–55).

2.2. У односу на просечан фреквенцијски однос SV и VS модела реченичне линеаризације (1,9 : 1) учесталост SV модела, с једне стране, расте уз предикате представљене позиционим глаголима, односно глаголима говорења и, с друге стране, опада уз глаголе кретања, да би уз егзистенцијалне глаголе субјекат био чешће препонован него постпонован. Однос препонованости (а) и постпонованости (б) субјекта према глаголима говорења износи приближно 8,6 : 1 (89,6% : 10,4%) (3), према позиционим глаголима приближно 5 : 1 (83,3% : 16,7%) (4), према глаголима кретања приближно 1,5 : 1 (59,7% : 40,3%) (5) и према егзистенцијалним глаголима приближно 1 : 2,7 (27,3% : 72,7%) (6):¹¹

(3а) ꙗ банъ : босъньскн кѣлннъ : прнсеаю |тѣ|бѣ кнеже крѣвшѣ : н
всѣмъ граѣмъ : дѣбровѣтамъ (Бан Кулин 1189, № 1.5);

распон се смањује (1,1 OVS : 1 OSV; 2 OVSO_I : 1 OSVO_I) али је субјекат и даље чешће постпонован него препонован у случајевима када се њиме разбија континуираност предикатске фразе. Фреквенцијски однос 1,1 OVS : 1 OSV, односно 2 OVSO_I : 1 OSVO_I (са урачунатим примерима у којима је директни и(ли) индиректни објекат исказан заменичким енклитикама) и даље значајно одступа од општег фреквенцијског односа 1,9 SV : 1 VS.

¹⁰ „Центрипеталну снагу“ предикатске фразе у старосрпском језику XII и XIII века потврђује и чињеница да су сва померања предикатскофразних енклитика из вакернагеловске, постфронталне реченичне позиције мотивисана управо везивањем тих померених енклитика за управни глагол као језгро предикатске фразе (уп. Павловић 2011а: 43–45).

¹¹ Реченице с копулативним предикатом у коме копула није исказана глаголском енклитиком (чија је позиција, по правилу, дефинисана Вакернагеловим законом) изразито су ретке (уп. брѣме доѣ лько естъ Нем. 1199, № 2.21 ~ жьзъль естъ х|с|ъ слово Нем. 1243–1253, № 22.1), али и у њима – када се јаве – преовладава SV модел реченичне линеаризације (SV 77,8% : VS 22,2%).

- (3б) пише кралекѣство ми кнезѣ дѣбровѣтѣскоу ннколѣ мавринѣннѣ (Нем. 1277–1281, № 37.1);
- (4а) въ ѡстаѣте оу прѣклѣтѣвъствѣ (Нем. 1234, № 5.20), и цариннѣ твои да стонѣ ѣ насѣ (Дубр. 1234–1235, № 8.32);
- (4б) да си сѣде твоѣ села свокоуѣно (Нем. 1238–1240, № 11.4);
- (5а) дрѣзи властелѣн пригѣнѣ градѣ дѣбровннѣ (Дубр. 1253, № 23.12), коуѣци нѣ да си хѡде по землѣ кра|в|ства ми (Нем. 1282, № 39.4);
- (5б) приде кра|в|с|тѡу ми нгоуѣнѣ кѣстаѣнѣ (Нем. 1243–1276, № 33.1), придоше вашѣ лѣднѣ (кнез Чрномир 1252–1254, № 24.6);
- (6а) правнѣ да естѣ (кнез Андреја 1214–1235, № 6.9), сѣгорѣскѣ поуѣ да бѣва по вѣса лѣта (Нем. 1276–1281, № 38.19);
- (6б) да нѣ злѣдѣ ннкоуѣ (Нем. 1234, № 5.21), бѣ хѣтѣнѣ вѣнѣнѣ нашега гдѣ бѣ . нѣ хѣ (бан Нинислав 1240, № 13.2), да бѣдетѣ чн|с|тоѣ приѣтѣлѣство и сѣврѣшенѣ (Дубр. 1253, № 23.1), да к|с| на нѣмѣ а|тѣма (Нем. 1243–1276, № 33.11), а тѣ бѣше сѣднѣ болѣславѣ казнѣцѣ (Нем. око 1289, № 44.6).

Изразито одступање од основног модела позиционирања субјекта према предикату испољава се, дакле, у егзистенцијалним реченицама чији је примарни модел реченичне линеаризације VS, а не SV као у осталим типовима реченица. Егзистенцијалним глаголима потврђује се постојање одређеног денотата, на коме је у том смислу комуникативни фокус,¹² па је управо стога и позициониран иза предиката (рема се по правилу везује за крај реченице) (уп. McANALLEN 2009: 221).¹³ Управо овај тип реченица потврђује релевантност комуникативне реченичне перспективе већ у старосрпском језику XII и XIII века, али и комуникативну фокусност реченичног краја.

3. Позициони однос предиката и директног објекта.

Статистичка анализа старосрпских реченица које уз предикат садрже и експлицирани директни објекат (независно од експлицира-

¹² У вези са линеаризацијом „егзистенцијално-презентативних реченица“ у савременом српском језику Љ. Поповић (1997: 71–72) уводи појам „предикатско-субјекатске реме“, приписујући на тај начин и субјекту егзистенцијалних реченица рематски статус.

¹³ Слична тенденција регистрована је и у староруској писмености, с тим што је тамо доминантност VS модела у егзистенцијалним реченицама знатно јача (6,3 VS : 1 SV) (McANALLEN 2009: 221).

ности осталих реченичних конституената) показује да је у старосрпском језику XII и XIII века директни објекат доминантно постпонован предикату. Фреквенцијски однос између VO и OV модела позиционирања директног објекта и предиката износи приближно 2,1 : 1 (67,4% : 32,6%) у корист VO модела, на основу чега би се он могао сматрати основним моделом у старосрпском језику XII и XIII века. Овај фреквенцијски однос незнатно варира у зависности од тога да ли дата реченица с транзитивним глаголом у позицији предиката има експлициран субјекат и(ли) индиректни објекат.

3.1. У односу на просечан фреквенцијски однос VO и OV модела реченичне линеаризације (2,1 : 1) учесталост VO модела, с једне стране, опада у реченицама без експлицираног субјекта и индиректног објекта и, с друге стране, расте у реченицама с експлицираним субјектом и(ли) индиректним објектом. Однос постпонованости (а) и препонованости (б) директног објекта према предикату у реченицама без експлицираног субјекта и индиректног објекта износи приближно 1,6 : 1 (61% : 39%) (7), у реченицама с експлицираним индиректним објектом и без експлицираног субјекта 2,8 : 1 (73,7% : 26,3%) (8), у реченицама с експлицираним субјектом (без индиректног објекта) 2,7 : 1 (72,9% : 27,1%) (9) и у реченицама с експлицираним субјектом и индиректним објектом 2,6 : 1 (72,3% : 27,7%) (10):

- (7а) ѡбновѣхъ свою дѣднуѡу (Нем. 1199, № 2.10), да подаемо еговъ добытъкъ (Дубр. 1254, № 28.28), дахъ села оу хльмѣсцы землы (Нем. 1254–1263, № 29.83);
- (7б) и данн да не даѣте (Нем. 1234, № 5.16); и добѣтъкъ ѡзѣше (кнез Чрномир 1252–1254, № 24.6), снзи двѣ тнѣхки да даю на динтровъ днѣ (Нем. 1277–1281, № 37.10);
- (8а) [VOO_I] дахъ село . локъвыцоу стѣн бѣн стѣгоръскон (Нем. 1276–1281, № 38.28), [VO_IO] да даю кралевъствѣ мн на годнѣ . двѣ тнѣхци перъперъ (Нем. 1277–1281, № 37.8), [O_IVO] а дѣбровъѣаномъ да дамо керъмѣ (Одоља Прединић 1247, № 18.13);
- (8б) [OVO_I] вса дахъ стѣн бѣѣ оу стонѣ (Нем. 1254–1263, № 29.101);¹⁴

¹⁴ Реченични модели OO_IV и O_IOV потврђени су само примерима у којима је индиректни објекат исказан заменичким енкликатама: половинѣ да ти дамо съга (Дубр. 1234–1235, № 8.28), да нѣѣ никоегаре зла не ѡчини (Нем. 1254, № 27.13). Старосрпске дативске предикатскофразне енклитике позиционо су везане за постфронталну реченичну или за постфронталну фразну позицију (Павловић 2011а), али њихова дистрибуција не мора утицати на дистрибуцију предиката и неенклитичког директног објекта, тако да се претходним примерима регуларно илуструје препонованост директног објекта у односу на предикат.

- (9a) [SVO] владимиръ не пленоваѣ твою змѣ|а|хъ (Дубр. 1238–1240, № 12.11), [VSO] призва краљевство мн архие[]па арсѣанна и кепѣспа хлѣмьскага сакоу брата краљевства мн (Нем. 1254–1263, № 29.25), [VOS] и не остави мене вла|д|ка мон (Нем. 1199, № 2.44);
- (9б) [SOV] ѣа вашега чавѣка да пѣщѣ (кнез Чрномир 1252–1254, № 24.14), [OSV] и сню црѣкоу да никторѣ не разлоути (Нем. 1243–1276, № 33.2), [OVS] дрѣгѣ половинѣ да нма опькнна дубровѣтка (Дубр. 1253, № 23.47);
- (10a) [SVOO₁] степанъ владиславъ мнолостню бѣжѣовѣ краљ сръбскн · да-ваю свою мнолостъ прнѣтелемъ своимъ (Нем. 1235–1241, № 14.1), [SVO₁O] а онн да даю ѡ|д| града : краљев|с|твоу мн : на всако годнище : двѣ тисоукн перьперѣ (Нем. 1282, № 39.6), [O₁SVO] и намъ богъ да помокъ (Дубр. 1253, № 23.16), [VSOO₁] дало є кра|л|в|с|ѣ мн млсть дѣбровѣтамъ (Нем. 1277–1281, № 36.2);
- (10б) [OVSO₁] снѣ моє повелѣнѣ · пнше краљевство мн · любовьномѣ сн · прнсьномѣ кнезѣ дѣбровѣт|с|комѣ · марьцѣлѣ гесорьгну (Нем. 1252, № 21.1), [OSVO₁] овози ѣа пншѣ маломѣ братѣ ннхѣлѣ (Нем. 1267–1268, № 31.4).¹⁵

Стабилизација VO модела позиционирања предиката и директног објекта представља један од кључних синтагматских показатеља промене активног језичког типа у номинативни (ГАМКРЕЛИДЗЕ – ИВАНОВ 1984: 267–319), у коме инактивни актант развојем синтаксичке транзитивности добија статус објекта концептуализованог као циљ „на који се радња физички или метафорички преноси“ (Грковић-Мелџор 2010: 44). Нови синтаксички концепт значао је промену старог синтагматског SOV (или прецизније *A – In – V*) низа у нови SVO синтагматски низ у коме објекат аналогно свом циљном статусу следи предикату представљеном транзитивним глаголом. Мада период од једног столећа (од краја XII до краја XIII века) представља релативно кратак интервал за извођење закључака о евентуалним језичким променама, евидентно је да у тој најранијој

¹⁵ Више модела реализовано је кроз реченице у којима је индиректни објекат представљен дативском предикатскофразном енклитиком, чија дистрибуција не мора утицати на позиционирање директног објекта у односу на предикат: [SO₁VO] бог вн дан здравнѣ (поповска општина 2. ½ XIII, № 34.14), [VO₁OS] и прнврьжѣ нѣмъ клетѣвѣ мон властелннѣ (Нем. 1252, № 21.9), [SO₁OV] ѣа жѣпанѣ · радославѣ · да мѣ вѣсе вракѣ (жупан Радослав 1254, № 26.15), [OO₁SV] все да нѣмъ ѣа плакю (Нем. 1267–1268, № 31.3) и сл.

фази развоја српске писмености учесталост новог VO модела позиционирања предиката и објекта расте на рачун старог OV модела. Фреквенцијски однос VO и OV модела у првој половини посматраног периода (до 1250. године) износи приближно 1,5 : 1 (59,9% : 40,1%), да би се у другој половини посматраног периода (од 1250. године) фреквенцијски распон између постпонованог и препонованог објекта подигао до односа 2,9 : 1 (74% : 26%), што значи да се препоновани објекат у односу на предикат у старосрпском језику током друге половине XIII века јавља тек у сваком четвртном примеру. Постпоновани објекат нешто вишу учесталост има у споменицима који су настали на истоку српског језичког простора него у оним који су настали у југозападним српским канцеларијама, што је вероватно последица интензивнијег „притиска“ српскословенске писане традиције на српском истоку.¹⁶

3.2. Напоредо с постпоновањем објекта у односу на предикат, још у најстаријој фази развоја старосрпске писмености приметно је јачање хомогености, тј. континуираности предикатске фразе сачињене од транзитивног глагола и директног објекта. Наиме, у реченицама у којима је уз транзитивни глагол експлициран и субјекат, директни објекат се може наћи у дистантној позицији према транзитивном глаголу као свом управном члану (по VSO, односно OSV моделу), али су такве конструкције регистроване тек у приближно сваком петом примеру. Учесталост VO, односно OV предикатске фразе која није разбијена интерпонованим субјектом расте већ у првом столећу развоја писмености на српском народном језику – однос хомогених предикатских фраза сачињених од транзитивног глагола и директног објекта (без интерпонованог субјекта) и оних нехомогених (са интерпонованим субјектом) у првој половини посматраног периода (до 1250. године) износи приближно 3,1 : 1 (75,9% : 24,1%), а у другој половини посматраног периода (од 1250. године) чак 7,3 : 1 (88 % : 12%) – што је још један недвосмислен показатељ јачања предикатске фразе као језгра нове централизоване реченице, својствене конфигуративној синтакси.

Ако се посматра фреквенцијски однос реченичних модела с експлицираним субјектом и директним објектом (на што су типолошка и дијахрона истраживања реченичне линеаризације првенстве-

¹⁶ Ваља имати у виду да се синтаксичка конфигуративност па у вези с тим и VO модел позиционирања предиката и објекта (као један од параметара конфигуративне синтаксе) стабилизује управо под притиском писане традиције (уп. Павловић 2011б: 59–60).

но и фокусирана), примећује се да је већ у старосрпском језику XII и XIII века SVO модел (као одлика савремених европских језика с развијеном конфигуративном синтаксом) фреквентнији од свих осталих модела заједно: SVO 51,1%, VSO 14,6%, OVS 13,5%, SOV 8,3%, VOS 7,3%, OSV 5,2%. Евидентан је, при том, и раст учесталости овог модела, будући да до 1250. године на њега отпада 43,2%, а од 1250. године до краја XIII века 57,7%.

4. Позициони однос предиката и индиректног објекта.

Статистичка анализа реченица које уз предикат имају експлициран индиректни објекат (независно од експлицираности осталих реченичних конституената) показује да је у старосрпском језику XII и XIII века индиректни објекат доминантно постпонован предикату. Фреквенцијски однос између VO_I и $O_I V$ модела позиционирања индиректног објекта и предиката износи приближно 8,2 : 1 (89,1% : 10,9%) у корист VO_I модела. Овај фреквенцијски однос незнатно варира у зависности од тога да ли је уз индиректни објекат експлициран и субјекат и(ли) директни објекат.

4.1. Однос постпонованости (а) и препонованости (б) индиректног објекта према предикату у реченицама с експлицираним субјектом (без директног објекта) износи приближно 36 : 1 (97,3% : 2,7%) (11), у реченицама с експлицираним директним објектом и без експлицираног субјекта 11,5 : 1 (92% : 8%) (12) и у реченицама с експлицираним и субјектом и директним објектом 7 : 1 (87,5% : 12,5%) (13):¹⁷

(11a) [SVO_I] азъ вѣланъ жупанъ . стефанъ . н съ своѡвъ дѣтню . кланъ се : кнезъ . дѣбровѣтъкомъ : жанъ данѣдѣлъ (жупан Стефан око 1215, № 4.1), [VSO_I] пише кралевѣство ми кнезъ дѣбровѣтъкомъ николѣ маврнжнѣ (Нем. 1277–1281, № 37.1);

(11б) [$SO_I V$] азъ жанъ мнѡхѡнъ кнезъ дѣбровѣтъки . съ боляринъ . дѣбровѣтъкинъ . тебѣ вѣн|е|мъ кра|ѣ| рашѣкомъ . н поморѣскомъ стефанъ ѡрошъ . ѡ г|а|на бѣ въсѣдѣрѣжнѣтѣла ... н ѡ д . еванѣгѣсте . к|а|нѣмо сѣ (Дубр. 1243, № 17.1);

(12a) [$VO_I O$] да даю кралевѣствѣ ми на годнѣ . двѣ тнѣщи пер'перѣ (Нем. 1277–1281, № 37.8), [VOO_I] да не ѡчинѣмо никѡегаѣ

¹⁷ Реченични модел у коме би се индиректни објекат нашао у комбинацији с предикатом без експлицираног субјекта и(ли) индиректног објекта изразито се ретко реализује, па већа учесталост $O_I V$ у односу на VO_I не може имати статистичку тежину – уп. н зѣмѣн твоѣн . н градомъ твоимъ да не пакостнѣмо (Дубр. 1234–1235, № 8.23) ~ да не сѡднѣмо члѣкѡ зѣмѣ твоѣ (Дубр. 1254, № 28.24).

бесправыа члѣѣхъ земли твоѣ (Дубр. 1254, № 28.23), [OV₁O] и ко-
вачевю и вратьковю дахъ стѣнъ бѣѣ съ винограды и съ лоудьмы
(Нем. 1254–1263, № 29.113);

(126) [O₁OV] и стѣмъ твоимъ црѣствъ дамо помокъ прокъ мочи нашѣ
(Дубр. 1253, № 23.15);

(13a) [VSOO₁] дамо є кра|л|в|цѣ ми мѣсть дѣровьѣтамъ (Нем. 1277–
1281, № 36.2), [SVOO₁] степанъ владиславъ мношнюю бѣѣшовъ
кралъ сръбскъ · даваю свою мношность прѣтѣлемъ своимъ (Нем.
1235–1241, № 14.1), [SVO₁O] а они да даю ѡ|д| града : кра-
лев|ц|твѣ ми : на всако годниє : двѣ тисѣци перьперь (Нем. 1282,
№ 39.6), [OVSO₁] снѣ мое повелѣнїє · пише королевство ми ·
любовьномъ сн · прѣсноимъ кнезъ дѣровьѣт|ц|комъ · марьцѣлъ ге-
орьгну (Нем. 1252, № 21.1), [OSVO₁] овози га пише маломъ бра-
тѣ никѣлѣ (Нем. 1267–1268, № 31.4);

(13б) [O₁SVO] и намъ богъ да помокъ прѣти въсе граде нѣн костѣн (Дубр.
1253, № 23.16), [O₁VSO] и сѣмъзи мнѣ не зрѣ|т| королевство ми
зрока доклѣ хѣе бѣти (Нем. 1277–1281, № 37.9).

Учесталост VO₁ модела позиционирања предиката и инди-
ректног објекта расте на рачун O₁V модела. Фреквенцијски однос
VO₁ и O₁V модела у првој половини посматраног периода (до 1250.
године) износи приближно 5,8 : 1 (85,3% : 14,7%), да би се у другој
половини посматраног периода (од 1250. године) фреквенцијски
распон између постпонованог и препонованог индиректног објек-
та подигао до односа 10,6 : 1 (91,4% : 8,6%).

4.2. У реченицама у којима је уз индиректни објекат експлици-
ран и субјекат индиректни објекат постпонован је субјекту у 96,7%
случајева.¹⁸

Индиректни објекат, при том, показује тенденцију контактног
позиционирања према предикату. Ова контактност разбијена је
интерпоновањем субјекта у приближно сваком трећем примеру, а
будући да је субјекатско интерпоновање у предикатским фразама
састављеним од предиката и директног објекта знатно ређе (уп. 3.2),
могло би се закључити да је веза предиката и индиректног објекта
у старосрпском језику XII и XIII века била слабија од везе предика-
та и директног објекта.

¹⁸ Ту, разуме се, нису урачунати примери у којима је индиректни објекат ис-
казан енклитичким обликом личне заменице, будући да је линеаризација енкли-
тика регулисана посебним механизмима дистрибуције.

4.3. У речницама у којима је уз индиректни објекат експлициран и директни објекат (разуме се, не рачунајући примере у којима је нека од ових реченичних компоненти исказана заменичким енклитикама), индиректни објекат обично је постпонован директном објекту. Фреквенцијски однос између OO_1 и O_1O модела позиционирања директног и индиректног објекта износи $1,8 : 1$ ($64,6\% : 35,4\%$) у корист препонованог директног објекта. Учесталост препонованог директног објекта у односу на индиректни објекат показује, при том, и тенденцију раста (од односа $1,4 : 1$ у првој половини посматраног периода до односа $2 : 1$ у другој половини посматраног периода).

Веза предиката и директног објекта јача је од везе предиката и индиректног објекта, будући да је први тип везе разбијан интерпоновањем индиректног објекта у $38,2\%$ случајева, док је други тип везе разбијан интерпоновањем директног објекта у $61,8\%$ случајева с тенденцијом раста.

5. Ка синтези.

На основу статистичких чињеница 1) да је субјекат доминантно препонован предикату ($SV\ 65\% : VS\ 35\%$) и 2) да му је директни објекат доминантно постпонован ($VO\ 67,4\% : OV\ 32,6\%$) долази се до закључка да је основни модел реченичне линеаризације у старосрпском језику XII и XIII века био SVO модел низања субјекта, предиката и директног објекта, што недвосмислено потврђује и фреквенцијски однос могућих модела позиционирања ова три базична реченична конституента: $SVO\ 51,1\%$, $VSO\ 14,6\%$, $OVS\ 13,5\%$, $SOV\ 8,3\%$, $VOS\ 7,3\%$, $OSV\ 5,2\%$. Будући да статистика потврђује доминантну постпонованост индиректног објекта и према предикату ($VO_1\ 89,1\% : O_1V\ 10,9\%$) и према директном објекту ($OO_1\ 64,6\% : O_1O\ 35,4\%$) може се дефинисати и проширени $SVOO_1$ модел реченичне линеаризације, по коме индиректни објекат (уколико је исказан као акценговани реченични конституент) обично заузима позицију иза директног објекта.

Раст учесталости постпоновања објекта у односу на предикат већ током првог столећа развоја писмености на српском језику, упућује на претпоставку да је у полазном познопрасловенском моделу реченичне линеаризације објекат могао бити доминантно препонован према предикату, што се уклапа у тумачења – данас врло актуелне – теорије о промени активне типологије у номинативну на индоевропском језичком простору (уп. ГАМКРЕЛИДЗЕ–ИВАНОВ 1984:

267–319). Стари активни $A - In - V$ (односно SOV) модел реченичне линеаризације развојем синтаксичке транзитивности (Грковић-Мелдор 2010), па у вези с тим и синтаксичке конфигуративности (Павловић 2011б) смењује се новим, номинативним SVO моделом низања реченичних конституената, поступно током дужег временског периода.

Свака дијахрона језичка промена, па и смена SOV модела SVO моделом представља фазичан процес (уп. Радовановић 2009) који у једном моменту мора добити системске обресе „развојног средокраћа“ између старог полазног и новог циљног развојног модела, што се на синхронном плану испољава кроз хронолошку и системску сучељеност својства и старог и новог језичког типа. Управо се тако долази до језичких система који у краћем или дужем временском периоду могу имати одлике и SOV и SVO модела реченичне линеаризације, што конкретно значи мање или више слободан ред речи, односно сучељеност најразличитијих типова позиционирања реченичних конституената – SVO, VSO, OVS, SOV, VOS, OSV. На средини фазичног развојног континуума ниједан модел није доминантан – доминантност једног модела у начелу значи позиционираност језичког система у близини развојних полова (било стартног било циљног). Фреквенцијским растом највиталнији модел дефинише правац развојног кретања датог језичког система. Чињеница да је SVO модел низања реченичних конституената у старосрпским повељама и писмима насталим до 1250. године потврђен у 43,2% случајева, а у оним насталим током наредних пет деценија у 57,7% случајева недвосмислено указује на то да је српски језик већ током првог века постојања писмености био јасно усмерен ка стабилизацији новог, транзитивног SVO модела реченичне линеаризације. Овај модел својом фреквенцијом стиче статус доминантног, природног, немаркираног реченичног низа, док остали модели, будући знатно ређи, добијају одлике дистрибутивно и(ли) прагматички маркираних модела (уп. DRYER 2007: 73–78).

Питање колико је овај процес последица унутарсистемског развоја, а колико израз извансистемских „притисака“ остаје отворено. Индикативно је, ипак, да је синтаксичка конфигуративност, па и SVO модел реченичне линеаризације као један од показатеља конфигуративног језичког типа стабилнији у језицима који имају дужу писану традицију и(ли) који су били изложени „притиску“ суседних конфигуративних језика, односно њихових писаних традиција (уп. Павловић 2011б). У том контексту ваља подсетити да су све савремене синтаксичке анализе старосрпског језика заправо анализе ње-

говог писаног дискурса, који се изграђује под утицајем, с једне стране, српскословенске (а посредством ње и грчке) писане традиције и, с друге стране, латинске, односно романске писмености која свој траг у старосрпским повељама и писмима оставља првенствено посредством дипломатичких формулара који су колали у првим вековима развоја српске писмености међу српским средњовековним канцеларијама. Управо би се у том контексту могао посматрати став Х. Хока (Носк 2010: 66) да је настанак одређеног језичког типа пре израз географске (хоризонталне) него историјске (вертикалне) транзиције.

Циљирана лијѣрайѣура

- ГАМКРЕЛИДЗЕ, Тамаз Валерианович, Вячеслав Всеволодович ИВАНОВ. *Индоевропейский язык и Индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и протокультуры. I*. Тбилиси: Издательство Тбилисского университета, 1984.
- ГРКОВИЋ-МЕЈДОР, Јасмина. „Ка реконструкцији прасловенске синтаксе.“ *Зборник Мајице српске за славистику* 73 (2008): 71–83.
- ГРКОВИЋ-МЕЈДОР, Јасмина. „Когнитивни аспекти развоја транзитивности.“ Јасмина Грковић-Мејдор, Милорад Радовановић (ур.). *Теорија дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика*. Београд: САНУ, 2010.
- КОВТУНОВА, Ирина Ильинична. *Современный русский язык: Порядок слов и актуальное членение предложения*. Москва: Просвещение, 1976.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. *Дейтерминативни љадежи у старосрпској љословној љисмености*. Нови Сад: Матица српска, 2006.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Иконичност у старосрпској хипотакси.“ Јасмина Грковић-Мејдор, Милорад Радовановић (ур.). *Теорија дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика*. Београд: Одељење језика и књижевности САНУ, 2010, 131–149.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Дистрибуција енкликата у старосрпским повељама и писмима XII и XIII века.“ *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* LIV/2 (2011a): 31–52.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Елементи неконфигуративне синтаксе у старим словенским писменостима.“ *Зборник Мајице српске за славистику* 80 (2011b): 47–62.
- ПАВЛОВИЋ, Слободан. „Линеаризација именског израза у старосрпском језику XII–XIII века.“ *Научни састај слависти у Вукове дане* 41/1 (2012): у штампи.

- ПОПОВИЋ, Љубомир. *Ред речи у реченици*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 1997.
- РАДОВАНОВИЋ, Милорад. *Увод у фази лингвистичку*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009.
- ТЕСТЕЛЕЦ, Яков Георгиевич. „Word Order and Scrambling.“ *Вопросы языкознания* 4 (2005): 121–128.
- ТОШОВИЋ, Бранко. „Комуникативна перспектива просте реченице.“ Милка Ивић (ред.). *Синтакса савременог српског језика. Просја реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 1061–1106.

* * *

- DELBRÜCK, Berthold. *Syntaktische Forschungen III: Die altindische Wortfolge aus dem Śatapathabrāhmaṇa dargestellt*. Halle an der Saale: Verlag der Buchandlung des Waisenhauses, 1878.
- DEZSŐ, László. *Typological Studies in Old Serbo-Croatian Syntax*. Budapest: Akadémiai kiadó, 1982.
- DRESSLER, Wolfgang. „Über die Rekonstruktion der idg. Syntax.“ *Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung* 85 (1971): 5–22.
- DRYER, Matthew. „Word Order.“ Timothy Shopen (ed.). *Language Typology and Syntactic Description. I. Clause Structure*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 61–131.
- FRIEDRICH, Paul. *Proto-Indo-European Syntax: the Order of Meaningful Elements*. Washington: Institute for the Study of Man, 1975.
- GIVÓN, Talmy. *Functionalism and Grammar*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995.
- GRAFFI, Giorgio. „The Pioneers of Linguistic Typology: From Gabelentz to Greenberg.“ Jae Jung Song (ed.). *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press, 2011, 25–42.
- GREENBERG, Joseph. „Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements.“ Joseph Greenberg (ed.). *Universals of Language*. Cambridge (MA): MIT Press, 1963, 73–113.
- HALE, Ken. „Warlpiri and the Grammar of Non-configurational Languages.“ *Natural Language and Linguistic Theory* 1 (1983): 5–47.
- HEWSON, John, Vít BUBENÍK. *From Case to Adposition: the Development of Configurational Syntax in Indo-European Languages*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006.
- HOCK, Hans Henrich. „Typology and Universals.“ Silvia Luraghi, Vít Bubenik (eds.). *The Continuum Companion to Historical Linguistics*. London – New York: Continuum International Publishing Group, 2010, 59–69.

- JELINEK, Eloise. „Empty Categories, Case, and Configurationality.“ *Natural Language and Linguistic Theory* 2 (1984): 39–76.
- LEHMAN, Winfred Philipp. *Proto-Indo-European Syntax*. Austin: University of Texas Press, 1974.
- LURAGHI, Silvia. „The Rise (and Possible Downfall) of Configurationality.“ Silvia Luraghi, Vit Bubenik (eds.). *The Continuum Companion to Historical Linguistics*. London – New York: Continuum International Publishing Group, 2010, 212–229.
- MCANALLEN, Julia. „The Competing Roles of SV(O) and VS(O) Word Orders in *Hoždenie igumena Danila*.“ *Russian Linguistics* 33 (2009): 211–228.
- PALMATIER, Robert Allen. *A Descriptive Syntax of the Ormulum*. The Hague: Mouton, 1969.
- RAMAT, Paolo. „The (Early) History of Linguistic Typology.“ Jae Jung Song (ed.). *The Oxford Handbook of Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press, 2011, 9–24.
- RÖGNVALDSSON, Eiríkur. „Old Icelandic: A Non-Configurational Language?“ *North-Western European Language Evolution* 26 (1995): 3–29.
- SHANNON, Ann. *A Descriptive Syntax of the Parker Manuscript of the Anglo-Saxon Chronicle from 734 to 891*. The Hague: Mouton, 1964.
- SIEWIERSKA, Anna. „Syntactic Weight vs. Information Structure and Word Order Variation in Polish.“ *Journal of Linguistics* 29 (1993): 233–265.
- VENNEMAN, Theo. „Topics, Subjects, and Word Order: from SXV to SVX via TVX.“ *Historical Linguistics*. John M. Anderson, Charles Jones (eds.). Amsterdam: North Holland, 1974: 339–376.
- WATKINS, Calvert. „Preliminaries to the Reconstruction of Indo-European Sentence Structure.“ *Proceedings of the Ninth International Congress of Linguists*. Horace G. Lunt (ed.). The Hague – Paris: Mouton, 1964: 1035–1045.

Резюме

Слободан Павлович

ПОРЯДОК ПОДЛЕЖАЩЕГО, СКАЗУЕМОГО И ДОПОЛНЕНИЯ В ДРЕВНЕСЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ XII–XIII ВЕКОВ

В настоящей работе рассматривается порядок подлежащего, сказуемого и дополнения в свете типологических и диахронических исследований порядка слов на материале древнесербской деловой письменности XII–XIII веков. В древнесербском языке нет формальных запретов на развертывание членов предложения, но можно говорить о базовом порядке

слов, как наиболее часто встречающейся линейной последовательности. Древнесербский язык относится к типу SVO (подлежащее – сказуемое – прямое дополнение). Эта формула получается соединением порядков групп SV (подлежащее предшествует сказуемому – SV 65% : VS 35%) и VO (сказуемое предшествует дополнению – VO 67,4% : OV 32,6). SVO порядок встречается более часто, чем остальные пять последовательностей, вместе взятые: SVO 51,1%, VSO 14,6%, OVS 13,5%, SOV 8,3%, VOS 7,3%, OSV 5,2%. В предложении с двумя дополнениями прямое дополнение (O) в винительном падеже обычно предшествует косвенному дополнению (O₁) в дательном падеже (OO₁ 64,6% : O₁O 35,4%).

Ключевые слова: древнесербский язык, порядок слов, глагольная группа, синтаксическая переходность, конфигурационный синтаксис.

РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ*

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Катедра за српски језик

ФЛЕКСИЈА И АНАЛИТИЗАМ ИМЕНИЦА НА -А У ГОВОРУ ЈУЖНОКОСОВСКОГ СЕЛА ГАТЊЕ**

У раду се разматра судбина наслеђеног система облика именица -а деклинационог обрасца у говору јужнокосовског села Гатње.

Говор Гатња добрим чувањем флексије именица -а деклинационог обрасца део је већег ареала призренско-јужноморавских говора у јужној Метохији, јужном и централном Косову. Због своје препознатљиве индивидуалности, овај ареал се у прилогу назива метохијско-косовски поддијалекат призренско-јужноморавског дијалекта.

Број очуваних падежних дистинкција већи је у једнини него у множини.

Утврђено је да је стабилност већег броја генитивних предлошко-падежних конструкција у једнини велика, а да је продор аналитизма у ове конструкције мале снаге, осим у Ијд. Очувана је флексија датива једнине у значењу намене, посесије и правца. Конструкције *јо* + Лјд. и *јрема* + Лјд. добро су очуване, а мањим бројем примера потврђени су и *у* + Лјд. и *на* + Лјд. Осим личних имена са више од два слога – које имају Вјд. = Нјд., све остале именице знају за морфолошко контрастирање ова два падежа.

Богатство облика датива множине објашњено је морфолошким укрштањем са облицима овога падежа других деклинационих образаца.

Кључне речи и изрази: падежни облик, флексија, аналитизација, предлошко-падежна конструкција, метохијско-косовски поддијалекат, призренско-јужноморавски дијалекат.

1. Досадашња проучавања српских говора јужног и централног Косова нису дала одговоре на многа питања која једна дијалекатска

* radivoje.mladenovic@gmail.com

** Рад *Флексија и аналитизам именица на -а у говору јужнокосовског села Гатње* урађен је у оквиру научног пројекта „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора“ (број пројекта 178020), који финансира Министарство просвете и науке Владе Републике Србије.

област захтева. Монографски опис двају насеља у Косовској котлини – Јањева (ПАВЛОВИЋ 1970) и Летнице (ЂУРОВИЋ 2000) нису довољна за стварање поузданије слике о овом ареалу, посебно не монографија Р. Ђуровића. Због непоузданости у избору и интерпретацији грађе, прилоге Д. Барјактаревића о косовским говорима (БАРИЈАКТАРЕВИЋ 1977: 11–225) не треба сматрати релевантним извором. Заменички систем јужнокосовског говора смештен је у дијалекатску ситуацију говора југозападног дела Косова и Метохије у МЛАДЕНОВИЋ 2010. Опис именица м. р. на -ø гатњанског говора налази се у МЛАДЕНОВИЋ 2011.

Овај рад настао је из потребе за стварањем јасније слике о једном сегменту језичке структуре призренско-јужноморавског говора формираног у једном насељу слива Неродимке.

1.1. Гатње је село на крајњем југу Косовске котлине, смештено на 6 км јужно од Урошевца. Јужно Косово, коме припада Гатње, долином Лепенца на југу отворено је према Скопској котлини (Скопска Црна гора), на западу је Бродском клисуром повезано са Сиринићем, према северу нема препрека, тако да постоји лака природна веза са централним и источним Косовом. Према подацима Ј. Цвијића (ЦВИЛИЋ 1910: 1205), А. Урошевића (УРОШЕВИЋ 1965) становништво Гатња је стариначко, што је од значаја за опис дијалекатске ситуације која је формирана на простору јужног Косова. Оваква структура становништва учинила је да је у гатњанском говору аналитизам мање снаге него у неким другим насељима слива Неродимке, у којима постоји знатнији присељенички слој из Горње Мораве.

Гатње је старо насеље. У турском дефтеру и попису из 1455. године (МАЦУРА 2001: 5) у Нахији Морава помињу се српска села Горња Гакња¹ са 13 кућа и Долња Гакња, са попом Обрадом, 35 кућа (ИСТО 2001: 109–110).

Становништво Гатња је албанским терором у потпуности прогнано из матичне области 1999. године.

Облици

2. Обим рада не омогућава детаљније бављење судбином свих предлошко-падежних конструкција. Већа пажња се посвећује облицима у којима је флексија отпорнија на аналитизацију, затим

¹ О могућем читању турског записа као *Гаћња*, из кога се може извести савремени назив насеља, в. у МЛАДЕНОВИЋ 2011: 270–271.

предлошко-падежним конструкцијама које представљају збир више некадашњих конструкција, каква је, на пример, судбина конструкције *код / куд* + Гјд.²

Највећи део именица деклинационог -а обрасца у говору Гатња (гатњански говор) припада именицама ж. р.

Им. м. р. *леба* и *сира* нису интегрисане у -а деклинацију, пошто у осталим облицима остају у оквиру деклинације м. р. на -*о* (да се *печ'е јен леба*, два *леба*, и ми *уземо лебове*, *наш сира* и *леба* у *руке* и *иди*) (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 273). Именица *сира* потврђена је и с обликом *сирење*.

Именица *маји* (*Маји* му била од Неродимље, њигова *маји*), осим у ОПјд. (не мога да види *мајтер*) и Вјд.=Нјд., осталим облицима припада -а обрасцу (*од мајтере*, да *дам мајтере*, да *удри* по *мојзи мајтере*; *ваше мајтере*, *мајерама*), истискује се именицом *мама* (Добро беше док ни била *наша мама*) и *мајка* (Да му *мајка* прозбори).

Именица „*кћи*“ у потпуности је интегрисана у -а образац (Како *ч'ерка* да отери *мајку*).

Лична мушка имена на -а, двосложна или вишесложна, у потпуности су део овог деклинационог обрасца (*мој брат Рада*, *Слава доша*, *мужа* га имело *Драга*, *мој Пера* би'а старе¹, *Новица Танетов*, *Миливоја*, *Сћаноја*, *Радоја*, *Никола*, *Славџиша*, *Сћаниџиша*; от *кума Раде*, *мојему брату Славе*, и *дивојку* да *узну њрема Миливоје*).

Им. „*раме*“ и „*писмо*“ пришле су ж. р., па је успостављен нов однос *рама* – *раме*, *џисма* – *џисме* (*јена џисма*, у *јену џисму*, *две џисме* да прати).

Именица „*грана*“ потврђена је у два лика: *јен гран паја*, и *голема грана*.

На судбину збирних именица на -а утиче несагласје реалног и граматичког броја, тако да се у облицима ове скупине именица уочава превирање, са плурализацијом у облицима (*нашема децама*, *брач'ама* / *брач'има*, *родбинама*, *својбинама*) или плурализацијом у конгруенцији (*наше деца*, *сћареје брач'а*, за *наше децу*, *видеше ги џивоје брач'у*) (МЛАДЕНОВИЋ 2011а: 212–217).

Изван интересовања у овом раду остале су именице м. р. типа *гра*, *сџира*, *сирома*, *ора*, које и после губитка -х на крају основе остају у оквиру претходног деклинационог обрасца (*сџираови*, овога *сиромаа*) (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 272). Овде се, такође, не разматрају

² Детаљније о овоме в. у МЛАДЕНОВИЋ 2004а.

ни именице типа *кої́а* (< *кої́аја*), *їеї́а*, *орá*, *їеї́ја* (ИСТО: 273), које се завршавају на *-а* после замене *-л* на крају слога са *-(j)a* и сажимања секундарне вокалске групе односно опстанка *-(j)a*.

Именице хипокористичког значења за означавање сродника у мужевљевој породици завршавају се на *-е* у Нјд., које може бити хипокористичког порекла, али и може представљати морфолошко једначење са вокативом.³

Мој *їа́їіе* („свекар“) ми бија добар, па ми збо́ри мо́ја *на́не* („свекрва“), ка́ко ми би́ла до́бра *на́не*, Љу́пкина *да́де* („заова“), стрі́ну старе́ју – *да́де* сам звáла, свекр́ву ви́кам – *на́не*, свекра – *їа́їіе*.

Именице *на́не* и *да́де*, једине именице ж. р. на *-е*, припадају именицама *а*-обрасца, пошто су изван Нјд. у свему део овога обрасца (седи́ до *на́не*, *на́ну* да ви́кним; да одне́сим *да́де*, *сас да́ду*).

Именица *їа́їіе* интегрисана је у именице са проширењем основе (немо́ о[д] *їа́їіеїа*, на́шему *їа́їіеїу*). Иста именица јавља се и у сретечком, сиринићком и неким насељима подгорског говора (према мом материјалу). У свим овим говорима са значењем „биолошки отац“ користи се само именица *ої́ац* (гатњански говор), *ої́ац* (сиринићи, подгорски) / *ої́ец* (сретечки).

Облици једине

2.1. Номинатив једине

Грео́їа ми је, *бри́га*, *маї́їка*, *ма́ма*, *дома́ч'ица*, *заду́шница*, *држа́ва*, *їи́їа*, је́на *же́на*, *їиса́лка*, *їиса́нка*, *би́га*, *куч'а*, *сна́а*, *ої́ца*, старе́ја *ч'ерка*, *дебел'ина*, *црї́ул'а*, *лива́да*, *їога́ч'а*, *їра́ва*, *ре́ка*, *кру́шка* *їоло́шка*, *коломбо́їн'ица*, *ложі́ца*, *куде́ља*, *колі́јка* („бундева“), *ведри́ца*, *бу́ч'ка*, *бач'евина*, *брдо* *Бани́ца*, *н'і́ва* *Грл'и́ца*, *домач'и́нка*, *сїи́ринка*, *їч'ени́ца* *бели́ја*, *їч'ени́ца* *раїса́јка*, *Миливо́ја*, *га́зда*, *їа́ша*, *вра́шка* *водени́ца*, *Тане́това* *ба́ба* *Грозда́нка*, *Ма́риша*, *Томи́нка*; *сирої́їн'а*.⁴

2.2. Генитив једине

Флексивни Гјд. именица на *-а* у предлошко-падежним конструкцијама показује изразиту стабилност у одређеним значењима. Отпорност на аналитизацију генитивних предлошко-падежних кон-

³ Уп. са истим односом у горанском говору у хипокористику *маје* (Младеновић 2001: 299).

⁴ В. и примере збирних именица на *-а* различитих семантичких типова у Младеновић 2011а: 212–217.

струкција у метохијско-косовском ареалу⁵ и иначе је највећа у призренско-тимочкој области, а гатњански говор спада у оне делове метохијско-косовског ареала у коме је аналитизам потврђен мањим бројем примера. Добро чување флексије свакако је подупрто близином косовско-ресавских говора у северном и северозападном делу Метохијске и Косовске котлине.

Свођење аблативних предлога *од* +, *из* +, *са* + на *од* + практично је довршено у гатњанском говору, чиме се говор овога места уклапа у шири ареал метохијских и косовских говора са оваквом иновацијом (ПАВЛОВИЋ 1970: 71; МЛАДЕНОВИЋ 2002: 300–302). Ретке потврде *из* + могу бити траг претходног система предлога, али и новији унос из књижевног језика.

Материјал гатњанског говора не пружа поуздане потврде конструкција са сложеним предлозима *исїод* +, *изнад* +, *исїред* +. Значење места казује се предлошко-падежним конструкцијама с простим предлозима *їод* + ОП, *їред* + ОП, *над* + ОП (в. т. 4 б).

2.2.1. *од* + Гјд.

а) *Од* оволи́кве *фамі́лије*, *од* му́ке по́беже, *оїи* сво́је држа́ве, испе́кла се пи́та *оїи* ња́равице, *од* ва́ше ч'е́шме, *оїи* сва́ке во́ч'ке, *о[д]* такве́зи *же́не*, уну́к ми'је *од* ове́ ч'е́рке, *од* грео́ише, одво́иш *од* ма́јке, *од* мицкі́ње, *од* њі́не куч'е; *од* ма́јке ро́дена, то́ би́ло *оїи* сїрао́ише, неч'е да тра́је *од* зи́ме, по́ дру́го *оїи* се́сїре, *од* во́ље, напра́вено *оїи* сла́ме, *о[д]* доса́де што́ ч'у, да се уц'е *оїи* њау́ишине, *од* во́јске тражи́'а, би́ле *о[д]* те́ ве́ре на́ше, да у́зију *од* га́зде, ла́ко се узі́ма *оїи* сирої́и'е, *од* је́нога ња́ше, купи́ га *оїи* Призренлі́'е, ни до́шла пи́сма *оїи* Пе́ре, *од* мо́ега Дра́ге, и од зе́та Сла́ве, *од* ву́не да се испре́де, *оїи* ч'е́нице, и ме́со *оїи* сво́је сви́ње, *од* ву́не тка́еш, пруч'а *о[д]* врбе, *оїи* куде́ље, пресо́лац *оїи* суру́ишке, каљани́цу *од* зе́мље, крс *оїи* њч'е́нице, *од* мака́ре осно́ву, *оїи* њре́и'е, *од* ву́не за фане́лу, ч'е́рга *од* ва́лавице, *од* врбе напра́ву, се пра́иле *оїи* сїио́ке.

б) Одвајање са горње површине појма: *Од* ника́кве сїра́не не́ма помоч', *од* грама́де да у́зем, *оїи* сїра́не ста́п, *о[д]* дру́ге сїра́не ста́п, а Манасти́рце би́ло *од* ове́ дру́ге сїра́не, *од* је́не сїра́не – бу́гарски, заві́так *оїи* сїра́не, кат се ски́неш *оїи* Ша́ре.

⁵ Уп. са сличном ситуацијом у косовским говорима (ПАВЛОВИЋ 1970: 71; Ђуровић 2000: 48; МЛАДЕНОВИЋ 2010: 284–288, низ пунктова јужног и централног Косова према мом материјалу), јужнометохијским говорима (РЕМЕТИЋ 1996: 459–460; МЛАДЕНОВИЋ 2002: 294–319; МЛАДЕНОВИЋ 2004: 226; МЛАДЕНОВИЋ 2004а: 196–207).

в) Одвајање из унутрашњости појма: Пч'еница од њиве, оѿ фамилије, од неке куч'е девојка, оѿ сваке куч'е гости, оѿ Француске доц'е, доша оѿ Србије, овѣма од Босне, од Вич'е узѣа жѣну, и ова била од Нѣродимље (: Неродимља), од наше шуме узимале, узѣа оѿ Сиринич'ке жује, се вратимо о^т цркве, неки од Аустралије, један оѿ Семане, доша од Америке, ка[д] доц'у оѿ Сиринич'ке жује, смо искоч'иле о[д] тѣ њлѣве, Срби о^д Ц'аковице.

г) Припадање изван синагме казује се присвојним придевом. У синтагмама је посесивни датив практично уопштен (в. т. 3.1.). Забележени су, међутим, и ретки примери посесивних конструкција са од + Г: Дóшло ни од мójзи сѣсѣре дѣте, да зóвеш оѿ сн'ѣ оца, од моѣјзи ч'ѣрке сѣн, од њóјне јѣйрѣве óтац, од овѣ жѣне дѣте, мój оѿ сѣсѣре сѣн⁶.

2.2.2. из + Гјд.

Донѣсију дрва ис шуме, ис које њиве ўзе; искоч'и из куч'е, на излаз^с ис Приишине, из друге државѣ донесуваље.

2.2.3. до + Гјд.

До своје куч'е, до сваке жѣне, до овѣ годѣне, до бач'ѣвине, до вóде дóле, тó ни је до куч'е, до Грлице – рáзне њиве, доша до вóде, до слáве да спрѣмимо, да ве вóзим до Рáшке, пренѣсе до мáме, смо имáле до Грлице, мѣ смо нáј до рѣке, турáле до зѣмње, до Кисѣле вóде (топ.), и до Кóсовѣске Мѣшрoвице, ги тóра до куч'е, страмóта до куч'е, од Гáтњо до Грлице.

У примерима: да брóим до иљáду, ваљá да ѣмам до иљáду – иљáду је употребљено прилошки.

2.2.4. код + Гјд., куд + Гјд.

Предлози код (< *кон) и куд (< *куде) уз генитив приближили су се и јављају се као потпуни синоними у метохијско-косовском ареалу (МЛАДЕНОВИЋ 2004а: 196).⁷

Код мáјке, код овѣјзи жѣне, ко[д] дѣде сам била, код Вич'е било, код бáбе смо дóшле, ни ко[д] иѣѣнке, прáво код Љубице, и јá код Гўѣ, коѿ Пáшине водѣнице, куд нѣког гáзде, ку^т цркве, куд мáјке, куѿ сѣрѣне, да се сáкрѣе куд неке-жѣне, куѿ водѣнице, била куѿ сѣсѣре, спáла куѿ сѣсѣре, отишла ку[д] дивóјке, да ги однѣсем куѿ сѣоке.

⁶ Уп. са оваквим конструкцијама у јужнометохијским говорима у МЛАДЕНОВИЋ 2002: 295.

⁷ О предлозима код / куд + Г у говорима јужне Метохије и Шар-планине в. МЛАДЕНОВИЋ 2004а: 198–200.

2.2.5. *йреко* + Гјд.

Да ідем *йреко-неке-грёде*, *йреко шуме* изац'емо, проц'осмо *йреко млаке*, бёга *йреко реке*, прооділа *йреко Неродімље*, да прегазимо *йреко Неродімке*, отóсмо *йреко Куркулице* (: Куркулица), што гу про́шло *йреко главе*, тра́ктор про́ша *йреко њіве*, да ідију *йреко лива́де*, *йреко Пріишїине* у Гілане.

2.2.6. *крај* + Гјд./ *креј* + Гјд./ *кри* + Гјд.

Конструкција се најчешће употребљава са значењем дирекције. Ређи су примери са значењем локације.⁸ Предлог је потврђен и у другим насељима јужног Косова (према мом материјалу), затим у северношарпланинском сиринићком говору, који се лингвогеографски наслања на јужно Косово (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 317)⁹. Од јужнијих говора са којима је могао бити остварен контакт јужнокосовског и сиринићког говора, предлог је потврђен у кумановском (ВИДОЕСКИ 1962: 180–181).

а) Отóсмо та́мо *креј Киселе во́де* (= према), да ідимо *креј водени́це*, па сэм отрч'а *креј Куркулице*, трéба да трч'и *креј цркве*, побéго *креј шуме*, па бéгај *крај неке-во́де*, путува́ле смо *крај Сýбоишїице*, ідимо *крај Пріишїине*, путува́ле смо *кри Камени́це*;

б) óди *крај ма́ме* (= близу, поред), припу́цаше *креј Пріишїине*, сві се сакри́ше *кри шуме*.

2.2.7. *йокрај* + Гјд.

У гатњанском говору потврђене су три конструкције са значењем налажења или кретања у непосредној близини појма у генитиву – *йокрај* +, *крај* + / *креј* + / *кри* +, *йоред* +. Последња конструкција је потврђена мањим бројем примера, а може бити и новији унос из књижевног језика.

Покрај на́ше ку́ч'е кад забéли, имáло патóк *йокрај ку́ч'е*, рáсло *йокрај во́де*, имало врбе *йокрај ре́ке*, мй смо бíле дóле *йокрај ре́ке*;

ідимо *йокрај њіве*, пр́во проц'и *йокрај ч'ёшме*, побéже *йокрај Семáње*, оті́до *йокрај водени́це*, и óни про́шле *йокрај сїтї́бе*, па бéж^ш *йокрај ре́ке*.

2.2.8. *йоред* + Гјд.

И óна сéдне *йорей со́вре*, ни бíло дóбро *йоред во́де*, сеја́ле топóле *йоред њіве*, *йоред ре́ке* имáле њіве, сна́ша да бíне *йорей*

⁸ У конструкцијама овог предлога с именицама м. р. на -ø доминира аналитизам. Потврђене су, међутим, и конструкције *крај* / *креј* / *кри* + Гјд. (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 276).

⁹ О пореклу и настанку овог вишезначеног предлога в. у МЛАДЕНОВИЋ 2004а: 201.

свекрве, има́ло куч'е *йоред Неродѝмке*; Изашле смо сз Драга́на порет ке́¹, та́мо *йоред Ниши́аве*.

Последњи пример илуструје условљеност опстанка флексије деклинационим обрасцем – од именица на *-а* флексија опстаје, од именица м. р. на *-ø* аналитизам је истиснуо флексивну форму.

2.2.9. *йовише* + Гјд.

Пови́ше на́ше куч'е, да би́ја *йовише* њи́ве, да се одмóri *йови́ше* ре́ке, ба́јч'а ни бе́ше *йови́ше* ва́ше њи́ве, врбе *йови́ше* *Неродѝмље* (: *Неродѝмља*, Нјд.), лива́да *йови́ше* њи́ве.

2.2.10. *исйод* + Гјд., *исйред* + Гјд., *изнад* + Гјд.

Да одмóрим *исйод* ја́буке, има́ камен' *исйод* во́де, ту́ри ја́стак *исйод* гла́ве,

ч'е́ка *исйреѝ* куч'е, како́ би́ло то́ *исйреѝ* милици́је, кру́шка што би́ла *исйреѝ* куч'е,

ле́ту со́јке *изнад* на́ше куч'е.

Ретки примери нису убедљива потврда присуства просторних предлога сложених са *из-*.

2.2.11. *у* + Гјд.

У гатњанском говору конструкција *у* + *Г* са локационим значењем борављења, мировања на неком месту које припада појму са значењем лица замењена је конструкцијом *код* + / *куд* +. Стари предлог *у* + потврђен је најчешће уз именицу *ро́д* (от се́дам ду́ше *у мо́јега ро́да*, борави́ла *у сво́ј ро́д*).

Истискивање старог предлога *у* + *Г* у косовском делу призренско-јужноморавског дијалекта практично је доведено до краја¹⁰, док је у јужнометохијским говорима и сиринићком говору он потврђен нешто већим бројем примера (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 311; МЛАДЕНОВИЋ 2004а: 199–200), са знатном стабилношћу флексије у конструкцији *у* + Гјд. именица *-а* обрасца.

2.2.12. *око* + Гјд./ *около* + Гјд.

Би збори́ле *око́ло* цр́кве, би́ле *око́ло* куч'е, *около* на́ше н'и́ве, да има́ *около* ма́ме, има́ *около* шу́ме, па ста́лно *око́ло* јеѝр́ве; *око* Ве́лике *Госѝо́ине*, *око* ле́тње сла́ве, све́ *око* *Прииѝи́не*, *око* во́де израсло. Судећи по фреквенцији, основни облик предлога у гатњанском говору је *около*, чиме се овај говор наслања на јужнометохијски ареал (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 306–307).

¹⁰ Један пример из летничког говора *у моје мајке* (Ђуровић 2000: 48) само је траг раније присутности, пошто је овај предлог у осталим примерима замењен новим *код* + / *куд* +.

2.2.13. врз + Гјд.

Била *врз во́де*, ту́рим бра́шн'о *врс ѿо́гач'е*, ни́шта *врс сла́ме*, смо га држа́ле *врс ко́зе*, има *врс ѿа́ле* („кукурузовина“), *врс ѿа́ле* ту́рам сла́му, па *врс ѿо́њаву*, *врс во́де* ма́раму.

Овај просторни предлог потврђен је и у другим косовским говорима, затим у јужнометохијским говорима, сретечком говору (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 313).

2.2.14. ѿозади + Гјд.

Коч'ина („свињац“) ни је *ѿоза́ди ку́ч'е*, Сла́ва се кри́ја *ѿоза́ди ку́ч'е*, *ѿозади њ́иве* нема́ло ни́шта, но́си *ѿоза́ди водени́це*, да гу одне́се *ѿозади њ́иве*, што је *ѿоза́ди Зла́йке*, живе́ле смо *ѿоза́ди Нико́ле*.

У гатњанском говору потврђен је само предлог *ѿозади* +, чиме је овај говор део метохијско-косовског ареала (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 312–313; за косовске говоре према мом материјалу).

2.2.15. Због синкретизма Гјд. и Дјд. именских речи деклинационог -а обрасца (МЛАДЕНОВИЋ 2010: 277–288) некада се тек уз помоћ паралелних облика деклинационог обрасца без синкретизма може закључити о употребљеном облику. У гатњанском говору, судећи по остацима флексије у предлошко-падежним конструкцијама с просторним генитивом уз прилоге месног значења од именица м. р. на -ѿ, у употреби је Гјд. / ОПјд. *одову́д ѿаѿи́ока*, *оѿу́д Призрэ́на* (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 276)¹¹.

Ми смо биле *до бли́зо Оѿиѿи́ине*¹², би́ло бли́зо гра́нице, то́ је бли́зо *Крва́цке*, утепа́ше га бли́зо ре́ке, све што би́ло бли́зо во́јске, немо́ да при́ц'еш бли́зо сна́ше, по́беже бли́зо При́иѿи́ине; биле *одову́д ре́ке*, ми *одову́д*, *одову́д* гатња́нске ре́ке, он ме ч'ека́а *одову́д њ́иве*, да му но́симо се́но *одову́д лива́де*, кэ́т ч'е би́не *одову́д ре́ке*, *одову́д њ́иве*; погледу́је *оѿу́д* на́шејзи *ѿу́ме*, да ни ви́ка *оѿу́д ре́ке*, па не гле́да *оѿу́д ре́ке*, пу́цају на Србе *оѿу́д Семáње* (: Семáња); ави́он би́а *озго́р* на́шејзи *ку́ч'е*, *озго́р лива́де*, *озго́р вери́ге*, тури́смо *озго́р со́йре*; *одоздо́л њ́иве*, би́ја одоздо́л тво́је лива́де.

2.2.16. Иако десемантизација именичких лексема које су употребљене у функцији предлошких израза за казивање предлошко-падежних конструкција са временским и просторним значењем није из-

¹¹ Уп. са употребом Дјд. / ОПјд. у оваквим конструкцијама у јужнометохијским говорима (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 299).

¹² Употребом предлошког скупа *до* + *близо* + инсистира се на близини.

разита, овакви стабилисани изрази могу се сматрати делом предлошко-падежних конструкција¹³. На само делимичну десемантизацију упућује прозодијски тип у коме место акцента потврђује чување предлошко-падежног односа у предлошком изразу.

У гатњанском говору, судећи по ретким потврдама са очуваном флексијом у Гјд. именица м. р. на -ø (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 276), у употреби је Гјд., чиме се остварује корелација са падежним обликом у конструкцијама *ѿрилог-ѿредлог* + Гјд. / ОПјд. (в. т. 2.2.15.).

а) Временско значење:

Доц'е куд нас на *дѧн славе*, стигоше на *дѧн славе*, отиша на *дѧн Проч'ке*, бија на *слугу славе*, се разболе на *вѣч'ер славе*, да пијемо на *вѣч'ер славе*.

б) Просторно значење:

Каљаница на *сѿредѧну софре*, јѧну каљаницу на *сѿредѧну софре*, стајла на *сѿредѧну совре*, стави на *средѧну собе*; троњ оѿи на *крај собе* бија; сви бѣпоше у *крај собе*, оѿи *крај* на *крај куч'е*; поч'е да оре *о[д] днѧ њиве*, да се *усѧем о[д]* *днѧ руѧе*, у *днѧ ливаде*, у *днѧ наше шуме*; старѧјко у *ч'ѧло совре*, кума тѧримо у *ч'ѧло соѿре*; ч'еремѧда од *вр куч'е*, донѧле га од *вр ѧланине*, ми сѧди на *вр главе*. Нису потврђени прости предлози именичког порекла /вр, дно, цело/.

2.2.17. *месѧо* + Гјд. / на *месѧо* + Гјд.

За казивање односа замене у гатњанском говору потврђен је предлог *месѧо*¹⁴, који је синониман са предлошким скупом на *месѧо*.

Да јѧмо лѧба *месѧо ѧѧше*, добија н'ѧву *месѧо ливаде*, на *месѧо сѧстре* дѧша гу брѧт, направи колач' на *месѧо ѧѧше*.

2.2.18. *ѿред* + Гјд.

Штѧ зборѧла *ѿред недеље*, се дѧгнемо *ѿред зѧре* да се обѧњам, да се ч'ѧје петѧ *ѿред зѧре*, да доц'е *ѿред Задуѧнице*¹⁵, да му плѧтим *ѿред Нѧве гѧдине*, *ѿреѧ славе* кѧпим рѧбе, *ѿреѧ славе* окрѣч'амо куч'у, *ѿред зѧме* кѧпимо дрѧва, стѧку дѧтеримо *ѿред зѧме*, се разболе *ѿред верѧдбе*, *ѿреѧ свѧдбе* пѧтамо кума, *ѿреѧ свѧдбе* пѧтасмо ч'ѧч'у, *ѿред свѧке субѧше* да се обѧњам.

¹³ Уп. ПИПЕР 2005: 723

¹⁴ Уп. са таквим стањем у јужнометохијским и северношарпланинским говорима у МЛАДЕНОВИЋ 2002: 318.

¹⁵ Извршена је сингуларизација именице (на *Задуѧницу*).

У овим примерима предлошко-падежном конструкцијом *їред* + Гјд. по правилу казује се временски однос. Када је предлог *їред* употребљен за означавање просторног односа, уз њега је употребљен ОП.

У гатњанском говору, а тако је и у осталим метохијско-косовским говорима призренско-јужноморавског дијалекта, не постоји дистинкција коју чине предлози у односу на временску осу, на онај којим се казује ситуација непосредно пре временског ентитета који је локализатор (= пред) и на онај који не саопштава ништа о међусобној удаљености два ентитета (= пре). Овде се оба значења саопштавају конструкцијом *їред* + Г (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 314). Усамљени пример са конструкцијом *їреј* + Гјд. (Бојадисујемо јајца ... *їреј* *слўнца*, ИСТО: 314), забележен у Ораховцу, насељу у суседству са севернометохијским говорима, може сведочити о евентуалном контакту са севернометохијском зоном. Предлог *їре* не среће се ни за казивање просторног односа.

2.2.19. *їосле* + Гјд.

После веч'ере по м'ало, сви у тр'њове *їосле веч'ере*, от'омо *їосле св'адбе*, *їосле ч'ерке р'оди* гу се с'ин, *їосле Н'ове год'ине*, д'оша *їосле сл'аве*, б'еше *їосле ж'еїїве*.

За казивање времена непосредно после појма у генитиву у гатњанском говору користи се само *їосле* + Гјд. Није потврђена конструкција с предлогом *їо* + Г / ОП, иначе присутна у јужнометохијским и северношарпланинским говорима као напоредна са *їосле* + (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 314–315).

2.2.20. *због* + Гјд.

Да поб'егне *због з'аве*, се св'ац'а *збо[г] к'раве*, одвоїше се *због жеїїр'ве*, да їде *због див'ојке*, се р'астури фам'илија *због ракије*, зар *због м'арке*, се св'ади *због к'уч'е*, у'тепа се *због раб'оїше*, ш'т'о *због г'азде*, *због ч'ерке Видос'аве*.

Добро чување флексије уз овај предлог остварено је у читавој метохијско-косовској зони (РЕМЕТИЋ 1996: 459; МЛАДЕНОВИЋ 2002: 315; ЂУРОВИЋ 2000: 48).

2.2.21. *без* + Гјд.

Без м'јке, *без м'ўке*, да ж'иви *без б'риге*, ост'але б'е^с св'оје *м'јке*, не м'ога *без м'јке*, да ост'анем *бес к'уч'е*, ж'ивим *без в'оде*, не м'оже б'е^с *суруїке*, м'ожеш ли *без ујке*, *без м'о'ега ч'їч'е*, и Воїн ост'аја *без јене н'оге*, а б'рат му Р'ада *без њїве*, удад'о се *бес[з] св'адбе*, д'е се ж'иви *без родб'ине*, так'о је *без г'азде*, поб'еже *бес їч'енице*, не м'ога *без ракије*, к'ако да ж'иви *без див'ојке*, не м'огло *без в'аљавице*.

У гатњанском говору је генитивни облик им. *-а* обрасца са предлогом за изузимање *без* + изразите стабилности. Оваква стабилност је и иначе обележје метохијско-косовског ареала, у који се укључује и сиринићки говор (МЛАДЕНОВИЋ 2002: 307; ЂУРОВИЋ 2000: 48).

2.2.22. Флексивни Гјд. им. на *-а* добро је очуван у предлошко-падежним конструкцијама. У конструкције у којима се везују у целину две предлошко-падежне конструкције просторног значења факултативно продире аналитизам:

Поред потврда типа Лазарке *ишле оџи куч'е до куч'е*, обичнија је конструкција *од* + ОП + *до* + ОП: *Идемо оџи куч'у до куч'у*, *сабраше све људе оџи куч'у на куч'у*, *тражише оџи куч'у на куч'у*. Ширењу аналитизма у конструкцију *од* + погодује конструкција *на* + ОП.

2.2.23. У грађи се нашло и нешто потврда беспредлошког Гјд. на *-е*, које упућују на новији нанос из књижевног језика:

Домач'ин куч'е, и *ове године* смо ставиле, и *иш'е зиме* имало, *имам право жалбе*, *сам се удала њедесет* и *иш'е године*, *осмог марта*; *родила сам се иш'едесет* и *друге године*, *сам се удала њедесет шесте*, *поч'е деведесет девете године*.

Усамљени пример са *са* + Гјд. – *са иш'ане* ставу – није део гатњанског аутохтоног система, пошто су аблативни предлози сведени на *од* + (в. т. 2.2.)

3. Датив једине

Доследним чувањем флексивног датива у значењу намене и посесије, гатњански говор део је ширег ареала говора у Метохијској и Косовској котлини, затим говора северног дела Шар-планине (РЕМЕТИЋ 1996: 451, 460–461; МЛАДЕНОВИЋ 2001: 279–280; МЛАДЕНОВИЋ 2004: 226–227; МЛАДЕНОВИЋ 2010: 277–284, 304–307; МЛАДЕНОВИЋ 2011: 276–277; МИЛОРАДОВИЋ, СТАНКОВИЋ 2010: 159–174). Нема трагова продора конструкције /на + ОП/ са дативским значењем.

Од два аломорфа у Дјд. им. на *-а*, у гатњанском говору уопштено је *-е*, чиме се овај говор уклапа у шири ареал српских говора с оваквим наставком.

3.1. Намена и посесија:

Зет мојзи *Олге*, *благ* *Љуике*, *коликвејзи краве* гу је *теле*, *ч'ерке* си *дала*, да *кажеш жене*, *комишнке* *нашејзи*, *вашејзи снаје* *брат*, гу *рекла јеш'рве*, *мојези мајке* *мајка*, да гу *каже куме*, *мојзи Драгице* *девер*, да гу *кажеш снаве*, *њинојзи мешаље*, *никојзи жене* *бац'ава*,

сйн старејзи *жéне*, дéте лúдејзи *жéне*, овéјзи *жéне* бија гу мýж^ш, лóму погáч'у тéјзи *девóјке* на глáву, би дáла имовíну *држáве*, мóје *сéсýйре* úмр ги мýж^ш, мáјка мóјези *мáјке*, *крáве* да нóсим сéно, *óйце* да спрáим трáву, мáјка гу бíла Јелéна *мáме*, у ч'òшак *ййé' лéске*; што бија мóме *ййáйше* стрíц, што уша у тóме *Сýље* стáн, вáшему ч'йч'е („стриц“), њíному *комишíје*, каквóму *йáше*, уч'инíја тóме *комишíје*, толи́кво́ме *инаи'йје*, дóшле му гóсти *Никóле*, *Дóбрице* нáшему му се íзгуби.

3.2. Правац, управљеност

Са значењем правца присутан је флексивни датив у предлошко-падежној конструкцији *как* + Дјд.¹⁶ Код им. -а обрасца у гатњанском говору флексивни датив у конструкцији *как* + Дјд. отпоран је на аналитизам, док је у именицама м. р. на -ø и им. с. р. аналитизам већим делом истиснуо флексију (Їдем и ја *как Ћрошевац*, путува́а дéда *как Приздрéн*).

Спорадично очуван флексивни Дјд. у предлошко-падежној конструкцији са значењем правца, управљености *как* + Дјд., повезује гатњански говор са јужнометохијским ареалом (МЛАДЕНОВИЋ 2004: 227). За опстанак дативске конструкције с овим значењем у косовско-метохијском ареалу призренско-јужноморавских говора од значаја је близина косовско-ресавских говора (БУКУМИРИЋ 2003: 301).

Сам предлог је редупликација, примењена и у предлогу *сac* +. Оваква редупликација, иначе, бележена је и у говорима северне Метохије (БУКУМИРИЋ 2003: 301).

Бегáле *как Прíишйине*, у́теч'е *как рéке*, да бéгамо *как Ср́бије*, волóви побéгле *как шýме*, óна ч'áла да íде *как Џ'áковице*, па трч'и *как Сиринíч'ке жýйе*, íма ако íдеш *как Вíч'е*.

У гатњанском говору синоним конструкцији *как* + Д/ОП је конструкција *крај* + / *креј* + Г / ОП (в. т. 2.2.6. б).

4. Општи падеж

Општи падеж у гатњанском говору по правилу је једнак с акузативом. Примери се наводе према томе да ли је ОП употребљен изван или у предлошко-падежној конструкцији, и без претензија да се наведу све предлошко-падежне конструкције са ОП.

а) Пéкле *ка́фу*, за́прóсену *девóјку*, *девóјку* узíја, рáзну *грозóйу*, и *ка́љаницу*, казáн *вóду*, двá кíла ч'ени́цу, знá *рабóйу*, цéлу *годíну*, úзу *јабúку*, *машíну*, Бóг да ти дá нéку *срéч'у*, Бóг^к пúшти цéлу *зíму* да врне снéк^г, кúч'у ч'ува́ја, сíпи *вóду*, мáло *йарáвицу*, *йо́йрику* лýту,

¹⁶ Уп. са ретким примерима м. р. типа Повукува́ла се вóјска *как Ћрошевицу* (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 276).

да грéшим дýшу, нéку сī́арку, шīше вóду, кáйку вóду, нéку й́исму, муч'éницу донéсе, кóју вóјску, цéлу з́иму, нéку шī́е́тш, јéну недéљу, и й́огáч'у мéсим гу, у́јку й́ма снá'а.

б) На јéну сī́рáну, на Куркулѝцу гóре, б́ила на й́рóмају, óн бéше на слýжбу, отѝша на жéнину кúч'у; прáво у й́лéвн'у, у јéну кáланицу, оц'áк у кúч'у, јóш б́ија у Прі́шшѝину, у й́редáвницу, у црѝу́љу, коломóч' изрáса у њ́иву; на[д] тéјзину кúч'у, б́ија над вóду; побéга й́од вóду, сакрѝ га й́од зéмњу; й́реѝ свóју кúч'у, й́реѝ кóју слáву; заѝ кру́шку; й́од в́лáч'ку се стáи, й́од мáйш́ку, ложѝцу й́о[д] ш́ейсѝу; стáни й́реѝ кúч'у, и мѝ смó остáле й́реѝ сī́áницу, й́реѝ свáку цр́кву; й́о цéлу недéљу, й́о годѝну ч'éка; да й́ма блáгóту за з́иму, и за Брезóвицу; са све-фáмилѝлѝу, знáле сáс вóјску, шпорéди сáс рéрну, сáс тý шáлу, зáено сáз Злáш́ку; крeз нáшу кúч'у, крeз њ́иву Петрóву, да прóц'емо крeз Куркулѝцу; од овý ч'érку, смó имáле од зéмњу з́идану; й́ди й́реко рéку, Гáтњáнска рéка й́шла й́реко цéлу й́о́áну нáшу.

в) За на глáву прáйле, за на њ́иву аргáте, óн ме испрáти за на сī́áницу, свѝ на трг^к кá й́о й́ред Óшшѝѝину („у непосредној близини, што ближе“), на крáј Шáварѝну.

5. Вокатив јединице

Морфолошко обележавање Вјд. именица м. р. на -ø и именица на -а општа је особина гатњанског говора (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 277). Опозитум Нјд. : Вјд., осим именица с. р. јд., опште је обележје метохијско-косовских говора призренско-јужноморавског типа (РЕМЕТИЋ 1996: 452–453, 463; ПАВЛОВИЋ 1970: 71).

Све двосложне именице на -а Вјд. обележавају наставком -о. Нема морфолошких разлика у обележавању Вјд. истих личних имена ж. р. и м. р. рода типа Рáда. Именице на -ка, -га, независно од слоговне структуре, имају наставак -е. Тросложне и четворосложне именице – лична имена, женска и мушка, имају Вјд. = Нјд.

Áјде, й́рѝјо; й́рѝјо, сáге ч'е до́ц'е; а вѝдиш, кúмо; Рáдо, Јéло, Sáшш, мáмо, мóри; кúку, брé, сéсѝро; жéно; мушка лична имена: é, мóј брáте Тóмо; Сáво; кáко си, Слáво; кúме Рáдо;

блáго тéбе, Љу́йке, снáјке; без брѝге, комѝй́ке; зáшто, Пéрке; Óлге, до́ц'и код нáс; бóгами, Дáрѝнке; дé си, Гроздáнке; и другéјзи – сѝрѝнке, Злáш́ке, Дáнке, Слáвке;

дé си, Слáвица; немó, брé, Мѝлица; Савесѝѝја, штó не рéч'е; до́ц'и, Дóбрица; и тéбе те знáм, Синѝша; Сī́áниша; Милѝвóја, ал си бѝја; нѝси умр́ја, брáте Сī́áноја.

Им. хипокористици на -е, које су осталим облицима део -а обрасца (в. т. 2), имају Вјд. на -е.

6. Инструментал једнине

Инструментал је замењен аналитичким конструкцијама *сас / сас + ОП*, осим у окамењеним облицима са прилошким значењем *редом* (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 277).

Предикативни инструментал типа *младожењом* кад *бија тата* – практично је истиснут конструкцијама типа *Брат* кад *бија војник* (ИСТО 2011: 278): *Дивојком* кад *била она*, *ни седела*; не *може дивојком* да *бинеш* и да *седиш*.

У описима неких косовских говора (ПАВЛОВИЋ 1970; БУРОВИЋ 2000) и мом материјалу из других косовских говора призренско-јужноморавског типа нема оваквог инструментала, док је у јужнометохијским говорима потврђен мањим бројем примера (МЛАДЕНОВИЋ 2004: 226).

7. Локатив једнине

Продор аналитичких конструкција у Лјд. неједнако је захватио именице различитих деклинационих типова у метохијско-косовским говорима. Лјд. се најбоље чува од именица -а обрасца (РЕМЕТИЋ 1996: 461; МЛАДЕНОВИЋ 2010: 289; МЛАДЕНОВИЋ 2011: 278). Аналитизам је знатније истиснуо локативне облике из им. м. р. и с. р. (РЕМЕТИЋ 1996: 451; МЛАДЕНОВИЋ 2004: 228; МЛАДЕНОВИЋ 2010: 276; МЛАДЕНОВИЋ 2011: 278).

У метохијско-косовским говорима опстанак флексивних облика условљен је предлогом уз падежни облик. Аналитизација је практично довршена у конструкцијама локативног значења с предлозима *у +*, *на +*, док конструкција с предлогом *о +* није потврђена. Уместо конструкције *о + Л* у употреби је *за + ОП* и *на + ОП*.

Аналитизацији се релативно добро одупиру конструкција *џо + Лјд.* и *џрема + Лјд.*, како је и у другим косовским (ПАВЛОВИЋ 1970: 72–73; БУРОВИЋ 2000: 52) и јужнометохијским говорима (РЕМЕТИЋ 1996: 461; МЛАДЕНОВИЋ 2004: 228).

7.1. џо + Лјд.

Їшле џо *нашејзи шуме*, *џша џо лайавице*, да *видим џо шамнине*, *џо џејси'е* и *масло* да *џма*, *џо какве рабџи* се *меша*, *џо куч'е* *скиташе*, *џо ливаде* *нема*, *џо Србије* *џма* *лопови*, *џо тејзи државе* *имало* *ратове*, *кукољ џо ч'енице*; *било џо женске лини'е*, *биле џо Срби'е*, *џшле џо џланине*, *џшле џо сџџоке*, *гостџла се џо свџјбине*, *џо жџене* *му'е* *свџј*, да *удари џо руке*, *косџја џо кише*, *џо ладнџч'е* *путувала*, па *џдри змију џо главе*, *џо скршџенејзи нџге*, *џшла ми сџстра џо богослџвије*, *нисмо* *брале* *сџено џо џланине*, *упраљале* *сте се џо бабе*.

7.2. *ѣрема* + Лјд.

Према младе и зёт бија, *ѣрема* такве *дивојке* бија и такáв^ф беч'ар, донéсoсмo ви *ѣрема* вáшејзи *воље*, *ѣрема* *главе* и кáпа, ни *ѣрема* *Дáнке*, бија *ѣрема* *Дренице*, јéни бíле *ѣрема* *Прийиѣине* вáмо, *ѣрема* вáшејзи *свáдбе*.

У Лјд. збирних именица *сѣока*, *својбина*, *рóдбина* у Лјд. јавља се само -е, док у дативу ове именице имају два облика – једински и множински, чиме се ремети облички синкретизам ова два падежа¹⁷: Да *ѣде ѣо својбине*, стáлно бíла *ѣо сѣоке*, да гу тражи жéну *ѣо рóдбине*.

7.3. *у* + Лјд, *на* + Лјд.

Ретки примери из гатњанског говора са опстанком флексије у предлошко-падежним конструкцијама *у* + Лјд. и *на* + Лјд. од именица -а обрасца, али и од им. м. р. на -ø (сéстра те ч'éка *у обору*, ч'éкам свé *на кревѣиу* седéч'и, мртав остáја *на кóн'у*), забележени од поузданих информатора, сведоче о отпорности именица -а обрасца на аналитизацију у косовским говорима.

Лáдно је гóре, *у ѣланине*; дéвер живéа *у старéје куч'е*, имáло грá *у каљанице*, *на* своје *ѣосѣље* ч'екауч'и, искоч'ило нéшто *на завíнејзи главе*.

Облици множине

8. Опште смањење броја падежних облика у множини именица на -а захватило је гатњански у оној мери у којој су захваћени остали метохијско-косовски говори (РЕМЕТИЋ 1996: 453–458; МЛАДЕНОВИЋ 2004: 228–232; ПАВЛОВИЋ 1970: 73–76; ЂУРОВИЋ 2000: 55–61).

Поред синкретичне форме Нмн. = ОПмн. = Вмн., добро је очуван и Дмн. у значењу намене и посесије.

8.1. Номинатив множине

У Нмн. уопштен је наставак *ја*-основе. Мбје *јабуке*, *ѣиѣије*, *снаје*, нáше *ѣрич'е*, улазáле *жéне*, *мúке*, њíне *вѣиѣице*, *кóсе* бíле му голéме, његове *рáме* (: Нјд. *рáма*), *коломбóиѣице*, *ѣенѣ'ере*, *ѣейсѣје*, *ѣарáвице* („пепео и жар који се ставља на сач“), *колікве камáре* пч'еницу, ч'áкиѣре, *уч'ѣиѣл'ице* у Гáтн'е, онé *биѣи́кле*, нéке *кúме* те дáру, и *дóкѣиорице* и *инжѣи́ерке*, имáло и *мéч'ке*; *јáбуке ѣоѣáди́ке*, *м'ури'э́вке*, *кисѣ́лке*, *благѣ́це*; њíве што бíле – *Кривáч'е*, и дрвéне

¹⁷ Више о судбини и облицима збирних именица у метохијско-косовском ареалу в. у МЛАДЕНОВИЋ 2011а.

*ложнице, ливаде Пејнице, дивојке биле, биле шиндице, Пёткович'еве ојце, коћлице биле за млеко, Ограђе*¹⁸ (топ.) су по над село.

8.2. Датив множине

Док је у Дмн. им. м. р. на -ø у гатњанском говору стабиљан формант *-има* (МЛАДЕНОВИЋ 2011: 286), у Дмн. им. *-а* обрасца потврђено је више наставака. Најчешћи је наставак *-ама*, ређе је *-има*¹⁹, док се *-ема* јавља ретко. Као траг мешања некадашњег Дмн. и Имн. опстаје и наставак *-ами*, потврђен и у суседном сиринићком говору (МЛАДЕНОВИЋ 1996: 151), али и јужнометохијском подгорском говору (МЛАДЕНОВИЋ 2004: 230). Нестабилисано стање последица је насланања на Дмн. м. р. (*кравима* према *волоима*), на општи облик Дмн. заменичко-придевске промене на *-ема* (*Овѐма* људима : *овѐма* козама > *даде* *козема* (в. МЛАДЕНОВИЋ 2010: 333–340), али и могућим преузимањем структурног модела Дмн. им. м. р. на -ø (*волоима* : *вол-и* > *коз-ема* : *коз-е*)²⁰. Облици типа *козема*, *слугема* у гатњанском говору, затим, могу бити и траг веће блискости са општом развојном тенденцијом косовско-ресавских говора северне Метохије, у којима се среће и овај морфолошки тип (БУКУМИРИЋ 2003: 214).

Присуство више наставака није утицало на стварање сложеног морфолошког обележја *-ама*, које се за Дмн. бележи у говору Јањева и Летнице (ПАВЛОВИЋ 1970: 75, ЂУРОВИЋ 2000: 56).

Избор наставка у гатњанском говору није условљен семантиком именице.

а) Коѐма *женама*, мојема *сесѝрама*, мојема *ч'еркама*, и *јеѝрвама*, *сѝринама*, његовѐма *брајѝаницама*, рече *женама*, *ѝоѝадикама* да цуне *руку*, *учиѝељкама* носиле *даре*, *вешѝницама*, *дар кумама*, *нашема снѝама*, Милетовѐма *сесѝрич'нама*, однѐла и *кравама* и *биволицама* сѐно, *меч'кама* да узнеју *меч'ич'и*.

б) Голѐмема *кравима*, Милѐтовѐма *козима*, *ојцима* се давало, *нашема јеѝрвима*, *даде женима*, показаше *сесѝрима*.

Наставак *-има* обично се избегава код именица које у претходном слогу имају /-и-/ (*кобилама*, *биволицама*, *лисицама*). Забележено је, међутим, и: и *кобилима* трѐба.

¹⁸ Лик са оствареним јотовањем у групи /-дј-/ среће се у топонимима. Иначе је *ограда* – *ограде*, *ливада* – *ливаде*.

¹⁹ Ширење наставка *-има* среће се у Дмн. с. р. (коѐма *говѐдима*). Уп. са оваквим наставком у говору Јањева (ПАВЛОВИЋ 1970: 75)

²⁰ Уп. са оваквим продуктивним моделом у горанском говору (МЛАДЕНОВИЋ 2001: 301–302).

в) Одне́ла та́лу *кра́вема*, и *коби́лема*, да́де *ко́зема*, носи́ја *уч'иш'е́лкема*, Миле́товема *браш'ани́цема*, *сш'ринкема* на́шема, *офце́ма* сва́ко ве́ч'е, *слуге́ма* ту́ру.

Наставак *-ема* избегава се код именица које у претходном слогу имају */-е-/*.

г) Узéше му́же *женáми*, да ги збо́риш *сесш'рами*, *коби́лами*, на́шема *га́здами*.

8.2.1. Више наставака среће се и у дативу збирних именица на *-а* (МЛАДЕНОВИЋ 2011а: 216–217).

Именице *дéца* и *брáч'а* потврђене су само са плурализованим дативом, именице *рóдбина*, *сво́јбина*, *сш'о́ка* – поред плурализованог датива – потврђене су и са дативом према јединској парадигми.

а) Именица *дéца* у дативу гласи *деца́ма* / *деца́ми*, чинећи морфолошку целину са Дмн. именица с. р. (оваквéма *говéдама* / *говéдима*).

б) Именица *брáч'а* потврђена је са три наставак: *брач'áма*, *брач'íма*, *брач'áми*. Први наставак, који је ређи, у корелацији је према морфолошком типу именице, други је условљен значењем именице (= збир појмова м. р.):

в) Збирне именице типа *рóдбина*, *сво́јбина*, *сш'о́ка* срећу се са јединским и плурализованим дативом (*сш'о́ке* смо стаља́ле со́ли; смо носи́ле *сш'о́кама*, сво́јема *родби́нама*; на́шема *својби́нема*; *сш'о́ками* да се спре́ми за зíму, *родбинáми*).

8.3. Општи падеж множине

Кру́шке калу́џ'ерке и *кру́шке* воде́н'ач'е, пи́ши *иш'сме*, имáле *гу́ске*, направíла *сла́марице*, смо држа́ле ч'éле, прéје месíле *иш'ше*, со́јке уфа́ту, но́ге сам ги пра́ла, он изва́де *и́аре*, оста́доше *ливáде*, му́ке трпéла, *и́иве* смо жн'éле, пржи *љуш'и́ке*; у л'ивáде, у ве́л' *годи́не*, у кúш'ице; на н'íве, на но́ге сéду, на ш'ронóшке *сш'оли́це*; отóсмо куд *ливáде*; пéрке *ош' кокóшке*; меџ'у но́ге да му улéне; *и́о меџ'е* уда́ра *кру́шац*; умр́ле *бес и́аре*; свé *и́о шу́ме* ишле; *сáс ои́це* гно́йле *и́о и́иве*.

9. Облик именица у конструкцијама с бројевима

Сагласно свођењу облика у конструкцијама са бројевима, у гатњанском говору потврђен је један облик, једнак множини:

Он íма двé ч'éрке, двé *жéне*, шесна́ес *гóдине*, пéт *ведри́це*, дéвет *гóдине*, у пéт *држа́ве*, трí *комиш'је*, трí *га́зде*, дéсет *бадавџ'и́е*, от сéдам *гóдине*, седамдéсет *дивóјке*, за шез-дúше, двéста *ов'фце*, обедвé ч'éрке, по двé *и́ваде* кома́та о́фце.

Закључак

10. Процес померања тежишта са флексивних показатеља на предлошке показатеље у гатњанском говору започет је у свим деклинационим типовима, али са различитим резултатима и дометима. Опште стање померања са постпозиције на препозицију у говору овог јужнокосовског места највећим делом подудара се са дијалекатским стањем у јужној Метохији и јужном и централном Косову. Опстанак одређених падежних дистинкција и морфолошка средства којима се дистинкције остварују једна је од маркантних црта којима се говори метохијско-косовског ареала издвајају у посебан поддијалекат призренско-јужноморавског дијалекта. Већа отпорност на аналитизацију у овом ареалу у непосредној је вези са лингвогеографским положајем говора у Косовској и Метохијској котлини. Одсуство географских препрека у овим двема областима омогућило је локалне сеобе са севера према југу, којима су у јужнији део доношене, обнављане или су конзервиране одређене старије особине, које су миграцијама становништва из оближњих области Македоније у јужну Метохију и јужно и централно Косово, али и кретањем становништва из слива Горње Мораве, чији је тип деклинације већ био преобликован под јужнијим утицајем, доносиле снажније аналитичке процесе.

На добро чување флексије -а деклинационог обрасца свакако је утицао падежни синкретизам Гјд., Дјд. и Лјд., чиме је позиција наставка -е оснажена у систему.

Цитирана литература

- БАРЈАКТАРЕВИЋ 1977: Барјактаревић, Данило. *Дијалектолошка исцртаживања*. Приштина: Јединство, 1977.
- ВИДОЕСКИ 1962: Видоески, Божидар. *Кумановскиот говор*. Скопје: Институт за македонскиот јазик, 1962.
- ЂУРОВИЋ 2000: Ђуровић, Радослав. *Лейнички говорни тип*. Врање: Филолошки факултет Приштина, 2000.
- МАЦУРА 2001: Мацура, Милош. *Насеља и становништво Обласи Бранковића 1455. године*. Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука – Јавно предузеће „Службени гласник“. Демографски зборник VI, Главни и одговорни уредник академик Милош Мацура.
- МИЛОРАДОВИЋ, СТАНКОВИЋ 2010: Милорадовић, Софија и Станислав Станковић. „О исказивању припадничко-поседничког односа у српским

- народним говорима Косова и Метохије.“ *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима : међународни темељски зборник, књига 1, језик и народна традиција* (уредник Софија Милорадовић). Косовска Митровица: Филозофски факултет, стр. 159–173.
- МЛАДЕНОВИЋ 2001: Младеновић, Радивоје. „Говор шарпланинске жупе Гора.“ *Српски дијалектолошки зборник XLVIII*: стр. 1–606.
- МЛАДЕНОВИЋ 2002: Младеновић, Радивоје. „Генитив именских речи у северношарпланинским и јужнометохијским говорима – флексија и аналитизација.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLV/1–2*: стр. 291–320.
- МЛАДЕНОВИЋ 2004: Младеновић, Радивоје. „Дијалекатска диференцијација српских говора на југозападу Косова и Метохије.“ *Зборник радова са Међународног научног скупа „Живот и дело академика Павла Ивића*.“ Градска библиотека Суботица – Српска академија наука и уметности – Филозофски факултет у Новом Саду – Народна библиотека Србије – Матица српска – Институт за српски језик САНУ, Суботица – Нови Сад – Београд, стр. 209–249.
- МЛАДЕНОВИЋ 2004а: Младеновић, Радивоје. „О неким падежним конструкцијама месног значења са вишезначним предлозима у јужнометохијским и северношарпланинским говорима.“ *Српски језик IX/1–2*: стр. 193–210.
- МЛАДЕНОВИЋ 2010: Младеновић, Радивоје. *Заменице у говорима југозападног дела Косова и Метохије*. Монографије 12. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности, 2010.
- МЛАДЕНОВИЋ 2011: Младеновић, Радивоје. „Именице мушкога рода на -о у говору јужнокосовског села Гатње.“ *Српски језик XVI*: стр. 269–292.
- МЛАДЕНОВИЋ 2011а: Младеновић, Радивоје. „Морфолошка и синтаксичка плурализација збирних именица и неких заменица у говорима југозападног дела Косова и Метохије.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику LIV/1*: стр 205–226.
- ПАВЛОВИЋ 1970: Павловић, Миливој. *Говор Јањева*. Нови Сад: Матица српска, 1970.
- ПИПЕР 2005: Пипер, Предраг. „Семантичке категорије у простој реченици: синтаксичка семантика.“ *Синајакса савременога српскога језика. Простја реченица*. Београд: Институт за српски језик – Београдска књига – Матица српска, стр. 575–1059.
- РЕМЕТИЋ 1996: Реметић, Слободан. „Српски призренски говор I.“ *Српски дијалектолошки зборник XLVII*: стр. 323–614.
- УРОШЕВИЋ 1965: Урошевић, Атанасије. „Косово.“ *Српски етнографски зборник, књига LXXVIII. Насеља и порекло сјановништва*, књига 39. Београд, 1965. Приштина – НУБ „Иво Андрић“, Београд – Завод за издавање уџбеника и наставна средства, 2006.

ЦВИЛИЋ 1911: Цвијић, Јован. *Основе за географију и геологију Македоније и Сјане Србије*, књ. трећа. Београд: Српска краљевска академија.

Résumé

Radivoje Mladenović

LA FLEXION ET L'ANALYTISME DES SUBSTANTIFS EN -A DANS LE DIALECTE DU VILLAGE DE GATNJE, SITUE AU SUD DU KOSOVO

Dans la présente étude, nous examinons la déclinaison des substantifs féminins et masculins en -a dans le dialecte du village de Gatnje, situé au sud du Kosovo.

Du fait qu'il a bien conservé la flexion des substantifs en -a, le village de Gatnje peut être rattaché au type des parlers du sud de la Métochie, du sud et centre du Kosovo, qui appartiennent à la grande aire linguistique de Prizren-Sud de la Morava.

Un plus grand nombre de cas se sont conservés au singulier qu'au pluriel.

Nous avons constaté que la flexion est bien conservée dans un grand nombre de constructions avec des prépositions régissant le génitif au singulier, et que l'influence de l'analytisme dans ces constructions ne peut être observé que dans un petit nombre d'exemples, à l'exception de l'instrumental. La forme du datif singulier s'est bien conservée avec la signification d'attribution, de possession et de direction. Les constructions *po* + locatif singulier et *prema* + locatif singulier se sont également bien conservées, et nous avons même pu constaté des constructions *u* + locatif singulier et *na* + locatif singulier dans un moindre nombre d'exemples. A part les noms de personnes comportant plus de deux syllabes – qui ont un vocatif singulier identique au nominatif – les autres substantifs ont soit la terminaison -o (*sestro*, *dušo*), soit la terminaison -e pour les substantifs en -ka (*Ljupke*, *strinke*).

La diversité des formes du datif pluriel des substantifs en -a (*kravama*, *kravima*, *kravema*, *kravami*) s'explique par le contact avec les formes du datif d'autres types de déclinaisons.

Mots et expressions clés: cas, flexion, analytisme, construction prépositionnelle, sous-dialecte du Kosovo-Métochie, dialecte de Prizren-Sud de la Morava.

РАДМИЛО Н. МАРОЈЕВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

РИЈЕЧИ С ДВОСТРУКИМ (ГЛАВНИМ И ПОБОЧНИМ) АКЦЕНТИМА**

ПРОЗОДИЈСКО-ИНТОНАЦИОНА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ТЕКСТА *ЛУЧЕ МИКРОКОЗМА*

У овом раду се разматра прозодијска и интонациона структура стиха спјева *Луча микрокозма* Петра II Петровића-Његоша, конкретно: учење о двоструким акцентима, тј. испитују се оне категорије ријечи које могу имати, ако нису наглашене, побочни акценат, а ако су наглашене – главни. Такву двоструку прозодијску природу могу имати личне, при својне, неке одређене (показне) и неке неодређене замјенице, неки облици помоћног (копулативног) глагола и полузначних (полукопулативних) глагола те неки основни бројеви. У чланку се уводи и образлаже појам сложене фонетске ријечи, која се састоји од једне главне фонетске ријечи и једне или више побочних фонетских ријечи, док се термин „побочни акценат“ користи у ширем значењу од уобичајеног. Поред тога, у раду се ближе одређује појам диверба у формалном и семантичком смислу.

Кључне ријечи: акценти (метрички и неметрички, главни и побочни), фонетска ријеч (проста и сложена, главна и побочна), ријечи с двоструким акцентима, диверби (формални, семантички).

0. Увод

0.1. У овом раду се, на материјалу Његошевог спјева *Луча микрокозма*, разматра проблем ријечи које могу у једном контексту носити главни акценат, а у другом споредни (побочни), као и неколико других питања која су с тим основним проблемом тијесно по-

* radmilo@mail.ru

** Рад је урађен у оквиру пројекта 178014 *Динамика струкури савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

везана (питање сложене фонетске ријечи те питање метричких и неметричких акцената у српском епском десетерцу). Централни предмет рада су, дакле, двоструки акценти, тј. ријечи које могу имати у једном значењу (или функционалној перспективи реченице) главни, а у другом – побочни акценат (3), уз указивање на претходна општа (1) и посебна (2) ауторова версолошка истраживања *Луче микрокозма* (у другој компоненти наслова спјева реконструирамо, поред главног, и побочни акценат /на префиксоиду/, а у првој дајемо предност узлазном акценту не искључујући ни силазни).

(1) Припремајући критичко издање Његошевог спјева *Луча микрокозма*, објавили смо први дио студије *Стих* Луче микрокозма, посвећен макроверсолошкој анализи спјева (МАРОЛЕВИЋ 2010), а о једној Његошевој версолошкој иновацији, могућој једносложности другог такта, расправљали смо у посебном раду (МАРОЛЕВИЋ 2009).

Критичко издање *Луче микрокозма* слиједи нашу претходну публикацију, критичко издање *Горског вијенца* с текстологијом (ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ 2005), уз неколике новине, од којих је најважнија – акцентовани текст спјева.

Прозодијско-интонациона интерпретација текста риједак је поступак у српској издавачкој пракси и науци о стиху (примијењен је најприје у МАРОЛЕВИЋ 2006б: 52–54).

(2) Ова расправа припада серији истраживања „Прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокозма*“. Посебан рад из ове серије посвећен је учењу о метричким константама (МАРОЛЕВИЋ 2011б), силабичким и тонским, српског епског десетерца на примјеру *Луче микрокозма*, посебно о онима у којима пјесник одступа од класичног, Вуковог и вуковског стиха, тако да се неке појаве могу посматрати као снажне ритмичке доминанте (или као ритмички курзив).

У посебним радовима из ове серије разматра се учење о версолошким опкорачењима (стиха, строфе, цезуре и такта) (МАРОЛЕВИЋ 2012) те појаве елипсе, инверзије, семантичке конгруенције и реченица с неконгруентним односно-посесивним обликом (МАРОЛЕВИЋ 2011г), као и учење о метричким акцентима (МАРОЛЕВИЋ 2011в). Ријечи с пуним лексичким значењем имају главне акценте – два узлазна, два силазна и послијеакценатску дужину. Ти акценти могу, међутим, бити метрички и неметрички. Метрички акценат је доминантни акценат у једном такту. Ријечи с неметричким акцентима обиљежавамо курзивом.

У посебном раду из серије „Прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокозма*“ разматра се учење о побоч-

ним акцентима који карактеришу неке морфолошке категорије – граматичке врсте ријечи: везнике, рјечце, предлоге (и окамењени предлог [ĩd̥] у позицији префикса) те везничке ријечи, и неке творбене категорије – префиксоиде и прве компоненте сложеница и сраслица (МАРОЛЕВИЋ 2011а). У наведеним категоријама, осим везничких ријечи, побочни акценат се остварује селективно (неке граматичке ријечи и творбене категорије имају побочни акценат, а неке су без акцента). Упитно-односне замјенице увијек имају акценат, само што у упитним реченицама и зависним објекатским њихов акценат је главни, а у зависним атрибутивним – побочни.

(3) У овом раду из серије „Прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокосма*“ разматра се учење о двоструким акцентима, тј. испитују се оне категорије ријечи које могу имати, ако нису наглашене, побочни акценат, а ако су наглашене – главни. Такву, двоструку прозодију могу имати личне [види т. 1], присвојне [види т. 2], неке одређене (показне) [види т. 3] и неке неодређене замјенице [види т. 4], неки облици помоћног (копулативног) глагола и полузначних (полукопулативних) глагола [види т. 5] те неки основни бројеви [види т. 6]. Те категорије ријечи, с могућом двоструком прозодијом, централни су предмет овога рада.

0.2. У овом, уводном поглављу расправе потребно је дати дефиницију појмова и разлоге коришћења неких лингвистичких термина који се у раду користе у друкчијем значењу од уобичајеног или под другим називом. То се тиче, прије свега, појмова и термина „проста/сложена фонетска ријеч“, које се раније нису разликовале јер су се ове друге посматрале само као ритмичке групе (1), и „побочни/главни акценат“, који су се и раније разликовали, али се овдје термини користе у ширем значењу од уобичајеног (2). Поред тога, потребно је објаснити појам и термин „диверб“, тим прије што се у једном типу дивербâ може појавити главни или побочни акценат у зависности од његове функције, а у другом типу побочни акценат друге компоненте трансформише се у главни (3).

(1) У чланку се, као терминолошка иновација, користи појам и термин *сложена фонетска ријеч*, која се састоји од једне главне фонетске ријечи и једне или више побочних фонетских ријечи. Може се поставити питање: каква је предност термина *сложена фонетска ријеч* у односу на постојеће (и рекло би се опште-прихваћене) термине „говорни такт“ или „ритмичка група“ с обзиром на то да се фонетска ријеч тумачила управо као ријеч која има један акценат као своје главно својство (и којој се само прикључују ријечи без акцента, проклитике и енклитике)?

Говорни такт (или ритмичка група) јесте ритмичко-интонациона јединица која се може састојати од више ријечи с главним акцентом, тј. од више (простих или сложених) фонетских ријечи. Тако тротактни стих руских билина и српски епски десетерац као тротактни стих (како га ми тумачимо) могу у једном такту имати двије ријечи (рјеђе више) с главним акцентом, али је само један од тих акцената метрички.

Сложена фонетска ријеч има само један главни акценат и један (рјеђе више) побочних акцената, али ријеч с побочним акцентом не функционише самостално, него се обавезно „наслања“ на ријеч с главним акцентом. Показаћемо то на неколико примјера.

1° Предикативи, како смо ми ову специфичну врсту ријечи назвали (види подробније у МАРОЛЕВИЋ 2007б), имају статус побочне фонетске ријечи, а ријеч уз коју они стоје – статус главне фонетске ријечи у саставу сложене; на примјер у стиху *Горског вијенца*: *Хва́ла Бо́гу*, || йма́ ли | вјѣштѣѣх? [ГВ 2173] реконструирамо сложену фонетску ријеч: ↓хва́ла^бо́гу↓.

2° Побочни акценат на облику другог лица једине императива реконструирамо, на примјер, у првом стиху Пјесме Мустај-кадије (која је у деветерцу): *Нѣ йлач ма́јко* || дѣлбер-|Фати́му – [ГВ 1855 (1)] те у десетерцима (основном стиху *Горског вијенца*): *йдо́јаш Ма́рко* || твѣ́јѣга | Ша́рина, [ГВ 1801]; *Бјѣ́ж Ко́мнене*, || за́дрѣа | де́лијо, [ГВ 1842]; *Чу́ј на́роде*, || свѣ́ сѣйните | ка́пе: [ГВ 2648]. – У свим наведеним примјерима се остварују сложене фонетске ријечи с главним акцентом на вокативу именице: ↓не́йлач^ма́јко↓, ↓йдо́јаш^ма́рко↓, ↓бјѣ́ш^ко́мнене↓, ↓чу́ј^на́роде↓. При том се у неким случајевима на редукованом облику императива појављује узлазни побочни акценат на посљедњем слогу (на шта смо указали послије критичког издања *Горског вијенца* и у раду МАРОЛЕВИЋ 2007а: 336–337). Навешћемо примјер из *Горског вијенца*: *Ка́ж владико́* || штѣ́ ти ве́зѣр | пи́шѣ: [ГВ 1074]. Такав је и примјер из Мажуранићевог спјева *Смрт Смаил-аге Ченгијића*: *Ка́ж Ба́џче* || ко́лико би | ми́шѣх [СА 925].

3° Када би се облици интонационо одвојили од именице, постали би самосталне (просте) фонетске ријечи, али би се, у првом случају, умјесто предикатива реализовала именица, с узлазним главним акцентом: ↓хва́ла↓бо́же↓, а у другом случају, у посљедња два примјера, морао би се облик императива с редукованим наставком замијенити пуним обликом јер у простој фонетској ријечи узлазни акценат не би могао бити на посљедњем слогу: ↓ка́жи↓владико́↓,

↓ка́жи↓ба́ўче↓. Наравно, интонациона пауза би се морала интерпункцијски обиљежити: Хва́ла, Бѡ́же! Ка́жи, вла́дико! Ка́жи, Ба́ўче!

(2) Потребно је, затим, објаснити појмове и термине главног/побочног акценат који се у овом раду користе са унеколико друкчијим, ширим значењем од уобичајеног.

Појам двоструког акцента (главног и побочног) није уобичајен у србистици (а јесте у русистици) свакако и због тога што се прозодијски системи руског и српског језика знатно разликују. Због природе руског акцента, слог под акцентом у поређењу с неакцентованим слогом јасно се издваја и квантитетом, и висином тона, и напрегнутошћу, док слог под побочним акцентом заузима средишњи положај и јасно се разликује по наведеним параметрима и од слога под акцентом, и од неакцентованог слога. Ситуација у српском језику много је сложенија, између осталог зато што се акценти разликују по тону и по квантитету и што неакцентовани слог може имати дужину (у књижевном језику само после акцента) – и што све те разлике по квантитету и по тону карактеришу и побочну фонетску ријеч.

У литератури о руском језику обично се разликују неакцентоване ријечи и ријечи са slabим акцентом („Безударные и слабоударяемые слова“ – наслов одјелка у ОСРЯ 1983: 681–682) и ријечи с побочним акцентом („Слова с побочным ударением“ – наслов наредног одјелка у ОСРЯ 1983: 683–684). Појам „побочное ударение“ и настао је да означи споредни акценат у ријечима које имају два акцента, а ми га шире користимо – у овом раду њиме означавамо слабији акценат у спојевима двију акцентогених ријечи. Али га тако не користимо само ми. У Ортоепском речнику руског језика и у одјелку „Безударные и слабоударяемые слова“ акценат у граматичким ријечима се назива – „побочное ударение“ (ОСРЯ 1983: 682) и на исти начин се обиљежава у обје категорије ријечи (знаком који је као краткоузлазни акценат у српском језику). У српском језику однос између акцената у групама ријечи зависи, прије свега, од семантичке компоненте, што је фонолошки релевантно, али у великој мјери и од темпа изговора и типа текста (проза, поезија, разговорни језик), што је релевантно само фонетски (и версолошки).

(3) Најзад, овдје треба да дамо и тумачење појма и термина *диверб* које је неопходно за разумијевање ауторових идеја у овом и другим радовима сродне тематике.

Термином *диверб* означавамо срастање, формално или само семантичко, двије ријечи у једну. Од два типа диверба онај први, у

коме друга компонента, уз фонетску редукцију, сраста с првом, читалац ће лакше разумјети: у питању су, на примјер, диверби **ђѐ** [ђѐ^е] = *ђе је*, **тѐ** [тѐ^е] = *џе је* и **ѐ** [ѐ^е] = *е је*. У *Горском вијенцу* диверб **ђѐ** [ђѐ^е] = *ђе је* посвједочен је у двије функције – као упитни замјенички прилог срастао с копулом *је*, на примјер: А **ђѐ** [ађѐ^е] био Драшко поповићу? [ГВ 1384], који има главни акценат, и као односни замјенички прилог (везничка ријеч) срастао са копулом *је*: (већ вас виђу под сјајним покровом, чест-народност *ђе је* воскреснула) и **ђѐ** [иђѐ^е] олтар на исток окренут [ГВ 2354], који има побочни акценат. У примјеру пак: (док ево ти једнога каваза) **ђѐ** [ђѐ^е] од паше [џпашѐ] за мене дошао [ГВ 2198] прва компонента диверба је везник. У *Лучи микрозма* потврђена је само везничка ријеч *ђѐ*, у саставу диверба (замјенички облик полусрастао с обликом помоћног глагола), и она има побочни акценат:

525 *ђѐ* <ј>^е кѹкање || и плач | ђкруњено,
 526 *ђѐ* <ј>^е вјѐнча̀на || глѹпѡст | са тирја̀нством,
 279 *ђѐ* <ј>^е вјѐнча̀но || биће | с зача̀тијем,
 1560 „[...] *ђѐ* <ј>^е мрѹчношћу || сфѐра | ѹзбѹњена!“ –

У дивербу **ђѐ** [ђѐ^е] = *ђе је* у Његошевим пјесничким дјелима ми реконструишемо дифтоншки степен сажимања вокала (могућ је, наравно, и вокалски степен контракције). У везничким дивербима **тѐ** [тѐ^е] = *џе је* и **ѐ** [ѐ^е] = *е је* могућ је само, и данас, само дифтоншки степен сажимања.

Други тип диверба, у коме се прва компонента елидира остајући у семантичкој структури док друга компонента трансформише побочни акценат у главни, сложеније је природе. Формално гледано, то су упитно-односне замјенице у функцији диверба (чија прва, лексички неизражена компонента има значење показне, а друга, лексички изражена – значење везничке ријечи): мнѡм се сјѐћѡш **штѡ** (= ‘онога што’) си изгѹбио! (у 236. стиху *Луче микрозма*); **кѡга** (= ‘онај којега’) вјѐнчах на бесѡмрѹтије – (у 1017. стиху спјева); **штѡ** (= ‘то што’) се гѡрдѹ нѐпријатељ дѹчѹ (у 1291. стиху *Луче*) [види т. 4.1].

0.3. Уводно поглавље расправе завршићемо са три напомене које се тичу прозодијске интерпретације и прозодијске реконструкције текста.

(1) У вези с побочним акцентима на једносложним везницима и рјечцама подсјетићемо на оно што смо истакли у претходном раду, у коме су иначе описани побочни акценти на граматичким ријечима: „Везник *ка* у значењу ‘како’ чува побочни акценат, док у значењу ‘као’ може бити потпуно атониран (осим ако се налази ис-

пред вокала), али га и у том случају обиљежавамо јер то неутрализовање има позициони (фонетски), а не фонолошки карактер. / [...] Везник *д̌а* испред акцентованог слога може неутрализовати свој побочни акценат, али га и у таквим случајевима обиљежавамо јер то неутрализовање има позициони (фонетски), а не фонолошки карактер. Иначе се он најбоље осјећа ако везник има енклитику“ (МАРОЛЕВИЋ 2011а: 106). Побочни акценат из истих разлога реконструирамо и на рјечци *д̌д̌: д̌д̌ н̌јем̌ог || ј̌едн̌ог | н̌арјечија* (у 69. стиху *Луче микрокозма*); *д̌д̌ ј̌едн̌ога, || к̌ој̌и св̌е | пр̌д̌нич̌е* – (у 276. стиху спјева) иако се он у тој позицији неутрализује.

Акценат на једносложној (побочној) фонетској ријечи добро се осјећа и кад наредна (главна) фонетска ријеч има проклитику. Тако стих *Горског вијенца* који у нашој интерпретацији гласи: *А ја шт̌о ђу, ђл и са к̌име ђу: [ГВ 33]* (двокомпонентни везник *ђл и* у значењу ‘а и’) има на граматичкој ријечи *ђл* јасно изражен краткосилазни побочни акценат. Ми га зато реконструирамо и у примјеру: *ђл^и ђбоје || ј̌едно | р̌ад̌ др̌уг̌ога*. (у 40. стиху *Луче микрокозма*), тим прије што се везник може реконструисати и с редукованим вокалом ^и у саставу (фонетског) дифтонга.

Није чудо што се наведени примјери и друкчије тумаче – у том смислу да је то чиста проклитичка позиција која не допушта акценте, па ни побочне, на два сусједна слога – кад се слично двојство у тумачењу среће и у русистици у интерпретацији исказа типа: *Сказал он*. Побочни акценат се на личној замјеници, кад она није наглашена, не ставља, али да је побочни акценат само неутрализован потврђује изостанак редукције.

(2) Познавалац акценатских прилика у говорима који су у (широј) основици српског књижевног језика констатоваће да је наше читање Његошевих дјела (овдје конкретно спјева *Луча микрокозма*) могућно, али да није – и једино могуће.

У вријеме кад је Његошев спјев написан српски књижевни језик је био, по тачној Бошковићевој дефиницији, више пред формирањем него у формирању. То се, наравно, односи и на прозодију. Зато не би било оправдано да се данашња прозодија књижевног језика, и кад би она била потпуно (и тачно) прописана (а није ни једно ни друго), примјењује на тај период развоја. Зато смо ми прибјегли методу прозодијске реконструкције, бирајући старије ликове, а пошто смо лоцирали Његошев пјеснички језик у источнохерцеговачке говоре сусједне са староцрногорским (четрдесетих година XIX вијека говор становника Његуша, досељеника из Херцеговине, њима је још

несумњиво припадао), прозодијску интерпретацију смо на њима и заснивали. Али како постоје извјесне акценатске разлике и у тим говорима, бирали смо оне ликове за које се основано може претпоставити да су карактерисали Његошев идиолект. То значи да наша интерпретација не изражава нашу сопствену акцентуацију (говор Никшићке Жупе) него је она у многим појединостима коригована ликовима из ширег подручја, које је Данило Вушовић описао под именом *источнохерцеговачки дијалекат*.

Показаћемо то на једном конкретном примјеру. Дужина вокала у првој фонетској ријечи, на глаголској копули у облику 3. лица множине: свј сѹ *дрѹгѣ* || краткòвидни | ѹми! (у 1070. стиху *Луче микрозма*) – у једним од поменутих говора се чува, у другима се не чува. Ми је реконструисамо јер је она у овим првим примарна (није аналошка), а у овим другим се секундарно изгубила. Именица ум чијим се обликом наведени стих завршава у говорима на територији Србије (и у књижевном језику кад се он ослања на те говоре) изговара се с дугосилазним акцентом: ѹм (ген. ѹма), па би множина, без обличког суфикса -ов-, гласила ѹми. Да је примарно слог био кратак, показују говорници који уз такве именичке акценте придјев изговарају без дужине, *бѣзуман* а не *бѣзѹман*. У Црној Гори (у говорима херцеговачког типа), Херцеговини и Босни именица има краткосилазни акценат у номинативу. Да је у генитиву (и у даљој промјени) акценат био краткоузлазни, показује изостанак преношења на предлог и кад се изговара краткосилазни акценат: *бѣз ѹма*. Зато смо реконструисали акценатски тип ѹм, ген. ѹма, мн. ѹми.

(3) У акцентованом издању Његошевог спјева реконструисамо неке акценатске дублете који нису распрострањени на ширем српском дијалекатском простору, али јесу у подручју гдје лоцирамо Његошев пјеснички језик (источнохерцеговачки говори сусједни са староцрногорским). Ти примјери показују да је дошло до семантичке творбе (раздвајања вишезначне ријечи у хомониме), али је у некима семантичка творба праћена прозодијском, тј. преакцентуацијом, па је раздвајање вишезначне ријечи довело до појаве хомографа.

Тако се од редног броја, с прозодијом *ѣрвѣ*, одвојио придјев, с прозодијом *ѣрвѣ* (у значењу 'пређашњи, некадашњи' које га приближава замјеницама), али обје ријечи, и редни број и придјев у ужем смислу, имају главне акценте.

Друкчије је било раздвајање основног броја *јѣдан*, с главним акцентом, и замјенице *јѣдан* (у значењу 'неки'), с побочним акцентом. У неким падежним облицима не само по типу (главни/побочни ак-

ценат) него и по мјесту (акценат на основи/на наставку) разликује се број: с тѡбѡм *кѡме* || од јѣднѡга | слѡва (у 1179. стиху *Луче микрокозма*), у јѣднѡме || избїјајѹ | кљѹчу (у 690. стиху спјева) и замјеница: код јѣднѡга || ѣсточнїка | мѧлѡг (у 853. стиху *Луче*), на глїбљивѡм || јѣднѡме | брежѹлку (у 2067. стиху Његошевог спјева) [види и друге примјере у т. 4.2].

1. Личне и повратна замјеница

1.1. Личне и повратна замјеница могу имати главни акценат, при наглашавању, на примјер:

106 нѣмѧ *дѧна* || кѡјѹ мѧ | желїмо

У комбинацији са замјеницом *сам* повратна замјеница има главни акценат у постпозицији:

6 он *сѧм* сѡбѡм || чѹдо | сочїњѧвѧ.

432 вѡбрѧзи || *сѧми* сѣбе | гѡнѣ

702 са кѡјѡм је || *сѧм* сѣбе | вјѣнчао

1012 „[...] јѧ сам“, *кѧжѣ*, || „*сѧм* по сѣбе | бїо – [...]“

а побочни акценат у препозицији:

705 сѣбе *сѧмѡм* || на свѣтѡме | трѡну

1099 сѣбе *сѧмѡг* || и свѡје | пѡлкове:

1228 сѣбе *сѧмѡг* || и свѣ | легиѡне

1.2. Личне и повратна замјеница имају побочни акценат, ако нису наглашене, на примјер:

139 мѧ *смо* ѧскра || у смрѣтнѹ | прѧшину,

140 мѧ *смо* лѹча || тѧмѡм | ѡбузѣта!

У овом случају личне замјенице могу имати, али само у дативу и акузативу без предлога, синонимичне облике без акцента (енклитике).

Посесивни генитив личне замјенице (само трећег лица), који је архаизам, и посесивни датив личних замјеница (свих лица), који се по значењу приближава енклитици, контекстуални су синоними присвојних замјеница [види т. 2].

Архаични посесивни генитив личне замјенице трећег лица:

35 из њѣ сѧсѣ | гѡлѣ | и прѣлѣсѣнѣ,

39 ѧли ѣѣцу || рѧд њѣ | удовѡлства,

49 ѧл дѧ чѡвјек || на њѣ лѧсту | чїтѧ

66 свѣ ѧѧх мѧсли || нѧјѣдно | сѧбрѧне

увијек има побочни акценат (с тим што је он у 39. стиху метрички).

У неким случајевима, кад му је то за комплетирање силабичке структуре првог полустиха било потребно, пјесник користи пуне замјеничке облике, али с побочним акцентом, у значењу одговарајуће енклитике:

- 199 злѡћа њѡма || мрѡчѡ | ѡме Срѡба –
 232 сѡнѡ мѡни || зрѡка | пред ѡчѡма
 633 њѡј сѡ стрѡје || кѡ прѡзрѡчнѡ | лѡче,
 913 „[...] сѡмо ѡѡѡби || јѡдан је | пѡдобан“,
 914 рѡче њѡму || твѡрац | свѡмогѡѡ.
 1723 смѡрит сѡѡе || у мрѡке | нѡ могѡ

У текстолошким напоменама указује се да (злѡћа) њѡма значи ‘(злоћа) им’, тј. њихова (злоћа), (сѡнѡ) мѡни – ‘(сину) ми’, њѡј (сѡ стрѡје) – ‘(струје су) јој’, (сѡмо) ѡѡѡби (је) – ‘(само) ти (је)’, (рѡче) њѡму – ‘(рече) му’, а (смѡрит) сѡѡе – ‘(смирит) се’.

2. Присвојне замјенице

2.1. Присвојне замјенице (и посесивна замјеница сваког лица) понашају се као и личне, с тим што су личне замјенице именичке, а присвојне придјевске. И оне могу имати главни акценат, при наглашавању, на примјер:

- 1015 кѡјѡ пѡчат || мѡј на лѡце | нѡсѡ.
 1110 прѡступнѡке || мѡј бѡч | наѡзује!

(с тим што је у 1015. стиху остварен ефекат опкорачења цезуре).

2.2. Присвојне замјенице, ако нису наглашене, имају побочни акценат, на примјер:

- Зѡкѡни сѡ || ѡпштѡга | пѡретка
 мѡј амѡнет || а жѡвѡт | прѡродѡ:
 ѡѡ ѡх пѡчнѡ || свѡ мѡровѡ | рѡшѡит,
 мѡја би се || сѡлнѡ | нѡ њѡх рѡка
 1135 орѡжала || с ѡжѡснијем | гѡѡјѡвом –

(с тим што је у 1132. стиху, на облику мѡј, акценат неметрички, а у 1134. стиху, на облику мѡја, као једином акценту у првом полустиху, метрички, па се остварује ефекат опкорачења цезуре).

3. Одређене замјенице

3.1. Показне замјенице као подврста одређених замјеница (према нашој класификацији) понашају се као и личне и присвојне, с

тим што су оне шире по синтаксичким функцијама (укључују замјеничке прилоге). При наглашавању, на примјер:

28 *āx òvō je || nājvišā | tāina*

30 *òvogā sū || y gròbu | kļūčevi!*

показна замјеница, уз ефекат супстантивизације, има главни акценат.

3.2. Ненаглашени облик показне замјенице, с побочним акцентом:

114 *òvōm mrāčnōm || obīteļu | vlādā*

117 *Òvō grkō || nāsledije | lūdskō*

има значење одређеног члана.

У комбинацији с повратном замјеницом [види примјере горе у т. 1] замјеница *сам* има побочни акценат у препозицији: **сам сòбòм** (у 6. стиху), **сами сèбе** (у 432. стиху), **сам сèбе** (у 702. стиху), **сам по сèбе** (у 1012. стиху), а главни у постпозицији: **сèбе самòм** (у 705. стиху), **сèбе самòг** (у 1099. и 1228. стиху).

4. Неодређене замјенице

4.1. Неодређене замјенице, њихов основни тип, с рјечцом *не* у функцији префикса, имају само главни акценат. Побочни акценат може имати упитна замјеница у функцији неодређене, кад има значење које се у руском модификује помоћу постфикса *-то* (с тим што је у 25. стиху, као једини акценат у другом такту, тај акценат метрички):

25 *за nāказу || kākву | тайнственū,*

али се и у тој функцији реализује главни акценат, кад замјеница има значење које се у руском модификује помоћу постфикса *-нубудь*:

195 *y jōšīī kōga || srbškōga | xerōja,*

804 *nēhe li je || kākō | ūxvatīti.*

Главни акценат има упитна замјеница у функцији личне замјенице, уз ефекат супстантивизације:

1045 *sīdōgā kōlo || šīīd je kōje | dālē*

Главни акценат може имати упитна замјеница и кад има нијансу и узвичног и односног значења, као (ж. р.) *каква* у 245. и *шīīд* у 248. стиху (у овом посљедњем случају главни акценат је неметрички):

„Пòј ми *dāklē* || бесāmртнā | твāри
страшнò *īvòje* || с нèба | пādēније
и врèменò || твòје | заточèње

- у ју̀доли || ту̀гѣ | њ жалости:
 245 ка̀ква те је || сѣла | нечѣстива
 да̀ са̀грѣ̀шѣш || бо̀гу | превла̀стила
 да̀ Вѣ́чно̀га || по̀пирѣш | за̀коне,
 шѣ́ӣд је ја́рбо̀ст || бе́смртно̀га | тво́рца
 на̀ зло шѣ́во̀је || то́лико̀ | ражѐгло –
 250 при́чај ме́ни || ту́жну́ шѣ́во̀ју | сѣ́дбу! [...]“

Главни акценат имају упитне замјенице у функцији диверба (чија прва, лексички неизражена компонента има значење показне, а друга, лексички изражена – значење везничке ријечи):

- 236 мнѣм се сѣ́хѣӣш || што̀ си | изгѣ́био!
 1017 ко́га вѣ́нчах || на беса́мртије –
 1291 Шѣ́ӣд се го́рди || не́пријатељ | ди́чи

У 236. стиху диверб **што̀** има значење ‘онога што’, у 1017. стиху диверб **ко́га** – значење ‘онај којега’, а у 1291. стиху диверб **што̀** – значење ‘то што’. У свим примјерима остварен је, наравно, ефекат супстантивизације.

4.2. Побочни акценат има ријеч *јѣдан* у изразима са узајамно-повратним значењем типа **јѣдан дрѹ̀го̀га те ријеч *дрѹ̀ги* у изразима **ништа дрѹ̀го̀**, **свѣ дрѹ̀ги**:**

- 40 а́лʳ до́је || јѣ́дно | ра̀д дрѹ̀го̀га.
 68 дрѹ̀го̀ ништа || не прѣ́дставља́ју ми
 1070 свѣ́ сѹ дрѹ̀ги || кратко́видни | ѹ́ми!

У сваком од ових израза она друга компонента – дрѹ̀го̀га, ништа, свѣ – има главни акценат. У 40. стиху облик јѣ́дно, као једина ријеч с акцентом у другом такту, има метрички акценат (иако је тај акценат побочни) па се остварује опкорачење границе између другог и трећег такта.

Лексема *јѣдан* има побочни акценат у значењу неодређеног члана:

- 69 до̀ ни́јемдо̀ || јѣ́дно̀ | на́рјечија,
 111 У чо́(ј)ка́ је || јѣ́дан хра́м | во́здвигну́т,
 144 ка́ свѣ́д јѣ́дан || од тво́је | пала́те

(с тим што је у 69. стиху тај побочни акценат, као једини акценат у другом такту, метрички).

У неким падежним облицима не само по типу (главни/побочни) него и по мјесту акцента (на основи / на наставку) разликује се замјеница *јѣдан*, с побочним акцентом и значењем ‘неки’ (у оном семантичком варијетету који се у руском модификује помоћу постфикса *-то*):

- 349 *йӳи̋* једно́га || мѣ́ра | вѣ́ликѡ́га;
 853 код једно́га || йсточни́ка | ма́лѡг.
 2067 на глиблѣ́ивѡ́м || једно́ме | брежу́лку

и број *један*, који има главни акценат:

- 276 *дѡ́* једно́га [погледа], || *кѡ́ји̋* свѣ́ | прѡ́ниче̋) –
 374 [погледи] једно́га се || с мѣ́не | нѣ́ мицѡ́хӳ –
 1179 с тѡ́бѡм *кѡ́ме* || од једно́га | слѡ́ва
 690 у једно́ме || йзбѣ́јајӳ | кљу́чу.
 917 једно́ме је || свѣ́ *йѡ́кѡ́рно* | мѣ́ни
 1026 „*Он је* те́би || једно́ме | йзвѣ́стан. [...]“

Већ у ова два посљедња примјера облик ријечи *један*, с главним акцентом, поприма значење рјечце ‘само’, као и у примјеру:

- 1067 *кѡ́га* кра́је || *ја́* један | пѡ́стижѣ́м –

Број *један*, с главним акцентом, може имати семантичку нијансу наглашавања ‘један једини’:

- 98 *си́на* једно́г || нѣ́ мож’ | вѣ́нчат *срѣ́ћѡ́м*:

Лексема *један* има главни акценат и у значењу ‘исти’:

- 1314 ша́р *свѡ́који̋* || једнѣ́ | величѣ́нѣ́,

Као број, и атрибутивно и супстантивно, лексема *један* има главни акценат и у сљедећим примјерима:

- 488 под једно́м сѹ́ || *ӳ њ* крѹ́но́м | сѡ́бра́не –
 913 сѡ́мо *и̋ѣ́би* || један је | пѡ́добан“,
 915 „*Ја сам* један || *кѡ́ји̋* ствѡ́рат | мо́гу [...]“
 1002 једнѣ́м *гласѡ́м* || ѡ́ба | а́рха́нгѡ́ла,
 1068 бѣ́ ти *би́о* || сѡ́мо једна | тѡ́чка!
 1069 Ћ́м је сѡ́мо || један | без гра́ниче̋ –
 1320 вла́дац *би́о* || један | ѡ́кру́њенѣ́.
 1343 један сѡ́мо || *и̋и̋ѡ́* неврѣ́дим | ѡ́ста
 1968 *ѡ́а* ни једна || на́јма́ња | ча́стица

Прозѡ́дѣ́јски (главни или побочни акценат) и семантички (значање броја ‘један једини’ или значење замјенице ‘неки’), лексема *један* диференцира се и као атрибут исте именице:

- 1233 *кѡ́ји̋* те је || из једно́г | а́то́ма
 408 *ѡ́а* а́то́му || једно́м | ми́слѣ́ћѣ́му

(с тим што је у 408. стиху остварено фонетско-семантичко опкораћење цезуре ријечју која у контексту има побочни акценат).

Најзад, лексема *један* има главни акценат у прилошкој функцији: једно́м (у 488. и 1593. стиху) и у комбинацији с постфиксом |зи|, који има функцију интензификације: у једно́јзи (у 1773. стиху).

5. Облици копулативног и полукопулативних глагола

5.1. Облици помоћног глагола *биѿи*, као и облици неких модалних глагола с непотпуним значењем као прве компоненте сложеног предиката, могу бити ненаглашени, с ослабљеним акцентом, на примјер:

- 164 *бѿ лʷ оѿако* || *лице нѣба* | *сʷјало?*
 166 *бѿ л топлотѣ* || *благѣст* | *познавали?*
 168 *бѿ лʷ ѹмови* || *могли* *блѣстат* | *свʷјетлѣ?*
 391 *Бѿ ли смјѣла* || *забѹњенā* | *дѹша*

5.2. Облици помоћног глагола могу бити и наглашени, с главним акцентом, на примјер:

- 920 *мрāкѣ цāрство* || *бѿ ђсѿало* | *вјѣчно*,
 921 *бѿ мѿрѣѿѿ* || *чѣсло*, | *нѣпоњāтно*
 591 *Ада ѿме* || *бѿ вјѣчно* | *ђстало*
 1068 *бѿ ти бѿо* || *сāмо* *јѣдна* | *тѣчка!*
 1464 *Бѿ нѣсреѿѿи* || *морехѣци* | *прѣђе*
 1604 *бѿ бѣздуѿиѿ* || *великāш* | *сāдѣѿѿ*

Облик *би* може бити, свакако, и енклитика, па би се тако, без икаквог акцента, да је ријеч о прози, могли прочитати фрагменти из стихова 920. (**мрāкѣ цāрство би ђстало вјѣчно*) и 591. (**Ада ѿме би вјѣчно ђстало*), али би такво читање нарушило цезуру, која је метричка константа десетерца (дакле, обавезно обиљежје стиха).

6. Основни бројеви

6.1. Бројеви у неким синтагматским спојевима имају ослабљен, побочни акценат, а у неким – главни. У конкретним примјерима из спјева граматичка функција главног и побочног акцента углавном је лексички распоређена. Ако се изузму устаљени, фразеологизирани изрази с главним акцентима чѣтир *крāја* (у 477. стиху), два *ѿђла* (у 1802. стиху), два *дни* (у 1481. стиху), три *дни* (у 2037. стиху) (последња два с преношењем акцента), број *ђѿа* (*ђѿѿе*) посвједочен је с побочним, а *ѿри*, *чѣѿири*, *ѿѣѿ* и *ѿѣси* – с главним акцентом; побочни акценат карактерише бројеве *ђба* и *ѿђлу*, главни – *ђба-ђѿѿе* и *ѿђ*. Форма *ђѿѿе* има главни акценат не само у устаљеном, фразеологизираним изразу с ђбʷјѣ *сѿѿрāне* (у 1483. и 2024. стиху) него и при наглашавању:

- 1586 *ђѿ ђрѹжја* || *ђд ђѿѿе* | *ѿѿске* [смртоносним наостри ударом:]

6.2. Форма половину има побочни акценат кад на њој није логички нагласак:

1731 Мрачнога је || полови́ну | ца̀рства [грозна зима вјечно следенила:]

а главни – при наглашавању:

1799 и свјѣтлости || свòдје | полови́ну [свако врати под пламену круну.]

У 1731. стиху остварено је опкорачење границе између другог и трећег такта, а у 1799. стиху – опкорачење цезуре.

7. Закључак

7.1. У овом раду систематски су описани, на примјерима из *Луче микрокозма*, двоструки акценти, тј. ријечи које у српском језику могу имати главни или побочни акценат у зависности од семантичко-интонационих карактеристика контекста. Иначе је учење о побочним акцентима уведено у србистику у нашем критичком издању Горског вијенца. У предговору за то критичко издање истакли смо: „Систем од два силазна и два узлазна (главна) акцента проширује се побочним акцентима, који се реализују само у ријечи чија друга компонента већ има главни акценат или у синтагми са ријечју која има главни акценат“ (ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ 2005: 7; ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ 2004: 9). У наставку подробно је размотрен побочни краткосилазни, побочни краткоузлазни, побочни дугосилазни и побочни дугоузлазни акценат, према врстама и категоријама ријечи.

На основу анализе која је у овом раду изведена могу се извести закључци о метричким акцентима (1), о регулаторима појаве главног и побочног акцента (2) те о односу главних и побочних акцената према стилским и версификационим карактеристикама дјела (3).

(1) Што се тиче метричких и неметричких акцената у Његошев стиху (и епском десетерцу српском уопште), наша анализа потврђује да је то тротактни стих, при чему се један метрички акценат налази у првом, а два у другом полустиху (други полустих се, дакле, дијели на два такта). Ако се у стиху налази више акцената од броја предвиђеног метричком схемом, метрички је главни а не побочни акценат, а ако у такту има више главних акцената, метрички акценат се одређује према општим и посебним правилима која су описана у посебном раду (МАРОЛЕВИЋ 2011в). Кад би епски десетерац био трохејски стих, каквим се он често сматра, метрички акценат би био сваки акценат који пада на непарни слог, али Његошев десетерац нема чак ни трохејску тенденцију.

(2) На основу обимног, већ анализираног материјала (а који обухвата спјев у цјелини док су у раду наведени само илустративни примјери) могли би се извести одређени закључци о томе који су елементи пресудни за појављивање или изостајање побочних акцената. Видјели смо које врсте ријечи и који њихови морфолошки облици у спојевима двију акцентогених ријечи могу бити (али могу и не бити) носиоци главног или побочног (споредног) акцента, али би важно било одредити кад ће се та могућност остваривати а кад неће.

Најважнији регулатор појављивања или изостајања побочних акцената, нарочито у кругу личних, присвојних и показних замјеница, јесте функционална перспектива реченице (руски: актуальное членение предложения): кад је компонента логички наглашена, њен (потенцијални) побочни акценат трансформисаће се у главни. Поред тога, побочни акценат имаће лексема *један* у значењу неодређеног члана, а ненаглашени облици показних замјеница – у значењу одређеног члана.

(3) На питање да ли се уочене правилности односе само на конкретно дјело, епоху и конкретног пјесника, дакле на стил, или је ријеч о законитостима које су општег карактера и важе начелно за српски језик, може се одговорити следеће.

Све разлике које се могу уочити између Његошевог пјесничког стила и данашњег општеупотребног језика тичу се лексичких и граматичких архаизама и поетизама, а не специфичности употребе главног и побочног акцента у њима. То што архаични посесивни генитив личне замјенице трећег лица (на *њѐ* лйсту, *њѝх* мйсли) увијек има побочни акценат условљено је специфичним односом конгруентних облика (посесивних замјеница), са значењем одређености (наглашености), и неконгруентних облика, са значењем неодређености (ненаглашености). То што у неким случајевима пјесник користи пуне замјеничке облике, али с побочним акцентом, у значењу одговарајуће енклитике, условљено је силабичким разлозима, тј. потребама стиха, а не стилским разлозима. Па и ту је версификацијом условљен избор једне или друге могућности, а не њено постојање, јер се употреба пуних замјеничких облика с побочним акцентом у значењу енклитике среће и у разговорном функционалном стилу књижевног (стандардног) језика. Исто тако, наглашеност облика помоћног глагола *би*, тј. употреба облика с главним акцентом а не енклитике, условљено је његовом позицијом на почетку стиха или на почетку другог полустиха (послије обавезне цезуре), док је у прозном тексту употреба једног или другог лика условљена само семантичким разлозима, тј. функционалном перспективом реченице.

7.2. У руском језику побочни акценти су описани у ортоепским рјечницима. Поменућемо онај најауторитативнији за изговор и акценат, у редакцији Р. И. Аванесова, у којем су, у прилогу на крају књиге („Сведения о произношении и ударении“), описане ријечи без акцента и са slabим акцентом [ОСРЯ 1983: 681–682; ОСРЯ 1997: 663–665] и ријечи с побочним акцентом [ОСРЯ 1983: 683–684; ОСРЯ 1997: 665–666].

(1) У литератури о побочним акцентима није разматрана граматичка функција руских побочних акцената; у њој је главна пажња поклоњена сложеним ријечима. А као што је тачно констатовао Н. С. Трубецки, руском језику, за разлику од њемачког, „неизвестно смысловразличительное ударение в сложном слове“ (ТРУБЕЦКОЙ 2000: 240): у том смислу у руском језику „второстепенное ударение фонологически несущественно“ (ТРУБЕЦКОЙ 2000: 240), тј. побочни акценат није фонолошки релевантан у сложеним ријечима (али јесте, као што смо ми показали, на синтагматском нивоу).

(2) Граматичка функција руских побочних акцената представљена је систематски само у нашој двотомној Граматици на руском језику (МАРОЕВИЧ 2001а; МАРОЕВИЧ 2001б), али без подробије објашњења.

(3) Граматичка функција побочних акцената у руском језику систематски је описана, опет: први пут, по врстама и категоријама ријечи а према примјерима који су у Граматици наведени, у посебном раду који је објављен и на српском (МАРОЛЕВИЋ 2006а), и на руском језику (МАРОЕВИЧ 2008).

7.3. У чланку *Учење о побочним акценцима и Вакернагелов закон о распореду енклитика* (МАРОЛЕВИЋ 2008), који је читан као реферат на XIV међународном конгресу слависта у Охриду, у првом његовом дијелу, ми смо размотрили сложену фонетску ријеч с побочним (другостепеним) акцентом на граматичкој компоненти у савременом српском и савременом руском језику. У другом и трећем дијелу чланка образложена је примјена Вакернагеловог закона о распореду енклитика на словенске језике и тзв. проклитичко-енклитички тип распореда енклитика у староногородском дијалекту према учењу А. А. Зализњака.

(1) Сложена фонетска ријеч с побочним (другостепеним) акцентом на граматичкој компоненти (или на ријечи с могућом двоструком прозодијом, тј. на лексичко-граматичкој компоненти) постоји и у савременом српском, и у савременом руском језику. Разлика између двају савремених језика састоји се у томе што српски језик

има развијен систем енклитичких замјеничких и глаголских облика, па зато само он може послужити као модел прасловенске језичке ситуације при разматрању функционисања Вакернагеловог закона, док руски језик нема енклитичке варијанте пунозначних замјеничких и глаголских ријечи, па зато он нема тзв. проклитичко-енклитички тип распореда енклитика, како појаву нетачно именује А. А. Зализњак.

(2) Вакернагелов закон (види WACKERNAGEL 1892: 333–436), који у најопштијој формулацији гласи да су у старим индоевропским језицима енклитике (основног типа) распоређене тако да оне чине финални дио прве фонетске ријечи (= тактовске групе) фразе, примијенио је на словенски материјал Роман ЈАКОВСОН (ЈАКОВSON 1935; ЈАКОВSON 1971), а актуелизовао Андреј ЗАЛИЗНЯК у неколико својих расправа: најприје у расправи „К изучению языка берестяных грамот“ објављеној у публикацији новгородских записа на брезовој кори *Новгородские грамоты на бересте. (Из раскопок 1984–1989 гг.)* (Зализњак 1993: 280–308), синтетички у другом издању монографије *Древненовгородский диалект* (Зализњак 2004^a: 185–189), а затим у књизи о аутентичности *Слова о полку Игореве* (Зализњак 2004б: 44–72). Своје учење о енклитикама у староруском језику Зализњак је, на проширеној грађи, изложио и у књизи *Древнерусские энклитики* (Зализњак 2008). Споран је у тим Зализњаковим радовима тзв. проклитичко-енклитички тип распореда енклитика.

(3) Распоред енклитика у српском језику, као живом моделу прасловенске ситуације, уноси битне корекције у Зализњаково тумачење стања у староновгородском дијалекту – и уопште у теорију о распореду енклитика у старим (и новим) индоевропским језицима. Учење о побочним акцентима и о њиховој граматичкој функцији потврдило је да се не може говорити о проклитичко-енклитичком типу распореда енклитика ни у српском језику, ни у староновгородском дијалекту: енклитике се не везују за проклитику него за ријеч с побочним акцентом (подробније види у претходном нашем раду посвећеном компонентама које могу имати само побочни акценат /МАРОЛЕВИЋ 2011a/ и у радовима који се тамо цитирају). Распоређивање замјеничких и глаголских енклитика у српском језику подробно је описано у монографији о реду ријечи у реченици (ПОПОВИЋ 2004: 283–364), гдје је дата и историја питања о Вакернагеловом учењу о распореду енклитика и коментарисани погледи Ј. Вакернагела и Р. Јаковсона (ПОПОВИЋ 2004: 283, нап.).

Цитирана лијѣрајѣура

- ГВ: Петар II Петровић-Његош. *Горски вијенац*. Критичко издање. У редакцији Радмила Маројевића. – Цит. по ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ 2005.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. „К изучению языка берестяных грамот.“ *Новгородские грамоты на бересте. (Из раскопок 1984–1989 гг.)* / В. Л. Янин, А. А. Зализняк. Москва: Наука, 1993, с. 191–321.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. *Древненовгородский диалект*. – Второе издание, переработанное с учетом материала находок 1995–2003 гг. Москва: Языки славянских культур, 2004а.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. „Слово о полку Игореве“: Взгляд лингвиста. Москва: Языки славянских культур, 2004б.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. *Древнерусские энклитики*. Москва: Языки славянских культур, 2008.
- МАРОЕВИЧ, Радмилло. *Русская грамматика: Сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями*. В двух томах. Том I. Типология. Фонология. Морфология имени. Москва–Белград, 2001а.
- МАРОЕВИЧ, Радмилло. *Русская грамматика: Сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями*. В двух томах. Том II. Морфология глагола. Синтаксис. Теория перевода. Москва–Белград, 2001б.
- МАРОЕВИЧ, Радмилло. „Грамматическая функция побочных ударений в русском языке.“ *Научные доклады высшей школы. Филологические науки* № 3 (Москва, 2008), с. 109–118.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмилло. „Грамаиичка функција побочних акцената у руском језику.“ *Сйудије срйске и словенске*: Серија I. *Срйски језик* XI, св. 1–2 (Београд, 2006а), стр. 37–50.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмилло. „Стих и версолошка реконструкција ’Жалостне пѣсанце племените Асан-агинице’.“ *Радови* / Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, бр. 9 (2006б), стр. 13–57.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмилло. „О наставном програму српског језика као страног.“ *Срйски као сйрани језик у йеорији и йракси*: Зборник радова / Уредник Милорад Дешић. Београд, 2007а, стр. 325–339.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмилло. „Предикативи у српском језику у систему врста ријечи.“ *Радови* / Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, бр. 10 (2007б), стр. 13–45.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмилло. „Учење о побочним акцентима и Вакернагелов закон о распореду енклитика.“ *Зборник Маийице срйске за слависйику* 73 (2008), стр. 267–281.

- МАРОЈЕВИЋ, Радмило. „О могућој једнословности другог такта у српском епском десетерцу.“ *Стил* бр. 8 (Београд, 2009), стр. 219–224.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмило. „Стих *Луче микрокозма*: Макроверсолошка анализа.“ *Зборник Мајице српске за књижевности и језик* бр. 58 (2010), стр. 67–109.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмило. „Ријечи с побочним акцентима. Прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокозма*.“ *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* књ. LIV/1 (2011а), стр. 101–114.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмило. „Прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокозма*: Метричке константе.“ *Гласник Одјељења умјетности / Црногорска академија наука и умјетности*, књ. 29 (Подгорица, 2011б), стр. 51–61.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмило. „Метрички и неметрички акценти (прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокозма*.“ *Стил* бр. 10 (Београд, 2011в), стр. 169–176.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмило Н. „Пјесничка творба и поетска синтакса Његошева у *Лучи микрокозма*.“ *Творци српског књижевног језика*. Зборник радова / Уредили Весна Матовић и Миодраг Матицки. Београд: Вукова задужбина, Институт за књижевност и уметност, 2011г, стр. 119–133.
- МАРОЈЕВИЋ, Радмило Н. „Прозодијско-интонациона интерпретација текста *Луче микрокозма*: Версолошка опкорачења.“ *Гласник Одјељења умјетности / Црногорска академија наука и умјетности*, књ. 30 (Подгорица, 2012), стр. 25–42.
- ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ, Петар II. *Горски вијенац*. Критичко издање. / Приредио Радмило Маројевић. Београд: Фонд истине, 2004.
- ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ, Петар II. *Горски вијенац*. Критичко издање. Текстологија. / Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД, 2005.
- ОСРЯ 1983: *Орфоэпический словарь русского языка: Произношение, ударение, грамматические формы* / Под ред. Р. И. Аванесова. Москва, 1983.
- ОСРЯ 1997: *Орфоэпический словарь русского языка: Произношение, ударение, грамматические формы* / Под ред. Р. И. Аванесова. [5-е изд., испр. и доп. Москва, 1989]. 6-е изд., стереотип. Москва, 1997.
- СА: Мажуранић, Иван. *Смрт Смаил-аге Ченгијића*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица: ЦИД. [У припреми].
- ТРУБЕЦКОЙ, Н. С. *Основы фонологии* / Перевод с немецкого А. А. Холодовича. Редакция С. Д. Кацнельсона. Послесловие А. А. Реформатского. – 2-е изд. Москва, 2000.
- ПОПОВИЋ, Љубомир. *Ред речи у реченици*. – 2. изд. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2004.

JAKOBSON, Roman. „Les enclitiques slaves.“ *Atti del III congresso internazionale dei linguisti*, Firenze, 1935.

JAKOBSON, Roman. *Selected Writings*. Vol. II. The Hague–Paris, 1971, p. 16–22.

WACKERNAGEL, Jacob. „Über ein Gesetz der indogermanischen Wortstellung.“ *Indogermanische Forschungen*, Band I (Strassburg, 1892), S. 333–436.

Резюме

Р. Н. Мароевич

СЛОВА С ДВОЙНЫМИ УДАРЕНИЯМИ

(ПРОСОДИЧЕСКО-ИНТОНАЦИОННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕКСТА ПОЭМЫ «ЛУЧ МИКРОКОЗМА» ПЕТРА НЕГОША)

В настоящей статье рассматривается просодическая и интонационная структура стиха поэмы «Луч микрокозма» Петра Негоша, в частности: ударения (метрические и неметрические, главные и побочные). В статье вводится и обосновывается понятие сложного фонетического слова, состоящего из одного главного фонетического слова и одного или более побочных фонетических слов.

В монографическом исследовании, составной частью которого является настоящая статья, рассматриваются вопросы лингвистической и стиховедческой интерпретации побочных ударений в сербском и русском языках, а именно: а) место побочных ударений в просодической системе исследуемых языков и б) метрическая и ритмическая функция побочных ударений в сербском и русском фольклоре и художественной литературе.

Ключевые слова: метрические и неметрические ударения, главные и побочные ударения, простое фонетическое слово, сложное фонетическое слово, главное фонетическое слово, побочное фонетическое слово, слова с двойными ударениями.

СРЕТО 3. ТАНАСИЋ*

Институт за српски језик САНУ
Београд

АГЕНС У ПАСИВНИМ РЕЧЕНИЦАМА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

У савременом српском стандардном језику пасив као врста дијатезе исказује се на два начина: реченицама са трпним придјевом у саставу предиката и реченицама са елементом *се* као показатељом пасивне дијатезе. Мада је у пасивним реченицама агенс на семантичком плану обавезан актант, он на синтаксичком плану спада међу периферне чланове. Међутим, у неким ситуацијама постоји потреба да се агенс идентификује. У овој раду тежиште ће бити управо на томе да се покаже како се у савременом српском језику агенс у пасивним реченицама директно исказује и индиректно идентификује.

Кључне ријечи и изрази: савремени српски језик, пасивна реченица, дијатеза, актант, агенс.

Пасивне реченице су карактеристичне за савремени српски језик, за све његове функционалне стилове¹: већ је у нашој научној литератури уочено да је једна од специфичности савременог српског језика и „раст продуктивности пасивних структура, анонимизовање и имперсонализовање глаголских образовања и одговарајућих реченичних формација“ (РАДОВАНОВИЋ 2007: 245). Међутим, неки стилови се одликују њиховим већим присуством у односу на пресјек језичког стандарда. Зато је интересантно сагледавати карактер употреби ових конструкција у савременом српском стандардном језику на стилски разноврсном корпусу, на основу чега се

* sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта 178021 – *Опис и стандардизација савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ У овом раду функционалне стилове посматрам у складу с погледом Бранка Тошовића (Тошовић 2002).

може видјети и има ли и каквих посебности у том погледу: колико се функционални стилови разликују у вези с употребом пасивних конструкција. У овоме раду обратићу пажњу на једно питање: на стилски разноврсном корпусу описаћу како се у савременом српском језику пасивне реченице понашају у погледу агенса. Српски језик у том погледу има занимљиву ситуацију: агенс се на синтаксичком плану исказује јединицом која није често присутна у реченици. О томе ће у раду управо бити ријечи: како се синтаксички исказује агенс, зашто он није често присутан у реченици, како се он може препознати и кад није исказан за то резервисаним средством. Колико ми је познато, овоме питању у нашој новијој стручној литератури није посвећивано довољно пажње. Разумије се да треба на почетку рећи и шта се под агенсом подразумева.

Кад се говори о агенсу у пасивним реченицама, потребно је, макар у виду подсјећања, рећи какве су то пасивне реченице у српском језику. Одговор на то питање би био у најкраћем: пасивне реченице су оне реченице које су образоване у складу с режимом пасивне дијатезе. Ова дијатеза се директно супротставља активној дијатези. Дијатеза је однос између елемената семантичког и синтаксичког плана. За реченице образоване у складу с пасивном дијатезом је карактеристично да се у позицији субјекта налази именица која на семантичком плану представља пацијенс, да се у позицији субјекта никад не може наћи именица која на семантичком плану означава агенс. Уз то, пасивну дијатезу карактерише компонента динамичности. Прва два елемента дефиниције управо се тичу односа елемената семантичког и синтаксичког плана. Трећи елеменат – својство динамичности, који подразумева постојање процеса у ситуацији која се исказује предикатом у времену коме се та ситуација приписује, посебно је значајан кад је посриједи пасивна реченица с трпним придјевом у саставу предиката – због његове семантичко-синтаксичке комплексности – садржи глаголску и придјевску компоненту². Тај елеменат је важан критеријум за разликовање реченице с пасивном дијатезом од формално исте реченице с именским предикатом и, следствено томе, за бављење питањем агенса у пасивним реченицама. Из свега реченог јасно је да пасивну дијатезу исказују само реченице с прелазним глаголом у предикату; на ту обавезност се

² Компоненту динамичности увела је у дефиницију пасивне дијатезе Ксенија Милошевић (1972). Овакву трочлану дефиницију, каква је дата горе, дала је управо она у складу с теоријом пасивне дијатезе коју је седамдесетих година формулисала лењинградска школа.

овдје скреће пажња само ради подсјећања. У српском језику пасивна дијатеза исказује се на два начина – реченицама са трпним придјевом у предикату и реченицама без трпног придјева, а са елементом *се* који је показатељ да се ради о пасивној дијатези. Обје ове конструкције су хомонимичне, њима се не исказује само пасив. Хомонимија се разрешава најчешће у оквиру реченице, понекад и у оквиру ширег контекста. Смисао идентификације пасивне дијатезе састоји се у препознавању оних поменутих елемената из дефиниције пасива као врсте дијатезе. Важно је препознати ону синтаксичку јединицу у реченици којом се именује пацијенс и открити доказе да у ситуацији исказаној предикатом учествује агенс. Наравно, сложени су путеви идентификације пасивне дијатезе у овим, хомонимичним, конструкцијама, у једној и другој, али о томе се овдје неће говорити, будући да је о томе писано у српској литератури о пасиву, а и сâм сам о томе писао у више наврата (ТАНАСИЋ 1980; ТАНАСИЋ 2005а; ТАНАСИЋ 2005б)³.

И сад долази питање агенса у пасивним реченицама. Кад је по-сриједи пацијенс, у пасивним конструкцијама он је присутан или исказив. Међутим, код препознавања пасива ситуација се додатно компликује чињеницом да се у српском савременом језику агенс не исказује обавезно у реченици. А постојање пацијенса (као и средства или инструмента) указује на постојање агенса или каузатива (ПАДУЧЕВА 2004: 55). С обзиром на чињеницу да се појам агенса код нас још увијек различито схвата, потребно је рећи шта је за нас агенс, шта подразумевамо под тим појмом. Тек тада можемо говорити како се он исказује.

Ако погледамо ове парове реченица

1. Јелена је написала рад на вријеме – Рад је написан на вријеме;
2. Лопта је разбила прозор јуче – Прозор је разбијен јуче –

видимо да су на првом мјесту у оба пара реченице организоване према закону активне дијатезе, а на другом мјесту су реченице трансформисане према закону пасивне дијатезе. Нећемо описивати ове пасивне реченице како бисмо се у то увјерили, јер то овдје није компликовано. Међутим, ове двије реченице се међусобно разликују у

³ У овим мојим радовима се наводи литература релевантна за проблематику пасива у српском језику, посебно скрећем пажњу на радове Ксеније Милошевић кад је у питању проблем идентификација пасивне дијатезе у једној и другој конструкцији.

погледу ситуације са агенсом. Наравно, видимо да ни у једној реченици агенс није исказан. Али у другој реченици се он не би могао ни исказати јер га на семантичком плану не видимо као посебан актант у ситуацијама које описују реченице у том пару, активна и пасивна. У првој пасивној реченици агенс није исказан, али је исказив: Рад је написан на вријеме од (*сйране*) *Јелене*. Код нас некако незапажено пролази чињеница да нема у свакој реченици са трпним придјевом агенса, што није само посебност тих реченица: нема га ни одговарајућа активна реченица. Све ово нам говори да се агенсом не сматра сваки онај појам од кога потиче вршење радње. Агенс је само појам који подразумева живо, још прецизније – људско биће. У другом пару у реченици с трпним придјевом се не ради о томе, већ о другачијем покретачу процеса: каузатору. У литератури се дијатеза у оваквим реченицама и не сматра пасивном, већ посебним типом дијатезе. Ове двије врсте дијатезе су формално потпуно идентичне. Разлика је међу њима у томе што је код пасива покретач радње агенс, док код ових других може бити све друго само не агенс (в. ПАДУЧЕВА 2004: 30–79): ... лађа Аранђела Исаковича, што беше на путу, преко, к Турцима, *беше захваћена водом* и *йреврнуѿа* (Црњански 1, 65). Ако би се и у другом пару реченица подразумевало постојање агенса, онда именица *лоѿѿа* не би била каузатор, него средство, и у објема реченицама, активној и у оној с трпним придјевом, била би у форми инструментала: Дјечак је разбио прозор јуче *лоѿѿом* – Прозор је разбијен јуче *лоѿѿом* од стране дјечака.

Пасив као врсту дијатезе добро су дефинисали седамдесетих година руски лингвисти из лењинградске школе и одредили и однос између семантичких улога или актаната агенса и пацијенса, као и то шта може бити агенс у пасивној реченици. На достигнућима те школе заснивала је своја истраживања пасива код нас Ксенија Милошевић, као и други руски синтаксичари који су се бавили питањем глаголског рода. Тада установљено учење о пасиву као врсти дијатезе није ни данас изгубило своју актуелност⁴, и изван руске лингвистичке средине, рецимо у чешкој (види СКВАРСКА 2011).

У новије вријеме, од седамдесетих година прошлог вијека, лингвистика се и на Западу поново бави проблемом дефинисања агенса. Тако се по Џорџу Лејкофу узима као најбитније својство агенса при-

⁴ Види рад ХРАКОВСКИ 2000, у коме се даје осврт на то учење тридесет година касније, као и приступ пасивној дијатези у цитираној књизи ПАДУЧЕВА 2004.

марна одговорност за вршење радње (према Ивић 2000: 465), а Д. А. Круз сматра битним својством агенса улагање сопствене енергије (према Ивић 2000: 465). С овим је сагласно и мишљење И. Шлезингера, према коме се прототипичност агенса у потпуности досеже ако су дошле до изражаја следеће његове одлике: способност да оствари промјену једног стања у друго, као и да ту промјену узрокује и контролише (према Ивић 2000: 466). Дакле: улогу агенса може имати само човјек и његове асоцијације и институције. Сваки други вршилац радње, па и овај у наведеном другом пару примјера, не може се сматрати агенсом, што на свој начин у српском језику показује и језичка стварност – ова два изазивача не исказују се никад на исти начин у пасивној реченици.

Све речено нас је довело до питања исказивања агенса у пасивним реченицама у савременом српском језику. На основу онога како се описује језик медија, могло би се уз повећану продуктивност пасивних реченица очекивати и повећано исказивање агенса бар у њима. Анализа која слиједи рећи ће нам да ли је тако, односно како је.

Као што знамо, српски језик је током свог развоја, а давно – негдје крајем 15. вијека (Ивић 2005: 61), изгубио инструментал у функцији исказивања агенса. Одавно се у српском језику неће рећи и написати: Рад је написан *Јеленом* на вријеме, или Кошуља је извезена *њеном мајком*. Неки случајеви са инструменталом за живо у савременом српском језику навођени су као доказ да се овај падеж још јавља у тој функцији. Међутим, у таквим случајевима ипак није ријеч о агенсу, како се он данас дефинише. Може се рећи да је данас дискусија о томе завршена (в. ТАНАСИЋ 1993). У савременом српском језику у ову позицију долази конструкција *од + генијив*, или проширена *од сйране + генијив*⁵. Тврдња да се она не јавља често у пасивним конструкцијама стоји, али је дискутабилна оцјена која се може чути да је посриједи књишка конструкција. Ја бих такву њену фреквенцију повезивао са чињеницом да је глаголска валенција за агенс у пасивној реченици слаба. За савремени српски језик се може тврдити да је ова конструкција потпуно преузела функцију исказивања агенса у пасивним конструкцијама и да се проширила и на исказивање агенса уз девербативне именице: Али *дочек од стране домаћег турског света* није био ни бољи ни гори (Андрић, 96), о чему подробно пише и Ивана Антонић (2005). Уз

⁵ Понекад се помиње и конструкција *йо+локатив*, али она није карактеристична за савремени српски језик (в. Ивић 1951–1952: 190).

девербативне именице се, према мојим увидима, јавља много чешће шира, трочлана конструкција (ТАНАСИЋ 1996).

Дакле, данас синтаксичко средство којим се агенс у пасивним реченицама исказује експлицитно јесте конструкција *од (си)ране* + *генийив*. Сад ћемо навести неке примјере пасивних реченица у којима је агенс у овој форми исказан. Прије тога само – напомена да наша норма не дозвољава експлицитно исказивање агенса у рефлексивним реченицама које исказују пасивну дијатезу (МИЛОШЕВИЋ 1972; СТАНОЛЧИЋ и ПОПОВИЋ 2005). Зато се овдје и налазе само примјери реченица са трпним придјевом у предикату.

[1]

1. Он наводи да *је* поштовање закона који регулише рад Агенције *верификовано од независних државних органа* ... (НИН 13. 5. 2010, 20).
2. Проблем у заштити корисника пред похлепом банака први пут *је уочен и од НБС* на лето 2009 године... (НИН, 12. 5. 2011, 11).
3. Вучица *је* иначе *поражена од Катаније* с 2 : 1 (П., 16. 5. 2011, 34).
4. Уписује се у Регистар привредних субјеката да *је* дана 15. 11. 2007. године *од стране тужилаца* ... *иоднеиџа* тужба... (НИН, 23. 5. 2005, 23).
5. Први архијерејски сабор СПЦ који је водио патријарх Иринеј *очекиван је од многих* (НИН, 13. 5. 2010, 39).
6. Није тајна да ће следећа мера владе бити усмерена на полигамију ... а до сада *је била ишолерисана од власти* (НИН, 13. 5. 2010, 70).
7. Састав првог као и садашњег Одбора за припрему кандидатуре за овај пројекат *именован је од исте те Скупштине* (НИН, 12. 5. 2011, 58).
8. Пројекат Београд 2020 *инициран је од ЛДП-а* у Скупштини града Београда ... (НИН, 12. 5. 2011, 58).
9. У Приштини, Косовари сада виде разговоре као споредни догађај у којем *су њихови преговарачи искоришћени* као статисти *од стране Брисела* како би се Србија представила у што бољем издању... (НИН, 11. 8. 2011, 22).
10. Нико да каже ... да *је* та трибалска престоница *срушена од римских окупатора* и да је на њеним темељима изграђен – Виминацијум (НИН, 8. 9. 2011, 80).

11. Америчка епидемија поремећаја је њокренућа не само од стране фармацеутских компанија већ и непрофитних организација иза којих стоје велике финансије фармацеутских кућа (НИН, 21. 7. 2011, 38).
12. Исакович није намеравао да учини посету, која му је била њонуђена од стране госпоже Евдокије (Црњански 3, 189).
13. ... шта ће казати свет кад види да се кажњава најтежом казном један угледан првак само зато што је сматран француским пријатељем и што је лажно њишужен од Аустријанаца (Андрић, 209).
14. Излажући се да буде њајаднући од узбуђене светине, фра Иво је допро до лекареве куће... (Андрић, 302).
15. И кад је њосишављен од Талерана за секретара нове Цисалпинске Републике, Давил је пре поласка на дужност у Милано био њримљен од генерала, који је желео да му лично даде упутства за његовог посланика ... (Андрић, 64).
16. Илустровао сам ту његову књигу и био жесџоко њајаднући у београдској штампџ од њних што су у престоници за време рата њајвише патили њних недеља када је нестало „кока-коле“ и млека (Капор, 373).
17. Сада је све то срушено у прах и пепео, и то од њних којџ за ту љубав нису били ни заслужни (Капор, 405).

Треба рећи да овакве експлицитне агентивне конструкције нису честе у пасивним реченицама у савременом српском језику; нешто су чешће у језику штампе, присутне су, разумљиво, и у реченицама из административног, па и из књижевноумјетничог стила. Овдје је наведено довољно примјера да би се могло говорити о томе кад се агенс исказује у пасивним реченицама, кад се он враћа иза кулиса на сцену⁶. Опште правило је да се реченица организује према правилима пасивне дијатезе кад се жели, кад то захтијева комуникативни циљ, у први план поставити актант пацијенс, што подразумијева помјерање актанта агенс на периферију, често и иза периферије, иза синтаксичке сцене. Кад комуникативни циљ захтијева да се и агенс доведе на сцену, користи се ова конструкција за то. Тако у примјеру

⁶ О помјерањима актаната говори се у раду Падучева 2004, у поглављу посвећеном дијатези.

(2) партикула *и* испред агентивне конструкције показује разлог увођења те конструкције у реченицу: потребно је било нагласити да је и институција именована том конструкцијом учила нешто, други су то већ учили. У примјеру (3) с обзиром на то о чему се говори у реченици изостављање агентивне конструкције практично би реченицу учинило бесмисленом. Слично је и у примјеру (5), гдје генитив агенса практично обезбјеђује смисао датој реченици или га битно модификује: ни сви, ни ријетки појединци, већ су *много* очекивали тај архијерејски сабор. Приближно тако је у свим примјерима који се наводе: увијек постоји нешто што у датој прилици захтијева да се агенс потпуно објелодани. А посебно бих скренуо пажњу на примјер (11): овако осликавање агенса захтијева његово извођење на сцену; тако он у овој реченици добија већи значај – његовим искључивањем реченица губи смисао.

Овдје је наведено и неколико примјера из књижевноумјетничког стила; ни њему није сасвим страно именовање агенса у пасивним реченицама – кад за то постоје разлози. И ту нема битне разлике у односу на претходне примјере: комуникативни циљ захтијева укључивање агентивне синтаксеме у реченицу. Скренуо бих ту пажњу на примјере (16) и (17): ту се за именицу у генитиву агенса везује релативна клауза. Комуникативни циљ је захтијевао да се појам пацијенс уведе у први план у реченици – а агенс је уведен у реченицу да би се могло рећи нешто више о њему, а не само да би се он објелоданио. У тим примјерима агенс је оквалификован увођењем релативне клаузе.

Интересантно је да се и у језику штампе јавља краћа и проширена агентивна конструкција, док је у четири од пет наведених примјера из језика књижевности ужа конструкција. Има у литератури и мишљења да је дужа, трочлана конструкција карактеристична за специјалне функционалне стилове, административно-правни, а да за друге домене језичке употребе није препоручљива (Антонић 2005: 134). Постоје, наиме, неки прелазни глаголи добијања, потицања, перцепције (нпр. *добити*, *чути*) који поред допуне у акузативу без предлога захтијевају и аблативну допуну у виду конструкције *од + генитив*, при чему то није агенс, на што сам скренуо пажњу и раније (Танасић 1982: 117), а писали су и други (Антонић 2005; Антонић 2006). При образовању пасивне реченице и она се може регуларно појавити: Све похвале на квалитет и приносе кукуруза *чule су се* и *од гостију* ... (НИН, 15. 9. 2011, 75); Таква размишљања *су се* донедавно *могла чути* и *од западних дипломата* (НИН, 22.

9. 2011, 16)⁷; Та реч је *преузет* од наших северних суседа Мађара. Ова конструкција се проширује редовно кад јој је потребно обезбиједити агентивно значење у пасивним реченицама. Проширујући агентивну конструкцију језик покушава да нађе рјешење за хомонимију. У језику се идентичном конструкцијом не исказују два актанта (ПАДУЧЕВА 2004: 54). Међутим, због велике сличности међу тим конструкцијама у реченици и због тога што се агенс исказује двочланом и трочланом конструкцијом у пасивним реченицама кад нису посриједи овакви глаголи, мала је вјероватноћа да се у оваквим реченицама исказу оба ова актанта: агенс трочланом, аблатив двочланом. А и ово друго, неагентивно значење се погрешно везује и за проширену конструкцију, чак и у активној реченици – уп: ...посвећен је идеји превенције изненадне смрти у региону источне Европе, познатој као „Источна иницијатива“, потеклој управо од *сйране лекара ПМЦ КЦС* (НИН, 26. 4. 2012, 77). Треба рећи да обје ове генитивне конструкције, двочлана и трочлана, могу имати агентивну функцију, а кад није у питању агенс, већ аблативно значење, ова друга, проширена, нема мјеста.

Кад се погледају ове реченице у којима је експлицитно исказан агенс, уочава се да је позиција агенса најчешће на крају, тј. пацијенс, долазећи у позицију субјекта а долази и на прво мјесто у реченици, док се за агентивну синтаксему резервише периферија. Ипак то није апсолутно правило, о чему свједочи распоред чланова у реченици у примјеру (4).

Не указује се у пасивним конструкцијама с трпним придјевом на агенс само овим конструкцијама. Чешће се на агенс у пасивним конструкцијама, овим с трпним придјевом као и оним рефлексивним, указује на други начин. У нашој литератури се најчешће помињу локатив с предлогом у (БАТИСТИЋ 1972: 63–87) или инструментал с предлогом *међу* као конструкције којим се указује на агенс пасивних конструкција. Међутим, постоје бројни начини да се у реченици скрене пажња у правцу агенса који није за њега предвиђеним обликом генитива исказан. Неке од тих начина илуструју слjedeћи примјери.

[2]

1. ... у ове две општине 30. маја *биће одржани* поновљени избори за органе власти ... (П., 15. 5. 2010, 6).

⁷ Није ни мали списак глагола уз које долази овакав облик генитива с предлогом *од*.

2. У Француском културном центру прошле недеље *йромовисан* је зборник радова... (П., 16. 5. 2011, 1).
3. ... у Министарству су били тако задовољни његовим обавештењима па је *йозван* лично у Беч (Андрић, 105).
4. После шест година, она је одлуком суда *враћена* на посао... (П., 16. 5. 2011, 6).
5. Ви *сће* одлуком суда *враћени* на посао (П., 16. 5. 2011, 6).
6. У друштву никада *није йоведена* расправа о одговорности оних... (П., 16. 5. 2011, 6).
7. О томе шта све обухвата овај пројекат ... разговарамо са директором привредног друштва ХЕ Ђердап ... У ревитализацију свих агрегата *биће уложено* 168 милиона долара (НИН, 12. 5. 2011, 73).
8. Процењује се да ће сви радови на четвртом агрегату *бићи завршени* за 10 месеци (НИН, 12. 5. 2011, 73).
9. *Повећан* је могући проток на ХЕ кроз све агрегате за пет посто (НИН, 12. 5. 2011, 73).
10. Рок радова на шестом блоку *био је йродужен* због оштећења опреме... (НИН, 12. 5. 2011, 73).
11. Настојаћемо да потрошено време *буде надокнађено* током ревитализације наредних агрегата ... (НИН, 12. 5. 2011, 74).
12. На пример, опрема са шестог агрегата *ће* после ревитализације у Русији *бићи уграђена* у наредни агрегат и тако даље (НИН, 12. 5. 2011, 74).
13. Европска централна банка подигла је своју референтну камату да би се заштитила од инфлације која расте а самим тим и подиже цену новца. Еурибор, али и либор, сигурно *ће бићи йовећани* (ВН, 16. 5. 2011, 6).
14. На клиници за васкуларну и ендоваскуларну хирургију КЦС до сада је оперативно лечено више од 160 болесника ... (НИН, 26. 4. 2012, 75).
15. МЕР је *йримењиван*, а за њено рутинско увођење уз додатну опрему је потребна и едукација (НИН, 26. 4. 2012, 75).
16. На клиници за кардиологију КЦС је у прошлој години *урађено* 70.000 кардиолошких прегледа ... (НИН, 26. 4. 2012, 69).
17. Највећи део ових болесника *је лечен* због срчаног удара (НИН, 26. 4. 2011, 69).

18. Кина је у студији кријикована да подржава елите у нестабилним земљама ... (НИН, 28. 7. 2011, 28).
19. ... та чињеница није на адекватан начин валоризована у Уставу из 2007. године (НИН, 21. 7. 2011).
20. ... судија је рекао да је та пресуда имала за основу колективну кривицу ... те да не може бити узет као доказ ... (НИН, 21. 7. 2011, 11).
21. Реприза насиља ... сиречена је одлуком државе о забрани свих скупова ... (НИН, 6. 10. 2011, 8).
22. ... каже да је био непријатно изненађен понашањем публике (НИН, 21. 7. 2011, 11).
23. И ти француски официри који су долазили као савезници, на молбу турске владе, дочекивани су већ у Ливну погрдним повицима руље (Андрић, 42).
24. ... као што си учила у школи, у Сарајеву је 1914, на Видовдан, убијен надвојвода Фердинанд. Убио га је Гаврило Принцип, члан Младе Босне (Капор, 344).
25. Пошто је тај лист, који је излазио у Нишу, судски забрањен, београдски књижари су га умножавали и продавали ... (Капор, 346).
26. У Шведској, на пример, власти склапају договоре с лажним азилантима који, у замену за пристанак да се добровољно врате, добијају одређену пристојну своту новца и обећање да се одбијање азила неће унећи у електронску базу података (ВН, 16. 5. 2011, 3).
27. У КИЦС је зато формиран мултидисциплинарни центар за лечење артеријске хипертензије (НИН, 26. 4. 2012, 70).
28. Разнородна и неорганизована опозиција је прошле недеље први пут формулисала своје захтеве ... Али, не изражи се и повлачење Асада, што иначе гласно захтевају окупљени на улицама бројних градова (НИН, 12. 5. 2011, 68).
29. Када се 2015. године заврши ревитализација, највећој српској електрани обезбеђен је нови радни век ... (НИН, 12. 5. 2011, 75).
30. Солидност његове позиције се види по томе што се нигде, чак ни у опозиционим саопштењима, лидер социјалиста не љозива на одговорност... (НИН, 12. 5. 2011, 26).
31. У каснијим житијима љомиње се каменорезац Симплиције (НИН, 16. 4. 2009, 31).
32. Чеховљеве драме код нас се доживљавају као конзервативни театар (НИН, 6. 10. 2011, 55).

33. ...из Центра за неурофизиологију се путем интернеткомуникације *йраїе* промене *МЕП* (НИН, 26. 4. 2012, 75).
34. Влада доноси стратегију научног и технолошког развоја Републике Србије. Стратегија се доноси за период од десет година (Закон, чл. 8 и 9).
35. Овим законом уређују се основни услови који се морају испуњавати у погледу безбедности саобраћаја (Закон 2, чл. 1).
36. Актом владе, односно надлежног извршног органа ближе се уређује организација и начин рада Тела за координацију и организују се стручне радне групе за потребе Тела за координацију (Закон 2).

У овим реченицама, дакле, није исказан агенс, он је анонимизован, али се у реченици ипак нешто каже и о агенсу те, а некад и наредних пасивних реченица. Како се у овим примјерима указује на агенс показано је подвлачењем оних дијелова реченице којим се то чини. Види се да је велики број могућности за то илустрован у наведеним примјерима, што вјероватно није и коначан број. Тако се у примјеру (7) наводи почетак новинског текста у коме се открива о којој институцији је ријеч, а она се у том примјеру јавља у функцији агенса пасивне реченице. Исти агенс је и у реченицама у примјерима (8) до (12) и (29) (на што се указује курзивним истицањем извора, односно скраћенице листа). Његово навођење у реченици је са информативног становишта сувишно. Слично је и у примјерима (13) до (17): у примјеру (13) се помиње банка, од ње зависи повећање камата, у примјеру (14) се именује клиника у којој се обавља лијечење пацијената, па ту треба тражити и агенс. Радња у слједећим примјерима се дешава у истој клиници... Примјери (18), (19), (30) и (31) су слични – ту се наводи *сїудија* у којој се Кина критикује односно *Усїав* Србије, у другом примјеру, *саойшїења* у тридесетом, *жїишїја* у тридесет првом. Тако се индиректно указује на агенс – то су аутори датих текстова⁸. Агенс у за то резервисаној форми се не јавља у реченици, али се на њега указује и у тим реченицама. У примјерима (21), (22) и (23) такозвани субјекатски генитив уз девербативну именицу уз глагол у пасиву је истовремено и агенс пасивне дијатезе: Држава је одлуком спречила насиље, Држава је одлучила

⁸ На такав начин идентификовања анонимизованог агенса указао је Милорад Радовановић (1990). Видети и рад Станолчић 1988.

да спречи насиље. У неким од поменутих примјера (30 и 31) указује се на агенс и у примјерима који слиједе – гдје је пасив исказан рефлексивним конструкцијама. У примјеру (25) умјесто агентивне конструкције *од суда* употребљен је прилог *судски*. У примјерима (28) и (30) прво се именује номинативом агенс, а у наредној пасивној реченици се говори о радњи коју може покренути исти тај агенс. И у тим реченицама може се говорити о потпуној формалној анонимизацији агенса, али он је у непосредном окружењу обзнањен. У примјеру (32) на агенс се указује конструкцијом *код + генијтив*, која поближе говори о агенсу. У примјерима (32), (33) и (34) исказано је средство којим се нека радња врши, а преко њега се опет указује и на агенс; постојање средства говори и о постојању агенса⁹, а средство може и да укаже у ком правцу треба тражити агенс, како је у наведеним примјерима. Како се види, начини идентификације неисказаног агенса исти су за оба типа пасивних реченица у српском језику.

Нису ријетки ни случајеви кад се на агенс у пасивној реченици не указује ни индиректно. Наравно, не може се рећи да је ту пасивна дијатеза исказана без учешћа агенса, он учествује у ситуацији, процесу, али је потпуно анонимизован. Тако је у сљедећим примјерима.

[3]

1. Многима *ће* порез *бићи* увећан до 60 одсто ... (ВН, 16. 5. 2011, 6).
2. За колико *ће* рачуни *бићи* тачно увећани зависи и од пореске стопе ... (ВН, 16. 5. 2011, 6).
3. Добро је што *је* цена млека *йовећана*, а имамо и пет динара премије (ВН, 16. 5. 2011, 9).
4. Овај порез *се* *уводи* невиђеном брзином за нашу пословично спору политократију (НИН, 12. 5. 2011, 28).
5. Била сам на леду још од 1994, када ми *је* забрањена емисија после извјештаја Тадеуша Мазовјецког (П., 16. 5. 2011, 6).
6. *Преграђиване* су собе, *зазиђивани* прозори (Андрић, 56).
7. Наследила кућу. Све што је неколико колена *слагано* (Вуксановић, 266).
8. Лекови *се* *одређују* за сваког пацијента посебно (НИН, 26. 4. 2012, 70).

⁹ Падучева 2004: 55.

9. Више људи скаче, али се и више живота *сѝаси* испод Бранковог моста (ВН, 16. 5. 2011, 17).
10. Једна посланица, која није желела да јој *се објави* име, сматра ... (П., 16. 5. 2011, 6).
11. Како да се не посрђе од умора и вртоглаве јурњаве која траје годинама, а како да *се баџи* све и *наѝусѝи* даљи напор и труд? (Андрић, 273).
12. Кад *се ѝогледају* сва поља у месечини? (Црњански 1, 47).
13. Постоји разлог да *се* нешто *говори*, да се не мисли, да *се* нешто *ради*, *ѝредузме*, да се неком супротстави (Ћосић, 32).
14. Дубровчани су, јамачно, знали да не могу добити све одмах, јер су мјесец и звијезде тек четвртог дана *сѝворени* (Братић, 54).
15. Није важно је ли Цезар или неки Арапин срушио александријску библиотеку – важно је да *је срушена*... (Братић, 59).
16. И то је кључ којим *ће се оѝкриваѝи* закони континуитета (ЈФ, 54, 8).
17. Иницијални пад масе од 10 посто од масе тела при рођењу *смаѝра се* нормалним (СА 1988/1–2, 9).
18. Испитаници *су разврсѝани* у три групе (СА 1998/1–2, 7).
19. Сви болесници *су били сврсѝани* у групе према неколико параметара (СА 1988/1–2, 14).
20. Смеса са којом *су ѝосѝигнуѝи* добри резултати у производњи семењака јабуке састојала се од органске масе ... (Лучић, 235).
21. *Уочена је* и законитост да је време цветања различитих врста условљено карактером прираста на коме се воћке развијају (Лучић, 41).
22. Резнице *се саде* у прпоришта ... (Лучић, 259).
23. Овим *се* штетно деловање града *не оѝклања* у потпуности (Лучић, 198).
24. Члан одбора *може да буде разрешен* пре истека мандата (Закон, чл. 17).
25. Средства за рад тела из става 1 овог члана *обезбеђују се* из буџета Републике (Закон, чл. 28).
26. Захтев за избор у научно, односно истраживачко звање *ѝодноси се* научном већу научноистраживачке организације (Закон, чл. 72).

27. Средства за оснивање и почетак рада Агенције *обезбеђују се* из буџета Републике Србије (Закон 2, чл. 10).
28. Средства из става 1. овог члана *користе се* за финансирање безбедности саобраћаја на путевима (Закон 2, чл. 18).

И овај начин анонимизације агенса, без било каквих података о њему у реченици, карактеристичан је за различите видове стандардног српског језика, за све функционалне стилове. У прва четири примјера говори се о повећању пореза односно цијена. Свако указивање на агенс је информативно сувишно, јер они којих се то тиче знају да постоји неко ко је за то одговоран, неко ко је позван, надлежан, неко коме по одређеном статусу припада улога агенса. Кад су посриједи примјери из законског текста, такође нема потребе да се ишта каже о агенсу, будући да они којих се може тичати процес који се исказује пасивном реченицом знају ко је одговоран за те процесе. Такође, у примјерима који су из научног стила нема потребе да се указује на агенс, опет се зна на којој страни се он мора тражити. Важно је да он постоји. А из текста је јасно који то друштвена група или појединац покрећу или врше радње о којима је ријеч у тексту. У оваквим случајевима ради се о потпуној анонимизацији агенса у пасивној реченици¹⁰. У овим стилима и садржаји су најчешће врло уопштени, предикат се карактерише нереференцијалношћу. Оно што се у реченици износи као радња приписује се уопштеном агенсу, и по правилу је један за све пасивне реченице у тексту или већем дијелу текста. Његово увођење у сваку реченицу преко именице с уопштеним значењем ништа не доноси на информативном плану, а на синтаксичком би могло оптерећивати реченицу. Кад је посриједи језик у медијима и књижевноумјетнички стил, овакве пасивне реченице не морају исказивати само уопштене ситуације (в. примјере 1–6 и 11–15). Међутим, и у њима се агенс анонимизује у складу с комуникативним циљем с којим се реченица образује; некад је идентификовање агенса за дату поруку и без великог значаја – како то и писац каже у примјеру (15). На основу наведених примјера види се да је и овакав вид анонимизације агенса карактеристичан за оба типа пасивних реченица: он није у вези с типом пасивних реченица, већ с типом текстова у којим се те реченице појављују.

¹⁰ О анонимизацији агенса у рефлексивним пасивним и обезличеним реченицама писао је Милорад Радовановић (1990). У том раду се овај феномен у ова два типа реченица шире разматра, па се издвајају различити степени анонимизације и уопштавања агенса.

Све речено се може свести на сљедеће. За савремени српски језик карактеристично је да се пасивне реченице често јављају. Под пасивним реченицама се подразумевају реченице код којих пацијенс заузима позицију реченичног субјекта у номинативу, али је обавезно присутан и актант агенс, под чиме се подразумева човјек или његове асоцијације. Овакво схватање агенса има утицаја и на идентификацију пасивних реченица: нису све реченице с трпним придјевом пасивне. Ако се пасивна дијатеза дефинише преко односа агенса и пацијенса у исказивању синтаксичких функција, онда се међу пасивне реченице не могу уврштавати оне које не познају актант агенс, оне илуструју други тип дијатезе, што се у нашој литератури није разликовало. Трансформација активних у пасивне реченице има за посљедицу да се на синтаксичком плану мијења ранг агенса и пацијенса: пацијенс долази у позицију синтаксичког субјекта и заузима примарно мјесто у реченици. Агенс се, мада је уз пацијенс кључни актант на семантичком плану, у реченици потискује на периферију. Конструкције *од + генијив* и *од сйране + генијив* представљају у савременом српском језику регуларно синтаксичко средство за исказивање агенса у пасивним реченицама с трпним придјевом, док рефлексивне пасивне реченице немају могућност исказивања агенса. Кад је у пасивној реченици неки од глагола који значе добијање, слушање, конструкција *од + генијив* значи аблативност; тада само она друга конструкција долази у функцији агенса. Појава агенса је у реченици мотивисана комуникативним циљем с којим се нека реченица изриче, па је у складу с тим и његова улога у некој реченици. Агентивна синтаксема, мада се ради о периферном реченичном члану, понекад представља незамењив члан реченице: њеним повлачењем нестала би и реченица као синтаксичко-семантичка јединица. У пасивним реченицама с трпним придјевом агенс се у језику медија релативно често исказује, а у другим функционалним стиливима рјеђе се исказује – у складу с комуникативним циљем.

Често се у таквим реченицама агенс не исказује синтаксемом за то резервисаном, а у рефлексивним пасивним никад се не исказује, иако је на семантичком плану обавезан и један од два најбитнија актанта за остваривање пасивне дијатезе. Међутим, у реченицама оба типа агенс се често идентификује више или мање прецизно неким реченичним чланом. Тај начин идентификације агенса је, дакле, заједнички пасивним реченицама оба модела и често се користи у језику медија, у правном, књижевноумјетничком стилу, па и у другим

доменима употребе језика. То је опет у складу са комуникативним циљем с којим се образује нека реченица. Тако се у већој или мањој мјери на агенс баца свјетло, а пацијенс остаје у централној синтаксичкој позицији. Увођење генитивне агентивне синтаксеме у реченицу у таквим приликама не би ни имало оправданости: значило би понављање познатог. И треба поменути трећи случај – кад је у пасивним реченицама оба типа агенс потпуно анонимизован, кад се он ни на који начин не открива. Ни такве реченице никако нису информативно непотпуне јер оне служе за изражавање одређеног вида језичке концептуализације стварности. Ту се често ради о представљању радњи и ситуација са високим степеном апстракције, у којим је и агенс врло уопштен и комуникативно је нерелевантно његово именовање. И овакве пасивне реченице с потпуно анонимизованим агенсом јављају се у различитим функционалним стиливима, али су посебно карактеристичне за текстове које одликује интелектуализованост и висок степен апстрактности.

Цитирана лијераијура

- АНТОНИЋ 2005 – Ивана Антонић, „Субјекатски генитив у стандардном српском језику“, *Јужнословенски филолог* LXI, Београд, 125–143.
- АНТОНИЋ 2006 – Ивана Антонић, „Предлог од у стандардном српском језику“, *Научни састајанак славистија у Вукове дане* 35/1, Београд, 129–144.
- БАТИСТИЋ 1972 – Татјана Батистић, *Локаитив у савременом српскохрватском језику*, Београд.
- ИВИЋ 1951–1952 – Милка Ивић, „О предлогу *йо* у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог* XIX, Београд, 173–212.
- ИВИЋ 1962–1963 – Милка Ивић, *Категорија „Man-Sätze“ у словенским језицима*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду VII, Нови Сад, 93–98.
- ИВИЋ 2000 – Милка Ивић, „О модификатору ’улоге’ АГЕНС“, *Јужнословенски филолог* LVI/1–2, Београд, 463–467.
- ИВИЋ 2005 – Милка Ивић, *Значења и развој српскохрватског инструмен-тала* (¹1954), Београд.
- МИЛОШЕВИЋ 1972 – Ксенија Милошевић, „Неки аспекти семантичког односа конструкција пасивне (са трпним придјевом) и рефлексивне у савременом српскохрватском језику“, *Књижевни језик* 1/3–4, Сарајево, 63–86.
- ПАДУЧЕВА 2004 – Е. В. Падучева, *Динамические модели в семантике лексики*, Москва.

- РАДОВАНОВИЋ 1990 – Милорад Радовановић, „О ’безличној реченици’“, *Сјиси из семантике и синтаксе*, Сремски Карловци – Нови Сад, 209–219.
- РАДОВАНОВИЋ 2007 – Милорад Радовановић, *Сјари и нови сјиси*, Сремски Карловци – Нови Сад.
- СКВАРСКА 2011 – Karolína Skwarska, „Семантичке диатезе у чешском језику“, *Грамајика и лексика у словенским језицима* (ур. Срето Танасић), Матица српска и Институт за српски језик САНУ, Нови Сад – Београд, 225–239.
- СТАНОЈЧИЋ 1988 – Живојин С. Станојчић, „Грамајичке структуре за означавање непознатог (неноминативног и номинативног) агенса у језику П. П. Његоша и Ива Андрића“, *Научни сасјанак славистиа у Вукове дане 18/2*, Београд, 449–559.
- СТАНОЈЧИЋ и ПОПОВИЋ 2005 – Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Грамајика савременог српског језика*, Београд.
- ТАНАСИЋ 1982 – Срето Танасић, *Пасивне констјрукције у савременом српскохрватском језику*, Радови Института за језик и књижевност IX, Сарајево, 66–124.
- ТАНАСИЋ 1993 – Срето Танасић, „Инструментал за живо у пасивним констјрукцијама“, *Наш језик XXIX/3–4*, Београд, 173–181.
- ТАНАСИЋ 1996 – Срето Танасић, „Исказивање агенса уз девербативне именице“, *Јужнословенски филолог* LII (Београд), 79–87.
- ТАНАСИЋ 2005а – Срето Танасић, „Опозиција референцијалност/нереференцијалност и пасивна дијатеза“, *Синтаксичке шеме*, Београдска књига, Београд, 95–101.
- ТАНАСИЋ 2005б – Срето Танасић, „Глагол између реченице и рјечника“, *Синтаксичке шеме*, Београд, 110–127.
- ТОШОВИЋ 2002 – Бранко Тошовић, *Функционални сјилови*, Београдска књига, Београд.
- ХРАКОВСКИ 2000 – В. С. Храковский, „Диатези и залози (тридцать лет спустя)“, Слово в тексте, *Сборник статей к семидесятию академика Ю. Д. Апресяна*, Москва, 466–474.

Извори

- Андрић – Иво Андрић, *Травничка хроника*, Нолит, Београд, 1981.
- Братић – Радослав Братић, *Трг соли*, Народна књига – Алфа, Београд, 2002.
- Вуксановић – Миро Вуксановић, *Семољ људи*, СКЗ Београд, 2008.

- Капор – Момо Капор, *Исјовесџи*, СКЗ, Београд, 2008.
- Тосић – Добрица Тосић, *Деобе 1*, Нолит, Београд, 1981.
- Црњански – Милош Црњански, *Сеобе 1* и *3*, Нолит, Београд, 1971.
- ВН – *Вечерње новосџи*, дневне новине, Београд.
- НИН – *НИН*, недељне новине, Београд.
- П. – *Полиџика*, дневне новине, Београд.
- Закон – *Закон о научноисџраживачкој делатносџи*, Сл. гласник РС, бр.110/2005, Београд.
- Закон 2 – *Закон о безбедносџи саобраћаја на џуџевима*, Сл. Гласник РС, 41/2009), Београд.
- ЈФ – *Јужнословенски филолог*, Београд.
- Лучић – Предраг Лучић, Гордана Ђурић, Никола Мићић, *Воћарсџво 1*, Београд, 1996.
- СА – *Срџски архив за целокуџно лекарсџво*, Београд.

Резюме

Срето Танасич

АГЕНС В ПАССИВНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЯХ В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Для современного сербского языка характерно то, что в нем пассивные предложения встречаются довольно часто. Под пассивными предложениями подразумеваются предложения, в которых пациенс занимает позицию субъекта в предложении, в именительном падеже, однако при этом, на семантическом уровне, обязательно наличие и актанта агенса, под чем подразумевается прежде всего человек или его ассоциации. Трансформация активных предложений в пассивные сопровождается тем, что на синтаксическом уровне меняется ранг агенса и пациенса. В таких предложениях пациенс попадает в позицию синтаксического субъекта и занимает ведущее место в предложении. Агенс, несмотря на то что он, рядом с пациенсом, является ключевым актантом на семантическом уровне, в предложении отсрещается на периферию.

В современном сербском языке в пассивными предложениями со страдательным причастием агенс выражается с помощью конструкций *од + генитив* и *од стране + генитив*, в то время как в рефлексивных пассивных предложениях отсутствует возможность выражения агенса. Когда в пассивных предложениях налицо один из глаголов, обозначающих получе-

ние, слушание, конструкция *од + генитив* в предложении обозначает аблативность; в таком случае только распространенная, трехчленная конструкция выступает в функции агенса. Наличие агенса мотивировано коммуникативной целью, служащей для образования определенного предложения, и в этом заключается его роль в таком предложении. Агентивная синтаксема, несмотря на то что речь идет о периферийном члене предложения, иногда представляет незаменимый член предложения: в случае ее выпущения перестало бы существовать предложение как синтаксическо-семантическая единица.

В пассивных предложениях со страдательным причастием в языке медиа встречается агентс относительно часто, в то время как в других функциональных стилях он реже употребляется. В таких предложениях агентс часто не выражается для этого предусмотренной синтаксемой, а в рефлексивных пассивных предложениях он никогда так не выражается, несмотря на то что на семантическом уровне является обязательным; он один из двух самых существенных актантов, важных для реализации пассивной дитезы. Однако, в предложениях обоих типов агентс часто идентифицируется, в большей или меньшей степени точно, с помощью определенного члена предложения. Такой способ идентификации агенса является, следовательно, общим для пассивных предложений обеих моделей, и он часто используется в языке медиа, в юридическом, литературно-художественном стиле, а также в других сферах употребления языка. Все это согласовано с коммуникативной целью, определяющей способ образования предложения. Таким образом в большей или меньшей степени освещается характер агенса, а пациенс остается в центральной синтаксической позиции. Включение генитивной агентивной синтаксемы в предложение при таких обстоятельствах не было бы оправданным.

Кроме всего сказанного следует назвать и третий случай касающийся ситуации, когда в пассивных предложениях обоих типов агентс полностью анонимизирован, когда он никоим образом не раскрывается. Даже такие предложения никак не бывают неполноценными в информативном отношении, так как они служат для выражения определенного вида языковой концептуализации действительности. В данном случае речь идет о представлении действий и ситуаций для которых характерна высокая степень абстракции, где в данном случае агентс весьма обобщен, и где его название нерелевантно в коммуникативном отношении.

Ключевые слова и выражения: современный сербский язык, актанты, агентс, пассивная предложения.

РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за српски језик

О ИМЕНИЦАМА У СЛУЖБИ ПРЕДЛОГА**

У овом раду говори се о конверзији именица *врх*, *дно*, *йуић*, *крај*, *дуж*, *месѿо*, *чело* у предлоге. Анализира се модификација значења ових именица до које долази приликом попредложавања. Истражује се семантички однос између полазне именице и добијеног предлога и износе се одговори на питања због чега само неке именице могу да се попредложе и зашто се овако добијени предлози губе из савременог српског језика.

Кључне речи: именице, предлози, попредложавање, граматикализација, граматикална полисемија, семантика, српски језик.

1. УВОД. Предмет анализе у овом раду биће конверзија именица *врх*, *дно*, *йуић*, *крај*, *дуж*, *месѿо*, *чело* у предлоге. Пажња ће бити усредсређена пре свега на модификације у семантичком садржају именица које омогућавају њихов прелазак у предлоге. Ова модификација уобичајено се третира као граматикализација, али ће се у овом истраживању тај процес другачије тумачити. У раду ће се анализирати и природа парадигматског односа између полазне именице и од ње добијеног предлога, а изнеће се и могући разлози због којих се попредложене именице углавном губе из савременог српског језика.

2. СЕМАНТИКА ПРЕДЛОГА. Да би се одговорило на питање шта се то мења у природи именице и омогућава јој да обавља улогу предлога, мора се, у општим цртама, поћи од семантике, порекла и употребе правих предлога као врсте речи.

* rajnad@yahoo.com

** Рад је настао у оквиру рада на пројекту 178021 *Ојис и стандардизација савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

Своју монографију о семантици предлога Д. Кликовац (2000: 7) започиње констатацијом да дефинисање предлошких значења по правилу наилази бар на две тешкоће. Прва се тиче немогућности да се сва значења једног предлога обухвате једном општом дефиницијом. Ова појава, примећује Д. Кликовац, није везана само за предлоге, али је у њиховом случају нарочито упадљива. „*Druga teškoća tiče se neophodnosti svojevrstnog vrćenja u krugu: predlog se obično mora definisati samim sobom. Tako, na primer, Stevanović navodi da se predlogom u s lokativom ‘означава ... место у унуџраињосџи или у границама (међу деловима, у редовима) појма с именом у овоме падежу, одређује се где се у унуџраињосџи нешто налази, збива или врши*’ (1979: 496). Слично томе, у Websterovom речнику налазимо да предлог *in* означава „location or position *in* space or *in* some materially bounded object”, као и „position or location *in* something immaterial or intangible”“ (KLIKOVAĆ 2000: 7).

Више пута до сада наглашено је да се у граматикама не посвећује довољно пажње лексичком значењу предлога (исп. нпр. ŠVAČKO 1993; RIŠNER 2004). У дефиницијама се наглашава несамосталност предлога (а при том се увек мисли на синтаксичку, а не на семантичку несамосталност), поседовање граматичког значења (а лексичко се занемарује) и њихово својство да исказују однос између два појма (исп. нпр. дефиницију предлога у граматикама М. СТЕВАНОВИЋА (1989: 379), Ж. СТАНОЛЧИЋА и Љ. ПОПОВИЋА (1989: 126), И. КЛАЈНА (2005: 159)).¹ У свим граматикама предлози се помињу у поглављу о морфологији, а њихово значење се разрађује у поглављу о синтакси. Значење предлога се у оквиру синтаксе, наравно, никада не анализира као значење самосталне лексеме, већ обавезно из угла њихове употребе у предлошко-падешким конструкцијама. У *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (1999: 179) у самој дефиницији предлога истиче се њихова граматикализованост: „*Prijedlozi (prepozicije), relacijske riječi sa visokim stupnjem gramatikaliziranosti, označuju konkretne i apstraktne odnose u jeziku.*“

Због таквог третмана предлога у граматикама, поставља се питање може ли се говорити о лексичком значењу предлога које ове јединице поседују независно од контекста у којем су употребљене, може ли се њихово значење описати дефиницијом у којој нема по-

¹ Сличне дефиниције наводе се и у хрватским граматикама. Детаљан преглед дефиниција предлога у граматикама Тежака и Бабића, Барића и др., Рагуџа, Прањковића, Маретића даје Ришнер (2004).

нављања лексеме која се дефинише и да ли ове лексеме уносе у реченицу и своје самостално значење, а не само значење односа између две речи у реченици.

Аутори који су постављали ова питања сматрају да одговор на њих зависи од самог предлога. Тако, В. Ришнер (2004: 41) сматра да се неки предлози у потпуности пуне значењем у предлошко-падешкој конструкцији, док други уносе своје значење у њу. М. Бучар (2009: 183–184) износи став да је код предлога *к*, *на*, *йо*, *у*, *за* итд. процес граматикализације у потпуности завршен, предлози *йокрај*, *усред*, *наврх*, *уместіо* имају нешто мањи, али још увек висок степен граматикализованости, а секундарни предлози као што су *захваљујући*, *изузевши*, *йочейіком*, *крајем* итд. још су мање граматикализовани.

И наведени погледи очигледно указују на то да се прави, прототипични предлози схватају као лексеме са граматичким, а без лексичког значења. У покушају да, ипак, потражимо лексичко значење предлога пажњу усмеравамо на схватања А. Белића о пореклу предлога.

3. ПРИЛОШКО ПОРЕКЛО И СЕМАНТИКА ПРЕДЛОГА. Следећи Бругмана и супротстављајући се Де Сосиру, А. Белић (1957–1958) сматра да су предлози постојали још у праиндоевропском језику. Они воде порекло од прилога. Као један од кључних доказа за то Белић наводи употребу предлога у виду глаголских префикса. Префикси су могли срастати са глаголима само зато што модификују њихова значења, а то је функција прилога. Предлози постају од прилога или прилошких синтагми на тај начин што се одвајају од глагола и прилазе именици са којом се слажу у значењу општег зависног падежа и прецизирају га. Тиме они прелазе у предлоге и предлошке изразе. Један од доказа које Белић (1957–1958: 6) наводи о одвајању прилога од глагола јесу примери из старословенског језика који потврђују да су предлози у том језику имали већу слободу у реду речи у реченици. Предлози, према Белићу, представљају историјску творевину у језицима.

Прилози који су пришли именицама у служби предлога, према схватању А. Белића, у себи садрже 1) значење једног од зависних падежа и 2) ближе одређивање или модификацију тог општег падешког значења. М. Ивић (1957–1958: 158), анализирајући систем предлошких конструкција у српском језику, као један од закључака наводи да падежи могу остварити своја општа падешка значења и без употребе предлога, а Белић (1998: 514) наводи да су „предлози настали из потребе специјализације општих падешких значења“.

Из овога се могу извести два закључка, значајна за ово истраживање. Први се заснива на чињеници да предлози служе за модификацију и специјализацију падешког значења. Предлози садрже и опште падешко значење (граматичко значење), али њега би падежи остварили и без предлога. Да би предлози могли да специјализују значења падежа, они морају имати лексичко значење. Према томе, и прави, примарни предлози, баш као и неправи, секундарни предлози поседују лексичко значење, па се не бисмо сложили са мишљењем да прави предлози имају само граматичко значење.

Други закључак се може извести из чињенице да предлози имају прилошко порекло. То значи да лексичко значења предлога има прилошку вредност. У граматикама (нпр. СТЕВАНОВИЋ I 1989: 379–380; СТАНОЈЧИЋ и ПОПОВИЋ 2005: 126) говори се о томе да предлози означавају односе међу речима у реченици и да ти односи могу бити просторни, временски, узрочни, циљни, односи намене, поређења, заједнице итд. Дакле, инсистира се на томе да се предлозима одређује просторни, временски итд. однос, али не и да сам предлог може имати неко прилошко значење.² Лексичко значење предлога је апстрактно, уопштено, тешко самерљиво и по томе се битно разликује од лексичког значења самосталних речи, као што су, рецимо, именице или глаголи. То, ипак, не значи да оно не постоји, већ да

² Приступ значењима предлога представља велики проблем и у српској лексикографији. Д. Гортан-Премк (1984: 35–36) запажа три различита модела у начину обраде предлога у *Речнику САНУ*: „Према једноме се предлог обрађује заједно са речју уз коју стоји дефиницијом типа – *предлог заједно са самосталном речју означава предмет* – којом се описује однос у који ступа именичка реч с предлогом према другим члановима синтагме односно реченице. Према другоме се предлог дефинише моделом типа – *предлог са самосталном речју означава њоложај, место* – којим се предлог одређује и као релациона реч и као детерминатив падежног односа именске речи. Према трећем се предлог детерминише као самостална лексема којом се одређује релација према именичком појму уз који стоји и према појму управне речи дефиницијом типа – *предлог одређује место*... Разлике у овим дефиницијама последице су различитог рангирања лексичких и граматичких својстава односно узимања једног или другог за полазиште у детерминацији ове категорије речи. Наиме, првome је моделу у основи функција предлога; другоме је у основи схватање предлога као функционалне речи која само са именицом у одређеном падежном односу добија своју семантичку вредност; трећем је у основи лексички садржај предлошке речи.“ Д. Гортан-Премк залаже се за трећи приступ и примењује га у лексикографском раду (исп. обраду предлога на у *Речнику САНУ*). Резултати савремених лингвистичких истраживања показују да је такав приступ најпрецизнији и да највише одговара семантици предлога.

захтева посебан приступ и тип анализе. Важан аргумент проналазимо у мишљењу В. Г. Гака да односе између конкретних предмета треба сматрати исто таквим појавама ванјезичке стварности, као и саме те предмете. И односи су, дакле, део стварности. За анализу апстрактне лексики погодном су се показале методе никле у окриљу когнитивне семантике, што је у српској лингвистици показала Д. Кликовац (2000) анализирајући значења предлога *у, из, унутар, сред/усред/насред/ћосред, изван/ван, кроз, ѿ*. У прегледу истраживања предлога у когнитивној лингвистици, Д. Кликовац (2000: 21) истиче: „Predlozi, koji su po tradiciji istraživačko područje od marginalnog interesa, u okviru kognitivne lingvistike stekli su veliku popularnost. Taylor smatra da je do ovoga došlo iz dva razloga. Prvi je interes za odnos između saznanja i jezičke struke, sa fokusom na prostornom saznanju; predlozi, naime, upravo simbolizuju konceptualizaciju prostornih odnosa. Drugi razlog bio bi obnovljen interes za leksičku semantiku, koji je doveo do priznavanja polisemije ‘kao normalne stvari u prirodnom jeziku’: predlozi su među najvišeznačnijim rečima u jeziku (1991: 151–152). Можемо додати и то да су предлошка значења (као и значења глаголских партикула, односно префикса), као традиционално тежак проблем, била нека врста пробе за експланаторну моћ новог, когнитивистичког приступа.“³

Утисак је да се у традиционалној лингвистици често порицало лексичко значење предлога само зато што није био познат адекватан приступ њиховом лексичком значењу.⁴ Предлози нису конституентске речи као прилози, али њихов семантички садржај је прилошки.

³ Та потреба за проверавањем експланаторне моћи когнитивистичког приступа баш на истраживању семантике предлога вероватно је у делимичној вези и са чињеницом да генеративни приступ (бар у раној фази) није могао да понуди опис предлога. О томе извештава Р. Бугарски (1969: 29), који цитира оцене Ноама Чомског и Џона Роберта Роса о предлозима. Ноам Чомски написао је 1968. године: „About prepositions, I don’t have anything very serious to say.“ Нешто слично исказао је годину дана раније и Џон Роберт Рос: „We don’t know what to do with prepositions.“

⁴ Да изнесени став о постојању лексичког значења предлога није усамљен, показује и преглед истраживања (углавном руских аутора) о семантици предлога, које износи В. И. Пекар (2000: 12). Аутор констатује да се сви лингвисти слажу да предлоге треба дефинисати као лексеме које исказују односе, али да се сам однос схвата на два различита начина. Једна група лингвиста под *односом* подразумева само синтаксичку функцију предлога. Ови аутори не признају њихово лексичко значење. У ову групу спадају Мешчанинов (1945), Бондаренко (1961), Стеблин-Каменски (1974). У другу групу спадају лингвисти који сматрају да предлози могу поседовати лексичко значење. У овој групи се налазе Виноградов

Из свега исказаног до сада проистиче хипотеза да пошто прототипични, прави предлози имају лексичко значење, онда се то може очекивати и од лексема које су се попредложиле, тј. од неправих, секундарних предлога. То, даље, значи да именице у служби предлога не губе лексичко значење, већ га мењају. Опис те семантичке трансформације лексичког значења предмет је предстојећег дела овога рада.

4. ИМЕНИЦЕ У СЛУЖБИ ПРЕДЛОГА. И. Клајн (2005: 159–160) дели предлоге на *йраве* и *нейраве*. Прави предлози су оне речи које се употребљавају искључиво у функцији предлога. Неправи су они који су секундарно стекли функцију предлога, а иначе припадају некој другој врсти речи. Због тога се у хрватској лингвистици неправни предлози називају још и *секундарним йредлозима* (ŠARIĆ 1999; BUČAR 2009). И. Клајн дели неправне предлоге у четири групе:

а) прилози који су истовремено и предлози, нпр. *йре*, *йосле*, *близу*, *широм* итд. Примери: *Наћи ћемо се йосле часа. Парк је близу моје куће.*

б) именице које могу постати предлози, нпр. *месѿо*, *крај*, *дуж*, *йуѿи* итд. Примери: *Урадићу ѿо ја месѿо ѿебе. Седали смо крај йуѿа. Пођоше дуж реке.*

в) именице у инструменталу, нпр: *Током возжње су разговарали. Круг се црѿа йомоћу шесѿара. Поводом сѿогодишњице објављено је досѿа чланака.*

г) сложени предлози, у којима је на првом месту прави предлог, а на другом предлог или именица, нпр: *између*, *исѿред*, *наврх*, *накрај*, *намесѿо*, *умесѿо*, *уочи*, *йосред* итд.

Ако се списку неправих предлога додају још и предлошки изрази, на пример: *за време*, *у ѿоку*, *на нивоу*, *у склоѿу*, *на ѿемељу*, *у виду*, *у форми*, *уз йомоћ*, *йод условом* итд. (исп. ЛАЛЕВИЋ 1955; ПОПОВИЋ 1966) очигледно је колико је разливена граница класе предлога.⁵ У

(1986), Смирнички (1957), Бархударов, Штелинг (1973), Гак (1972), Кубрјакова (1978), Иљиш (1981), Quirk et al (1982), а посебно је важно што ово становиште заступа и Руска граматика (1980).

⁵ М. Лалевић је 1955. год. објавио инспиративан текст о понекад нејасним границама међу врстама речи и о утицају контекста који у неким случајевима омогућава речима да прелазе из једне врсте у другу. Тако се, на пример, неки прилози „преливају“ у предлоге и везнике, заменица *ѿѿо-ѿѿа* може бити упитна именичка заменица, затим односна, у одређеним контекстима може се сврстати у прилоге и, на крају, у везнике.

жижи нашег интересовања биће друга група наведених неправих предлога. То су предлози постали од именица. Пажња ће донекле бити усмерена и на сложене предлоге постале од именица које је И. Клајн уврстио у четврту групу.

Прелазак именица у предлоге представља тип творбе који се уобичајено назива *творбом претварањем* или *конверзијом*. Конверзија је у српском језику најмање продуктиван тип творбе речи. Нешто више примера у српском језику има за *именичавање* (*суистантивизацију*) и за *придевљавање* (*адјективизацију*), нешто мање за *приложивање* (*адвербијализацију*), а најмање за *предложивање* (*претпозиционализацију*). И. Клајн (2003: 386–387) бележи седам именица које могу прећи у предлоге. То су: *врх*, *дно*, *чело*, *јуи*, *крај*, *место*, *дуж* (а у ХЈС овом списку је, по нашем мишљењу неоправдано, придружен и предлог *сред*). Иако се ове именице не употребљавају често као предлози у савременом српском језику, све оне имају по две одреднице у *Речнику српског језика*, тј. обрађене су и као именице и као предлози. То се, међутим, не може рећи за све именице које у инструменталу могу обављати улогу предлога и које су неједнако обрађене у речницима.

А. Белић (1998: 510) све предлоге дели на *стирије*, који се употребљавају уз различите зависне падеже и *новије*, „постале махом од именица, који се слажу готово искључиво са генитивом“.

У вези са попредложеним именицама поставља се више питања. Прво. Како су именице могле да се попредложе и шта се догодило у њиховом семантичком садржају да би до тога дошло? Друго. Зашто се попредложило тако мало именица и зашто су у томе успеле баш оне? Треће. Зашто оне обавезно стоје уз генитив? Четврто. Зашто ови неправи предлози нестају из савременог српског језика, упркос чињеници да се број предлошких израза увећава?

5. КАКО СУ ИМЕНИЦЕ МОГЛЕ ДА СЕ ПОПРЕДЛОЖЕ? Могући одговор на ово питање даје А. Белић (1998: 512–513). Он сматра да су попредложене именице некада представљале делове предлошко-падешких конструкција са прилошким значењем (нпр. *на врх(у)*, *по врх(у)*, *на место*) и да су се свеле само на именицу, која је тако самостално почела да врши улогу предлога. Ево, на пример, како А. Белић објашњава попредложивање именица *крај*: „*Сео јунак у крај Саве воде хладне* – значи *пored Саве*; чим је *у крај Саве* почело да значи *пored* или *уз Саву*, то је целокупно значење примило *крај* на себе и издвојило се са таквим значењем, чувајући ону функци-

ју коју је по значењу имало.“ Попредлагавање именица вршило се овако:

НА ВРХ → НАВРХ → ВРХ (*на врх брда* → *наврх брда* → *врх брда*);
У КРАЈ → УКРАЈ → КРАЈ (*у крај Саве* → *украј Саве* → *крај Саве*)

Иако Белић то нигде не експлицира, претпостављамо да се, у првој фази, процес спајања предлога и именице није могао вршити уколико попредложена именица није била у акузативу (и то таквом који је облички био једнак номинативу). Када су спајањем предлога и именице у акузативу настали предлози *наврх*, *уврх*, *украј*, *надно*, они су се аналогijом проширили и на конструкције које чине дате именице у локативу са истим предлозима: *на врху главе* → *наврх главе*, *на дну мора* → *надно мора*. У следећој фази, такође аналогijом, настали су спојеви датих именица у другим зависним падежима са другим предлозима: *из краја* → *искрај*, *с краја* → *скрај*. Ради илустрације, навешћемо примере за једну од фаза овог процеса из електронског корпуса српског језика: *Чим се са њрајњом њомоли одозго СА ВРХ чаршије* (= са врха чаршије); *Принуђени су да се крећу НА ВРХ њрсџију* (= на врховима прстију). Независно од тога да ли су именице које испитујемо биле у облику акузатива, локатива, генитива, а можда и неког другог падежа, оне су, углавном (не баш увек), могле да се осамостале од предлога са којим су се користиле и да самостално преузму улогу предлога. Ово је важно напоменути јер у *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (1999: 196), као и у радовима неких других хрватских лингвиста (исп. BUČAR 2009: 204) за предлоге *чело*, *дно*, *дуж*, *крај*, *врх* итд. каже се да су то „окаменјени акузативни облици именца“. У српским граматикама не расправља се о томе у којем су облику попредложене именице. Изгледа, међутим, да иако оне имају облик акузатива, нису морале настати само од акузатива, већ и од других падежа, аналогijом према акузативним предлошко-падешким конструкцијама.

6. СЕМАНТИЧКА МОДИФИКАЦИЈА ПОПРЕДЛОЖЕНИХ ИМЕНИЦА.

Када се на управо описан начин именице попредложе, шта се догоди са њиховим значењем? Уобичајено је мишљење да када именица као најчешће аутосемантична реч постане предлог који спада у синсемантичне, несамосталне речи да се он семантички троши и да се граматикализује. О томе пише Љ. Шарић (1999: 82): „Često se izvor funkcijskih riječi može naći u sadržajnim, autosemantičkim riječima. Kada sadržajna riječ poprimi gramatičke karakteristike funkcij-

ske riječi, ona je gramatikalizirana.“ А о десемантизацији Љ. Шарић (1999: 84–85), између осталог, констатије и ово: „Često se za proces gramatikalizacije ističe važnost procesa opisanog metaforom značenjskoga ‘izbljeđivanja’, odnosno desemantizacije. Značenjsko izbljeđivanje uključuje proces gubljenja semantičkoga sadržaja riječi; pretpostavi li se da je znak skup semantičkih sastavnica odnosno obilježja, desemantizacija je postupno gubljenje tih sastavnica.“ Исто ово схватање о граматикализацији аутосемантичних речи у процесу прелажења у предлоге, десет година касније износи и М. Бучар (2009).⁶ Ова хрватска ауторка у потпуности занемарује предлоге којима посвећујемо ово истраживање и овако то објашњава: „Na isti su način nastali i prijedlozi od akuzativnih oblika imenica (*čelo, dno, duž, kraj, mjesto, put, sred, vrh*), no oni se u ovome radu ne ubrajaju u skupinu sekundarnih prijedloga jer su svi već toliko gramatikalizirani da je bilo kakva dvojba o njihovoj gramatičkoj ili leksičkoj uporabi nemoguća, a neki se čak u tom obliku više i ne upotrebljavaju u leksičkome značenju (*duž, sred*). Uz to, taj način nastajanja prijedloga u suvremenome jeziku više nije produktivan“ (BUČAR 2009: 204).

7. ДА ЛИ СЕ ЗАИСТА ЗНАЧЕЊЕ ПОПРЕДЛОЖЕНИХ ИМЕНИЦА ГРАМАТИКАЛИЗУЈЕ? Према нашој оцени, постоји више разлога који су омогућили попредложавање појединих именица, тј. концентрисање улоге предлошко-падешких конструкција на именицу у њиховом саставу.

7.1. *Прилошко значење*. Само значење именица *врх, дно, чело, њиш, крај, местио, дуж* прилошко је по својој природи, јер све оне означавају место, а семантика предлога је, како смо видели у првом делу рада, прилошка. Према томе, ове именице задржавају значење места када обављају службу предлога. Именице *врх, дно, чело, крај* су фрагментизатори и нису аутосемантичне (слично релационим

⁶ М. Бучар (2009: 185–193) започиње своје истраживање о секундарним предлозима детаљним представљањем основних постулата *теорије грамафикализације*. Иако се још у 18. и 19. веку већ писало о граматикализацији, зачетак ове теорије везује се за почетак 20. века и за име француског лингвисте Антоана Мејеа (Antoine Meillet). Термином *грамафикализација* он је означио низ промена које доводе до развоја граматичких морфема из претходно самосталних лексема. Према М. Бучар (2009: 185), понешто измењено, његово схватање грамафикализације налази се и у основи савремене теорије грамафикализације која се у лингвистичкој литератури углавном дефинише као процес при којем самосталне лексичке јединице постају граматичке морфеме, мењајући притом своју дистрибуцију и функцију.

именицама типа *брай*) јер траже да се именује или подразумева целина којој тај део припада. Таквом својом природом оне су одлични кандидати за граматикализацију.

7.2. *Партикуларизајорско значење*. Конструкције ПОПРЕДЛОЖЕНА ИМЕНИЦА + ГЕНИТИВ данас се углавном употребљавају са аблативним значењем, па се, на пример, *врх куће* разуме као *изнад куће* или *испред куће*; *крај њуџа* као *пored њуџа* итд. Радња се одвија изван граница појма исказаног генитивом.

Поставља се питање због чега би се именице које означавају део појма у генитиву почеле користити као предлози који означавају удаљавање од тог појма. У ту сврху језик је располагао правим предлозима и није постојао ваљан разлог да се попредложи именица. Оне су у томе успеле да би се остварило оријентационо значење које се огледа у томе што се тако добијеним предлогом апроксимативно означавало да се радња дешава у зони појма исказаног генитивом, на граници између њега и спољашње средине и у непосредној близини оног његовог дела исказаног попредложеном именицом.

Чињеница да ове именице имају месно значење није довољна да би се процес попредложавања обавио, јер и многе друге именице имају прилошко значење, а не могу вршити улогу предлога. Није без значаја податак да скоро све ове именице имају значење партикуларизатора, оне не означавају локализатор у целини, већ неки његов део (*врх*, *дно*) или његове граничне тачке и простор у његовој најближој околини (*крај*, *дуж*). Генитив уз који се користе често је партитивни. Чини се да се месна семантика у свим овим случајевима, негде више, а негде мање, преплиће са партитивном. Да ово није необично, потврду проналазимо у констатацији П. Пипера (2005: 720), који наглашава да се „у синтаксичким структурама просторна значења увек изражавају у споју с неким другим категоријалним значењима ... Тако се спацијалност додирује, пре свега, са егзистенцијалношћу, с партитивношћу, с посесивношћу и са агентивношћу.“⁷ Штавише, према П. Пиперу, ниједно категоријално значење никада се не изражава у чистом виду, него увек с неким другим, мање или више присутним.

Према нашој оцени, у конструкцијама типа НА ВРХ БРДА, у значењу попредложене лексеме *врх* долази до контаминације значења

⁷ У случају попредложене именице *месџо* нема партитивности, али има посесивности која се, такође, често везује за спацијалност. Према Белићевој интерпретацији, конструкција *на месџо* у реченици *Пера је сео на месџо Жике*, свела се само на попредложену именицу *месџо*: *Пера је сео месџо Жике*. Сео је, дакле на Жикино место, па је значење генитива у овом случају посесивно (на место *Жике*

конструкције НА + ВРХ и партитивне синтагме ВРХ БРДА. Дакле, не само што се, како је приметио А. Белић, НА + ВРХ семантички и формално свело на ВРХ, већ је, истовремено, и синтагма ВРХ БРДА своје семантичко тежиште пребацила на ВРХ.

$$\begin{array}{ccccccc}
 \text{НА ВРХ БРДА} & > & \text{ВРХ БРДА} & [= & (\text{НА} + \text{ВРХ}) & + & (\text{ВРХ БРДА})] \\
 & & \downarrow & & \downarrow & & \downarrow \\
 \text{предлог} & & \text{ВРХ} & = & \text{спацијално} & + & \text{партитивно} \\
 & & & & \text{значење} & & \text{значење}
 \end{array}$$

У примерима: *А коњи нам ВРХ ливаде нека љасу* (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 336) и *Оро гн'јездо ВРХ ѿимора вије* (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 336), радња не обухвата само простор изван (изнад) ливаде односно тимора, већ и горњи део ливаде односно тимора, тј. обухвата, у некој мери, ливаду односно тимор. Само на први поглед, рекло би се да у примеру: *ВРХ оне боре на челу ѿказаше се још две ѿреко ње* (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 336) предлог ВРХ значи ИЗНАД. Међутим, пошто је речено да су се две нове боре нашле преко постојеће, онда је јасно да ВРХ значи У ГОРЊЕМ ДЕЛУ, ОБУХВАТАЈУЋИ ПОВРШИНУ ГОРЊЕГ ДЕЛА. И неправи предлог дно упућује на чињеницу да се радња одвијала у доњем делу објекта исказаног генитивом у следећим реченицама: *Бруѿи и Касије мучени су у чељусѿима Луцифера ДНО ѿакла* (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 340). *Пишче ѿада ДНО ѿучине* (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 340). *ДНО бунара има воде* (ХЈС 1999: 180). Површина појма исказаног именицом у генитиву обухваћена је и у неким случајевима када се као оријентир локализације употребљава неправи предлог дуж: *Орнаментѿи су ѿсѿављени ДУЖ целе фасаде* (АНТОНИЋ, у: ПИПЕР и др. 2005: 152). *Шеѿала је ДУЖ обале* (АНТОНИЋ, у: ПИПЕР и др. 2005: 152). *ДУЖ улице ѿсѿављене су барикаде* (ХЈС 1999: 181).

У свим овим примерима радњом је обухваћен и појам исказан именицом у генитиву. Да није било потребе да се значењем предлога захвати и део појма у генитиву, тј. да није било потребе да се месном значењу придода компонента партитивности (у ретким случајевима и посесивности), именица не би могла да пређе у категорију предлога, већ би се уместо њих употребљавали прави предлози. Наведени разлози за попредложавање именица указују и на то да је локализатор морао увек бити у облику партитивног генитива, јер

= *Жикино место*), што је изузетак у односу на остале именице, које се у основној предлошкој употреби користе обично уз партитивни генитив.

без њега не би било партитивне синтагме, а самим тим ни партитивног значења као семантичке компоненте попредложених именица. Партитивно значење тих именица омогућило им је да уместо локализатора почну да означавају оријентире локализације. Из типичног примера за употребу предлога *врх*: *Дошао је ВРХ њланине Романије, а њу голема вајџра* (РСАНУ), јасно је да се радња одвија унутар граница планине Романије, а не изнад ње. Употребом ових предлога може се сугерисати и гранични део локализатора, па и простор у непосредној близини изван њега, али предуслов који је омогућио да се неке именице попредложе јесте могућност исказана у типичном случају да радња обухвата и део локализатора.

Наведени неправилни предлози садрже месно и партитивно значење, односно комбинују прилошку и именичку вредност. Може се претпоставити да су само оне именице конкретног значења које су могле да комбинују спацијалност и партитивност (ређе посесивност) могле да пређу у категорију предлога (а таквих именица нема много јер изузимамо апстрактне именице са значењем мере, количине и сл.).

Из управо описаног значења непосредне локализованости (под којом се подразумева да је објекат локализације у целини или делимично у простору локализатора) развило се значење непосредне локализованости са значењем контакта између објекта локализације и локализатора, па све до посредне локализованости (објекат локализације је изван простора локализатора, али у његовој великој близини). Неке од ових именица имају све три могућности, код неких преовлађује једна или две, у неким употребама није сасвим јасно на коју се од ових могућности мисли, али је ширење значења морало кренути од непосредне локализованости са семантичком компонентом *унуџраињосѝ*.⁸

Примери за значење контакта објекта локализације и локализатора:

Војска се укојала ДУЖ границе [= дужином границе] (АНТОНИЋ, у: ПИПЕР и др. 2005: 152).

Крилица својим се служи не за лејшење, већ за лејешање ВРХ воде [= на самој граници воде и ваздуха] (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 336).

На девојци кошуљица, ВРХ кошуље доламица [= преко кошуље] (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 337).

⁸ О непосредној и посредној локализованости исп. ПИПЕР и др. (2005: 727).

Девојке су носиле на глави мале, као ѿањир ѿлиѿке каѿице, и ВРХ њих крѿу [= на самим капицама, дуж капица] (РСАНУ).

Примери за значење посредне локализованости:

Волео је да јаше у галоѿу ДУЖ реке [= поред реке] (АНТОНИЋ, у: ПИПЕР и др. 2005: 152).

Нада сѿоји КРАЈ улаза [= поред улаза] (АНТОНИЋ, у: ПИПЕР и др. 2005: 152).

Сѿајао је ЧЕЛО сѿола [= крај, више, на горњем крају стола] (ХЈС 1999: 180).

Седи му ЧЕЛО главе, ѿа ѿлаче [= крај, поред главе] (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 340).

ЧЕЛО главе коѿље ѿободоше, а ДНО ногу сабљу оѿѿавише [= поред главе, испод/поред ногу] (СТЕВАНОВИЋ II 1989: 340).

7.3. *Закључак.* Све именице које имају могућност преображаја у предлог имају истовремено и месну и партитивну семантику. Употребљавају се у реченицама у којима радња обично обухвата унутрашњост или површину неког граничног дела локализатора (врх/дно, почетак/крај, унутрашњу страну бочне ивице). Отуда се радња често, у просторном смислу, шири и на граничну линију локализатора, као и на простор непосредно изван њега. Предлог именичког порекла добија предлошко значење оријентира између локализатора и објекта локализације (и у томе је његова граматичност), али задржава именичко значење партитивности и прилошко значење места (и у томе је његова лексичка вредност). Примери показују да су се, у типичном случају, ове именице користиле у значењу предлога зато да би се нагласило да радња исказана реченицом обухвата и део локализатора и (можда) простор у његовој непосредној околини. То се обичним предлозима није могло (јер нема предлога који могу означавати део предмета) и у томе је специфичност попредложених именица. Наш покушај да разврстамо примере на оне који означавају непосредну или посредну локализованост није увек успешан, јер је често тешко повући границу. Тако, на пример, ако се нешто дешава *ВРХ воде*, то значи да се дешава и на горњој површини воде и на граници између воде и ваздуха и непосредно изнад воде. Слика коју говорници српског језика добијају читајући примере које смо навели увек је слика једног дела локализатора, његове спољашње границе и најближе спољашњости. Дакле, овим предлозима се у прототипичним случајевима истовремено одређује и унутра-

шњост и спољашњост локализатора и то је лексичка специфичност њиховог значења. Ако треба прецизирати положај објекта локализације у односу на локализатор, говорници посежу за сложеним предлозима: *йоврх, уврх, доврх, наврх, йодно, удно, надно, йокрај, украј, накрај, йойікрај, искрај* итд. Ови сложени предлози имају прецизнију семантику од самосталних попредложених именица.

8. ГРАМАТИКАЛНА ПОЛИСЕМИЈА. Из свега наведеног јасно је да се попредложене именице нису, прво, десемантизовале, а потом и граматикализовале. Оне су се само пресемантизовале. Именичко (партитивно) и прилошко (месно) лексичко значење задржано је и онда када ове именице врше улогу предлога. Том значењу придодата је предлошка граматичка компонента исказивања односа између појмова исказаних у реченици. Да је ова група предлога заиста граматикализована, они не би могли да развију секундарна значења која се не односе на место. Исп. нпр:

КРАЈ све недаће у живојіу бијаше својој дјечи добар (СТЕВАНОВИЋ П 1989: 317).

Јер ВРХ свега земног владам (РСАНУ).

Сасвим ћу КРАЈ оваквог живојіа изгубијіи очи (РСАНУ).

Врх, дно, крај итд. представљају једну лексему као именице и другу лексему као предлози. Именичке лексеме развијају свој систем значења, а предлошке свој. Ову чињеницу неки аутори тумаче тако што однос између, на пример, именице *врх* и предлога *врх* тумаче као врсту хомонимије, под називом *хомоформија* или *хомоморфија*. Тако, на пример, Ж. Станојчић (СТАНОЈЧИЋ и ПОПОВИЋ 1989: 171) назива хомоформијом однос између именице *добро* (нпр. *йольойривредно добро*) и прилога *добро* (нпр. *добро су урадили задатіак*). Према нашем мишљењу, ако је једна лексема конверзијом дала другу лексему, њихов однос не може бити третиран као хомонимичан, јер међу њима постоји семантичка веза, чије одсуство је један од основних показатеља хомонимије. Показали смо у овом раду да предлози настали од именица чувају именичку (партитивну) и прилошку (спацијалну) семантику. Према томе, они су у значењској вези иако не припадају истој врсти речи. За овакав однос, И. Грицкат (1967: 226) користила је термин *граматіикална йолисемија*, наводећи као примере, између осталог, и именицу *врх* и предлог *врх*, као и прилог *више*, предлог *више* и придев у компаративу *више*. Иако овај термин И. Грицкат није заживео, сматрамо га врло поде-

сним за овај тип семантичке трансформације.⁹ Из угла творбе речи ову појаву називамо *конверзијом*, али ако треба објаснити семантичку трансформацију која омогућава преображај лексема које припадају једној врсти речи у другу врсту, онда је *грамајичкална йолисемија* прави назив, јер је омогућена „аналошким повезивањем семантичких компонената, сема нижег ранга, уз обавезно замењивање појмовне вредности, архисеме полазног семантичког садржаја појмовном вредношћу, архисемом циљнога семантичког садржаја“. Управо смо цитирали дефиницију метафоре према Д. Гортан-Премк (2004: 86). Прелазак именица у предлоге, ипак, не представља типичан пример за метафору, јер полазни и циљни садржај поред сасвим различитих архисема (појмовних вредности), имају и различиту граему (категоријално-граматичку вредност). Уобичајено је да се лексичком метафором номинација преноси са једног, на пример, именичког појма на други, такође, именички појам. Ипак, семантички процес о којем говоримо представља полисемију, специфичну по томе што је њен резултат и граматички, а не само семантички. Због оних који сматрају да се именице граматикализују да би постале предлози важно је нагласити да се грамајичкална полисемија заснива на семантичким компонентама лексичког значења лексема, што значи да је то и семантички, а не само граматички процес.

9. ЗАШТО СУ СЕ ПОПРЕДЛОЖИЛЕ БАШ ОВЕ ИМЕНИЦЕ? Објашњење за то што се у служби предлога употребљавају само именице *врх*, *дно*, *чело*, *йуш*, *крај*, *дуж*, *месѿо* треба тражити у одликама које повезују ове именице и по којима се оне разликују од свих осталих. Као што је већ речено, повезује их поседовање партитивне и спацијалне семантике. Није неочекивана продуктивност месног значења ових именица. Не треба посебно истицати познату чињеницу да месна значења различитих језичких јединица и конструкција представљају полазиште за бројне семантичке трансформације. Још једном ћемо указати и на запажање П. Пипера (ПИПЕР и др. 2005: 720) о томе да се у синтаксичким структурама просторна значења увек изражавају у споју са другим категоријалним значењима и да се спацијалност удружује, пре свега, са егзистенцијалношћу, партитивношћу, посесивношћу и агентивношћу. Од свих ових категорија само се партитивност (и ређе посесивност) може удруживати са спацијалношћу у значењу именица. Друга прилошка значења

⁹ И. Грицкат ову појаву назива *грамајичкалном йолисемијом*, иако би, вероватно, било примереније назвати је *грамајичком йолисемијом*.

нису тако експанзивна као спацијална, а спацијална (која су врло продуктивна) не могу се тако лако укомбиновати са именичким вредностима, као што могу да се удруже са партитивном вредношћу. Та немогућност комбиновања различитих вредности унутар семантичког садржаја именица онемогућава већини именица да се попредложе.

10. ЗАШТО СЕ ИЗ САВРЕМЕНОГ СРПСКОГ ЈЕЗИКА ГУБЕ ИМЕНИЦЕ У СЛУЖБИ ПРЕДЛОГА? Љ. Поповић (1966: 220) запазио је и показао да се у српском језику, посебно у стручној литератури, увећава број предлошких израза и да то увећавање броја јединица у наизглед затвореном скупу предлога „представља нормалну и неизбежну карактеристику развоја језика, његовог богаћења, интелектуализирања, прилагођавања новим потребама општења“. За сваки предлог или предлошки израз постоји разлог настајања и употребе у језику. Ако се број предлошких јединица у српском језику генерално увећава, поставља се питање због чега се губе именице у служби предлога. То се посебно односи на предлоге *чело*, *врх* и *дно*. Ретко се употребљава и *место* (чешће је *уместо*) и *јути* (*јутем* није ретко), а још увек је жива употреба само предлога *крај* и *дуж*.

Пре него што покушамо да дамо одговор на ово питање, треба изнети чињеницу да за употребу именица у служби предлога има доказа и у другим словенским (али и несловенским) језицима.¹⁰ То значи да су се оне попредложиле у давној прошлости, да се њихова

¹⁰ Ево кратког прегледа који не претендује да буде исцрпан и прецизан, већ само илустративан. У бугарском језику (према *Граматика савременог бугарског језика* из 1983. године), постоји предлог *крај*: *Спряхме до бензиностанцията край пътя за София*. Овај предлог потврђен је и у македонском, словеначком, руском и белоруском језику. Именица *врх* попредложена је у бугарском језику у облику *върху*: *Слагат печата върху подписа*. У бугарском језику, именица *место* користи се у сложеним предлозима *место* и *наместо*. *Крај* се употребљава и као део сложеница *накрај* и *покрај*. Што се руског језика тиче, граматике региструју предлог *верх*, али се он не обрађује у речницима савременог руског језика. У Речнику руског језика 18. века обрађен је предлог *верх/верѣх/верху*. Предлог *верх* обрађен је и у белоруско-руском речнику Н. Бојкова и С. Некрасевица из 1926. године, што значи да је овај предлог био познат и у белоруском језику. У словеначком језику такође је потврђен предлог *vrh*. Посвећен му је цео чланак у Академијиним речнику словеначког језика. Као пример да се слични процеси одвијају и у несловенским језицима навешћемо латинску именицу *via* (срп. *јути*) која се у француском и енглеском језику попредложила и значи *преко*. Овај пример показује како се процес попредложивања именица може пратити и у процесу настајања једних језика из других.

употреба задржала у појединачним језицима, а да данас полако ишчезавају. Да је та употреба некада била знатно активнија у српском језику, сведоче бројни топоними у којима се чувају попредложене именице. П. Скок, под одредницом *врх*, наводи следеће топониме: *Вргорац* (<*врх горе*), *Врђоље* (< *врх њоља*), *Врхбосна*, *Врхбрзница*, *Врлика* [< *врх реке* (са дисимилацијом $p - p > p - л$)], а у ову групу спада и презиме *Врдољак* (< *врх дола*). Под одредницом *дно*, П. Скок такође наводи примере за топониме настале од попредложене именице *дно*: *Днолука*, *Днојоље*.

Број предлошких израза увећава се због потребе за што прецизнијим изражавањем, а та потреба савременог живота отежава опстанак попредложеним именицама. Пошто се њима, у типичном случају, може одређивати део локализатора, контакт локализатора и објекта локализације, као и простор у непосредној близини локализатора, њихова семантика је често непрецизна и нејасна. Тако, на пример, није јасно, али се може претпоставити, да се место које носи назив *Врлика* (< *врх реке*) вероватно налази ИЗНАД речног корита, тј. простире се ПОРЕД реке, док је *Вргорац* (<*врх горе*) смештен НА ВРХУ неке планине, па обухвата простор те планине. *Врђоље* (< *врх њоља*) се, можда, бар делимично простире и на горњем, предњем делу поља (па га, можда, делимично обухвата) или се граничи са пољем. Због овако нејасне семантике попредложена именица *врх* уступа место сложеним неправим предлозима *уврх*, *наврх*, *доврх*, *њоврх*, а уместо предлога *дно* знатно чешће се може чути *удно*, *надно*, *њодно*, *додно*, *издно*, *садно*. Употребом ових предлога постиже се већа експлицитност и мањи степен ослањања на контекст.

Осим непрецизне семантике, опстанак попредложених именица отежава и чињеница што се процес њиховог попредложивања вероватно није обавио до краја и што оне у некој мери чувају и именичку вредност. Због тога у неким случајевима није сасвим јасно да ли је нека од ових именица употребљена у реченици као именица или као предлог. Тако, из реченице *Гледао је врх њланине* није јасно да ли је *врх* у овој реченици именица или предлог. Може се претпоставити да ће се наставити процес нестајања попредложених именица у српском језику.

11. ЗАКЉУЧАК. Овај рад је посвећен анализи семантичких трансформација које настају приликом попоредложивања одређених именица. Полази се од семантичких карактеристика предлога и од Белићевих схватања о прилошком пореклу и значењу предлога. Насупрот често излаганом мишљењу да предлози поседују само гра-

матичко значење, овде се изводи закључак да предлози поседују и лексичко значење, слично прилозима. Констатовано је да је за сада когнитивна лингвистика понудила методе за анализу лексичког значења предлога и да је задатак савремене семантике да даље унапређује те методе и осмишљава нове. На чињеници да предлози поседују лексичко значење постављена је хипотеза да и попредложене именице имају лексичко значење и да процес њиховог попредложивања не подразумева, како се обично наводи у литератури, граматикализацију (или је бар не подразумева у потпуном виду), већ пресемантизацију њиховог семантичког садржаја. Утврђено је да се лексичко значење попредложених именица састоји из два сегмента – прилошког (месног) и именичког (партитивног). Именице које се у српском језику могу употребити као предлози означавају место (*врх*, *дно*, *иуш*, *месѿо*, *крај*, *дуж*) и употребљавају се искључиво уз генитив (најчешће партитивни), чиме осим месног добијају и партитивно значење (исп. *врх брда*, *дно бурейѿа*). У реченицама у којима се користе попредложене именице, радња често обухвата и део локализатора или се одвија на граници локализатора или у његовој непосредној близини. Које значење ће превагнути зависи од саме именице, од значења глагола или од значења именице у генитиву. Однос између именице и предлога добијеног од ње попредложивањем третира се, као и у свим описним речницима српског језика, као однос између две лексеме, које су самосталне, али блиско значењски повезане, јер је предлог постао од именице процесом који И. Грицкат назива *граматикалном ѿолисесијом*, тј. полисесијом са граматичким резултатом. У неким граматикама се истоветност облика предлога са номинативом и акузативом именице објашњава као хомоформија, а предлог и именица се називају хомоформима. Будући да је хомоформија тип хомонимије, а да хомонимија, по дефиницији, подразумева непостојање семантичке везе међу лексемама, одбацили смо овај термин за именовање односа између именице и предлога који је настао од ње. У раду смо изнели претпоставку да се само неколико именица у српском језику може попредложити због тога што само оне имају могућност удруживања семантички високопродуктивне спацијалности са партитивношћу (ређе посесивношћу) коју добијају захваљујући обавезној употреби уз партитивни (понекад посесивни) генитив. Предлошка употреба именица полако се губи из српског језика јер је њихова семантика непрецизна и у неким примерима нејасно разграничена од именичке, што значи да процес попредложивања није потпун. Због тога су данас фреквентнији

сложени предлози настали слагањем правог предлога с овим именицама (нпр. *наврх, уврх, йодно*), јер је њихова семантика значајно одређенија и прецизнија захваљујући правим предлозима који се налазе у њиховом саставу.

Цитирана литература

- БЕЛИЋ 1957–1958: Александар Белич, „Падежная система и происхождение предлогов“, *Јужнословенски филолог*, књ. XXII, 1–17.
- БЕЛИЋ 1998: Александар Белић, *О језичкој йприроди и језичком развијку*, књига I и II, приређивач Милка Ивић, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- БУГАРСКИ 1969: Ranko Bugarski, *Predlozi OVER, UNDER, ABOVE, BELOW i BENEATH u savremenom engleskom jeziku*, Beograd: Filološki fakultet Beogradskog univerziteta.
- БУЧАР 2009: Mirjana Vučar, „Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi glagolskoga i imeničkoga porijekla“, *Jezikoslovlje* 10.2, 183–216.
- ГОРТАН-ПРЕМК 1984: Даринка Гортан-Премк, „Обрада предлога у великим описним речницима“, *Лексикографија и лексикологија*, зборник радова, Нови Сад – Београд: Матица српска, 35–41.
- ГОРТАН-ПРЕМК 2004: Даринка Гортан-Премк, *Полисемија и организација лексичког сисџема у срџском језику*, друго издање, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- ГРИЦКАТ 1967: Ирена Грицкат, „Стилске фигуре у светлу језичких анализа“, *Наш језик*, н.с, књига 16, свеска 4, 217–235.
- ИВИЋ 1957–1958: Милка Ивић, „Систем предлошких конструкција у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог*, књ. XXII, 141–166.
- КЛАЈН 2003: Иван Клајн, *Творба речи у савременом срџском језику*, други део: Суфиксација и конверзија, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Матица српска, Институт за српски језик САНУ.
- КЛАЈН 2005: Иван Клајн, *Грамаџика срџског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- КЛИКОВАЦ 2000: Duška Klikovac, *Semantika predloga*, Beograd: Filološki fakultet.
- ЛАЛЕВИЋ 1955: Миодраг С. Лалевиић, „Из синтаксе речи, облика и реченица“, *Насџава и васџиџање*, год. IV, број 7, 393–402.
- ПЕКАР 2000: Виктор Иванович Пекар, *Семантика предлогов вертикальной соположенности в когнитивном аспекте (на материале английских предлогов above и over и русского предлога над)*, диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук.

- ПИПЕР 2001: Predrag Piper, *Jezik i prostor*, drugo, prošireno izdanje, Beograd, XX vek.
- ПИПЕР и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синџака савременога српског језика. Простор реченица*, у редакцији Милке Ивић, Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- ПОПОВИЋ 1966: Љубомир Поповић, „Предлошки изрази у савременом српскохрватском језику“, *Наш језик*, књ. XV, св. 3–4, 195–220.
- РАСУЛИЋ 2004: Katarina Rasulić, *Jezik i prostorno iskustvo*, Beograd: Filološki fakultet.
- РИШНЕР 2004: Vlasta Rišner, „Prijedlozi nekad i danas“, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*, 41–57.
- СКОК 1971–1974: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- СТАНОЈЧИЋ и ПОПОВИЋ 1989: Живојин Станојчић и Љубомир Поповић, *Граматика српског језика*, десето издање, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- СТЕВАНОВИЋ I 1989: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, четврто издање, Београд: Научна књига.
- СТЕВАНОВИЋ II 1989: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, четврто издање, Београд: Научна књига.
- ХЈС 1999: Lana Hudeček, Milica Mihaljević i Luka Vukojević (urednici): *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine.
- ШАРИЋ 1999: Ljiljana Šarić: „Gramatikalizacija i sekundarni prijedlozi (pomoću, s pomoću, uz pomoć)“, *Riječ* 5, sv. 1, 81–95.
- ШВАЊКО 1993: Vanja Švačko: „Funkcija i status prijedložnih izraza“, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik* 19, 353–361.

Summary

Rajna Dragičević

ON NOUNS FUNCTIONING AS PREPOSITIONS

This paper analyzes semantic transformations of nouns functioning as prepositions. The semantic characteristics of prepositions are discussed, and Belic' concept of adverbial origin and meaning of prepositions is reviewed. Contrary to usual perception that prepositions have mere grammatical meaning, it is con-

cluded in this paper that they also have lexical meaning, like adverbs. Cognitive linguistics has so far dealt with lexical meanings of prepositions, and it is up to contemporary semantics to further explore and evolve this approach. Based on this fact that prepositions have lexical meaning, it is argued that nouns functioning as prepositions retain that lexical attribute though with different semantic value, rather than it adopts grammatical characteristics. It is concluded that semantic meaning of those nouns used as prepositions could be broken into two segments: adverbial (place) and nominal (partitive). The nouns which upon occasions may function as prepositions in Serbian language as a rule denote place and they always are used with genitive case (mostly partitive), and as a consequence they often have partitive meaning. In the sentences with nouns functioning as prepositions, the act expressed encompasses the part of the localizer or it is performed on its bounds, or near it. Which meaning would prevail depends on the noun, or verb, or noun in genitive case. A noun and its related preposition are treated as two lexemes in Serbian descriptive dictionaries, independent but close in meanings, since the preposition originated from a noun in a process defined by Irena Grickat as grammar polysemy, i.e. a polysemy with the grammatical result. In some grammar books identical forms of a preposition and nominative and accusative noun forms are defined as homophoria, and those prepositions and nouns are called homophores. Since homophoria is a type of homonymy, and homonymy excludes semantic relation between lexemes, the term homophoria had to be discarded. It is suggested in this paper that only few nouns in Serbian language can function as prepositions due to fact that only those few have possibility to combine semantically high-productive spaciality with partitivity (rarely possessiveness), as a result of their obligatory usage with partitive (sometimes, possessive) genitive. The usage of nouns as prepositions in Serbian language is slowly going out because their semantics is imprecise, and in certain circumstances difficult to differentiate, which means that the process of transformation of nouns into prepositions was not complete. Thus, more frequent today are compound prepositions formed by a real preposition and a noun (*navrh, uvrh, podno*). Their semantics is more distinctive and more precise due to real preposition as constituents.

Keywords: nouns, prepositions, prepositionalization, grammaticalization, grammatical polysemy, semantics, Serbian language.

ISSN 0350-185x, LXVIII (2012), p. (113–145)

УДК: 811.163.41'36.582.6;

811.161.2'36.582.6;

811.163.41:811.161.2

ID 191518476

DOI: 10.2298/JFI1268113P

ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

ФУНКЦИЈЕ ПЛУСКВАМПЕРФЕКТА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ И УКРАЈИНСКОМ ЈЕЗИКУ**

Типолошка истраживања плусквамперфекта у несловенским језицима показују да упоредо с таксисном функцијом коју он остварује као релативно време овај глаголски облик испољава низ других функција. Стога системе у којима се осим таксисних јављају и друге функције плусквамперфекта сврставају у језике са проширеним плусквамперфектом, у које, на пример, спадају класични латински, савремени немачки и француски и др. Полазећи од такве поделе, поставља се питање у који тип плусквамперфекта спада овај глаголски облик у српском и украјинском језику.

Кључне речи: плусквамперфекат, српски језик, украјински језик, таксис, *framerast*, дезактуализација, актуализација, дигресија, контрафактивност.

0.1 Од осамдесетих година прошлог века у типолошким истраживањима све чешће се запажа да плусквамперфекат у разним језицима показује сличност облика и функција које се не могу свести само на његову релативну употребу. Тако настаје богата литература о полисемији показатеља плусквамперфекта на грађи различитих језика (ДАНЛ 1985: 144–147; Плунгян 1998, 2001, 2004; Сичинава 2002, 2003; Петрухин, Сичинава 2006). Плусквамперфекат у савременим словенским језицима у наведеним радовима или се занемарује, или се селективно разматра с ослоном на поједина ранија истра-

* ljudmilapopovic@yahoo.com

** Рад је настао у оквиру пројекта 178021 *Ойис и сѿандардизација савременог срѿског језика*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

живања других аутора, што не води увек правим закључцима (Сичинава 2002; Петрухин, Сичинава 2006¹).

У српској и украјинској лингвистици плусквамперфекат се ипак првенствено посматра као релативно време, тј. као облик за исказивање радњи које су се у прошлости извршиле пре неке друге радње (Стевановић 1979: 664–667; Милошевић 1982; Танасић 2005; Русанівський 1971; Загнітко 1996; Крижанівська 2001). У српском језику запажене су и друге функције плусквамперфекта, на пример, исказивање прошлих радњи чији резултат у моменту говора није актуалан, јер се између момента вршења те радње и времена говорне ситуације догодила друга радња која је поништила резултат плусквамперфектом исказане радње (Милошевић 1973, 1982; Ивић 1980; Танасић 1996, 2005, 2005а, 2009; Томас 2004). Посебно је истакнута и употреба плусквамперфекта за стварање фона на који се наслања нека прошла ситуација о којој се потом говори (Ивић 1980; Танасић 1996, 2005, 2009).

Скреће на себе пажњу преглед функција проширеног плусквамперфекта у староруском језику (Петрухин, Сичинава 2006), у којем су се аутори усредсредили на дијахронијски аспект, занемаривши овај облик у савременом украјинском језику, где се он јавља веома често у свим функционалним стиливима и показује тенденцију ка све чешћој употреби (Загнітко 1996; Тараненко 2006: 55).

У контрастивним истраживањима украјинског и српског плусквамперфекта (Јрмак 2010) на примеру стваралаштва Драгослава Михаиловића и превода његове прозе на украјински језик истакнута је стилска вредност овог облика, који се јавља у тексту као својеврсни дискурсни маркер у функцији истицања нове и значајне информације, њене топикализације. Остале функције плусквамперфекта у наведеном истраживању нису разматране.

¹ Изненађује закључак ових истраживача да у савременом украјинском језику функционише усаглашена речца *був, була, було* (sic! речца која има своју парадигму) која се спаја са другим глаголским обликом, слично руској „неусаглашеној“ речци *было* (Петрухин, Сичинава 2006). С друге стране, за облике у староруском језику, који су еквивалентни украјинским формално, семантички и функционално, аутори тврде да представљају примере употребе плусквамперфекта (уп. *велѣль былъ* – укр. *велів був; былъ возалъ* – укр. *був узав* и сл.). Спорна су и запажања наведених истраживача у вези са српским плусквамперфектом за који тврде да не врши у савременом језику таксисну функцију већ само указује на резултативно стање које припада временском плану прошлости (Петрухин, Сичинава 2006). Неоснованост таквих закључака потврђују ранија истраживања плусквамперфекта у српском и украјинском језику (в. списак литературе), као и анализа примера у даљем тексту.

Како српски, тако и украјински плусквамперфекат доследно реализују таксисне функције које су у складу са релативном природом овог временског облика, али осим њих врше и друге. Таксисне и друге функције плусквамперфекта представљају предмет овог рада.

Плусквамперфекат у српском језику, као глаголско време које означава радњу „која се десила (и веома ретко – дешавала) у прошлости, пре почетка радње која је означена другим претериталним обликом или је исказана имплицитно“ (СТЕВАНОВИЋ 1974: 664), представља специјализовано граматичко средство изражавања релативне прошлости или *прошлости другог сљедећег* (термин је преузет из: МИЛОШЕВИЋ 1982: 135). Постоје различита тумачења места и значаја плусквамперфекта у временској парадигми српског језика. Док једни истраживачи сматрају да је то облик који је „у ишчезавању“ (СТЕВАНОВИЋ 1974: 664; СТАНОЈЧИЋ 1996: 121), други с правом истичу његову семантичку и стилистичку незаменљивост, као и распрострањеност у говорном језику (МИЛОШЕВИЋ 1973, 1982; ИВИЋ 1980; ТАНАСИЋ 1996, 2005, 2005а, 2009; THOMAS 2004).

У српском језику плусквамперфекат може да се гради помоћу перфекта или имперфекта глагола *бити* уз одговарајући глаголски придев: *био сам / бејаш (бех) радио*. Граматичари понекад наглашавају да су облици са имперфектом резервисани за експресивни књижевноуметнички стил (нпр. за архаизацију текста), док је у свим осталим стиливима у употреби само форма са „био сам“ (СТАНОЈЧИЋ 1996: 121). Изнесено је и мишљење о семи доживљености, посведочености радње у облику плусквамперфекта са помоћним глаголом у имперфекту (СТЕВАНОВИЋ 1974: 667). По нашем мишљењу, посведоченост радње у смислу декларисања уверености у то да се она заиста догодила (или није догодила) полазећи од личног искуства говорног лица присутна је и код плусквамперфекта са помоћним глаголом *бити*, али само у функцији ретроспективне актуализације, о чему ће бити речи даље.

Чињеница је да се плусквамперфекат ређе среће у савременом српском језику у односу на перфекат и аорист, али се истраживачи слажу у томе да се његов значај може мерити следећим факторима:

1) плусквамперфекат је незаменљив у управној клаузи зависно-сложене временске реченице, у функцији исказивања таксисног односа постериорности, где сам по себи, без ослонаца на везник и аспект предиката у зависној клаузи, врши таксисну функцију:

- (1) **Кад** сам ја дошла: *PRF. PFV* они су били *ојили*: *PPRF. PFV* (Ксенија Милошевић 1982, 135).

2) обликом плусквамперфекта даје се до знања да је резултат прошле радње која је исказана тим обликом дезактуализован јер се између момента вршења те радње и момента говора догодила друга радња која је поништила резултат радње исказане плусквамперфектом (ИВИЋ 1980; THOMAS 2004; ТАНАСИЋ 2005, 2005а):

- (2) *Кад је Ђорђе умро: PRF. PFV, она се била зарекла: PPRF. PFV* јавно, пред целом родбином да се никад неће удавати. Али се ускоро у селу појавио нов учитељ и настанио у кући преко пута њене. Не прође ни година, а она *се удаде: AOR* за њега (Милка Ивић 1980, 97).

У оба случаја (1, 2) замена плусквамперфекта свршеним перфектом довела би до битних семантичких и стилистичких промена. У примеру (1) променио би се правац локализације – из постериорног у антериорни, тј. радња исказана у зависној клаузи уместо да следи после главне ситуације, претходила би јој у времену. Према запажању Ксеније Милошевић, то је случај када „глаголски облици, и то темпорални, наступају као дијагностичко средство релативне хронологије у случајевима када ни једно од два остала средства (везник, аспект) не диференцирају довољно тип релативне хронологије“ (МИЛОШЕВИЋ 1982: 134).

У другом би се случају (2) изгубио осећај унутрашње динамике наратива јер плусквамперфекат „задржава читаочеву пажњу и уводи елеменат напетости“ (THOMAS 2004: 118), најављује да ће доћи до поништавања резултата радње која је исказана плусквамперфектом.

Како се наводи у граматицама украјинског језика, плусквамперфекат у украјинском језику означава радњу која претходи другој радњи у прошлости (ВИХОВАНЕЦЬ, ГОРОДЕНСЬКА 2004: 253) или радњу која је исцрпљена пре момента говора (РУСАНОВСКИЙ и др. 1986: 94). Недавна истраживања показују да је овај претеритални облик подједнако чест како у разговорном стилу, тако и у публицистичком, књижевноуметничком или научном стилу, са тенденцијом појављивања у језику правних и осталих докумената (ЗАГНІТКО 1996; КРИЖАНІВСЬКА 2001; ТАРАНЕНКО 2006).

Облик плусквамперфекта у украјинском језику је морфолошки сложен – састоји се од перфекта глагола *бути* у копулативној функцији и перфекта пунозначног глагола (некадашњег глаголског придева на -лѣ): *був робив, була робила, було робило, були робили*. С обзиром на чињеницу да је украјински перфекат, слично осталим источнословенским језицима, изгубио помоћни глагол, јасно је да је крњи облик украјинског плусквамперфекта условљен крњим перфектом.

Украјински плусквамперфекат може да има и парадигму условног начина (*був би пішов, була б пішла, було б пішло, були б пішли*).

Остварајући се тако у кондиционалним реченицама, плусквамперфекат у облику условног начина указује на радњу која претходи другој радњи, али која у иреалном плану представља неку врсту алтернативне стварности:

- (3) Ой, якби я була знала: *PPRF. IPFV*, Що піду від мами, Була би я не саждала: *PPRF. IPFV.COND* / Рожі під вікнами. А була би посадила: *PPRF. PFV.COND* / Три городи рути (укр. нар. песма).

Плусквамперфекат (несвршени и свршени) у украјинском језику претежно се среће у сложеној реченици, уз свршени претеритални облик у њеном другом предикативном делу:

- (4) **Коли** він там після одної моєї доповіді *почав був*: *PPRF. PFV розводити* якусь свою агітку, йому *відобрали*: *PRF. PFV* голос... (Зиновій Книш, *Далекий приціл*).
- (5) Мені *були дали*: *PPRF. PFV* пораненого, **щоби** *перевіз*: *PRF. PFV* до безпечного місця.
- (6) Хтось із товариства *хотів був*: *PPRF. IPFV* його *прогнати* зі стола, **але** він, опам'ятавшись, знову *зірвався*: *PRF. PFV* й *почав кружляти* понад лямпою (Леся Українка, *Метелик*).

Када се јавља у зависној клаузи, плусквамперфекат се чешће среће у релативној, допунској или узрочној клаузи, а ређе у временској или некој другој. У том случају он означава радњу која претходи радњи у главној реченици, али је таксисни однос често само позадина за реализацију другог синтаксичког типа зависности (7):

- (7) Лукаш... *знаходить*: *PRS. IPFV* вербову сопілку, **що** *був кинув*: *PPRF. PFV*, бере її до рук і йде по білій галяві до берези (Леся Українка, *Лісова пісня*).

Даље ће у раду бити показано да плусквамперфекат у украјинском и српском језику осим таксисне функције врши функцију означавања резултата ситуације који је био релевантан у прошлости, али размотриће се и низ других функција које проистичу из одвојености темпоралне зоне означене плусквамперфектом од говорне ситуације. Плусквамперфекат може да удаљава ситуацију у односу на говорну ситуацију ако је посматрач смештен у тренутак говорне ситуације. Уколико је посматрач пренет у тренутак референтне тачке у прошлости, плусквамперфекат се користи за ближе приказивање семантичке зоне која се нашла на зону прошлости, али нема додирних тачака са садашњошћу.

Плусквамперфекат врши низ дискурсних функција – служи за обележавање новог топика или дигресије. У оба наведена случаја у основи лежи функција својеврсне ретроспективне актуализације

која је заснована на измештању посматрача из садашњости у прошлост, чиме се постиже фокусирање пажње на семантичкој зони која је ближа перфекту. Посебну пажњу привлачи функција плусквамперфекта у кондиционалним конструкцијама украјинског језика, коју бисмо могли да одредимо као контрафактивну (FLEISCHMAN 1989; Плунгян 2004).

Полазећи од наведеног, као и од прикупљене језичке грађе, издвајамо следеће функције плусквамперфекта у украјинском и српском језику:

- таксисна функција;
- означавања резултата у прошлости;
- исказивања прекинуте прошле ситуације;
- дезактуализације резултата претходне радње;
- ретроспективне актуализације;
- топикализације;
- дигресивна функција;
- контрафактивна функција (у украјинском језику).

0.2 Таксисна функција

Таксис као граматичку категорију дефинисао је Роман Јакобсон у свом антологијском раду о шифтерима, глаголским категоријама и руском глаголу (ЈАКОБSON 1957/1971). Према његовој изворној дефиницији таксис је категорија „која одређује чин догађаја према другом чину догађаја неvezано за чин саопштења“ (ЈАКОБSON 1971: 131). Из таквог приступа проистиче да је таксис конекторна категорија, али није шифтерна, тј. не описује се кроз однос према чину саопштења или учесницима у комуникацији, већ је заступљена чистом комбинаториком предикативних облика унутар једне полипредикативне синтаксичке конструкције.

Даља истраживања таксиса везују се за теорију функционално-семантичких поља А. В. Бондарка, који је са тог аспекта описао и категорију таксиса у руском језику. Према Бондарковој дефиницији, таксис као семантичка категорија и одговарајуће поље представља „... узајамну повезаност радњи (компоненти полипредикативног комплекса) у оквиру заједничког временског плана“ (БОНДАРКО 1999: 98–99). Бондарково тумачење таксиса је много шире од оног које је дао Р. Јакобсон, јер обухвата и тзв. независни таксис, као и таксис који је праћен нетемпоралним значењима. Под зависним таксисом А. В. Бондарко подразумева темпорални однос међу радњама од којих је једна основна, а друга зависна, док у случају независног

таксиса „могуће су нијансе непотпуне равноправности елемената таксисног односа, али оне нису формално изражене и не представљају значење ових или оних облика или конструкција“ (БОНДАРКО 1987: 239).

Следећи корак у проучавању категорије таксиса у руском језику, али и у другим језицима, направио је водећи представник петербуршке аспектолошке школе В. С. Храковски. Он полемише са А. В. Бондарком не прихватајући дистинкцију независни – зависни таксис. Према В. С. Храковском, зависни таксис је једини могући, док у оквиру независног таксиса у интерпретацији А. В. Бондарка он издваја „аутентичне“ таксисне конструкције које су заступљене у темпоралним реченицама, као и конструкције које суштински нису таксисне, јер у њима не постоји показатељ који би упућивао на темпоралну локализацију једне ситуације у односу на другу, већ само логичко извођење импликатуре која одсликава природни ток догађаја (ХРАКОВСКИЙ 2003: 37).

У дефиницији В. С. Храковског, таксис је „категорија која се реализује у бипредикативним (и полипредикативним) конструкцијама, у којима се граматичким средствима маркира темпорална локализација (симултаност/асимултаност: антериорност/постериорност) једне ситуације P_1 у односу на другу ситуацију P_2 , чија се темпорална локализација одређује у односу на време говора, тј. независно од било које ситуације P_n “ (ХРАКОВСКИЙ 2003: 37).

У датом истраживању полазимо од претпоставке да је таксис функционално-семантичка категорија која обухвата средства морфолошког, лексичко-семантичког и синтаксичког нивоа у функцији исказивања узајамне темпоралне оријентације у реченици главне и зависне ситуације, које могу бити временски подударне и неподударне – симултане и асимултане. При одређивању типа асимултаног таксисног односа полазимо од претпоставке да главна ситуација (P_1) увек представља локализатор у односу на који зависна ситуација (P_2) се може одредити антериорно (претходи главној ситуацији) или постериорно (следи иза главне ситуације). У првом случају асимултани таксисни однос одређујемо као антериорни, у другом као постериорни².

² С обзиром на чињеницу да се приликом концептуализације просторних односа мобилни објекат локализације одређује у односу на већи и стабилни локализатор, логички је да приликом темпоралне локализације у конструкцији као локализатор издвојимо главну ситуацију, којој на синтаксичком нивоу може да одговара главна реченица у зависноској временској реченици. Са когнитивне

С ослонцем на скалу таксисних значења коју је описао В. С. Храковски (в. ХРАКОВСКИЙ 2003; Поповић 2011) можемо одредити таксисна значења плусквамперфекта у српском и украјинском језику.

У српском језику плусквамперфекат уз одговарајући везник може се подједнако често срести у конструкцијама које указују на таксисантериорности или постериорности. Када је везник таксисно непрофилисан, тј. може да означава више типова таксисних односа (нпр. *када*), тип таксисне конструкције се одређује према месту плусквамперфекта у конструкцији – ако се он налази у зависној клаузи, реализује се антериорност, тј. зависна ситуација претходи главној (8–11), када је у управној реченици – остварује се постериорност, тј. зависна ситуација следи иза главне (17–20). Ако везник сам по себи упућује на тип таксисног односа (*їюшїю*, *након шїю*, *їре него шїю* и сл.), облик плусквамперфекта уноси у конструкцију значење дисталности, указујући на одсуство временског дотицања или преклапања радњи исказаних плусквамперфектом и другим претериталним обликом (12–16, 21–24).

– антериорност (PPRF у зависној клаузи):

- (8) **Када** сам ја била дошла: PPRF. PFV они су оїшїшли: PRF. PFV (Ксенија Милошевић 1982, 136).
- (9) И **кад** нас је прошле године један такав био їокрао: PPRF. PFV – ... она ми *каже*: PRS.IPFV : „Немој да се секираш“... (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвєїалє їшїквє*).
- (10) **Када** је звоно и на њој зазвонило: PRF.PFV и **када** је све било завршено: PPRF.PFV.BASS, Леандер је загрлио: PRF.PFV свог пријатеља и оїросїю се: PRF.PFV од њега (Милорад Павић, *Унутїрашња сїїрана веїїра*, 51).
- (11) *Пробудїх се*: AOR **тек**: TAX.SPEC **кад** се бјеше обїуїрило: PPRF. PFV (Срето Танасић 2005/Бранко Ћопић).

– антериорност (PPRF у зависној клаузи):

тачке гледишта такав избор је једини могући, мање стабилно се увек лоцира у односу на веће, стабилније, што се потврђује примерима са исказаном просторном локализацијом: *Књига је на сїюлу*, а не *Сїю је исїод књїге*; *Бїцикл сїюји їорєд камїона*, а не *Камїон сїюји їорєд бїцикла*; *Кошуља је на мени*, а не *Ја сам исїод кошуље* и сл. Та чињеница послужила нам је као разлог да се одлучимо за такво одређивање суштине антериорног и постериорног односа у конструкцији које је условљено оријентацијом варијабилног зависног дела (који се може трансформисати на више начина) према стабилној главној ситуацији, иако се у појединим ранијим истраживањима ове проблематике (Антонић 2001) однос темпоралне локализације исказује супротно.

- (12) **Након што** сам ја била дошла: *PPRF. PFV*, они су *оџишли*: *PRF. PFV* (Ксенија Милошевић 1982, 136).
- (13) **Након што** је процес њиховог националног уједињавања био *заустиављен*: *PPRF.PFV.PASS*, процес... националног разједињавања је... *наџредовао*: *PRF.PFV* (Речник САНУ, 20/Арх. КПЈ).
- (14) *Пуџовао је*: *PRF. IPFV* у Милан, гдје је био је *изабран*: *PPRF.PFV.PASS* начелником, **након што** је био *свршио*: *PPRF.PFV* службу у Болоњи (Речник САНУ, 20/ Тице).
- (15) ... *настиављао је*: *PRF. IPFV* домаћин, **пошто** је први тањир *већ* био *џоложен*: *PPRF.PFV.PASS* пред Атанасија Свилара (Милорад Павић, *Предео сликан чајем*).
- (16) Обраћање краљице Наталије у католичанство *рашчуло се*: *PRF.PFV* тек **пошто** је било *свршено*: *PPRF.PFV.PASS* (Ивана Антонић 2001/ Слободан Јовановић).

– постериорност (PPRF у управној реченици):

- (17) **Када** сам ја дошла: *PRF. PFV* они су *били оџишли*: *PPRF. PFV* (Ксенија Милошевић 1982, 136).
- (18) **Кад** сам *џошао*: *PRF. PFV*, кеви ми је било зло, сва се била *избезумила*: *PPRF. PFV* (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвешале џикве*).
- (19) Доручак је био *завршен*: *PPRF.PFV.PASS* **када** је у трпезарију *ушао*: *PRF.PFV* крупан риђ монах... (Милорад Павић, *Предео сликан чајем*).
- (20) **Кад** је човек *сџигао*: *PRF.PFV* у Цариград, *Ћамила су већ*: *TAX.SPEC* били *уџишли*: *PPRF.PFV* Латиф ефендији да га до саслушања задржи у притвору (Иво Андрић, *Проклеша авлија*).

– постериорност (PPRF у управној реченици):

- (21) **Пре него што** сам ја дошла: *PRF. PFV*, они су *били оџишли*: *PPRF. PFV*.
- (22) Беше нам *џоручио*: *PPRF. PFV* **пре него што** смо дошли: *PRF. PFV*... (Јован Јерковић/Бошко Петровић, *Певач*).
- (23) **Пре него што** је *џрешао*: *PRF.PFV* у Омладину, био је *усџео*: *PPRF. PFV* да у Шпијунима остане годину дана преко горње границе (Џорџ Орвел, 1984/прев. Стојиљковић).
- (24) Министар војни... тек: *TAX.SPEC* беше *свршио*: *PPRF.PFV* молитву мадо: *TEMP.QUANT* **пре него што** мене *џрими*: *AOR* (Радоје Домановић, *Сџрадија*).

У таксисним конструкцијама антериорности перфективни плусквамперфекат може се наћи у оба дела зависносложене таксисне конструкције (25). У том случају паралелизам плусквамперфектних облика ствара осећај паралелизма радњи док се реално главна ситуација наслања на зависну, доводи у директну зависност од ефекта који је произвео резултат зависне ситуације:

- (25) **Када** је Леандров извештај био *довршен*: *PPRF.PFV.PASS*, Дед-ага Оџуз... као да је и сам био *довршио*: *PPRF.PFV* своје претраживање. Све му је било јасно... (Милорад Павић, *Унуџраиња сџрана веџра*, 114).

Плусквамперфекат у главној реченици може да се налази и у *ѿаксисним констїрукцијама делимичне симултаносїи*, када једна од ситуација представља темпорални фон за реализацију друге. Ако је радња у управној реченици исказана свршеним плусквамперфектом а зависна ситуација у временској клаузи – несвршеним претериталним обликом, у конструкцијама са везником *кад(а)*, *док* и сл. реализује се **делимична симултаност₁**, тј. зависна ситуација представља темпорални фон за главну радњу (26–27):

(26) **Кад** [→ док] *су боравили*: *PRF. IPFV* у *X*, они *су били* на основу лажног сведочења *ухайшени*: *PPRF. PFV. PASS*, али *су ускоро ѿушїени*: *PRF. PFV* (Ксенија Милошевић 1973, 434).

(27) **Када** [→ још док] *су птице носиле*: *PRF. IPFV* јаја у ваздуху, за настојника је у Хиландару *био изабран*: *PPRF. PFV. PASS* један од ових самаца. (Милорад Павић, *Предео сликан чајем*).

У примерима (26, 27) ситуација означена плусквамперфектом позиционира се као свршена у ширим оквирима друге процесуалне радње исказане имперфективним претериталним обликом. У примеру (26) обе радње које су означене перфективним глаголима – плусквамперфектом (*били су ухайшени*) и перфектом (*ѿушїени*), пунктуално су конципиране на ширем темпоралном фону који је означен имперфективним претеритом (*боравили су*). Исти однос перфективних и имперфективних глагола имамо и у примеру (27). У оба наведена примера везник *кад(а)* може бити замењен везником *док* који је уобичајено средство реализације таксиса симултаности у српском језику. Исти однос је реализован и у примеру (14) ако се фокусира први део конструкције:

(14') *Пушїовао је*: *PRF. IPFV* у *Милан*, гдје је *био је изабран*: *PPRF. PFV. PASS* начелником [→ кад/док је путовао у *Милан*, био је изабран начелником]... (Речник САНУ, 20/ Тице).

У овом случају у питању није антериорност или постериорност, већ делимична симултаност, тј. ситуације у управној реченици и временској клаузи се делимично преклапају. Плусквамперфектом се у том случају исказује ситуација која је концептуализована као тачка на позадини трајне ситуације, за разлику од претходних примера (8–24) у којима се сема пунктуалности не реализује.

При негацији, уз облик свршеног плусквамперфекта у управној реченици и свршени претерит у зависној клаузи с везником *кад(а)*, реализује се **делимична симултаност₂**, тј. главна ситуација представља темпорални фон за зависну, која је маркирана као ситуација која није трајна (28–31). У управној реченици уз обавезну

негацију може се наћи и темпорални спецификатор *још*, који заједно са перфективним обликом плусквамперфекта формира својеврсну ретроспективну конструкцију:

- (28) Они се нису били враћили: *PPRF. PFV. NEG* **када** сам ја овамо *йошао*: *PRF. PFV* (Михаило Стевановић 1974, 666).
 (29) Ја се нисам био ни родио: *PPRF. PFV. NEG*, **кад** је бабо *заметнуо*: *PRF. PFV* кавгу (Михаило Стевановић 1974/ нар. песма).
 (30) *Још*: *TEMP.SPEC* одјек последњег ударца *није* био *замро*: *PPRF.PFV. NEG* **кад** је фра Петар *йочео*: *PRF.PFV* да прича (Иво Андрић, *Труй*).
 (31) Сњијег *још*: *TEMP.SPEC* *није* био *йао*: *PPRF.PFV. NEG* **кад** стриц *дође*: *AOR* из затвора (Срето Танасић 2005/Михаило Лалић).

Делимична симултаносћ₂ се реализује и када је облик плусквамперфекта у зависној клаузи, а у управној реченици се налази глагол несвршеног вида уз таксисни спецификатор *већ* (32). Конструкције с имперфективним претеритом у управној реченици и плусквамперфектом у зависној клаузи су ређе:

- (32) Зорић дању-ноћу, са мнош. Крушку, цак и остале основне ствари они су *имали*: *PRF. IPFV* *већ*: *TAX.SPEC* **кад** сам био *дошао*: *PPRF. PFV*, али *онда* он *трчао* у команду војне области да нам се негде набаве штитници за главу... (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвећале њикве*).

Уколико се радња означена плусквамперфектом десила у времену после друге претериталне радње која је исказана у истој реченици (32), у конструкцији или у њеном ужем контексту мора да се појави још једна радња која се позиционира постериорно у односу на ситуацију исказану плусквамперфектом. Тако у примеру (32) заменички прилог *онда* указује на чињеницу да се после радње означене плусквамперфектом десила још једна, исказана предикатом *йрчао*. Наведено потврђује запажање истраживача да присуство другог процеса који претходи тренутку исказивања, а према којем је процес у плусквамперфекту представљен као свршен, представља скоро незаобилазни услов употребе овог облика у српском језику (СТЕВАНОВИЋ 1974: 670; ИВИЋ 1980; ТАНАСИЋ 1996, 2005: 411; THOMAS 2004).

Као и у српском језику, у украјинским конструкцијама с непрофилисаним таксисним везником *коли* (када) реализација конкретног таксисног односа (антериорности/постериорности) зависи од места плусквамперфекта у реченици – ако се он јавља у зависној клаузи – реализује се однос антериорности (33–35), ако у главној реченици – остварује се однос тзв. постериорности при прекиду главне ситуације (36), када зависна ситуација следи иза главне прекидајући потоњу:

– антериорност (PPRF у зависној клаузи):

- (33) Прага, Вільна, Москва, Львів, Остріг – оце етапи ступневого поширення друкарства на слов'янський схід; і **коли** цю ступневість *хотіла була*: PPRF. IPFV оминути Москва, **то**, як знаємо, їй це зовсім *не вдалося*: PRF. PFV, і перший московський друкар, Іван Хведорович, мусив опустити рідну землю, як „єретик“ (Іван Огієнко, *Історія українського друкарства*).
- (34) А цариця Шеви, **коли** *почула була*: PPRF. PFV про славу Соломона, щодо Господнього Імени, **то** *прийшла*: PRF. PFV випробувати його загадками (*Біблія, Перша книга царів*).
- (35) І *молився*: PRF. IPFV я до Господа потому, **як** *дав був*: PPRF. PFV купчого листа Барухові, Нерейіному синові... (*Єремія*, розділ 32).

– постериорност (PPRF у управној реченици):

- (36) Білка вже *хотіла була*: PPRF. IPFV схопитися з журби лапками за голівку, **коли** *це надлетів*: PRF. PFV її добрий приятель-крук (Леся Храплива, *Калиновий листочок*).

У примерима (33–35) реализован је однос антериорности – зависна ситуација, која је означена обликом плусквамперфекта, претходи главној. У примеру (36) ситуација је супротна, vznik *коли* указује на однос постериорности, када зависна ситуација прекида главну, означену плусквамперфектом. Уочљиво је да се у оба примера користи облик имперфективног плусквамперфекта који се у српском језику изузетно ретко јавља.

У српским временским реченицима са таксисним односом постериорности при прекиду главне ситуације такође може да се јави плусквамперфекат, али се чешће замењује претеритом:

- (37) *Тек што засјао бјеше*: PPRF.PFV, *чује*: PRS у пећини клопот свакојаких верига, тутњавину као громови... и *пробуди се*: PRS.PFV (Вук Ст. Карацић, Српске народне приповијетке).
- (38) *Ја био ђочео*: PPRF. PFV *да њишем* **кад** неко *џозвони*: AOR на врата (Срето Танасић 2005, 416).
- (39) *Већ сам (био) ђочео*: PPRF. PFV *да једем*, **кад** *је ушла* PPRF. PFV нека чудна ситна жена која ме је упитала да ли може да седне за мој сто (P.L. Thomas 2004, 117).

Према мишљењу истраживача (ТНОМАС 2004: 117), српски преводилац са француског заменио је у примеру (39) облик плусквамперфекта претеритом одступивши од оригинала, што значи да према његовом језичком осећању плусквамперфекат је овде сувишан. Примећујемо да се у тој функцији може употребити непотпуни плусквамперфекат (38). Такав облик уноси у исказ експресивност и сугестију доживљености ситуације о којој се говори (ТАНАСИЋ 2005: 416).

На хронолошки след ситуација указује плусквамперфекат и у напореднословженим реченицама, где означава радњу која је временски претходила ситуацији исказаној претеритом у функцији предиката друге реченице:

- (40) Она бјеше *йрешла*: PPRF. PFV на други прозор и збуни се: AOR због тога (Михаило Стевановић 1974/Михаило Лалић, *Зло йролеђе*).
(41) А учні Його *зголодніли були*: PPRF. PFV, і стали: PRF. PFV *зривати* колосся та їсти (Біблія, *Матвій 12*/ www.bible.ru).

Такозвани секундарни таксис (*фоновий таксис* – ХРАКОВСКИЙ 2003) остварује се у зависнословженим реченицама са релативном клаузом, као и узрочним, циљним и др. у којима предикат клаузе у плусквамперфекту исказује радњу која је претходила радњи означеној управним предикатом:

- (42) Она је њему *куйшла*: PRF. PFV једну енглеску књигу о Кавказу, **коју** је био *угледао*: PPRF. PFV у излогу једне чувене књижаре на Пикадилију, али је крај ње *прошао* (Милош Црњански, *Роман о Лондону*).
(43) *Срејшоше*: AOR Ђавола **који** се бјеше *йрейвориро*: PPRF. PFV у калуђера па га *запиташе* (Михаило Стевановић 1974/ нар. прип.).
(44) *Дође*: AOR у Смедерево те *оплијени* некакве Турке **који** су се били *йредали*: PPRF. PFV Србима (Михаило Стевановић 1974/ Вук, *Даница*).

У таквим конструкцијама плусквамперфекат је обавезно перфективан јер указује да је радња у клаузи претходила радњи у управној реченици која је обично исказана перфективним глаголом:

- (45) Звинна, як вивірка, Мирослава швидко *видряпалась*: PRF. PFV назад на той вал, з якого *була впала*: PPRF. PFV, і відтам *оголосила*: PRF. PFV цілому стрілецькому товариству свою пригоду і поміч, якої дізнала від Максима (Іван Франко, *Захар Беркут*).
(46) Ми з того *пізнали*: PRF. PFV любов, що душу Свою Він *поклав був*: PPRF. PFV за нас. І ми мусимо класти душі за братів! (Новини, 7. 04. 2012).

Уколико је предикат управне реченице у презентском облику, што се ређе среће, плусквамперфекат у релативној или допунској клаузи указује на велику временску дистанцу између главне ситуације и ситуације означене плусквамперфектом, функционишући као давнопрошло време (47–49). У таквим реченицама се обично јавља лексички квантификатор који истиче такву темпоралну дистанцу:

- (47) Ось уже й Кирило *доживає*: PRS. IPFV свого віку в тому самому лісі, в якому, кажу ж, він і світ *ото*: TEMP. QUANT *був побачив*: PPRF. PFV (Олександр Катренко, *Лісовий дід*).
(48) Она каже: „Не знам чега се више бојим: тога да родим или тога да ћеш ме оставити. *Знаш*: PRS. IPFV шта ми је лекар *још онда*: TEMP. QU-

ANT био рекао: *PPRF. PFV*. А мени је сада већ тридесет и четири“ (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвели њикве*).

- (49) Ове драгоцености, које су: *PRS. IPFV.COP* власништво Народног музеја у Варшави биле су украдене: *PPRF. PFV. PASS 1965: TEMP. QUANT* године са изложбе (Ксенија Милошевић, 1973).

У сваком случају, упркос мишљењу појединих истраживача да плусквамперфекат у српском и украјинском језику више не врши таксисну функцију и да је преузео на себе друге функције (Сичинава 2002: 70, 71³), можемо са сигурношћу тврдити да је исказивање антериорности, постериорности и непотпуне симултаности у конструкцијама са примарним и секундарним таксисним односом типично како за српски, тако и за украјински плусквамперфекат.

0.3 Функција означавања резултата у прошлости

Према појединим истраживачима (Сомрије 1985: 65–69) плусквамперфекат може бити само апсолутно релативно време, тј. облик који указује на догађај пре неке друге референтне тачке која на временској правој обавезно претходи моменту говора, што искључује из обухвата плусквамперфекта тзв. давнопрошло време. Већина лингвиста разматра плусквамперфекат и као претпрошло време, и као давнопрошло, односно прошло време перфекта, инсистирајући на томе да овај облик има два аспекта (Данл 1985:144). Као претпрошло, али и давнопрошло, време плусквамперфекат је представљен у украјинским граматицама (Вихованец, Городенська 2004: 253).

Несумњиво је да семантичко поље плусквамперфекта обухвата прошлост која се антериорно позиционира у односу на другу рефе-

³ У својим закључцима о губитку таксисне функције код украјинског и српског плусквамперфекта Сичинава се позива на друге ауторе. На пример, осврћући се на рад THOMAS 2000: 119, аутор запажа: „Оказывается, что этот последний (плюсквамперфекат са помоћним глаголом *бути* – Љ.П.) не может встречаться в контексте, характерном для западноевропейской «последовательности времён»“ (Сичинава 2002: 70). О украјинском плусквамперфекту истраживач примећује следеће: „Соответствующая украинская глагольная форма (*почав був*, в традиционных грамматиках – «плюсквамперфект» или «давнопрошедшее»), как показано в (CHINKAROUK 1998), ограничивается значениями «аннулированного результата» (как правило, с глаголами совершенного вида) и «прекращенной ситуации» (как правило, с глаголами несовершенного вида)“ (Сичинава 2002: 71). Мислимо да за закључак о губитку таксисне функције код српског и украјинског плусквамперфекта треба ипак консултовати ширу литературу од поменутих два рада јер мишљења њихових аутора не потврђује језичка пракса (в. примере 8–37 у овом раду).

рентну тачку означену перфектом. У питању је прошлост која се посматра с референтне тачке прошлости у коју се позиционира посматрач, актуализујући и приближавајући прошлост другог степена. Управо на том измештању говорног лица у прошлост и ретроспективној актуализацији засноване су и остале, нетаксисне, функције плусквамперфекта.

Између плана садашњости и плана прошлости која је означена плусквамперфектом лежи временски план који их раздваја не дајући да се они на било који начин додирну, због чега је за плусквамперфекат карактеристична сема дисталности, која се реализује независно од тога да ли је исказана таксисна функција. Управо на одвојености семантичке зоне плусквамперфекта од садашњости темељи се функција исказивања резултата прошле радње који није релевантан у тренутку говора. Таква функција може да се реализује у простим реченицама које садрже одговарајуће показатеље удаљености радње и њеног резултата од момента реферисања о њима. Темпорални квантификатор је уједно и таксисни спецификатор јер позиционира радњу и њен резултат антериорно у односу на временски одсечак који он темпорално одређује, а не на време говорне ситуације:

- (50) Ранише: *TEMP.QUANT* нардеп Петро Писарчук зробив був: *PPRF. PFV* ремонт (Новини, 5. 12. 2011).
- (51) З того часу, 1883 року, українській трупі були заборонили: *PPRF. PFV* грати в усьому київському генерал-губернаторстві... І ця заборона лежала тяжким гнітом на українським театрі 10 літ: *TEMP.QUANT* (Микола Садовський, *Мої театральні згадки*).

На ту функцију плусквамперфекта односи се следећа примедба Михаила Стевановића: „Иако плусквамперфекат означава радњу која и у време када се говори припада прошлости, у значењу овог облика није од значаја време говорења, него оно на које се мисли да је у њему радња у плусквамперфекту већ била завршена... Време према коме се њим означена радња одређује означена је (најчешће) другом којом радњом у прошлости..., каквом прилошком одредбом, или самом говорном ситуацијом...” (СТЕВАНОВИЋ 1974: 667).

- (52) Лицем на Ђурђев дан: *TAX.SPEC* густа магла бјеше љокрила: *PPRF. PFV* ломне Куче (Михаило Стевановић 1974/Симо Матавуљ).
- (53) У дну улице видео сам Мила и Палику како трче. Охрабрено Јеврејче било је измакло: *PPRF. PFV*. Трчали су још мало, па застадоше: *TAX.SPEC*, прво један па други (Иво Андрић, *Деца*).
- (54) И заиста је све то одавно: *TEMP.QUAN* још: *TAX.SPEC* пре ручка: *VN.GEN*, по слушкињама, заједно са преобукама, било однесено: *PPRF.PFV.PASS* (Бора Станковић, *Нечистија крв*).

(55) Распитивао је и казивали су му. После буна: VN.GEN и райова: VN.GEN бејаху нашили: PPRF. PFV неред, оскудица, глад и свакојаке болести (Иво Андрић, *Мост на Жейи*).

(56) Пре но што је капак над њиме био сјуишћен: PPRF.PFV.PASS, господин капетан од Виткович могао је: PRF.IPFV да осмoтpи: PRS.PFV [→ осмотрио је: *PRF.PFV*] војнички кревет пун ледених шипки, католичко распело на зиду (иако је сам господин капетан био православан) и велику решетку у једном отвору окренутом у дубоки мрачни лагум. [...] Када се капак над њим залуио: PRF.PFV... (Милорад Павић, *Унуишања сирана веира*, 42).

Означавање резултата претходне ситуације који је престао да буде актуалан у тренутку саопштења о њему проистиче из примарне семантике плусквамперфекта који обележава временску зону одвојену од момента говора, стога и резултат релевантан за прошло стање не може да буде актуалан у периоду говорне ситуације.

0.4 Функција исказивања прекинуте прошле ситуације

То што временска зона плусквамперфекта не досеже до момента говора условљава још једну функцију овог облика – исказивање прекинуте прошле ситуације која је започета, али није завршена јер је у међувремену настала друга ситуација која је прекинула ситуацију означену плусквамперфектом. У типолошким истраживањима плусквамперфекта таква се функција често описује под именом *framepast* (Плунгян 2004). Значење прекинуте ситуације типично је за плусквамперфекат у украјинским напореднословеним реченицама са реализованим поредбено-супротним односом. Имперфективни или перфективни плусквамперфекат се смешта у први део таквих реченица који претходи адверзативном везнику. У другом делу конструкције налази се претеритални облик, који је по правилу перфективан а ређе имперфективан – са одговарајућом семантиком промене стања (57–60).

(57) Остап – спершу *був повеселив: PPRF. PFV* такий балакучий, такий щирый, – Мотрю жалує, коло тещі ласкавий; **а** далі – все *хмурнішав: PRF. IPFV* та й *хмурнішав* (Панас Мирний, *Хіба ревуть воли, як ясла повні*).

(58) Я вчепився одною рукою в батькові штани, другою за шапку і *хотів був: PPRF. IPFV* сказати своє ім'я, **та** голосу не стало: *PRF. PFV* (Олександр Довженко, *Зачарована Десна*).

(59) Чапчик *уже почав був: PPRF. PFV* обурюватись на літунів, **але** тут його *перебив: PRF. PFV* Супрун (Микола Хвильовий, *Майбутні шахтарі*).

(60) І всі на слова Кушнірові засміялися; Швачка *хотів був: PPRF. IPFV* пітвестися з-за столу, хотів покинути таке гостювання, **але** його *заспоко-*

ювала: *PRF. IPFV* Мар'яна, переконувала, що не слід на сміх та поговор з гостей виїздити (Григорій Косинка, *Політика*).

- (61) Пождіть трохи, хлопці, – *почав був: PPRF. PFV* Вернидуб, а це як *грюконе: FUT.PFV* з шести гармат вибух – громом *забив: PRF. PFV* враз його голос і так здвигнув мури й склепіння, що в деяких місцях засвітилися щілини (Михайло Старицький, *Облога Буші*).

Уочљиво је да се у наведеним примерима (57–61) у плусквамперфекту употребљава фазни глагол или модални, најчешће као део сложеног предиката, што подсећа на одговарајуће предикате у руском језику, уз које се јавља речца *было* : *Хотел было идти, да испугался; Начал было петь, но перестал* (в. о томе BARENTSEN 1986).

У украјинском језику конструкције са плусквамперфектом у функцији прекинуте прошле ситуације могу бити и просте али уз обавезни парцелат који почиње адверзативним везником или напоредним везником уз деиктичке речце *тут, ось* (єво), које уносе значење неочекиваности, изненадности промене ситуације:

- (62) Державна Дума *хотіла була: PPRF. IPFV* використати його, щоб добитися відповідального міністерства. А тим часом на вулицях *залунали: PRF. PFV* постріли (Наталія Полонська-Василенко, *Історія України, т.2*).
- (63) Як раз вона *хотіла була: PPRF. IPFV* вийти із кухні, що знаходилася у підвальному приміщенні. І тут панія! (Три замки осінні: Підгірці/ *ukrainaincognita.com*).

Уколико је за украјински језик типична употреба плусквамперфекта у функцији означавања прекинуте прошле ситуације у напореднословеној реченици са адверзативним и другим односом, у српском језику он се у таквим конструкцијама јавља ређе, и то у свршеном облику:

- (64) *Пошли смо били: PPRF. IPFV*, **али** нас је једна четничка контрола *скренула: PRF. PFV* с пута (Михаило Стевановић 1974 / Михаило Лалић).
- (65) Баш ја *био јошо: PPRF. PFV* не би ли како преко цесте, **па** *видиш: PRS* овога зла (Танасић 2005 / Бранко Ћопић).

У ранијим истраживањима плусквामперефекта у српском језику функције исказивања прекинуте прошле ситуације и дезактуализације резултата прошле радње који је поништила друга прошла радња нису раздвајане (ИВИЋ 1980; МИЛОШЕВИЋ 1982; ТАНАСИЋ 1996, 2005; ТНОМАС 2004). Истраживачи би обично наводили у оквиру примера којима су илустровали функцију означавања радње чији је резултат у међувремену поништен другом радњом и конструкције које се подједнако односе на обе функције. Сматрамо да је неопходно раздвојити наведене функције јер се у зависности од њихове реали-

зације у плусквамперфекту употребљавају различити семантички типови глагола. Када се реализује функција исказивања прекинуте прошле ситуације, у предикату су иницијални фазни или модални (оптативни) глаголи, док приликом остваривања функције означавања дезактуализованог резултата претходне радње у предикату се редовно јављају резултативни глаголи јер се у том другом случају поништава резултат радње, а не сама радња.

Упоредићемо са тог аспекта примере које наводи Срето Танасић у опису семантичко-синтаксичких функција плусквамперфекта у савременом српском језику (ТАНАСИЋ 2005: 413):

- (1) Воће *бјеше замейнуло*: PPRF. IPFV, **али** од суше *опада*: AOR сво (Михаило Лалић).
- (2) Она *бјеше йочела*: PPRF. IPFV да служи ракију, **а** кад то чу: AOR – зачепи боцу и затвори је у сандук (Исто).
- (3) Пуцњава се често понављала и већ *смо* скоро *били навикли*: PPRF. PFV на њу, **али** одједном *насића*: AOR збрка и забуна у ходнику (Исто).
- (4) Неко време га је Лауш *био узео*: PPRF. PFV за свога личног пратиоца и штитоношу, **али** је убрзо и сам *увидео*: PRF.PFV да Кирчина вредност премашује ту улогу (Добрило Ненадић).
- (5) *Бјеху ми куйили*: PPRF. PFV ново одијело – за сахрану, **али** ја га *обукох*: AOR најзад, и онда сам брзо оздравио (Михаило Лалић).
- (6) Николетина је већ *био зинуо*: PPRF. IPFV да се насмије **кад** се старчић одједном *загледа*: AOR у њ (Бранко Ћопић).
- (7) **А кад** су две групе, велика везирова и мала Давилова, *биле одмакле*: PPRF. IPFV нешто више од пола миље једна од друге, један од везирових коњаника *одвојио се*: PRF.PFV, као стрела појурио и брзо стигао Давила и његову пратњу (Иво Андрић).

У примеру (2), као и у раније наведеним примерима (64, 65), употребљен је почетнофазни глагол, који недвосмислено сигнализира да је реч о радњи која је започета али није завршена, јер ју је прекинула друга радња, док су у осталим примерима (1, 3–7) употребљени резултативни глаголи који у облику плусквамперфекта указују на чињеницу да је резултат био постигнут, али је у међувремену поништен другом радњом. У примеру (6) глагол *зинуи* је семантички еквивалентан глаголу *хйеи*.

05. Функција дезактуализације резултата претходне радње

Плусквамперфекат се у српском језику регуларно јавља у функцији исказивања прошлих радњи чији је резултат дезактуализован јер се након извршења те радње десила друга радња која је поништила резултат прве радње (ИВИЋ 1980; ТАНАСИЋ 1996, 2005). Примери такве употребе плусквамперфекта чести су у српском језику, при

чому се тај облик у наведеној функції може јавити и у главном делу временске реченице, указујући на таксисни однос контактне постериорности (66), у другим типовима зависнословених и напореднословених реченица (67), као и у простој реченици, ако се из контекста види да је резултат радње поништен (68, 69):

- (66) Ја сам га таман: *TAX.SPEC* била заборавила: *PPRF. PFV*, срећна са другим дечком, кад ми се он опет јави: *AOR* и враћи: *AOR* све успомене (*devtest.lajkujem.com*).
- (67) И још му поручи да ја на њу не ћрзам: *PRS. IPFV* три недеље, као он, него већ три месеца; само што сам је због оне моје раније цуре мало био забављалио: *PPRF. IPFV* (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвешале ћикве*).
- (68) *Бејах наумио*: *PPRF. PFV* да се две недеље не лаћам новина и да не гледам ТВ. Ово друго ми је пошло заруком, оно прво јок (Светислав Басара, *Фама о Басарама*).
- (69) Пре четири године, овде, у мени се опет беше ћробудила: *PPRF. PFV* нада. [...] Разуме се, било је смешно то и очекивати, и можда ја чак то и нисам очекивао, али кући одатле вратић се празан (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвешале ћикве*).

Као показатељ дезактуализованог резултата прошле радње плусквамперфекат се регуларно јавља и у україньском језику. Перфективни плусквамперфекат указује на функцію поништења резултата прошле радње у напореднословеној (70, 71) или простој (72–74) реченици:

- (70) Надвечір ублагала була: *PPRF. PFV* мати Лесю роздјатись да лягти спати; як же почула: *PRF. PFV* Леся Кирила Тура голос, то так і затрусилась: *PPRF. PFV*; і вже шкода було й казати їй про сон! Боялась заснути, щоб не вхопив той пугач її сонну (Пантелеймон Куліш, *Чорна рада*).
- (71) Шкільний курс валеології (науки про здоровий спосіб життя) якось були запровадили: *PPRF. PFV* як експеримент, а потім від нього потихеньку відмовилися: *PRF. PFV* (*Україньська газета*, 45 (185), 18–31. 12. 2008).
- (72) Колись була знайшла: *PPRF. PFV* стародавній спосіб виведення волосся, якась настїянка з горіху та інших рослин. І не зберегла: *PRF. PFV...* (*posydenky.lvivport.com*).
- (73) Я була посадила: *PPRF. PFV* кілька кущів бузку. То вони їх викорчували: *PRF. PFV*, бо доріжки зробити треба (*Газета*, 13. 1. 2012).
- (74) Вальдано був подав: *PPRF. PFV* заяву про відставку.[...] Перес, у свою чергу, переконав: *PRF. PFV* аргентинця не залишати свій пост до кінця сезону (*Футбол* 24, 4. 2. 2011).

0.6 Функція рейросїєкїивне акїуализације

У релативној клаузи україньски плусквамперфекат се може појавити и у несвршеном облику. У том случају он фокусира читаочеву

пажњу на ситуацији посматраној из перспективе посматрача који се измешта у прошлост, ближе ситуацији означеној плусквамперфектом. Такву функцију плусквамперфекта могли бисмо назвати ретроспективном актуализацијом:

- (75) Швачка шарпонува правою рукою до кишени, а Кушнірів син, що *стояв був*: *PPRF. IPFV* під великим, висячим каганцем, *погасив*: *PRF. PFV* світло (Григорій Косинка, *Політика*).
- (76) Старий карцер, де *сидів був*: *PPRF. IPFV* Фавст, *бачив*: *PRF. IPFV* і чув у своїх кам'яних шорах багато трагедій: там божеволіли, там вішалися, розбивали голови об стіну ... (Григорій Косинка, *Фавст*).
- (77) Те, що я *був* *плекав*: *PPRF. IPFV* – ся окреслило: *PRF. PFV* (Антон Борковський, *Галичина у пошуках моря*).

Исту функцију може у релативној реченици имати свршени плусквамперфекат, где он уз имперфективни облик у суперординираном предикативном делу конструкције реализује и секундарни таксис антериорности (78):

- (78) *Виходячи*: *CONVIPFV* із смертельної небезпеки, яка *нависла була*: *PPRF. PFV* над Україною в зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року, ... Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто *проголошує*: *PRS.IPFV* незалежність України... (*Акт проголошення незалежності України*// rada.gov.ua).

Плусквамперфекат врши функцију ретроспективне актуализације и у српском језику:

- (79) Узбуђена и задихана, дођох до слова „М“ и, са сасвим јасном намером, *ојворих*: *AOR* једну од књига. *Била сам схваћила*: *PPRF. PFV*, присебивши се ваљда да сам о томе већ негде читала, да је то чувена *Енциклопедија мрјвих* (Киш, *Енциклопедија мрјвих*).

У наведеном примеру (79), иако на први поглед антериорност плусквамперфектом није исказана, ипак то јесте тако јер се радња означена плусквамперфектом поставља антериорно у односу на радњу исказану аористом у претходној реченици, што потврђује начинска одредба *са савим јасном намером* која сугерише да је *намера* била заснована на претходном сазнању да се ради о *Енциклопедији мрјвих*. Поред тога што плусквамперфекат позиционира ситуацију антериорно у односу на другу ситуацију, он ствара и ефекат увећане перспективе у служби дочаравања неочекиваности, изненадности открића.

Оно што се у ранијим истраживањима плусквамперфекта истиче као „функција специфичног евоцирања ситуационог фона“ (Ивић 1980; ТАНАСИЋ 2005: 415), по нашем мишљењу, такође обу-

хвата неколико различитих семантичко-стилистичких функција – функцију регресивне актуализације, топикализације и дигресивну функцију. У случају дигресивне функције (в. 0.8), основни ток наративне прекида друга наративна линија која је исказана плусквамперфектом, док се приликом ретроспективне актуализације плусквамперфекат користи у истој функцији као и наративни презент – посматрач ситуације која се описује смешта се у референтну тачку прошлости. Из те референтне тачке сагледава се друга прошлост или „прошлост другог степена“, тј. чува се основна релативна сема плусквамперфекта. Такво измештање посматрача у референтну тачку прошлости лежи и у основи топикалне функције (в. 0.7), када се плусквамперфектом у предикату посебно истиче референт на нивоу текста. Функције регресивне актуализације, топикална и дигресивна су засноване на истом јединственом когнитивном механизму, што је, претпостављамо, и дало истраживачима повода да их уједине у исту функцију – евоцирања ситуационог фона. Неопходно је, међутим, раздвајати наведене функције, јер се оне разликују са тачке гледишта кохезије у тексту. У случају реализације дигресивне функције или функције топикализације, облик плусквамперфекта служи као маркер центрифугалне тенденције у тексту, док се у случају ретроспективне актуализације прошлости или евоцирања ситуационог фона уклапа у центрипеталне. Уочавање когнитивног механизма који делује када су посредни функције плусквамперфекта значајно је за разумевање његове природе.

Управо у функцији ретроспективне актуализације прошлости плусквамперфекат се може јавити у имперфективном виду, и то чешће у релативној клаузи него у временској, у којој се таксисна функција плусквамперфекта потискује у други план или чак занемарује. То што се имперфективни плусквамперфекат веома ретко јавља у српском језику, дало је основа истраживачима да тврде како тај облик у српском језику заправо и не постоји, већ се моделује према принципу симетрије глаголског вида (ТАНАСИЋ 2009: 66). Не бисмо се сложили са таквом констатацијом, јер ако се имперфективни плусквамперфекат јавља у опусу писаца, делима научника или у народној књижевности, па макар и спорадично, то значи да је тај облик не само теоријски могућ већ и праксом потврђен. Ако, рецимо, Милорад Радовановић, анализирајући употребу плусквамперфекта у опусу Милоша Црњанског, примећује у вези са употребом имперфективног плусквамперфекта да „ови примери упућују пре на случајни изузетак или омашку језичког осећања“ (РАДОВАНОВИЋ 1990: 184),

то не значи да је означио сам облик као такав, већ га је тако дефинисао у контексту конкретних реченица, што самом истраживачу не смета да релативно често користи имперфективни плусквамперфекат:

- (80) То су у стварном смислу биле „златне године“ лингвистичке науке ... и године лингвистичких ратова што су се понајвише управо и *били водили*: *PPRF.IPFV* око статуса семантике у лингвистичкој науци ... (Милорад Радовановић 2010, 70).
- (81) На жалост, понешто од тога као да *нису били имали*: *PPRF.IPFV* ни де Сосир ... ни Остин (Срето Танасић 2005/ Милорад Радовановић).
- (82) Ова књига ... је природни наставак или својеврсни „додатак“ раду, којим се њен аутор већ *био бавио*: *PPRF.IPFV* подуже времена (Исто).

Сматрамо да када плусквамперфекат врши функцију ретроспективне актуализације, тј. приближава догађај који припада прошлости, постиже се ефекат перспективе посматрача који је смештен у референтну тачку прошлости. Тада се у српском језику може јавити и имперфективни плусквамперфекат:

- (83) У орману, међутим, дубоко, доле, **куда** је Наполеоне *био сместио*: *PPRF.PFV*, Рјепин је изненађен, приметио неколико спратова хартије тапета, **које** је Ордински *био, очигледно, сјремао*: *PPRF.IPFV*, за декорисање зидова у кући, у којој је становао (Милош Црњански, *Роман о Лондону*).
- (84) Пред вратима *се бјеше љужала*: *PPRF.IPFV* празна цеста, равна и чиста у недоглед Пустог Поља. Двапут дневно је пролазио Рајко Цигогугеног лица у фијакеру с поштом (Срето Танасић 2005, 414/ Михаило Лалић).

Када је у питању исказивање радње чији је резултат поништен другом прошлом радњом, чињеница је да у савременом српском језику имперфективни плусквамперфекат у већини случајева замењује имперфективни перфекат (ТАНАСИЋ 2009: 68). У функцији ретроспективне актуализације прошлости тај облик плусквамперфекта потискује имперфективни презент. Међутим, као што запажа Срето Танасић у вези са перфективним плусквамперфектом, „у српском језику је, као и у другим језицима, много примјера гдје се једно значење исказује различитим средствима“ (ТАНАСИЋ 2009: 74). Зашто не би могла иста констатација, која је исправна када је посредни перфективни плусквамперфекат, да важи и за његов имперфективни облик? У функцији ретроспективне актуализације прошлости коришћење имперфективног плусквамперфекта је пожељно. Употребом тог облика ствара се ефекат приближавања „прошлости другог степена“, који се неутрализује у случају актуализације прошлости помоћу имперфективног перфекта или презента, јер је антериорна сема заступљена само у структури плусквамперфекта.

Функција ретроспективне актуализације подразумева да се говорно лице приближава времену догађаја премештајући се на временској скали у референтну тачку прошлости, с које се ситуација о којој говори приказује у крупном плану. Таква измена перспективе приказивања је типична за дискурс исповести, мемоара и сл., стога дела која припадају тим говорним жанровима, или књижевна дела у којима се ти примарни жанрови опонашају, обилују облицима плусквамперфекта, као што је то случај у роману Драгослава Михаиловића *Кад су цвели тикве*.

Из истог разлога плусквамперфекат се може јавити приликом препричавања снова, и то у простим реченицама, где одашиља ка ситуацији која се десила пре буђења, али и истиче да је говорник једини који је ту ситуацију доживео:

- (85) Да вам причам шта ми се приснило / Народа се бјеше много дигло: PPRF. PFV (Његош, *Горски вјенац*).
(86) Я пополу́дні засну́в і мав дивний сон. Де́сь *впали були*: PPRF. PFV дуже великі сніги, так що все привалили, яри, горби, долини все зрівняли (*books.google.rs*).

0.7 Функција топикизації

За ретроспективну аспектуализацију је везана дискурсна функција маркирања новог топика. Ту функцију плусквамперфекат може да реализује и у простој реченици која се налази на почетку пасуса, а често и на почетку веће текстуалне јединице:

- (87) Света браћа беху *йозвана*: PPRF.PFV.PASS на обед код кагана (Јустин Поповић, *Житије прейодобних Мейодија и Константина*).
(88) У ово време прилике се беху потпуно *изменили*: PPRF.PFV (Исто).

Наведена функција је разматрана контрастивно у украјинском и српском језику на примеру превода романа Драгослава Михаиловића *Кад су цвели тикве*. Истраживач примећује да украјински преводилац не одступа у овом случају од оригинала, што сведочи о томе да се функција топикизації природно уклапа у сферу функционисања украјинског плусквамперфекта: «Д. Михаїлович часто вживає плюсквамперфект як елемент своєрідної стилістичної «інкрустації» тексту, а саме в ролі важливого складника повідомлення на початку або в кінці абзацу, де, як правило, наявний чіткий причинно–наслідковий зв'язок, особливий логічний наголос або своєрідне підсилення ролі плюсквамперфекта за рахунок прислівника – дискурсного маркера тексту» (ЯРМАК 2010). Истраживач потврђује своје запажање следећим примерима:

- (89) Четрдесет девете на првенству Србије у валтер-категорији био сам велики фаворит, али сам елиминисан још у предтакмичењу: он ме је то био *пресрео PPRF. IPFV* (Јрмак 2010 / Михаиловић, *Кад су цвешале њикве*).
- (90) У сорок дев'ятому на чемпіонати Србії в середній категорії я був великим фаворитом, але був вилучений ще у відбірковому: це він мене *був перестрів PPRF. IPFV* (Јрмак 2010 / Михаїловић, *Коли цвіли гарбузи*, пер. М. Васишлин).

Ипак, упркос запажању да се топикализација плусквамперфектом чува у украјинском преводу романа *Кад су цвешале њикве*, преводац на више места у украјинском тексту изоставља плусквамперфекат управо тамо где је он са дискурсног аспекта најнеопходнији, што говори да није довољно добро осетио и пренео тај аспект реализације плусквамперфекта. Истовремено то показује да се функција топикализације не истиче посебно у граматичким описима овог глаголског облика у украјинском и српском језику. Уп. на почетку новог одељка у роману *Кад су цвешале њикве*:

- (91) Међутим, смрт се **већ** *била населила: PPRF. PFV* у мојој кући (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвешале њикве*).

У преводу је плусквамперфекат замењен перфектом (92), што нивелише дискурс успомена, брише темпоралну вишеслојност наратива:

- (92) Між тим, смерть **уже** *оселилась: PRF. PFV* у моєму домі (Драгослав Михаїлович, *Коли цвіли гарбузи*, пер. М. Васишлин).

Реченице попут:

- (93) Між тим, смерть *уже була йоселилась: PPRF. PFV* у моїй хаті.
- (94) Два роки назад я знов *був запив: PPRF. PFV* – таке зі мною час від часу буває.

не само што су сасвим у духу украјинског језика, већ својом ретроспективном оријентацијом приказују „у увећаном кадру“ догађаје о којима говори наратив и представљају га као доживљавача ситуације, што није случај када се употреби обичан претерит. Наведено сведочи о томе да је дискурсна функција топикализације непосредно заснована на функцији ретроспективне актуализације, као, уосталом, и друга дискурсна функција – дигресивна.

0.8 Дигресивна функција

С функцијом топикализације тесно је повезана друга дискурсна функција плусквамперфекта – дигресивна, која се регуларно реализује у наративу, како у украјинском, тако и у српском језику:

- (95) *Немој: IMP* да се секираш. *Сав је био йроїао: PPRF. PFV*, јадник. *Ми ћемо зарадиїи: FUT I* друго (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвєїшале йїикве*).
- (96) Те године на једној ранг-листи био сам трећи у средњој категорији у Југославији, иако још ниједном *нисам био досїео: PPRF. PFV* до првенства Југославије (Драгослав Михаиловић, *Кад су цвєїшале йїикве*).

У оба наведена српска примера основну линију догађајног тока прекидају запажања евалуативне природе која су исказана обликом плусквамперфекта. У првом примеру говорно лице смирује саговорника наводећи аргументе зашто не треба да брине. Управо то навођење аргумената исказано плусквамперфектом представља дигресију, док је главна догађајна линија усмерена ка плану будућности (императив и футур I у функцији предиката реченица које „уоквирују“ дигресивни исказ). Сличан пример налазимо и у украјинском језику:

- (97) *Слухаїте: IMP, даїте: IMP* спокій, – *казала була: PPRF. IPFV* панї Стефа з Трускавця (*tamache.wordpress.com*).

У примеру (96) дигресија је садржана у допусној клаузи која је једно од средстава остваривања центрифугалне тенденције у исказу – тежи разбијању топика, навођењу чињеница споредне природе, јер се радња исказана предикатом управне клаузе иначе остварила, упркос томе што се у допусној клаузи истиче.

У украјинском примеру који следи (98) причу која се односи на удаљену прошлост (сећање говорног лица на свој први рачунар и игрице које је играо на њему), што се истиче адвербијалом *тоді* (тада), имперфективним перфектом и историјским презентом, наратор с времена на време прекида изненадним дигресијама у којима коментарише основни низ догађаја уводећи тако додатне предикативне планове који се односе како на време пре догађаја о којима се саопштава – *знайомий сказав був* (познаник је био објаснио), тако и на време које се подудара са основним догађајним планом – *всю пройшов був* (сву сам био прошао) указујући на резултат у прошлости. У оба случаја дигресивна функција је ефекат реализације основне релативне семе.

- (98) Найпопулярнішими іграми *тоді були: PRF. IPFV* – LodeRunner (*бігас: PRS. IPFV* чоловічок по цеглинах і *збирає: PRS. IPFV* золоті злитки, *знайомий сказав був: PPRF. PFV*, як ввести чіт-код для неї, комбінація клавіш – проходження рівня), Boulder Dash – культова гра (*всю пройшов був: PPRF. PFV*) – потрібно в підземеллі збирати кристали, щоб на тебе не впав камінь... (Мій перший комп'ютер// *yablog.org.ua/2008*).

О заступљености ове функције у многим језицима света истраживачи примећују следеће: „По-видимому, имеет смысл считать, что во всех языках, где имеется форма плюсквамперфекта, она используется не столько для того, чтобы указать на факт предшествования ситуации другой прошлой ситуации, сколько для того, чтобы подчеркнуть принадлежность этой ситуации другому временному плану, отделенному от плана текущего повествования. В иной терминологии, плюсквамперфект маркирует дискурсивно выделенные глагольные формы, выпадающие из основной линии повествования“ (Плунгян 2004). Такво запажање потврђују и примери из српског и украјинског језика, што сведочи о универзалности дигресивне функције код плусквамперфекта, о постојању тенденције ка маркирању секундарног догађајног плана тим обликом.

0.9 Контрафактивна функција

Лингвисти сматрају да сема временске удаљености од момента говора, која заједно са таксисном одређује природу плусквамперфекта, може да услови појављивање у његовој структури и семе епистемичке дистанце – када плусквамперфекат на основу „дисталне метафоре“ почиње да функционише као показатељ ситуације која је далека од реалне, супротставља се чињеничном стању, тј. указује на контрафактивност (FLEICHMAN 1989). Контрафактивна функција се односи на претпоставку о томе да би одређена ситуација, која се реално није десила, била могућа у некој алтернативној стварности када би развојни ток догађаја био другачији.

Истичући да сема временске удаљености од момента говора није водећа па чак ни обавезна у структури плусквамперфекта у многим језицима где тај облик врши контрафактивну функцију, други истраживачи нуде своја објашњења те појаве. При употреби плусквамперфекта у контрафактивној функцији посматрач се измешта у прошлост, ближе оној ситуацији од које су ствари кренуле одређеним током који је довео до актуелног стања. Објашњење функционисања плусквамперфекта у многим језицима света као показатеља иреалности или хипотетичности засновано на идеји менталне операције повратка у прошлост, у период од којег су ствари кренуле одређеним током, и моделовања паралелне ситуације, познато је у лингвистици као „модел бифуркације“ (DANL 1997). Оба објашњења контрафактивне функције плусквамперфекта (дисталну метафору и бифуркацију) детаљно анализира у свом раду В. Плунгјан

(Плунгян 2004), који предлага ново тумачење наведене чињенице полазећи од дискурсне дигресивне функције плусквамперфекта о којој је већ било речи у овом раду. Хипотетична ситуација коју дочарава облик плусквамперфекта испада из логичког тока. „По сути дела, контрафактичское условие описывает ту же самую дигрессию, только совершаемую не в реальном, а в воображаемом альтернативном мире“ (Плунгян 2004: 286). Дакле, контрафактивност манипулише моделовањем ситуације која је супротстављена фактичној стварности, и управо је тај аспект условио назив дате функције. Контрафактивни плусквамперфекат се среће, између осталог, у немачком, шведском, норвешком, финском, класичном латинском, француском, старојерменском језику (Плунгян 2004: 277). Функција контрафактивности, када се ситуација моделује као паралелна стварност упркос реалном знању да она није постојала, регуларно се реализује и код украјинског плусквамперфекта у кондиционалу (99–102) или у условној клаузи:

- (99) **Коли** б був знав: *PPRF. IPFV.COND*, проламав би: *COND* запори та вкрав (Панас Мирний, *Хіба ревуть воли, як ясла повні*).
- (100) О, коли б я вас раніше був побачив: *PPRF.PFV.COND*, то не образив би: *COND* ваших ніжних вух дикою мисливською піснею (Е.Т.А. Гофман, переклад Сакидона).
- (101) Якщо б ви були дали: *PPRF.PFV.COND* моїм членам, то подане вами дійшло б: *COND* до Голови (*catechismus.org.ua*).
- (102) **Якби** була знала: *PPRF.IPFV.COND* / У колисці б задушила: *COND*. / Під серцем приспала (Тарас Шевченко, *Розрита могила*).

Уколико се контрафактивност може посматрати као контрафактивност услова (да се уместо реалног R десило R...) и контрафактивност последице (...онда би се могло десити Q) (Плунгян 2004: 275), у свим наведеним примерима (99–102) у питању је плусквамперфекат који реализује контрафактивност услова, што уједно потврђује његову релативну природу, јер се реализује и секундарни таксис антериорности – ситуација означена кондиционалним плусквамперфектом претходи другој ситуацији коју означава кондиционални перфекат односно кондиционал.

Кондиционални плусквамперфекат у украјинском језику ређе се налази и у аподози и у протази условне реченице:

- (103) Якби була-м знала: *PPRF. IPFV.COND*, була б не кохала: *PPRF. IPFV.COND* і з тобою до півночі не сійоля б: *PPRF. IPFV.COND* (нар. песма).

У наведеном примеру (103) у условној клаузи срећемо скраћени облик трочланог плусквамперфекта *була-м знала* који садржи

рефлекс тзв. оптативног аориста 1 л. једн. -м од *bimъ* (*bimъ*, *bi*, *bi*, *bimъ*, *biste*, *bę*), налик српском потенцијалу који садржи исти копулативни облик (Белић 1973: 168). Контрафактивност последице такође је изражена кондиционалним плусквамперфектом (*була б не кохала*) – ситуација која се у стварности десила приказује као нешто што се не би десило да су ствари кренуле друкчијим током.

У вези с тим отвара се питање о сличности украјинског кондиционалног плусквамперфекта, као у наведеном примеру, и српског потенцијала. Као и потенцијал I у српском језику, који се јавља како у протази, тако и у аподози, упркос мишљењу појединих истраживача да је за њега резервисано место само у условној клаузи, што обележава српски потенцијал релативном семом антериорности у прошлости (ТНОМАС 2000: 128; СИЧИНАВА 2002: 51), украјински кондиционални плусквамперфекат у наведеном примеру указује на нереперенцијалну радњу у прошлости. О српском итеративном потенцијалу М. Стевановић пише „Како је дошло до тога да се облик глаголског начина не употребљава више у функцији модуса, већ темпорално у релативној квалификативној служби – посебно је питање, на које још није дат одговор“ (СТЕВАНОВИЋ 1974: 718). Можда би се модели који се нуде за објашњење контрафактивне функције плусквамперфекта у другим језицима могли применити и за решење овог питања о српском потенцијалу.

Поставља се такође питање да ли је потенцијал II или „кондиционал за прошлост“ у српском језику заправо кондиционални плусквамперфекат са контрафактивном функцијом. За тај облик М. Стевановић примећује: „Уосталом сасвим је разумљиво да за модални облик коме се време увек одређује према језичкој ситуацији, и сама та ситуација јасно говори на које се време дотични модални облик односи. И свакако је давање различитих облика за различна времена сасвим излишно, па је то и учинило да се такав сложен облик потенцијала све ређе употребљава и да га скоро сасвим нестане из савременог књижевног језика, као и из језика данашње свакодневне говорне комуникације“ (СТЕВАНОВИЋ 1974: 720). Дакле, М. Стевановић пориче постојање релативне семе код српског потенцијала II и ограничава његову употребу само на модалну функцију. Релативна сема ипак постоји у потенцијалу II, али се она не односи на исказивање значења антериорности, које је типично за плусквамперфекат, већ супротно – постериорности (104) или формалне делимичне симултаности / реалне постериорности (105–107). Радња означена потенцијалом II у условној реченици се увек налази у аподо-

зи, супротно украјинском кондиционалном плусквамперфекту за који је типично место у протази (в. 99–102), и односи се на потенцијалну радњу која је директна последица претходне потенцијалне радње:

- (104) Може бити да *би био* боље учинио: *POT II* да је *изоси́авио*: *PRF.PFV* (Михаило Стевановић 1974: 719/Вук, Лажи и опадања).
- (105) *Био би* га сасвим *їуси́ио*: *POT II* да му је *хи́ио*: *PRF.IPFV* дати новаца (Михаило Стевановић 1974: 719/Даничић, Приповијетке).
- (106) Да *сам живио*: *PRF.IPFV* у оно вријеме и ја *бих био їро́лио*: *POT II* крв за Христа (Михаило Стевановић 1974: 719/Ивековић, Животи светаца).
- (107) Да *сам* баш и *знао*: *PRF.IPFV*, ја му *не бих био їокло́нио*: *POT II* (Михаило Стевановић 1974: 719/Вук Атанацковић, Два идола).

У свим наведеним примерима (104–107) потенцијал II исказује контрафактивност последице што га ситуише постериорно у односу на ситуацију која је исказана у условној клаузи. С обзиром на чињеницу да плусквамперфекат не може да означава радњу која се десила после неке друге радње која је исказана претериталним обликом, видимо да се ипак ради о модалном облику потенцијала II или контрафактивног кондиционала, а не о временском облику плусквамперфекта у кондиционалу са контрафактивном функцијом.

Закључак

Као што видимо, украјински и српски плусквамперфекат спадају у тип плусквамперфекта са проширеним функцијама. Српски и украјински плусквамперфекат имају много заједничког, али се функција контрафактивности реализује код овог глаголског облика само у украјинском језику. Функција означавања прекинуте прошлости (*framepast*) типична је за плусквамперфекат у украјинском језику, док је у српском у тој функцији чешћи перфекат. Наведено указује на ширу сферу функционисања плусквамперфекта у украјинском језику. С друге стране, таксисна функција је јаче исказана код српског плусквамперфекта, што наводи на закључак да је потискивање таксисне функције плусквамперфекта у украјинском језику водило томе да се у његовој семантичкој структури развију друга обележја, на којима су засноване нове функције. Управо те нове функције и чине украјински плусквамперфекат изузетно виталним. Украјински плусквамперфекат се знатно чешће јавља и у имперфективном облику. И у украјинском и у српском језику плусквамперфекат представља облик са богатим и разноврсним граматичким потенцијалом, који заслужује комплексна истраживања.

Цитирана литература

- Белић 1941/1958/1998: Белић А. *О језичкој природи и језичком развоју. Лингвистичка истраживања* // *Избрана дела Александра Белића, т. 1*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Белић 1973: Белић А. *Историја српскохрватског језика, књ. 2. св. 2, Речи са конјугацијом*. Београд.
- Вихованец, ГОРОДЕНСЬКА 2004: Вихованец І.Р., Городенська К. Г. *Теоретична морфологія української мови*. Київ: Пульсари.
- ЗАГНІТКО 1996: Загнітко А.П. Знову давноминулий? // *Лінгвістичні студії*. Донецьк: Академія. Вип. 2, стр. 40–45.
- ИВИЋ 1980: Ивић М. О значењу српскохрватског плусквамперфекта. *Зборник за филологију и лингвистику* XXIII/1, стр. 93–100.
- ЈЕРКОВИЋ 2003: Jerković J. Prilog boljem poznavanju srpskog standardnog jezika u drugoj polovini XX veka – osvrt na jezik *Pevača* Boška Petrovića. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 46, 2, стр. 23–51.
- КРИЖАНИВСКА 2001: Крижанівська О. Спостереження за вживанням форм давноминулого часу в розмовно-побутовому мовленні // *Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М. Коцюбинського. Філологія*. Вінниця: Видавничий відділ ВДПУ, 2001. Вип. 3, стр. 98–101.
- КОЗИНЦЕВА 1998: Козинцева Н. А. Плюсквамперфект в армянском языке // М. Ю. Чертова (ред.), *Типология вида: проблемы, поиски, решения*. Москва: Языки русской культуры, стр. 207–218.
- МИЛОШЕВИЋ 1973: Милошевић К. Темпорално значење и синтаксичка вриједност конструкција *Cop (praes.perf.) + part.pass.* у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог* XXX/1–2, стр. 423–437.
- МИЛОШЕВИЋ 1982: Улога глаголских облика у сложеној реченици са темпоралном клаузом у савременом српскохрватском језику // *Научни скуп слависти у Вукове дане*, 11/2, стр. 125–138.
- МИТРИНОВИЋ 1995: Митриновић В. Неколико запажања о плусквамперфекту као средству стилизације текста у „Сеобама“ Милоша Црњанског (у оригиналу и пољском преводу дела) // *Научни скуп слависти у Вукове дане*, 23/2, стр. 245–254.
- МОЛОШНАЯ 1996: Молошная Т. Н. Плюсквамперфект в системе грамматических форм глагола в современных славянских языках // Т. М. Николаева (ред.), *Русистика. Славистика. Индоевропеистика: Сб. к 60-летию А.А. Зализняка*. Москва: Индрик, стр. 564–573.
- ПЕТРУХИН, СИЧИНАВА 2006: «Русский плюсквамперфект» в типологической перспективе // *Вереница литер. К 60-летию В.М. Живова*. Москва: Языки славянской культуры, стр. 193–214.

- Плунгян 1998: Плунгян В. А. Плюсквамперфект и показатели «ретроспективного сдвига» // В. Ф. Выдрин, А. А. Кибрик (ред.). *Язык. Африка. Фультбе: Сборник статей в честь А. И. Коваль*. СПб.: Европейский дом, стр 106–115.
- Плунгян 2001: Плунгян В. А. Антирезультатив: до и после результата // В. А. Плунгян (ред.), *Исследования по теории грамматики*, вып. 1: *Глагольные категории*. Москва: Русские словари, стр. 50–88.
- Плунгян 2004: Плунгян В. А. О контрафактических значениях плюсквамперфекта // Y. A. Lander, V.A. Plungian, A. Y. Urmanchieva (eds.), *Irrealis and Irreality*, Moscow: Gnosis, pp. 273–291.
- Попович 2011: Попович Л. Таксисные значения деепричастия в сербском языке. *Јужнословенски филолог LXVII*, 2011, стр.135–162.
- РАДОВАНОВИЋ 1990: Радовановић М. *Сјиси из синџаксе и семантике*. Сремски Карловци: З.Стојановић, Нови Сад: Добра вест, стр. 183–189.
- РУСАНІВСЬКИЙ 1971: Русанівський В.М. *Структура українського дієслова*. Київ: Наукова думка.
- РУСАНОВСКИЙ и др. 1986: Русановский В.М., Жовтобрюх М.А., Городенская Е.Г., Грищенко А.А. *Украинская грамматика*. Киев: Наукова думка.
- СИЧИНАВА 2002: Сичинава Д. В. *Типология глагольных систем с несколькими формами плюсквамперфекта*. Дипломная работа (н.р. В.А. Плунгян). Москва: МГУ.
- СИЧИНАВА 2003: Сичинава Д. В. К типологии глагольных систем с несколькими формами плюсквамперфекта: casus latinus // *Вопросы языкознания* 5, стр. 40–52.
- СТАНОЈЧИЋ 1996: Станојчић Ж. Морфологија, синтакса и фразеологија // М. Радовановић (ур.) *Српски језик на крају века*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Службени гласник, стр. 111–141.
- СТЕВАНОВИЋ 1974: Стевановић М. *Савремени српскохрватски језик. (Грамајички сјиџеми и књижевнोजезичка норма). II Синџакса*, Београд: Народна књига.
- ТАНАСИЋ 1996: Танасић С. О перфекту и плусквамперфекту имперфективних глагола. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику XXXIX/1*, 91–97.
- ТАНАСИЋ 2005: Танасић С. Синтакса глагола / (П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић. *Синџакса савременог српског језика*. Проста реченица. М. Ивић (ред.), Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 345–469.
- ТАНАСИЋ 2005а: Танасић С. Статус плусквамперфекта у савременом српском језику // *Шесџи лингвистички скуј Бошковићеви дани*. Подгорица: ЦАНУ, 231–239.

- ТАНАСИЋ 2009: Танасић С. *Синџаксичке шеме*. 2. издање, Београд: Београдска књига.
- ТАРАНЕНКО 2006: Тараненко О.О. Дієслово в контексті сучасних тенденцій до перегляду нормативних засад української літературної мови. *Мовознавство* 2–3, стр. 55–77.
- ХРАКОВСКИЙ 2003: Храковский Виктор С. Категория таксиса (общая характеристика). *Вопросы языкознания*, 2, 32–53.
- ЯРМАК 2010: Семантичний діапазон плюсквамперфекта в романі Драгослава Михаїловича „Коли цвіли гарбузи“ та в його перекладі українською мовою. www.rastko.org
- BARENTSEN 1986: Barentsen, A. A. 1986. The use of the particle БЫЛО, in modern Russian // *Dutch Studies in Russian Linguistics*, Amsterdam, vol. 8, pp. 1–68.
- BYBEE et al. 1994: Bybee J., Perkins R., Pagliuca W. *The Evolution of Grammar: tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- CHINKAROUK 1998: Chinkarouk O. Le Plus-que-parfait dans la phrase complexe (coordination et juxtaposition) en ukrainien moderne // *Le Langage et l'Homme* XXXIII, 1, 39–53.
- COMRIE 1985: Comrie B. *Tense*. Cambridge: CUP.
- DAHL 1985: Dahl Ö. *Tense and Aspect Systems*. Oxford: Blackwell.
- DAHL 1997: Dahl Ö. The relation between past time reference and counterfactuality: a new look // A. Athanasiadou, R. Dirven (eds.). *On Conditionals Again*. Amsterdam: Benjamins, 97/114.
- DAHL 2000: Dahl Ö. The tense-aspect systems in European languages in atypological perspective // Dahl. Ö. (ed.). *Tense and Aspect in the Languages of Europe*. B., N.Y.: Mouton de Gruyter, pp. 3–25.
- FLEISCHMAN 1989: Fleischman S. 1989. Temporal distance: a basic linguistic metaphor // *Studies in Language* 13 (1), pp.1–50.
- THOMAS 2000 : Thomas, P. L. Le plus-que-parfait en serbo-croate (bosniaque, croate, monténégrin, serbe) dans une approche contrastive avec le français // A. Carlier , V. Lagae , C. Benninger (eds.), *Passé et parfait* (Cahiers Chronos, 6). Amsterdam–Atlanta: Rodopi, 117–131.
- THOMAS 2004 : Thomas, P. L. Плусквамперфекат – жива граматичка категорија савременог српског језика? // *Научни скуп славистија у Вукове дане*, 33/1, стр. 111–122.

Резюме

Людмила В. Попович

ФУНКЦИИ ПЛЮСКВАМПЕРФЕКТА
В СОВРЕМЕННОМ СЕРБСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

В работе рассматриваются темпоральные функции плусквамперфекта в сербском и украинском языках, которые ранее не являлись предметом лингвистических исследований. Традиционный подход к плусквамперфекту как к относительному времени, указывающему на предшествование в прошлом, то есть на то, что ситуация (или ее результат) имела место раньше некоторой другой прошлой ситуации, взятой в качестве референтной точки, фокусированной говорящим и, как правило, эксплицитно названной в тексте, или же как ко времени, указывающему на отдаленное прошлое (*давноминулий час*), дополнено представлением о конкретных типах таксисных конструкций с данной временной формой в обоих языках. Выделяются также функции: обозначения прерванной ситуации в прошлом; ретроспективной актуализации; топиализации; дигрессивная функция, а в украинском языке – и функция выражения контрафактического условия. Данные функции рассматриваются в связи с уже описанными сербскими лингвистами функциями аннулированного результата и эвоцирования общего фона, а также результатами типологических исследований плусквамперфекта последнего времени.

Ключевые слова: плусквамперфект, сербский язык, украинский язык, таксис, *framepast*, дезактуализация, актуализация, контрафактичность.

ИСКРА ЛИКОМАНОВА

Софијски универзитет „Климент Охридски“

Факултет словенских филологија

Катедра за словенске језике

ЈЕЗИЧКА СИТУАЦИЈА НА СРПСКОМ ПОДРУЧЈУ ДАНАС

(Са освртом на релацију језички стандард – разговорни језик)

Динамика језичких процеса у европским језицима последњих деценија прилика је за нови теоријски приступ овој проблематици и када је реч о балканским словенским језицима. Може се размишљати о томе да ли у међуодносу стандард – разговорни језик разговорни језик не заузима данас примарно место с обзиром на различите чињенице (социјалног, комуникативног и интралингвистичког карактера). У раду се, помоћу теоријског апарата Прашке лингвистичке школе и његове модификације, представља интерпретација савремене српске језичке ситуације која нам може приближити суштину унутрашњих односа варијетета у оквиру српског националног језика.

Кључне речи: језичка ситуација, језичко пространство, стандард, разговорност, колоквијалност, норма језика.

Савремени аутори у социолингвистици термином *језичка ситуација* означавају све међуодносе стандарда и разговорног језика, као и све односе између језика и између свих варијетета језика на датом терену, најчешће ограниченом државним границама (тако се пише о језичкој ситуацији у Швајцарској, Немачкој, Италији или Бразилу, у Канади, о диглосији чешке језичке ситуације, о моноглосији пољске језичке ситуације и сл.). Поред тога, терминологија која се односи на језичку ситуацију представља погодан аналитички инструментаријум због могућности експликације конкретних разлика између стандарда и разговорног језика¹. Тако су у раду Б. Ћорића (2009: 95) наведени термини *разговорни језик*, *свакодневни језик*,

¹ Уп. различите термине за овај феномен који су наведени у раду Тошовић 2002: 310, али с обзиром на друге словенске језике не сматрам разговорне појаве стилским, него системским.

суйсѿандардни језик, свакодневни говор, разговорни сѿил, колоквијални сѿил, разговорни језички израз.

На примеру балканских словенских језика и њиховог развоја може се размишљати о језичкој ситуацији на новији начин, који теоријски постулира Прашка лингвистичка школа (ПЛШ). Језичку ситуацију Пражани разумеју као релацију стандард : колоквијални језик, у којој се различите врсте језика функционално разликују и функционално су образложене, при чему потреба за погодну комуникацију мотивише све језичке појаве. Образлажући појам *језичка сѿиуација* и сву за њу везану проблематику, Пражани су (А. Једличка, В. Матезиус, Б. Хавранек, В. Барнет и др.) имали, пре свега, у виду своју чешку ситуацију, очигледно диглосијског типа с великим морфолошким, фонетским и синтаксичким разликама између идиома *spisovná čeština* (приближно: чешки књижевни језик) и идиома *obecná čeština* (приближно: чешки разговорни језик – да се даље не би улазило у детаљну карактеристику тих двају чешких варијетета).

Однос између стандарда и колоквијалних варијетета подробно је разматран од почетка XX века све до средине XX века у оквиру дискусије о језичкој политици (на чешком тлу). Тада је Б. Хавранек постулирао теоријске основе словенских књижевних језика на синхроном и на дијахроном плану и подвукао основну улогу националних језика, узимајући књижевни/стандардни језик као основу за процењивање свих осталих ентитета, који функционишу на истом терену, с обзиром на несумњиво централно место стандардног језика у комуникацији. Ово је за наш предмет битно због промена до којих је последњих деценија дошло у словенским језицима и један од разлога да се критички и конструктивно обратимо теоријском наслеђу ПЛШ данас.

Б. Хавранек подвлачи ексклузивно, централно место књижевног језика као језика-узора, посебно с обзиром на белетристички језик, језик писаца. Он наглашава да се стандардни ентитет одликује својом конзервативношћу, стабилношћу, и скреће пажњу на висок степен његове хомогености. Све се то односи на релативно архаични чешки стандард.

Истовремено у другом основном језичком идиому, какав је разговорни идиом, односно народни језик, нехомогеност се испољава у већем степену. То је и став ПЛШ: у стратификацији различитих идиома националног језика књижевни језик заузима највишу позицију, док су за остале варијетете предвиђене ниже позиције (БРОЗОВИЋ 1970; БАРNET 1988). Чешка *obecná čeština*, која води по-

рекло од дијалекта околине Прага, ипак функционише као општи супстандард на ширем терену, изузев Моравске.

У историји и теорији функционалног проучавања стандардног језика В. Матезиус је постулирао релативну конзервативност стандарда, еластичну стабилност књижевне норме, за разлику од варијативности разговорне норме. Релација између двају основних идиома националног језика условљена је различитим комуникативним функцијама. Различити су типови норми у оба идиома, пошто су различите полазне условљености њихових норми.

С друге стране, и даље у теоријским оквирима ПЛШ, али и на основу факата из чешко-словачке језичке заједнице, у новијем времену већ се говори о комплементарности између књижевног језика, стандарда и колоквијалних врста језика као што су дијалекти и супстандард (Ј. ХОРЕЦКИ 1988). Аутор предлаже могућност формулисања и функционисања двају стандардних идиома у оквиру исте државе, у које укључује књижевни језик и стандардни језик, дакле то је опет пројекција чешке ситуације (*spisovná čeština / hovorová čeština*²), где би се могло прихватити истовремено функционисање двеју стандардних норми с обзиром на различите комуникативне факторе. Поред тога имамо и низ супстандардних идиома. Та дискусија је у ствари била дискусија о природи разговорног језика и његових репрезентација, односно о могућности видљиве интервенције супстандарда у стандард или обрнуто.

Још је А. Једличка наглашавао потребу да се више пажње посвети усменој, спонтаној комуникацији, и тиме да се прошири увид у развој књижевног језика преко анализе језичких процеса у његовим усменим реализацијама (ЈЕДЛИЧКА 1988: 75). Као резултат дискусије која је вођена, пре свега, у чешкој лингвистици, али и у руској лингвистици, настала су многа упоредна истраживања усменог чешког и руског језика, мотивисана комуникативним ситуацијама, социолингвистичким факторима и језичким функцијама.

Међутим, последњих деценија могу се, као последица турбулентних процеса у јавној комуникацији у свим словенским (и не само словенским) језицима, пратити феномени који утичу на промењену хијерархију стандард : колоквијалност. Функционално-стратификациони приступ националном књижевном језику Пражана је у битној мери модификован праксом. У радовима савремених пољских лингви-

² Hovorová čeština је књижевна стандардна, усмена норма варијетета spisovná čeština. У савременој чешкој лингвистици све мање се инсистира на испољавањима овог варијетета углавном с обзиром на савремене промене у језику.

ста је истакнута висока позиција разговорног језика, његово централно место у националном језику, независно од тога како је дефинисан – *język potoczny, styl potoczny, potoczność*, али се око њега држе и остали секундарни варијетети језика (A. WILKOŃ 2000; J. BARTMIŃSKI 1993; K. OŻÓG 1993). Штавише, данас чак можемо говорити о нестанку хијерархије и о успостављању равнотеже између стандарда и колоквијалних идиома истог језика.

У радовима чешких лингвиста налазимо такође кориговану пројекцију теорије књижевног језика ПЛШ с обзиром на савремене језичке процесе и њихову интерпретацију. Наиме, Ф. Данеш (1999) анализира нове типове текста: тзв. акустичке и тзв. оптичке. Ради се о томе да је тешко поставити границу између ових текстова на тлу електронских средстава комуникације. Ове текстуалне форме он назива *нефиксираним* формама текста, које се јављају у новим, неочекиваним комуникативним ситуацијама. У њима преовлађује колоквијалност, са типичним цртама карактеристичним само за колоквијални језик, независно од њихове писмене форме.

Обележја која су типична за усмену комуникацију (W. ONG 1982) данас се могу приметити у интернет-текстовима на скоро свим језицима. В. Онг је још почетком осамдесетих година, много пре интернет-комуникације, открио колоквијалне елементе у писаним текстовима, и по аналогiji са секундарним моделирујућим системима Ју. Лотмана назвао их је *секундарном усменошћу*. Онг подвлачи да су та колоквијална обележја, пре свега, понављање, нагомилавање епитета, групни карактер језичких средстава, ситуативност, спонтаност, конкретност израза и сл.

Данас можемо пратити нове врсте секундарне усмености као што су четовање на интернету и СМС-ови телефонских порука (ЛИКОМА-НОВА 2005). Поред тога, данас већ можемо говорити и о *секундарној њисмености*, у свим оним случајевима кад је због посебних циљева усмени говор записан, или пак када су у писану комуникацију уведени нови комуникативни знакови, као што су емотолеме.

У свим тим случајевима видимо да су и теорија и пракса спремне за напуштање идеје о хијерархији међуодноса стандард : разговорни језик. Тај период се за словенске језике сматра углавном завршеним у време националног препорода, кад су постојећи стандарди доста добро описани и обрађени у граматикама и текстовима, и кад функционишу у свим типовима комуникације. Ту је реч о типовима комуникације као што су капиларна комуникација, односно културна комуникација (са социолошке тачке гледишта), према којима се објективно диференцирају језички варијетети.

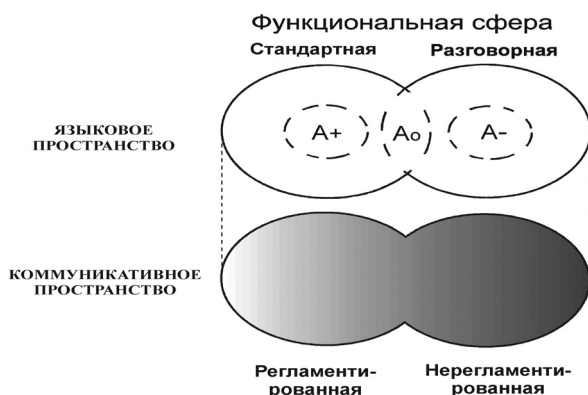
Капиларна комуникација типична је за примарно, тзв. топло друштво, са изразитом хоризонталном структуром и непосредним односима међу члановима друштва. Она се одликује са неколико важних маркера на текстуалном плану: усменошћу, истовременошћу, конситуативношћу и сл. Све су то карактеристике колоквијалног језика (*parole*).

Културна комуникација везана је историјски за писмену форму језика, она се на социолошком плану идентификује с језиком (*langue*), тиме твори осећај силе и због тога подржава тај идиом (GARVIN 1959, 1993).

Ту мислимо, наравно, на симболичке функције језика (интеграција друштва, његова диференцијација у односу на друга друштва, репрезентација према другим друштвима). Симболичке функције језика у одређеном периоду развоја конкретног језика могу бити важније него у неким ранијим периодима. Са проширивањем броја адресата културне функције престају да функционишу као само културне. Тај постулат Пражана односи се на српску језичку ситуацију све до данас.

Полазећи од теоријске основе ПЛШ, и користећи терминолошки апарат ПЛШ у раду ГЛАДКОВА, ЛИКОМАНОВА 2002 представиле смо нехијерархијски модел међуодноса **стандард : колоквијалност**, што значи да имамо пред собом бицентричан модел језичког простора (ЈП) као пројекције комуникативног простора (КП). Слика је представљена на руском језику, јер је прештампана непосредно из наше књиге:

Схема комуникативног и језиковог пространства

Окрећући се сада свему ономе што је типично за српски језик и његово подручје, имајући у виду обимну литературу објављену последњих година о теренским, генетским, историјским границама српске новоштокавштине на основу односа између језичких ентитета на српском подручју можемо разматрати и српски језички простор (ЈП). Он одговара националном језику пошто обухвата све могуће појаве језика – усмене, писмене, формалне, неформалне, спонтане, припремљене итд., које су концентрисане око постојеће норме као што су стандардна и колоквијална норма, а чије је обележје бифокалност: центар А+ односи се на центар стандардне норме, док се центар А- односи на центар колоквијалне норме. Битно је разликовати ова два типа норме с обзиром на различите типове комуникације. Норме се разликују по својој природи у стандардном језику и у колоквијалном идиому.

Уопште појам *норма* јавља се као кључни појам за језик мада се у ПЛШ интерпретира и описује на различите начине када се говори о стандардном или о колоквијалном идиому. Још је Б. Хавранек истицао да се разговорна норма разликује од стандардне норме степеном обавезности и свесности. Различит је садржај опозиције маркираност/немаркираност у обе норме, па је различито његово испољавање. У томе су такође пројциране разлике између стандарда и колоквијалног идиома. У раду I. NEBESKA 1996 подвлачи да је тај појам код Пражана обрађен несистематски, неконсеквентно, мада сви аутори ПЛШ прилазе имплицитно потреби за систематизацијом појма норме, који за анализу феномена на српском подручју сматра посебно актуелним пошто даје чињенице за нов приступ прашкој теорији. Књижевна норма поседује неколико битних маркера – инхерентност, имплицитност, немаркираност, обавезност, култивисаност, јединственост, функционалност, престижност, стабилност. Али, у наведеном раду изнели смо мишљење да је данас стандардна норма **експлицитна** (ГЛАДКОВА, ЛИКОМАНОВА 2002: 130), на нивоу *langue* (NEBESKA 1995: 28), док разговорна норма, са својом варијабилношћу, није експлицитна, него имплицитна и налази се на нивоу *parole*. Разговорну норму можемо у духу Матевиусовог назива да одредимо као *стабилно еластичну*. Типично је за разговорну норму да код ње постоји више варијанти, тако да она дозвољава већу толеранцију на различитим нивоима.

Као што је познато, варијација је врло карактеристична за српски стандард све до данас, тако да варијацију налазимо у свим речницима, у свим граматикама и у писменој пракси српског језика. Српски

дублети и триплети често су највећа потешкоћа за странце који уче српски језик. С друге стране, дијалекти се одликују *стабилном сјајичношћу* (ГЛАДКОВА, ЛИКОМАНОВА 2002: 135).

У вези с концепцијом су и неке друге чињенице, као што је, на пример, писмо. Улога писма (ћирилица vs. латиница) изузетно се повећала у данашњим дискусијама о језику. У зависности од припадности некоме комуникативном простору ћирилично писмо супротстављено је латиничком. У Србији се запажа врло неуједначена пракса примене двају писама у школама, у јавности, у медијима, у којој је уочљива чешћа употреба латиничког писма или врло лак прелаз ка латиничком писму. Та ситуација је занимљива с обзиром на сличност са процесима у другим балканским словенским (ћириличким) државама, као што је Бугарска, око чега се исто воде врло оштре дискусије. Агресија интернета, форума, блоговања, четовања и сл. изазвала је пре неколико година велику дискусију о питању преласка на латиничко писмо у јавној комуникацији. Дискусија је била донекле испровоцирана мишљењем аустријског слависте О. Кронштајнера о ћирилици, а у дискусији је учествовало доста младог света.

У исто време на Интернету, на балканским форумима могућа су различита решења, нпр. на спортском хрватском порталу писање ћирилицом се толерише без икакве реакције од стране саговорника, у дискусији око српске ћирилице на српском форуму појављује се мишљење да је латинично писмо хрватско, а бугарска и руска ћирилица, као и грчко писмо наводе се као позитивни примери употребе националног писма, јер се писмо схвата као један од носилаца националног идентитета.

На српском подручју **језички простор** одликује се са неколико важних особина. Принцип *јишии као шјио говориш* од првих појава стандарда условљава велику блискост између стандардног и разговорног центра (А+ према А-) на целом српском језичком простору много пре 1990. Током деведесетих година радови везани за српски језик и његов идентитет концентрисали су се пре свега на обрађивању, пописивању и експликацији српског стандарда у односу између данашњих балканских језика као што су хрватски, црногорски, босански/бошњачки. О карактеристикама колоквијалности писали су поједини лингвисти (Р. Бугарски, С. Ристић, С. Савић, В. Половина и др.), углавном о дијалошким или лексичким особинама разговорног језика.

Неке синтаксичке и морфолошке црте српске колоквијалности први пут су издвојене у раду ЋОРИЋ 2005 (в. и ЋОРИЋ 2009), па се,

пored осталог, констатује „Треба претпоставити сталну интеракцију између стандарда и супстандарда, а та интеракција каткад доводи до модификације, прекрајања стандардних средстава за потребе супстандарда“ (2009: 96). Аутор наводи и смер модификације – ка супстандарду. То би били неки аргументи у прилог чињеници да својом великом варијативношћу српско подручје не показује оштре границе између идиома, већ су центри оба српска идиома близу један другоме.

Поред терминолошког пара *с̑тандардни језик* : *колоквијални језик*, који је и данас у употреби, углавном у ванлингвистичким текстовима су дефинисани такође *регионални* језици и језици *мањина*; али су тамо термини *званични* језици и *службени* језици обично недефинисани.

У европској (политичкој) терминологији за језике, када је у питању *мултилингвизам* (објективно) – дакле језичка ситуација са много језика, говори се о *територијалним* језицима, *регионалним* језицима, језицима *мањина*, без обзира на њихову стандардност или колоквијалност, говори се о феномену као што је *џурилингвизам* (субјективно) – сви ови појмови нису много коришћени, нити обрађени у савременој балканској славистици (уп. *Евројска џовела о регионалним и мањинским језицима*, 1992). Али када се мисли на језике на неком терену, мисли се и на односе који међу њима постоје. Релација између тих термина битна је и када се говори о српском језичком подручју. Њихова прецизнија употреба била би корисна за разумевање ситуације на том подручју, а покушај разграничења могао би бити следећи: *званични* језици и *службени* језици односе се на стандардни језик, док се *регионални* језици и *мањински* језици односе на колоквијалност и управо због тога је потребно њихово дефинисање у документима.

У закључку се може истаћи да се, с обзиром на интра- и екстралингвистичке чињенице, интеракције између стандарда и колоквијалних варијетета језика, прелазак термина и свакодневне лексике из супстандарда у стандард, настајање нових типова комуникације у људским односима, стварање говорних шаблона и стереотипа – размак између двају типова основних варијетета смањује. У вези с тим битно је да се теоријски и практички попише и разграничи српска колоквијална норма од стандардне јер се у томе испољава српска типолошка специфика у односу на друге словенске језике.

Цитирана литература

- БАРНЕТ В. 1988: „Дифференциация национального языка и социальная коммуникация“ // *Новое в зарубежной лингвистике*, т. XX, 1988, Москва, Наука, 1988: 173–188.
- БАРТМИЊСКИ 1993: Bartmiński J., „Styl potoczny“ // *Współczesny język polski*, Wrocław: 115–134.
- BROZOVIĆ D. 1970: *Standardni jezik*, Zagreb.
- BROZOVIĆ D. 1992, „Serbo–Croatian as a pluricentric language“ // *Pluricentric Languages. Differing Norms in Different Nations*. Berlin, New York, Mouton De Gruyter, 347–379
- ВИЛКОЊ 2000: Wilkoń A., *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*, Katowice, 2000.
- ГАРВИН 1959: Garvin P. L. „The Standard Language Problem: Concepts and Methods“, *Anthropological Linguistics* I: 28–31.
- ГАРВИН 1993: Garvin P. L. „A Conceptional Framework of Language Standardization“ // *International Journal of the Sociology of Language*, 1993, 100/101: 37–55
- ГЛАДКОВА, ЛИКОМАНОВА 2002: Гладкова Гана и Искра Ликоманова, *Језикова ситуација: истоки и перспективи (болгарско–чешке паралели)*, FF UK, Прага, 2002.
- ГРИНБЕРГ 2005: Greenberg R., *Jezik i identitet, Raspad srpsko-hrvatskoga, Srednja Europa*, Zagreb, 2005.
- ДАНЕШ 1999: Daneš F. *Jazyk a text. Výbor z lingvistického díla Františka Daneše I*, FF UK, Praha, 1999.
- Европска повеља о регионалним и мањинским језицима (1992): Европска повеља о регионалним језицима и језицима мањина: <<http://www.coe.int>>
- ЈЕДЛИЧКА 1988: Едличка А., „Литературни језик у савременој комуникацији“, *Новое в зарубежной лингвистике*, Москва, т. XX, 1988: 38–135
- КЛАЙН 1992: Clyne M., Pluricentric Languages–Introduction, у: *Pluricentric Languages. Differing Norms in Different Nations*. Berlin, New York, Mouton De Gruyter, 1992: 1–9
- ЛИКОМАНОВА 2005: „За вторичната устност и вторичната писменост: кџ релацијата стандарт–колоквијалност“, у: *Стандарт и субстандарт*, Шумен, 2005: 135–147
- МАЦКЕВИЧ 2002: Mackiewicz W., Plurilingualism in the European knowledge society, на: http://www.celelc.org/matrix_engine/content.php?page_id=466
- МАЦКЕВИЧ 2004: Mackiewicz W., Foreign languages for a European knowledge based society, на: http://www.celelc.org/matrix_engine/content.php?page_id=466

- НЕБЕСКА 1996: Nebeská I., *Jazyk, norma, spisovnost*, UK, Praha, 1996.
- ОЖУГ К. 1993: Ożóg K., *Ustna odmiana języka ogólnego*, *Współczesny język polski*, Wrocław, 1993: 88–100
- ОНГ 1992: Ong W. *Oralność i piśmienność, Słowo poddane technologii*, Lublin, 1992. (Ong W.J. *Orality and Literacy, The Technogizing of the World*, 1982)
- САМАРЦИЋ М. 1997, *Тajне „Вукове реформе“*, Крагујевац: Погледи, 1997.
- ТОЛСТОЈ 1998: Н.Толстой, *Язык, словесность, культура, самосознание*, Москва, 1998.
- ТОРИЋ Б. 2005: „Неке супстандардне појаве у савременом српском језику“, у: *Стандарт и субстандарт*, Шумен, 2005: 123–127
- ТОРИЋ Б. 2009: „Неке супстандардне појаве у савременом српском језику“, *Лингвомаргиналије*, Београд, 2009: 98–102.
- ХОРЕЦКИ 1988: Горецкий Я., „О теории литературного языка“, *Новое в зарубежной лингвистике*, т. XX, Москва, 1988.

Резюме

Искра Ликоманова

СОВРЕМЕННАЯ СЕРБСКАЯ ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ

(с точки зрения взаимоотношения между стандартным и разговорным языками)

В статье с точки зрения традиционной ПЛШ с некоторой современной модификации ее постулатов относительно славянских литературных языков рассматривается современная языковая ситуация в сербском языковом пространстве (ЯП), типологически сравнивая ее с другими славянскими языками.

Основная идея работы в сосуществовании всех разновидностей национального языка на протяжении данного ЯП, на которое складывается как стандартный литературный язык, так и все другие, в т.ч. устные идиомы: диалектная речь, повседневная речь, разговорная речь, идиолекты носителей языка. Введено и эксплицировано понятие „отстояния“ между двумя основными нормами национального языка – литературной и colloquialной, которые для сербского (впрочем и для болгарского) отличается большой близостью А+ и А-, т.е. фокусов норм. Это утверждение проводится с учетом генезиса норм, с учетом их высокой степени вариации и сегодня и с учетом актуального взаимодействия между ними.

На социолингвистические понятия бифокальности норм складывается и ряд политических понятий как официальные и региональные мень-

шинственные языки, которые тоже входят в картину ЯП, находясь в коммуникативном пространстве нации.

Ввиду динамических экстра- и интралингвистических процессов, новых способов современной коммуникации в современном сербском языке – англоамериканизации, переноса терминологической, разговорной лексики из устную речь в письменную, стандартную – еще больше сужается расстояние между двумя основными разновидностями сербского языка.

В этом плане заслуживает особое внимание теоретическое и практическое описание не только норм стандартного языка, но и описание живой colloquialной нормы, которая для сербского языка представляет особую славянскую специфику – в типологическом плане.

Ключевые слова: языковая ситуация, языковое пространство, стандарт, разговорность, colloquialность, норма языка.

АКАДЕМИК АСИМ ПЕЦО (1927–2011)

Посљедњег мјесеца 2011. године, тачније 7. децембра, завршио је свој животни вијек Асим Пецо, академик, професор, научник високог ранга, истраживач језика какав се ријетко рађа. Свој животни пут завршио је у граду који је највише волио – у Београду. Сјећам се да ми је професор (тако сам га увијек ословљавао, не наводећи презиме) говорио како су му нудили да пређе у други универзитетски центар, али је то одбио због снажних емотивних веза са Београдом, како његових, тако и његове супруге.

Проф. Асим Пецо рођен је 24. јула 1927. године у Ортијешу код Мостара (Босна и Херцеговина). Основну школу похађао је на Буну, а средњу у Мостару. Након Другог свјетског рата (од 1945. до 1947) ради као учитељ у Хутову код Чапљине, а у септембру 1948. године уписује се на *Вишу педагошку школу* у Сарајеву, на *Групу за српскохрватски језик и југословенске књижевности*. Већ тада, као студент друге године, са професором Јованом Вуковићем, учествује у испитивању говора у долини ријеке Босне. Тај је догађај, засигурно, на младог Пецу дјеловао подстицајно и у великој мјери усмјерио његово касније интересовање управо за дијалектолошка истраживања. Након завршетка студија на Вишој педагошкој школи, Асим Пецо одлази у Београд, гдје се уписује на Филозофски факултет, и то на Групу за јужнословенске језике и општу лингвистику. Студије је завршио октобра 1952. године, са одличним успјехом.

Његова посвећеност учењу и одличне оцјене нису остали незапажени: на Катедри за јужнословенске језике постављен је за приправника, прву степену универзитетске каријере. Овакав избор, сигурно је, није могао проћи без удјела проф. Михаила Стевановића, за кога је Асим Пецо увијек имао топлу ријеч. Затим слиједи одлазак на одслужење војног рока, а по повратку избор у звање асистента на

Катедри за јужнословенске језике Филозофског факултета. Боравак у иностранству представља важну карику у стручном и научном животу сваког човјека, а посебно језичког стручњака. Такву прилику проф. Пецо није пропуштао: три школске године провео је на дужности лектора за српскохрватски језик на Универзитету у Стразбуру. О свом боравку у Француској говорио је увијек са одушевљењем. У Стразбуру је професор објавио неке од својих првих научних прилога (што је ријеткост за младог човјека), тамо је довршио писање своје докторске дисертације, коју је одбранио у новембру 1958. године (*Говор источне Херцеговине*) и тако стекао услове за успјешан наставак универзитетске каријере. Наиме, децембра 1960. изабран је у прво наставничко звање – доцента, на Филолошком факултету. Октобра 1968. изабран је за *ванредног професора* (ова универзитетска терминологијизирана синтагма била је нама студентима, због атрибута *ванредан*, тада, значењски, необична). У јуну 1972. године изабран је за редовног професора Универзитета у Београду и у томе звању предавао до свога пензионисања.

Цијелу једну школску годину (1967–68) провео је, као гостујући професор, на Универзитету у Санкт Петербургу (ондашњем Лењинграду), држећи предавања из разних области српскохрватског језика. Међутим, дуга је листа универзитетских и научних центара у којима је, у својој богатој универзитетској каријери, проф. Асим Пецо боравио, било као предавач, било као учесник међународних научних конференција и симпозијума. Боравио је он, наиме, таквим поводима у: Манхајму, Берлину, Минстеру, Констанцу, Лајпцигу, Москви, Лењинграду, Кијеву, Паризу, Прагу, Кракову, Упсали, Букурешту, Гетингену, Болоњи, Фиренци, Братислави, Бечу, Варшави, Лидсу, Софији...

Вршио је дужност управника Катедре и био члан многих комисија везаних за оновремени универзитетски живот, а учествовао је, активно, и у ширењу мреже факултета: у својству члана Матичне комисије за оснивање Дефектолошког факултета у Београду и Наставничког (касније Филозофског) факултета у Никшићу.

Као искусан професор, држао је предавања на неколико млађих универзитетских центара: филозофским факултетима у Никшићу, Нишу, Приштини, Тузли, али и на Академији музичких уметности у Београду.

Био је ментор приликом израде великог броја магистарских и докторских дисертација, прије свега оних са темама из дијалектологије и акцентологије. У том послу пружао је несебичну помоћ

свим постдипломцима и докторандима, чак и онда кад им није био официјелни ментор, већ члан комисије.

Био је члан Академије наука и умјетности БиХ и дописни члан Црногорске академије наука и умјетности. Био је уредник часописа *Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник* и члан редакција лингвистичких научних часописа *Јужнословенски филолог*, *Српски дијалектолошки зборник*, *Наш језик* и „*Polono-slawistyka*“. Добијао је угледне награде за достигнућа у науци, као што су: „14. фебруар“ (Мостар, 1984), „Веселин Маслеша“ (Сарајево, 1986) и „Вукова награда“ (Београд, 1990).

Био је изразито продуктиван научник: објавио је преко двадесет монографских књига и више стотина чланака, расправа и приказа, већином у угледним научним часописима, домаћим и страним (*Јужнословенски филолог*, *Наш језик*, *Зборник за филологију и лингвистику Мајнице српске*, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, *Књижевност и језик*, *Израз*, *Анали Филолошког факултета*, *Српски дијалектолошки зборник САНУ*, *Bulletin de la Faculté des Lettres*, *Slavica pragensia*, *Zeitschrift für Slawistik* итд.). По својој тематици његове књиге и чланци захватају разноврсне лингвистичке теме, али се његово име, не без разлога, најчешће везивало за – дијалектологију.

Генерацијама истраживача и студената филолошких факултета остаће, тако, драгоцене Пецине књиге као што су *Говор источне Херцеговине* (1964), *Икавскошћакавски говор западне Босне* (1982), *Говор Подвележја* (1984), *Микројонимија Подвележја* (1990), *Микројонимија Габеле* (1998), *Преглед дијалеката српскохрватског језика* (1978) и многе друге. Овим књигама проф. Пецо дао је немерљиви допринос проучавању народних говора и ономастике, не само у сербокroatистици и јужнословенистици, већ и у славистици уопште. Остаће, као трајна вредност, један општеприхваћени термин: *источнохерцеговачки говор, односно дијалекат*. Сви га лингвисти користе, али не знају сви да је творац тог термина управо Асим Пецо.

Стручна и научна интересовања проф. Пеце нису, међутим, била ограничена само на дијалектологију: велики дио његових истраживања био је својим предметом везан за *књижевни језик*, у најширем значењу овог појма. О томе свједоче књиге као што су: *Турцизми у Вуковим рјечницима* (1987), *Књижевни језик и народни говори* (1990), *Акценти и дужине у српскохрватском језику* (1991), *Писци и њихов језик* (1995), *Језичким сјазама Десанке Максимовић* (1999),

Са нашег језичког њоднебесја (1999). Писао је проф. Пецо и о темама које иду у сферу тзв. стандардологије и то у бројним чланцима, како научног, тако и популарнонаучног карактера (за ширу публику). Књига *Информатор о српскохрватском језику* (у коауторству са Митром Пешиканом) једна је од најбољих из категорије тзв. језичких савјетника.

Писао је проф. Пецо и расправе из дијакхроније, било историјске фонетике (нпр. *Гласовне промене у вези са сонантима у српскохрватском језику*), било историје литерарног језика (нпр. *Народни језик у књижевности српскохрватског језичког подручја у предвуковском периоду са посебним освртом на босанко-херцеговачке дијалекте*), затим дериватологије (*Неке најомије префиксално-суфиксалне речи у српском језику, О једном дијалекту наших хитовних песника*), контактологије (*Сврху употребе српскохрватског језика, Употреба фонетике румунског језика на гласовни систем неких српскохрватских говора*), ортографије (*Са маргина правописног приручника*), социolingвистике (*Одрасли социолошки пројекат на говор нашег села, Наш језик и његово име*), лексикологије (*Лексичким сјама до Десанкиног завичаја, Рјечник Његошевог језика*) итд.

Својим пријатељима, колегама, сарадницима и свима који су га познавали, који су с њим разним поводима долазили у контакт, проф. Асим Пецо остаће у сјећању прије свега по својој посвећености послу који је радио – настави и науци. С њим се могло дуго разговарати једино о лингвистичким темама, а о другим – ретко и, углавном, кратко. Живио је и радио у вријеме без софистицираних помагала: уз њега је увијек, као највјернији сарадник, ишла једино свешчица у коју је биљежио сваку језичку појаву која би могла бити занимљива за истраживање. Памтићемо га по његовом хитром кораку, који је одзвањао катедарским ходницима и кабинетима, по начину на који је држао књигу у библиотеци, стојећи и записујући тражену појединост, по спремности да посавјетује и у науку упуту млађег колегу, по присности и отворености у разговору са студентима и колегама.

Божо Ђорић

ПРОФ. ДР ИСКРА ЛИКОМАНОВА
(1956– 2011)

Име и научна истраживања проф. др Искре Ликоманове су добро познати славистичкој научној јавности. За време свог не тако дугог, али изузетно интензивног радног века она је оставила значајан траг у развоју славистичких упоредних и контрастивних језичких истраживања.

Искра Ликоманова је дипломирала на Софијском универзитету као магистар из словенских језика и књижевности (пољски, српскохрватски, руски). Исте 1978. године је почела докторске студије на Јагелонском универзитету у Кракову. Дисертацију „Карактеристика пољске пунктуације у теорији и пракси“ је одбранила 1983, а две године касније је објавила монографију „*Charakterystyka interpunkcji polskiej w swietle normy i praktyki*“, Ossolineum, Warszawa.

Свој професионални научни пут Искра Ликоманова је започела 1984. године на Институту за бугарски језик Бугарске академије наука, где је 1996. године изабрана за вишег научног сарадника на Одсеку за упоредну словенску лингвистику. Следеће године она прелази на Катедру за словенске језике Универзитета у Софији, где држи предавања из теорије и праксе превођења. Истовремено, као гостујући професор на Универзитету у Великом Трнову, предаје историјску граматику пољског језика и теоретску граматику пољског језика, док на Универзитету у Шумену држи предавања из упоредне граматике словенских језика.

Године 2006. Искра Ликоманова је одбранила другу докторску дисертацију „Словенско-словенско превођење. Лингвистички приступ уметничком тексту“. Исте године је објављена и монографија „*Славяно-славянският превод. Лингвистичен подход към художествен текст*“, а следеће године она је изабрана за редовног професора на Катедри за славистику Универзитета у Софији.

За време свог веома интензивног и плодног рада Искра Ликоманова је објавила три књиге, три монографије у коауторству, више од 150 публикација у угледним славистичким издањима. Као гостујући професор држала је предавања из разговорне словенске синтаксе, из разговорног језика, из језичке ситуације у словенским земљама на Карловом универзитету у Прагу, на Варшавском универзитету, на универзитету „La Sapienza“ у Риму, на Јагелонском универзитету у Кракову, на универзитетима у Дрездену, Ерлангену, Потсдаму, Грацу, Љубљани.

Своја разноврсна научна интересовања и компетенције употпуњује специјализацијама на Карловом универзитету у Прагу (разговорни језик у словенским језицима), на Римском универзитету (социolingвистика), на Варшавском универзитету (историја и култура Пољске). Своју ужу струку – теорију превођења – усавршава на Оксфорду (Jesus College и St. John's College) и у Грацу.

Била је координатор више пројеката у Бугарској и у иностранству – „Библиотека Славика“ www.libsu.uni-sofia.bg/slavica, „Старинска бугарска култура у полиетничном контексту (фолклор, језик, традиције Банатских Бугара у Војводини)“, „Лична историја – лингвистички, културни, ментални аспекти“ (Пар), „Balkan media-mutual readings“ (универзитети у Софији, Београду и Скопљу). Руководилац је мастер програма „Преводаилац-редактор“ на Факултету словенских филологија Универзитета у Софији. Учесник је у бројним славистичким пројектима као што су „Језичка ситуација у словенским земљама – источници и перспективе“, „Еврокомслав“, „Slavic Network“, „Slavic People in Their Cultural Context“, „Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen“, „Бугарска острва на лингвистичној мапи Балкана“ и др.

Искра Ликоманова је била научник широких интересовања, у својим истраживањима увек је трагала за нечим новим. Знала је да понуди другачији поглед на старе проблеме, да повеже и објасни на нов начин чињенице, да досегне области и ван уске струке упоредне словенске лингвистике. Личност изузетне опште и стручне културе, она се бавила различитим аспектима проучавања словенских језика. Ипак, више пажње је посвећивала областима као што су упоредна граматика словенских језика, теорија и пракса превођења, разговорни језик, језик медија, као и социolingвистика односно језичка политика и језичка ситуација.

У монографији *Синтаксис на българската разговорна реч (в съпоставка с чешки, полски и руски, Софија, УИ, 1994)* први пут су

описане најтипичније синтаксичке конструкције у бугарском разговорном језику, које су систематизоване по принципу +/- релевантности језичких елемената у синтаксичким конструкцијама. Притом се ова проблематика разматра у словенском контексту, што даје могућност да се боље прикаже специфика бугарског језика, а с друге стране – да се издвоје универзалне особине разговорног језика. Посебно поглавље у тој монографији посвећено је језичкој ситуацији у словенским земљама. Та ситуација се разматра са гледишта места различитих језичких врста у различитим језичким формацијама. Касније тај део монографије постаје основ за различите публикације везане за специфичне параметре бугарске језичке ситуације. Ова проблематика се додатно истражује у коауторској (с Ханом Гладковом) монографији *Языковая ситуация: истоки и перспективы (болгарско-чешские параллели)*, Праг, 2002. У том теоретско-примењеном делу се поново анализирају постулати функционалног приступа Прашке лингвистичке школе. Предлаже се да се комплементарност између стандарда и разговорности замени привативношћу између стандарда и колоквијалности. Еластична стабилност стандардног језика Прашке лингвистичке школе се допуњује са стабилном еластичношћу колоквијалног идиома и стабилном еластичношћу дијалекатских идиома. Такође, теоријски се дефинише појам носиоца језика.

У низу чланака Искра Ликоманова приказује своја интердисциплинарна истраживања живе речи. На широј лингвистичкој позадини она анализира аутобиографска казивања појединих носилаца бугарског језика, а касније проширује круг својих испитаника о Бугарима Павлићанима који живе у Војводини. Тај материјал се даље социолингвистички интерпретира као основ за анализу језичке ситуације и језика Павлићана у српском делу Баната.

У својим публикацијама И. Ликоманова се бави и најсавременијим тенденцијама у развоју бугарског језика. Упоређујући сличне појаве у другим словенским језицима, она разматра феномене као што су језичка игра, околионализми, језичка економија. Позајмљенице из енглеског и других европских језика, као и разговорне метафоре представљени су кроз етимологију као идеју о језицима-посредницима приликом позајмљивања у ширем словенском контексту.

Ипак највећу пажњу у својој научној делатности Искра Ликоманова посвећује преводјењу. У првој монографији из ове проблематике *Преводът: между теорията и практиката* (София, УИ, 2002) она разматра савремене проблеме и тенденције развоја савремене

науке о превођењу. Пажња ауторке је усмерена према словенским језицима – пољском, српскохрватском, чешком, руском, бугарском. У раду се даје типологија врста превода и однос између њих. У другом делу тог рада се анализира неколико различитих превода на словенске језике и између словенских језика. Упоредијући старе и нове преводе истог дела на бугарски језик, ауторка формулише закључке везане за представу коју преводилац ствара о читаоцу за време настајања одређеног дела и за време његовог превођења, мотивише могућност да се стари преводи користе као извор података за процесе који се одвијају у бугарском језику.

Искра Ликоманова је течно говорила све словенске језике, као и основне европске, сама је преводила стручну литературу и дела лепе књижевности, укључујући и поезију, тако да се сасвим природно код ње искристалисала идеја посебне анализе превођења између словенских језика. Ова проблематика је врло слабо истражена у транслатологији а генетска блискост словенских језика задаје специфичне проблеме приликом превођења. У свом делу *Славјано-славјанският превод. Лингвистичен подход към художественя текст* (София, УИ, 2006) она анализира превођење једног оригинала (проза и поезија) на више словенских језика. Кроз класификацију синхронизских превода оцртава се типологија вишепреводних словенских текстова, анализира се субјективан избор преводиоца и ресурсна ограничења преводног језика. Анализа преводилачких трансформација се ради у два корака, уводи се и образлаже се појам међупреводног инваријанта. У прозним текстовима посебно се истражује превођење кључних фраза, док је у поезији акценат на специфичности словенске версификације с обзиром на националне традиције. На основи ове вишепреводне и вишејезичке структурно-текстолошке анализе ауторка формулише низ словенских особина превођења као што су лексичке трансформације, стилистичко (не)поклапање, транспозиција као типичан словенски транслатолошки феномен.

Проблеми српског језика били су незаобилазан део њених истраживања. У своју прву монографију из транслатологије Искра Ликоманова укључује детаљну анализу бугарских превода „Горског вијенца“. Битан део грађе њене друге дисертације су српски преводи „Мајстора и Маргарите“ Булгакова и песме Виславе Шимборске. У вишејезичким словенским истраживањима Искре Ликоманове српски језик заузима важно место. Она се бави различитим синтаксичким питањима, као што су експлицитни субјекат и односи субординације у словенској реченици, истражује феномен језичке

економије и статус позајмљеница, разматра okazaционализме и језичку игру у савременој комуникацији, анализира језичку ситуацију на Балкану. Учествовала је на више научних скупова у Србији, њене публикације се могу наћи у угледним српским научним часописима. Последњи њен рад „Језичка ситуација на српском подручју данас (с освртом на релацију стандард – разговорни језик)“ био је и намењен управо *Јужнословенском филологу*.

Напоредо са својим научним истраживањима, с бројним излагањима на међународним научним форумима Искра Ликоманова је радила и као експерт Министарства образовања Бугарске и Фонда за Отворено друштво, неколико година је била продекан Факултета словенских филологија Универзитета у Софији, била је координатор програма СЕЕРУS, сарађивала је у различитим медијима, била је члан уређивачких одбора стручних часописа, укључујући и *Српски језик*.

На универзитетима широм Европе била је својим студентима омиљен професор. Они су је волели истински јер је на својим предавањима отварала пред њима нове видике, умела је да их подстакне да мисле и да маштају.

Колеге су је поштовале и често тражиле њено мишљење јер је увек отворено и мотивисано, али суптилно и добронамерно износила своје ставове. Увек је била спремна да помогне – идејом, саветом, подстицајем, литературом. Око себе је ширила позитивну енергију јер је била личност с харизмом. До свог последњег тренутка, радећи као лектор за бугарски језик на универзитету „La Sapienza“ у Риму, давала је све од себе за популаризацију бугарског, а и других словенских језика.

Много њених идеја остало је нереализовано, много текстова је остало незавршено... Губитак је велики не само за њену породицу и за њене пријатеље, већ за читаву научну славистичку породицу, јер је проф. др Искра Ликоманова заиста била научник с позивом и визијом. Иза ње остају њена дела, њен пример одговорног, вредног и надахнутог рада.

Ничка Бечева
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик

ГРАМАТИКА И ЛЕКSIKA У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА

Нови Сад: Матица српска – Београд: Институт за српски језик
САНУ, 2011, 594 стр.

Институт за српски језик САНУ последњих година, поред да тако кажем својих редовних послова, успијева да у српској науци скрене пажњу на себе и по другим активностима – публикавањем већег броја значајних дјела из лингвистике и организовањем великих научних скупова са учесницима из иностранства. Никако то нису споредни послови – све то се подразумијева у дјелатности научне институције која је међу најодговорнијим кад је у питању српска лингвистика, и посебно наука о српском језику. Зборник *Грамати-ка и лексика у словенским језицима* доноси радове с међународног научног симпозијума који је под тим називом одржан у Новом Саду и Београду од 14. до 16. септембра 2010, у организацији Матице српске и Института за српски језик САНУ, у сарадњи с Комисијом за проучавање граматичке структуре у словенским језицима при Међународном комитету слависта. То је најновији у низу скупова међународног значаја или скупова с међународним учешћем које је Институт последњих година успјешно организовао у сарадњи с не-ком од наших угледних институција, најчешће са Српском акаде-мијом наука и уметности или са Матицом српском. Комисија за про-учавање граматичке структуре словенских језика при МКС дјелује већ педесет година у славистици (основана 1963) с циљем јачања са-радње међу славистима, проучавања појединих заједничких питања граматичке структуре у словенским језицима, покретања заједнич-ких научних пројеката. Она своју дјелатност организује у доброј мјери кроз засједања у појединим славистичким центрима око уна-пријед утврђене теме интересантне за славистику. У тој Комисији радили су и данас раде и неки најзначајнији српски лингвисти. Тако

је у периоду 1964–1984. академик Милка Ивић била врло активан члан Комисије, данас је предсједник ове Комисије проф. Предраг Пипер.

Својим садржајем и структуром овај зборник одражава организацију самог скупа; он је подијељен на два дијела. У првом дијелу зборника су радови који су прочитани у оквиру Комисије за проучавање граматичке структуре словенских језика при Међународном комитету слависта. У другом дијелу су (с једним изузетком) радови које су прочитали сарадници на пројектима Матице српске и Филозофског факултета из Новог Сада и Института за српски језик САНУ.

У првом дијелу објављено је осамнаест радова, док други дио доноси двадесет осам радова. За Институт за српски језик САНУ је и част и велика научна добит што је добио могућност да организује научни скуп заједно с Комисијом за проучавање граматичке структуре у словенским језицима при МКС. Није мала добит за српску лингвистичку средину кад се у Београду појави тако велики број слависта из цијелог свијета славистике, међу њима и нека најзначајнија имена данашњице. Тиме смо у својој средини имали прилику да чујемо неке од најеминентнијих слависта из већег броја славистичких центара у Европи. Зборник готово у цјелини одсликава рад скупа. Кажем: готово у цјелини јер своје радове није доставило неколико учесника симпозијума.

У првом дијелу објављено је осамнаест радова из више земаља. Овдје ће се навести радови како су објављени у зборнику. То су: Юрий Д. Апресян, *Многоактантные предикаты*, Адриан Барентсен, *О сходствах и различиях в употреблении ограничительных временных союзов в современных славянских языках*, Игорь М. Богуславский, Леонид Л. Иомдин, *Актантные свойства автодериватов*, Александар В. Бондарко, *Актуелизационные элементы семантики грамматических категорий*, Maciej Grochowski, *Metaoperatory o postaci komparatywni przysłówka*, Андрея Желе, *Выражение различных степеней агентивности в словенском языке*, Greville G. Corbett, *Split lexemes in Slavonic*, Иван Куцаров, *Еще раз о таксисе*, Руселина Л. Ницолова, *Лексические темпоральные модификаторы и их взаимоотношения с грамматическими значениями вида и времени в простом предложении*, Борис Ю. Норман, *Полнота/неполнота парадигмы как признак слова*, Jarmila Panevová, *O rezultativnosti (především) v češtině*, Предраг Пипер, *О изражавању истог и различитог у српском језику*, Zuzanna Topolińska, *O przeszłości niedokonanej*, Франческа Фичи, *О роли наречия в конструкциях с возвратной*

частуцей, Victor A. Friedman, *Macedonian-Albanian contact-induced language change today*, Виктор С. Храковский, *Иерархия грамматических категорий русского глагола: вид, время, наклонение*, Karolína Skwarska, *Семантические диатезы в чешском языке в сопоставлении с русским и польским языками*, Helmut Wilhelm Schaller, *Die verbalsysteme der südslawischen sprachen aus der sicht der balkanlinguistik*.

Ови радови се баве значајним питањима за све словенске језике и националне славистичке студије. Неки се баве одређеним проблемима у једном словенском језику, међутим, резултати истраживања су корисни и за изучавање других језика. С друге стране има и радова који одређену проблематику прате у два или више словенских језика, један рад се бави македонско-албанским језичким контактима, а један глаголским питањима јужнословенских језика у свјетлу балканистике. Такође, ту су радови који имају и теоријски карактер, па су посебно значајни. Да поменем рад Ј. Д. Апријеса, који се бави проблемом семантичких актаната и њиховог представљања у реченици синтаксичким средствима – тема подједнако значајна за српски колико и за руски и сваки други словенски језик, А. В. Бондарка, толико заслужног у проучавању глаголског вида и времена и у заснивању функционалне граматике, В. С. Храовског, једног од твораца учења о дијатези у познатој руској лењинградској школи из седамдесетих година прошлог вијека, учења које је прихваћено готово широм словенског свијета, те рад З. Тополињске, стално присутне и добро познате у српским лингвистичким круговима. И набрајање би се могло продужити. Пошто су у овом дијелу зборника прилози еминентних стручњака из различитих славистичких центара, сваки рад је драгоцјен између осталог и зато што преко њега можемо стећи и извјестан увид у то шта се и како се ради у одређеном славистичком центру.

У наставку ћу се нешто посебније задржати на другом дијелу овог зборника, гдје су објављени радови сарадника на пројектима, дакле радови наших домаћих професора и научника.

Четрнаест колега из Новог Сада написало је тринаест радова. Ти радови су настали у оквиру два научна пројекта Филозофског факултета у Новом Саду: „Историја српског језика“ и „Стандардни српски језик: синтаксичка, семантичка и прагматичка истраживања“ (2006–2010). У овој прилици није могуће коментарисати те радове, морамо се задовољити помињањем њихових аутора: Миливој Б. Алановић, *Основни принципи синтаксичко-семантичке валентности каузативно-манипулативних глагола*, Ивана Н. Антонић,

Клаузе с нултим везником, Нада Л. Арсенијевић, *О принципју егоцен-
тризма у српском језику*, Вера М. Васић, *Дискурсна и метатексту-
ална кондиционална клауза у српском језику*, Душанка С. Вујовић,
Семантичка и деривациона обележја глагола ошјежаног крейшања,
Јасмина Грковић-Мејдор, *Развој предикативне јосесије у српском
језику*, Јасмина Н. Дражић, *Семантичка и грамаичка обележја ре-
чи у лексичким колокацијама у српском језику*, Душанка Н. Мирић,
Изражавање модалности сумње у српском и руском језику, Слобо-
дан Ј. Павловић, *Иконичност у синтаксичкој структури старосрп-
ских јадежних система*, Милорад Радовановић и Наташа Киш,
Српски језик и фази логика (у неколико примера), Владислава Ру-
жић, *Условљеност грамаичко-семантичких обележја фразема
српског језика*, Гордана Р. Штасни, *Семантичко-деривациони јо-
шеницијал глагола основних физиолошких стања* и Гордана Р. Штр-
бац, *Синтаксичка и лексичко-семантичка јојивост комуникатив-
них глагола*. Ови радови тичу се различитих питања савременог срп-
ског језика, историје српског језика или имају теоријски карактер.
Они на лијеп начин представљају новосадску лингвистичку школу
са ауторима који су данашњи њени носиоци, који, дакле, данас
представљају ову школу у нашој средини, а заједно с неким другим
српским лингвистима репрезентују нашу лингвистику у свијету, и
са оним млађим, а који су се већ афирмисали у нашој научној и кул-
турној средини.

У зборнику се јављају и сарадници са свих пет пројеката који се
реализују у Институту за српски језик САНУ: 1. *Лингвистичка ис-
траживања савременог српског књижевног језика и израда Речни-
ка САНУ*, 2. *Етимолошка истраживања српског језика и израда
Етимолошког речника српског језика*, 3. *Обрада старих српских
јисаних јоменика и израда Речника црквенословенског језика српске
редакције и Српскословенског јеванђељског речника*, 4. *Дијалекто-
лошка истраживања српског језичког јросиора*, 5. *Опис и стан-
дардизација савременог српског језика*. У недостатку простора да
наведемо само ауторе и наслове: Марта Бјелетић, *Резултати и јер-
сјективе српске етимолошке лексикографије*, Жарко С. Бошњако-
вић, *Грамаичке и лексичко-семантичке особине метатекстуалног
коментара у дијалектском тексту*, Јасна Влајић-Поповић, *Српска
етимологија између дијакхроније и дијалектологије*, Дојчил Војво-
дић, *О категоријалној семантици каузално условљених реченичних
структура*, Рајна Драгићевећ, *О начинским јрилозима субјекат-
ске квалификације*, Радмила Жугић, *Лексикографски јосиујци ју-
мачења семантике изведеница на основу односа јворбене основе и*

йворбеног форманѣа, Гордана М. Јовановић, *Још йонешѣо о језику* Хиландарског типика, Ивана В. Лазић-Коњик, *Парамеѣри за семантичкку класификацију глагола са значењем човековог йосѣојања*, Биљана Марић, *Уйоѣреба девербайивних и деадјекѣивних именица као дойуна одређених ѣиѣова йредикаѣа*, Марина М. Николић, *Неѣѣиѣична средсѣва за изражавање кайегорије сѣейена у савременом срѣском језику*, Ђорђе Оташевић, *Аниѣиѣословице и ѣихова лексикографска обрада*, Јованка Ј. Радић, *Наѣриѣ кайегоријално-елеменѣарне организације заменичког сисѣема у срѣском језику (сисѣем кайегорија и елеменаѣа)*, Стана Ристић и Ненад Ивановић, *Предлог за модернизацију рада на речнику САНУ*, Срето Танасић, *Везничка и йрилошка уйоѣреба сйојева ѣек ѣиѣо, само ѣиѣо, ѣамаѣ ѣиѣо и гошѣа из Русије*: Алина Ј. Маслова, *Језичка реализација извиѣења у руском и срѣском језику (у йоређењу)*.

Радови које су поменути аутори објавили у овом зборнику баве се различитим питањима српског језика, на дијахроном и синхронном плану и на извјестан начин одражавају актуелан тренутак научног дјеловања у Институту за српски језик САНУ. Види се да то нису само аутори који су стално запослени у Институту САНУ, него су ту и сарадници са београдског Филолошког факултета, али и два сарадника са новосадског Филозофског факултета. Познато је, наиме, да у реализацији пројеката у Институту за српски језик учествују и наставници са свих државних факултета Републике Србије. Ови радови представљају наша два лингвистичка центра, београдски и новосадски. С друге стране, у зборнику је представљена научна дјелатност Института за српски језик САНУ, представљени су бар у извјесној мјери сви његови научни пројекти, ако не и сви научни потенцијали, што није ни био циљ овако замишљеног скупа. Ипак, и овај зборник свједочи да је Институт данас једна од најзначајнијих адреса кад је посриједи наука о српском језику, било да се ради о научним пројектима, организовању научног рада и сарадње међу научницима или издавачкој дјелатности.

Зборник *Грамаѣика и лексика у словенским језицима* свједочи о доброј сарадњи српских лингвиста с МКС и славистима из других свјетских центара. Поред тога, овим зборником нашој научној јавности представљају се страни и домаћи лингвисти. То је прилика и да видимо шта се данас ради у свијету славистике, али и како наша славистика стоји у поређењу са свијетом. Ако ћемо судити према овоме што се налази у овом зборнику, можемо рећи да и ми имамо с чиме изаћи у свијет славистике.

Послије овог кратког представљања садржаја потребно је рећи и ко су чланови Уређивачког одбора зборника *Грамаџика и лексика у словенским језицима*. Уређивачки одбор сачињавају научници из земље и иностранства: проф. др Александар Лома, дописни члан САНУ, доц. др Алина Маслова (Русија), проф. др Мотоки Номаћи (Јапан), проф. др Борис Норман (Белорусија), проф. др Мато Пижурица, проф. др Предраг Пипер, дописни члан САНУ, др Стана Ристић, научни саветник, проф. др Срето Танасић, академик Зузана Тополињска (Македонија/Пољска) и проф. др Бранко Тошовић (Аустрија).

Зборник *Грамаџика и лексика у словенским језицима* иде у публикације међународног значаја, мислим да с правом можемо рећи да он то није само по испуњеним формалним захтјевима, већ је суштински таква публикација – својим садржајем, списком аутора. С појавом овог зборника замисао о организовању оваквог научног скупа потпуно је постигла циљ – нашој научној јавности постали су доступни резултати с тог скупа. Овај зборник ће се наћи и у многим библиотекама ван наше земље, те ће резултати нашег рада бити на располагању у свјетским славистичким центрима.

Срејџо Танасић*

Институт за српски језик САНУ
Београд

* sreto.tanasic@isj.sanu.ac.rs

ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ И ЈЕЛЕНА КАПУСТИНА:
ИЗ ЛЕКСИКЕ КАЧЕРА

Српски дијалектолошки зборник LVIII, Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2011, стр. 1–336.

Монографски прилог *Из лексике Качера* Драгољуба Петровића и Јелене Капустине (други монографски прилог у истом броју СД36 је *Говор Ужичке Црне горе* Славољуба З. Марковића) заснован је на грађи прикупљаној последњих тридесетак година у горњем Качеру, пре свега, у Белановици и околним селима (Драгољу, Живковцима, Калањевцима, Шуцима, Трудељу, Козељу, Пољаницама), али и са спорадичним допуњавањима из предела високог Качера (Липља, Бранчића, Заграђа, Угриноваца и Рудника). *Речнику* (29–328) претходи релативно обиман *Увод* (5–24), потом *Извори и литература* (26–27) и *Скраћенице* (27–29).

Аутори су у првом делу Увода (с поднасловом *Почеци*) пружили битне информације у вези са настанком збирке речи, која је свој основни облик добила у пролеће 1999. („под крилима *Милосрдног анђела*“), и географским одређењем Качера. Други, обимнији део *Увода* посвећен је белешкама о говору Качера, које су сами аутори скромно квалификовали као „сасвим сумарне и тичу се само оних појава које на појединим нивоима структуре качерског говора имају крупнији значај“ (6–25). У ствари, наведена су сва важнија прозодијска, гласовна, морфолошка и синтаксичка обележја говора организована у четири целине, и насловљена: 1. Гласовни систем (6–18), 2. Облици (18–23), 3. Напомене о синтакси (23–24) и 4. Завршне напомене (24–25).

Најпре је констатовано да прозодијски систем качерског говора садржи сва битна обележја карактеристична за новоштокавски појас

(северо)западне Србије у додиру са косовско-ресавским дијалектом, одн. да је преношење кратког акцента с крајњег слога у речи извршено по косовско-ресавском моделу (стр. 6–7): *ѡѡац-ѡца, ѡѡѡок, вѡда, Качер-Качѡра, Кѡзель-Козѡља, домѡћин*, али – *ѡѡац је, ѡца су, ѡѡѡока, домѡћина, вѡдѡ, ис Качѡра су, ѡѡ Козѡља је* и сл. И одмах након тога следи важна констатација: „Такав модел простира се од Драгачева и преко чачанске околине, таковског краја и Рудника прелази у централну Шумадију (тзв. ерско преношење), при чему о пружању те изофоне од таковске зоне према Руднику засад немамо поузданих података.“ Говор Качера има пет акцентованих прозодема (стр. 8): *â á ã ä å*. Битна новина у односу на раније налазе проф. Петровића (уп. Драгољуб Петровић, *Најомене о говору Качера*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1999, стр. 383–394) јесте акут, уместо којег је раније бележен „необичан“ (и на неочекиваним местима) дугоузлазни акценат (стр. 7–10): у прилошким облицима типа *нѡд, вѡд, ѡвд, гѡр, дѡл* (раније записивано *нѡд, вѡд, ѡвд, гѡр, дѡл*), у Гмн типа *добровѡљѡца* (*ѡрема добровѡљѡца*), у презенту *ѡрнѡ, наслѡдѡ*, у трпном придеву *зѡбѡљен, одѡјѡна* и у примерима *дѡвѡјка, мѡли*. Раније означаваан дугоузлазни акценат у облицима презента и трпног придева (ради се о позицијама у којима је регуларно стајао акут) био је сигнал да се те речи поново подвргну анализи (уп. Драгољуб Петровић – Снежана Гудурић, *Неоакуѡ на северном ѡдножју Рудника*. – Зборник Института за српски језик САНУ, 1: Посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота, Београд, 2008, 419–428). Качерске прилике указују на то да је „акут имао знатно шири размештај од онога који је Ивић назначио“, у широком појасу између Западне Мораве и Качера, одн. да обухвата Гружу, Драгачево и најисточнија насеља Ужичке Црне горе. Ова новина у области прозодије, уз чување фонолошке индивидуалности јата у појединим говорима северозападне Србије, „може бити знак да су развојни процеси на тим просторима ... текли успореније“ (стр. 7–8), да би даље закључили „да се у широком појасу од долине Ибра и преко Драгачева (можда) и до висова Повлена и Маљена и даље према истоку у целини“ налази компактан косовско-ресавски супстрат (стр. 9–10). Као факултативан бележе у качерском говору и кановачки акценат (10–11): *жѡна, вѡда, рѡкли, црвѡна* и сл.

Судбина послеакценатских дужина условљена је квалитетом акцента и њиховим положајем у речи. Доследно се среће иза узлазних акцената у отвореном и затвореном слогу (стр. 11: *ѡрѡвѡ; ѡрѡѡм*),

спорадично иза краткоће (стр. 11–12: *дòйрчї; їрèложїмо*), а иза силазних акцената различито се понаша (уп. пр. на стр. 12: *рāдим; їрèба* и *їрèбā їи* поред *дòнō; вїдим* и *бўдāк; кўїймо/кўїймо*); иза акцента може се јавити само једна дужина (*зāвèжемо*). У Качеру је редовно дужење пред сонантима (стр. 12: *Пèйрōв; комуни́зāм*), а дуг је и вокал на придевским наставцима *-ав* и *-асї* (стр. 12: *ћōрā-во, црвенкāсї*). У великој мери реализују се оба типа преношења акцената на проклитику (стр. 12–13: *ў рўке, òко њē; нї знао, ò сла-ви; двé године* и сл.).

Вокалски систем инвентаром и артикулацијом гласова углавном се не разликује од других сродних говора и од вокализма стандардног језика, уз две занимљиве појединости: у траговима је уочено благо повлачење изговора дугог *а* уназад (стр. 14: *млāд, динāрā*) и, друго, изразити су трагови ијекавског наноса (стр. 12: *вудије, їрїје, нїкуђ, ћever; уп. и сјера*). И у Качеру се јављају сви типични икавизми шумадијско-војвођанског типа (стр. 15: *зрїје, нāсмїјемо, їрежївила, вїдрици*, али само *їреко* и „уравнавањем“ настало *їрèйазим, їремéїшила*), потом фонетски ликови *бїлєга, одбїлєжи* (15). Констатују вокалске елизације (стр. 16: *д-òзїдаш, с-ослòбоди*) и контракције вокала (стр. 16: *дòчеко, вїдо, окрénō*). У важније консонантске одлике спада одсуство фонеме *х* и редукована појава *ф* (стр. 16–17: *Крїсїос, їāзуком, рèкок, òрāја; вèрмā; вāїā, вāла*). Издвојили су чешће промене у сугласничким групама (стр. 17): *мнāда; млòго, гњèздо, їрòжљèбим, їрāци, дāчицу, жглāвак*) и гласовне алтернације (*ћерци, Рāдòјци, ћерчино, Рāдòјчин; извўчу*).

На морфолошком плану (стр. 18–23) издвојене су, такође у напоменама, особине именица, заменица, придева, бројева, глагола и прилога. Као важније особености именица (стр. 18–20) аутори су издвојили: мешање декл. типова *Жїко – Жїка* и *Жїка – Жїкē*, с присв. прид. *Дрāгōв, Бóров*; вок. личних имена на *-ица* увек је *Љўбица, Дрāгица* (уп. вок. *кўкавицо*); Ијд *Дрāгићом, їрўћом; мāшћом, крвљом*; проширење *-ей-* у примеру *врèйēно – врèйēнèїша*; наставак *-ију* у Гмн *кокòишију, нòћију, òчију*; ДИЛмн колективних именица има наставак *-ма* (*јaгњāдма, бурāдма* и сл.). Од заменичких појединости (стр. 20) издваја се наставак *-е* у ДЛјд (*прїча мènē*) и енкл. облик *ви* у Дмн (*дē ви је*). Заменичко-придевску промену одликује *-им* у ДЛјд м. и ср. рода (стр. 20: *мòјїм, нèким, гòрњїм*). Скрећу пажњу (стр. 21) на акц. тип одр. вида *òшїрї, їўїї, љўїїē* и облике компаратива *бèљиш, румèнишији*. У Качеру се деклинирају основни бројеви уз заменице ж. рода *два* и *їри* (стр. 21: *двèма, їрїма*), а

слично се понашају и збирни бројеви (*двојма*, *тјројма*, па и *осмóрма*). Систем глаголских облика (стр. 21–22) не одступа од прилика у сродним суседним говорима: имперфекат се јавља у траговима, а аорист је чест (*бија́ше*; *до́ђоше*, *мо́радо* и сл.). Карактеристични прилози (стр. 23) су *ју́йри*, *вѣчи*, *нѣћи*; *грѣдом*; *ди́љије* (ум. *даље*) и *до́јако* (ум. *досад*).

Издвојени су и поједини синтаксичких детаљи (стр. 23–24): уз лична имена у посесивном значењу облик презимена је у ном. (*Жи́вои́и Ја́нковић*; можда се овде ради или о посесиву на *-јъ или о окамењеном старом ген. мн. ?); уобичајена је временска конструкција *за ладо́вине*; узрочно значење има предлог *врз* с ген. (*Мо́рају се вѣнчати врз де́це*), а сасвим је обичан беспредлошки датив уз глаголе кретања (*и́де и́дошóку*, *си́лази до́л чѣсми*); уз глаголе *сме́шати* и *и́моћи* чест је акузатив уместо датива (*да и́дмогну нѣгá*); сасвим је обично удвајање предлога (*за њ ка́цу*, *до и́дои ку́ћу*) и сл.

У завршним напоменама уводног излагања (стр. 24–24) констатирано је да преглед побројаних особина указује на чињеницу да се оне углавном уклапају у ареал који је за централношумадијски простор одредио С. Реметић.

Централни део књиге је наравно *Речник*. С разлогом аутори упозоравају, што многи пропуштају да истакну, да на њега треба „гледати једино као на прилоге познавању качерске лексике“, свесни чињенице да се ова ограничења једнако тичу и инвентара и презентовање семантике. Речи су дате азбучним редом, акцензоване (неакцензоване су извесно само речи које су преузели из писаних извора, које наводе на стр. 26–27, а нису успели, односно нису стигли да их верификују у живом говору; зато не изненађује да су без акцента све речи на *х* и велики број на *ф*), коректно су лексикографски обрађене, са спретно и економично формулисаном интерпретацијом значења и, по правилу, у изворном и веродостојном контексту. Прави лексиколози и дијалектолози обрадоваће се речнику и у целини и у свим појединостима – од инвентара до семантике и контекста. При томе је наравно најважнији лингвогеографски моменат. Илустрације ради уп. нпр., скоро насумично издвојене речи: *áврѣк* ‘густо непроходно жбуње’, *ар* ‘просторија за смештај стоке’, *вѣгнуи́и* ‘овлаш привезати’, *вѣдло* ‘светло’, *ви́гањ* ‘ковачница’, *ви́глед* ‘бочни поткровни зид на кући, калкан’, *ви́рѣз* ‘кратко дрво којим се игра клис’, *ди́ље* ‘дуго’ (комп. *ди́љије*), *ђа* (прил.) ‘сад; некад’, *жѣни́ѣр* ‘човек који помаже жени у кући’, *ѣсе* ‘део’, *кочањ* ‘кукурузни клип’, *коча́њика/коча́њка* ‘окомак’, *крѣи́и се* ‘бокорити се’, *лѣген* ‘лавор’,

Из угла „традиционалног“ дијалектолога гледано, на основу овако добро приређеног речника не би требало много домишљатости да напомене из увода нарасту до пристojног монографског описа качерског говора (наравно, заједно са већ цитираним двама прилозима проф. Петровића). Али, с обзиром на простор и профил прилога да се ограничим само на понеку илустративну појединост: дужина творбеног суфикса *-ĩh* (*брѣкчĩh*, *нѡжĩh*), нема дужине у ДИЛМн именица *a*-основе (*крѡвама*, *рѡгуљама*), очекивано новоштокавско преношење акцената у споју *једносложни ĳредлог* + „*секундарна*“ *енклиѳика* (*ĩѡ ме*; *зѡ њга*), акценат у презенту *ĩѣрѣш*, акценат на облику *нĩје*, који можемо повезати и са колубарским приликама (уп. примере код Берислава Николића у опису колубарског говора); редовна је употреба *ва<в>* у *Вѡскрс*, рефлекс полугласа *a* (а не *Ø*) у примерима као *изѡĩкаĩи*, *ĩѡдѡсеĩи*, *сасѣлиĩи*, девокализација *p* у *јѣĩрова*, *свѣкрова*, нема потврда за редукције вокала у медијалној позицији, хаплоглошки ликови типа *мѹрузи*, *кѹрузи*, различите вокалске супституције као *ѡѣрѡција*, *ѡѡшер*, *кокѹруз*, *гидѡмѣтар*, *зѡвар*, занимљиво сажимање вокалске секвенце *ao* у примеру *ки дѣте* (тачније, сажет је спој *као и*, слично); има доста грађе за прецизније дефинисање статуса гласа *j* (*кокѡшији*; *кѹĩуем*, *ĩѣѡѡше*; *јеглѣни сѡи*, *јѣверица*) и сугл. *ф* (*вĩрѡнга/фĩранга*, *јѣфĩиѡка*, *јѹфĩи*, узвик *јѹфĩше*, *ѡнĩĩѡзија*, *ѡѡѡа*, *вѹруна/фѹруна*, *ѡнѡдѡмѣнĩ/ѡнѡдѡмѣнĩ*); упрошћавају се иницијалне групе *ĩч-* и *ĩи-* (*чѣле*, *ĩиѡца*), група *иĩ-* остаје неизмењена (*иĩѡрѣиѹ*), судбина група *гнѣ-* (*гнѣздо*, *гнѣздара*, *гнѣздарица* и извесно *реѣје гнѣиздара*), секвенца *-гв-* се не упрошћава у примеру *загѡĩриĩи*, иницијално *згл->жгл-* у *жглаѡак*, група *-мн->-ѡн-* факултативно (*гѹмнѡ*, *гѹѡнѡ*; асим. одн. дисим. промене имамо и у примерима *глѡмнѡа*, *гѹјнѡча/гѹјнѡча*, с тим што се ова друга може третирати и као творбена „модификација“), остаје неиз-

мењена иниц. група *свр-* у *свракѣљица* и медијална група *-ич-* (*бá-ича*, *башчòвāн*), група *-жц-* се двојако понаша (*мирàжцѣија/мирá-иѣнка*), као и *-сц-* (*исцѣдиѣи/ицѣдиѣи*) и *-дн-* (*иāне*, поред *иāднем*), група *-ћн->-ињ-* (*вòињак*, *гáињик*, *свѣињак*), једначење по месту творбе извршено је у споју *и њиме*; не упрошћавају се финалне сугл. групе *-сѣи* и *-иѣи* (*мáсѣи*, *бòлѣсѣи*, *и́рѣиѣи*; за *-зд* нема потврде); не губи се *-з-* у примерима *дабòгме*, *јабòгме* (за разлику од неких других сродних говора), потврђено је паразитско *н* у примерима *кòмѣндија*, *комендијáиш*, *комендијáш* итд.

Речничка грађа и на творбеном и морфолошком плану пружа основу за комплетирање инвентара битнијих особина качерског говора. Уп. нпр.: суфикс *-ин* имају именице *nomina agentis* (*чòбāнин*, *рāдин*), именица *босѣљак* има морфолошке ликове *босѣљак* и *бòси-ок*; именица *pl. tantum* *наћве* гласи *наћиве* и *наћве*, компаратив од *вѣсок* гласи *вѣшѣи* (тако је и на ширем северозападном србијанском тлу), творбени формант *-че* налазимо код именица *бѣнече* ‘размажено младунче’, *жѣнче*, *брáвче*, суфикс *-ије* (као нанос из црквеног језика) у примерима *и́рмежѣденије* ‘дан када је неко избегао сигурну смрт’, *наѣадѣније* ‘змија’, висока фреквенција творбених форманата (турског порекла) *-лук* и *-ија*; енкл. облик зам. трећег лица за м. и ср. род у ак. поред *га* гласи и *њага* (обично у споју *зá њга*), суфиксом *-ина* изводе се од бројева речи за изражавање приближне количине (*и́еиѣнаесѣину*); изостаје алтернација у императиву *осѣци*; поједини прилози се могу појављивати с партикулама (*гòренака*); карактеристичан је и прилог за количину *мѣно/мѣно/мѣнко* ‘мало, малкице’ (у суседној Колубари је *мѣко*) итд.

Уместо закључка, претходним напоменама требало би додати да може да нас радује чињеница да се отклања једна по једна белина на дијалектолошкој карти Србије.

Драгана Радовановић*

Институт за српски језик САНУ
Београд

* saraluka@eunet.rs

СОФИЈА МИЛОРАДОВИЋ, МУЗИЧКИ ЖАРГОН МЛАДИХ
И МОЛОДЕЖНЫЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ СЛЕНГ
(КОМПАРАТИВНИ ПОГЛЕД)

Београд: Етнографски институт САНУ – Институт
за српски језик САНУ, 2012, 308 стр.

Књига Софије Милорадовић *Музички жаргон младих и младежњи музикални сленг (компаративни поглед)* представља једну од малобројних студија о жаргону написаних на српском језику. Једини који је монографски обухватио проблематику жаргона је Ранко Бугарски, бавећи се притом разуђеним жаргонским материјалом, док је Зорица Кнежевић вршила семантичко-деривациону анализу само оних жаргонизама у којима је архисема *човек*. У Србији има и других лингвиста који су се бавили жаргоном (нпр. Марија Магдалена Косановић), али њихов број није велики. Речници жаргона су такође релативно слабије развијени део српске лексикографије.¹ Управо због тога, радује објављивање једне овакве књиге, актуелне садржине и добро теоријско-методолошки утемељене, посебно имајући у виду досадашња интересовања ауторке. Софија Милорадовић је дијалектолог и раније се, како сама истиче, није посебно занимала за жаргон. Подстицај за то нашао се у њеној љубави према музици а књига представља плод научне радозналости која се развијала у контакту са музичким жаргонизмима.

¹ Наводимо најпознатије речнике српског жаргона, који су и сами ушли у изворе за материјал који је обрађен у књизи: Драгослав Андрић, *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*, Београд: БИГЗ, 1976. и 2. допуњено издање Београд: Zepher Book World, 2005; Боровој и Наташа Герзић, *Речник савременог београдског жаргона*, Београд: Истар, 2002; Петрит Имами, *Београдски фрајерски речник*, NNK International, 2003, 2007.

Садржај монографије *Музички жаргон младих и молодежны музыкальнѝй сленг (комѝарайѝвни ѝоглед)* врло је занимљив, књига је писана једноставним и разумљивим језиком, те се њоме може користити широк круг читалаца, и то не само оних који имају неко лингвистичко (пред)знање. Јасност и једноставност, актуелност теме и занимљиви примери ни у ком случају не умањују њену вредност ни значај. Штавише, ова студија представља велики допринос српској лингвистици – у том смислу што задире у тему која је недовољно и несистематично обрађивана у целини, а посебно у деловима, то јест у тематски различитим сегментима, како је то урађено у овој књизи. Несумњиво, ова књига важна је и за друге друштвене дисциплине, као што су музикологија, културологија, етнологија и др. То објашњава зашто је нова књига Софије Милорадовић заједнички издавачки подухват два научна института Српске академије наука и уметности – Енографског института и Института за српски језик.

Књига се састоји од пет поглавља, уводног и завршног дела. Свака целина носи наслов² у који је Милорадовићева вешто уткала неке музичке жаргонизме и термине, показујући како се таква – у начелу специфична лексика – лако и без проблема утапа у фонд опште лексике. То је управо доказ о флукутантним границама жаргона, у односу на друге језичке варијетете, али и унутар њега самог (стр. 23).

Уводно поглавље доноси, пре свега, теоријска одређења жаргона. Жаргон је дефинисан као „социјални дијалекат који настаје као резултат процеса социјалног раслојавања језика“ (стр. 15). То је „ненормиран лексикон групе људи обједињених по узрасту, по врсти делатности којом се баве (тј. по типу социјалног статуса у коме се налазе), или пак обједињених неким заједничким интересовањима“ (стр. 18). Као такав, жаргон поседује неке инхерентне особине које га (мање или више) диференцирају од других идиома: настао је од књижевног језика, у највећој мери садржи његов гласовни и граматички систем, али креира нову лексику, па тако функционише као језик у језику. Даље, као што је речено, не постоје јасне границе. Остварује се кроз језичку креативност, кроз језичку игру. Функције

² Једна напомена која би се тицала самог наслова књиге – мишљења смо да нема разлога да у наслову не буде формулација *омладински жаргон*, као што је то у руском језику. Због две ствари: прво, *омладински жаргон* има (више изграђено) терминолошко значење у односу на *жаргон младих*, а друго, сама ауторка у тексту не користи израз *жаргон младих*, насупротив *омладинском жаргону* који активно употребљава.

жаргона су бројне: комуникативна (основна), интегративно-дезинтегративна, конспиративна, репрезентативна, номинативна, емоционално-експресивна, естетска и функција економије изражајних средстава. Хијерархија је условљена ситуационо, али и у зависности од социјално-културних и језичких промена, па би се тако за омладински жаргон могло рећи да му је доминантна емотивно-експресивна функција.

За истраживање ауторка је користила писану грађу: поменуте српске жаргонске речнике, руски *Толковый словарь молодежного сленга* (Т. Г. Никитина, Москва, 2003), затим резултате добијене анкетирањем петнаестак студената музичке академије и ученика музичке школе који живе у Београду, а нешто мање материјала потиче из тинејџерских часописа на српском језику и музичких емисија са неколико српских телевизија. Тако је прикупљено 260 лексема из српског и преко 300 лексема из руског језика.

Ауторка истиче да у истраживању нема лексике из области турбо фолк музике, а у малој мери су заступљене и речи чија су значења везана за одређене музичке правце и њихове присталице. Сматрамо да би можда било занимљиво укључити и жаргонизме из српске новокомпоноване музике (или турбо фолка), баш због тога што је међу музичким академским круговима та област готово изузета из научноистраживачког рада. Зато би било занимљиво проучити колико је језик, макар и само супстандардни његов слој, прихватио ту музичку појаву која се везује за крај осамдесетих и деведесете, али је врло постојана и данас у српској (суб)култури.

Студија *Музички жаргон младих и молодежны музыкальный сленг (компаративни поглед)* конципирана је тако да се прикаже настанак музичког омладинског жаргона у српском и руском језику, затим изнета су запажања о творбеним моделима и структури жаргонизама. Не мање простора Милорадовићева даје семантичко-мотивационим аспектима ових лексема, а на крају долазимо до упоредне анализе двају мини лексикона.

У првом поглављу „Ледило свирка у Београду“ Софија Милорадовић селектирану српску жаргонску лексику разврстава по врстама речи. Даље, разврставање врши и у односу на типове лексике (термини, позајмљенице, лексика субјективне оцене и сл.). Темељно су проучени морфолошки ликови лексема, метафора и метонимија као процеси семантичких померања у језику приликом формирања жаргонизама, оними у српском музичком жаргону и на крају, установљен је знатан антропоцентризам музичког жаргона. Велики је

број интернационализама у корпусу, а лексика страног порекла већим делом потиче из енглеског језика.

Кратковекост жаргонизама мотивисала је ауторку за настанак другог поглавља „Жаргонско сећање: Све било је музика...“ Из разлога инхерентне променљивости и несталности овог супстандардног регистра, ауторка је одлучила да музичке жаргонизме ипак осмотри и са дијахроног аспекта користећи у ту сврху *Речник жаргона* Д. Андрића (1976. и 2005), затим *Речник савременог београдског жаргона* Боривоја и Наташе Герзић (2002) и примере које је сакупила за потребе овог истраживања. Музички жаргон се временом мењао, на то су претежно утицале социјалне и културне промене (губи се лексика везана за некада популарне игранке, или лексика везана за музичке правце који временом постају мање популарни међу младима, попут блуза), као и технички напредак (губљењем реалија попут касетофона, грамофона, вокмена, нестају и њихове номинације). Осим појаве нестајања жаргонизама, често се дешава да се постојећи жаргонизми временом мењају – на морфофонетском, и још више, на семантичком плану. Софија Милорадовић издваја 10 типова промена које се највише тичу промена у значењу, ширења или смањивања опсега значења, или повећања броја јединица са истим или сличним значењима.

У поглављу „Гнать веселуху у Москви“ ауторка разматра начине настајања музичких жаргонизама ексерпираних из руских речника. Такође, она износи основна запажања у вези са структуром и творбеним моделима издвојених жаргонских лексема, као и семантичко-мотивационим аспектима жаргонизама укључујући фразеологизме и ониме. Осим поменутог речника Никитине, коришћен је и *Речник савременог омладинског жаргона* М. А. Грачова (2006).

Као и у српском језику, и у руском је више од половине лексичког материјала који се у овој књизи разматра пореклом из енглеског језика, тачније, у формирању српских и руских жаргонизама често су преузимане основе из енглеског језика. Међутим, основни начин укључивања стране лексике у језик прималац (па и у жаргон) јесте адаптација на свим нивоима (фонетском, ортографском, граматичком, синтаксичком, семантичком), тј. оспособљавање такве лексике да нормално функционише у језику примаоцу.

И за српски и за руски омладински музички жаргон важи следеће: инвентар творбених форманата веома је разноврстан, велики број жаргонизама носи емотивно-експресивну нијансу (позитивна и негативна експресивност), постоји тежња ка економичности изра-

жавања (средства: универбизација, скраћивање, супстантивизација (конверзија)), антропоцентричност је у музичком жаргону велика, међутим, „судећи према тематској припадности метафоричких јединица, у центру интересовања твораца / корисника музичког жаргона (у руском језику за разлику од ситуације у српском, прим. М. Н.) није човек. Тематске групе ових јединица указују на то да су у центру њиховог интересовања најпре инструменти“ (стр. 172), али и музички уређаји, а потом и врсте музике, музичка догађања, музичке институције и тако даље.

Из обраде српског и руског материјала види се веома добра упућеност Софије Милорадовић у разноврсна питања творбе речи, лексикологије и лексичке семантике, као и методологије етимолошких истраживања. Међутим, слабија заступљеност етимолошке анализе српских примера, може сугерисати закључак да Милорадовићева избегава српске примере због мањка одговарајуће литературе, или да, с друге стране, у српском језичком материјалу не постоје жаргонске лексеме чија је семантика непрозирна, тј. да не постоје оне лексеме чији забележени жаргонски морфофонетски лик не постоји у савременом књижевном или разговорном језику. Милорадовићева, додуше, на једном месту помиње дијалекат као могући извор жаргонизама у српском језику. На основу примера из руског језика Милорадовићева констатује да „ће, вероватно, барем део руске а и српске дијалекатске лексике – у времену у коме народни говори мењају свој некадашњи лик, растачу се и одумиру захваћени ковитлацем савремених цивилизацијских токова – остати сачуван у жаргонским лексиконима“ (стр. 152), в. нпр. прангијање стр. 75, гуслати стр. 195.

„Идеја да се скрене и обратни музички поглед на жаргонизме подразумевала је разматрање употребе музичког називља за жаргонско именовање различитих немудрих реалија и појмова из света који нас окружује.“ За потребе анализе овог типа издвојене су поменуте лексеме из Андрићевог речника (оба издања), као и из *Речника омладинског жаргона*, и неколико примера из *Речника савременог руског жаргона*. Након обратне анализе, жаргонизми се могу јасно поделити на 3 тематске целине: 1) лексеме са еротском и опсценом семантиком (нпр. *удараљка* ‘промискуитетна жена’, *гуслајши се* ‘имати сексуални однос’), 2) лексеме са анатомском семантиком (нпр. *виолина* ‘витка жена’, *клавир* ‘ретки зуби’), 3) лексеме са семантиком везаном за криминалне радње, (нпр. *свирајши клавир* ‘бити у затвору’), мада и код ових примера има укрштања и преклапања значења. Осим разлога које С. Милорадовић наводи (повезивање емотивних узбуђења које изазива музика са сексуалним

узбуђењем, повезивање додира приликом свирања и додира у љубавном чину, као и антропоцентризам у жаргону мотивисан бољим описом или, пак, дискредитацијом, или порекло ових жаргонизама, тј. везе тела и инструмента, из народних обреда и обичаја) сматрамо да постоје још неки разлози за постојање везе између музике и телесног (сексуалног и антропоцентричног), а на крају и музичког и криминалног жаргона. Реч је о томе да се и овде може прочитати ниво језичке културе говорника. Наиме, опсцена лексика сматра се неприхватљивом са становишта језичке културе.³ Исто се може рећи и за лексику којом се исмева нечији физички изглед (*носоња*, *клемџави* и сл.). Међутим, ако би се за некога рекло да је *удараљка* или да је *флауџиста*, уместо да се у ту сврху употребе много ружнији, етички потпуно неприхватљиви изрази, ипак се може рећи да би такво изражавање подразумевало незнатно виши степен језичке културе говорника. Наравно да наш став не негира чињеницу да је сленг појава изван нормираног језичког израза (који је, разуме се, неопходан када је реч о језичкој култури), већ истиче градуелност језичке културе, односно различите степене култивисаности језичког израза и самог говорника (нпр. потпуно неприхватљиво/некултурно изражавање – некултурно изражавање – изражавање са ниским степеном језичке културе – културно изражавање – изражавање које одликује високи степен језичке културе и сл.). Дакле, коришћење ових жаргонских израза подразумевало би, на овако представљеној скали, гледајући од – ка +, други ниво по реду – некултурно изражавање (које не искључује експресивност и језичку креативност читану кроз метафоризацију, метонимизацију и/или језичку игру). Исто би се могло применити на жаргонску лексику са криминогеном семантиком. На пример, ако би се за неког рекло да је *пројевао* или да *свира клавир*, такво изражавање би се сматрало језички некултурним или можда изражавањем које одликује низак степен језичке културе, док би наредни ниво (од – ка +) представљали изрази типа *цинкариџи* и *робијаџи*, који су релативно емоционално обојени а на следећем нивоу би се могле наћи (потпуно) неутралне лексеме попут *пошказиваџи* и *биџи у зајвору*. Овакав наш закључак не искључује, наравно, експресивност, еуфемизацију, табуизацију, однос *своје* : *џуђе*, затвореност која одликује такав тип жаргона, историјске и остале разлоге за повезивање музике и криминалног жаргона а које наводи С. Милорадовић.

³ М. Николић, *Теорија језичке културе*, Институт за српски језик САНУ. Београд, 2010: 17, 36.

На основу упоредног метода примењеног на омладински музички жаргон српског и руског језика, Милорадовићева закључује следеће:

- језичка игра представља један од темелних образаца на којем почива жаргон;

- жаргон настаје најпре из комуникативних потреба, а затим из потребе за самоидентификовањем носилаца тога жаргона и вербалним егзибиционизмом;

- музичким жаргоном служе се млади претежно из градских средина;

- жаргон има флукуантне границе – временом жаргонска лексика улази, па и потпуно прелази у домен неутралне лексике (најпре разговорне), док се с друге стране, жаргон константно допуњује и иновира;

- жаргон се развија на лексичком нивоу (његова дистинктивност налази се у лексичкој а не у граматичкој, или врло ретко), па жаргонизме одликују бројне деривацијске могућности;

- жаргонске лексеме по пореклу су или изворно жаргонске или жаргонска прерада стандардних домаћих лексема или дијалектизама, архаизама и др. или позајмљенице;

- када је реч о односу именица : глагол, у оба језика је ситуација иста, 75% иде у прилог именицама;

- жаргонске лексеме настају творбом, семантичким преобликовањем и позајмљивањем, али се најчешће ради о комбинацији ових начина;

- најразвијеније семантичко поље музичког жаргона је *човек*.

Осим у обиму материјала (в. даље) разлика између српског и руског омладинског музичког жаргона огледа се на неколико нивоа. Прво, разлика постоји код оних. Не само да су у руском језику бројнији и разноврснији у односу на српски (подразумевају не само називе бендова, већ и називе фан клубова), него је и начин њиховог настанка другачији – српски оними настају најчешће творбом, док руски често настају у процесу језичке игре и каламбура.

Друга разлика тиче се корпуса. На самом крају књиге, у последњем поглављу „Завршни тонови“ ауторка објашњава да постоје извесне разлике у обиму, саставу и начину настајања корпуса у српском и руском језику, мотивисане разним екстралингвистичким и социокултурним чиниоцима: величином самих популација (бројност говорника а самим тим и креатора и конзумента жаргона, шароликост и бројност музичких извођача и сл.), величином територије, као и

дужа музичка традиција руске градске популације, пре свега, када је реч о класичној музици, њеном стварању, извођењу и слушању.

Руски жаргон је, као уопште било који језички слој или лингвистичка дисциплина, много више, боље и систематичније обрађен и проучен у односу на српски. Међутим, стиче се утисак да се (бар када је о речницима реч) та грађа најчешће објављује речнички, са претежно скромном лексикографском обрадом, то јест да иако постоји велико интересовање, оно није усмерено ка лингвистичким истраживањима.⁴

У тесној вези са музичким жаргоном је и питање односа између жаргона и језичке културе. Жаргон несумњиво припада слоју супстандардне лексике, мада ту чињеницу не треба апсолутизовати. Градуелност као појава појављује се и када је реч о дихотомији коју Милорадовићева поставља као *језик и култура* наспрам *жаргона и некултуре*. Пресудна је сврсисходна употреба жаргона,⁵ дакле тамо где је његова употреба оправдана (у сагласју са циљем комуникације, говорником, поруком, говорном ситуацијом и адресатом коме говорник упућује дату поруку). На крају, жаргон (па и музички) не треба одбацити као супстандардан слој језика, његово коришћење, иако је обележје ниског степена језичке културе, може бити, у складу с наведеним, итекако оправдано, па чак и пожељно, имајући у виду позитивна комуникативна својства говора као што су сажетост, изражајност и богатство језичког израза.⁶ Или, речено речима Софије Милорадовић: „Употреба жаргона је питање избора једног стилског регистра“ (стр. 19) и „сва је прилика да одговор на постављено питање лежи негде између, обухваћен увек драгоценим (под условом да није труп!) компромисом“ (стр. 234).

Марина М. Николић*

Институт за српски језик САНУ
Београд

⁴ В. Борисенко, „Осврт на књигу В. С. Јелистратова, *Речник московског арга*“, Зборник Матице српске за славистику, 50–51. Нови Сад: 1996. 300–302; П. Пипер, „Речник руског сленга“, Зборник Матице српске за славистику, 52. Нови Сад: 1997. 340–342.

⁵ М. Николић, *Теорија језичке културе*, Институт за српски језик САНУ. Београд, 2010: 33–34.

⁶ Исто: 29–34.

* marina.nikolic@isj.sanu.ac.rs

СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ, *ТУРЦИЗМИ У СРПСКОМ
ПРИЗРЕНСКОМ ГОВОРУ. НА МАТЕРИЈАЛУ ИЗ РУКОПИСНЕ
ЗБИРКЕ РЕЧИ ДИМИТРИЈА ЧЕМЕРИКИЋА*

Београд: Институт за српски језик САНУ, 2012, 1–423
(Монографије, 16)

У едицији Монографије Института за српски језик САНУ објављена је недавно књига Снежане Петровић *Турцизми у српском призренском говору. На материјалу из рукописне збирке речи Димитрија Чемерикића*. Ово је прерађена и допуњена верзија ауторкине докторске дисертације, одбрањене на Филолошком факултету у Београду 2006. године.

Стицај срећних околности изнедрио је ову вредну књигу. На једној страни стајала је драгоцен, садржајна и богата, рукописна збирка речи из Призрена знаменитог Призренца Димитрија Чемерикића, сачувана у Институту за српски језик, а на другој се нашао компетентан аутор, турколог и оријенталиста, с искуством у раду на Етимолошком речнику српског језика и немалим научним резултатима за собом.

Књига садржи следећа поглавља: *Увод* (9–28), у коме се објашњава наслов рада и дефинише термин *турцизам* – под њим се подразумева свака реч која је у српски језик ушла из турског и(ли) посредством турског језика без обзира на њено даље порекло (арапско, персијско, грчко или неко друго); описује се фактографска основа на којој је студија рађена; даје се кратак историјат теме, тј. указује на најзначајније и најрепрезентативније радове који се баве проучавањем турцизама; у кратким цртама се говори о историји Призрена, његовој мултиетничкој, мултикултуралној, мултилингвалној и, уза све то, толерантној структури становништва; износе се

основни подаци о турском и о српском призренском говору; обрађује се методолошки приступ и излажу циљеви рада; *Речник* (29–326), који је централни и најобимнији део студије, са 1677 одредница и преко 2700 лексема, конципиран је као етимолошки речник призренских турцизама, што је подразумевало, пре свега, утврђивање адекватног турског етимона у фонетском и семантичком смислу; *Завршна разматрања* (327–361), у којима су ови турцизми анализирани са фонетског, морфолошког и семантичког становишта; *Закључак* (361–365), у коме ауторка указује на досегнутост постављених циљева и значај остварених резултата; *Литература и извори* (367–378) на свим балканским језицима, као и на енглеском, немачком, турском, италијанском и пољском језику; затим се даје разрешење скраћеница (379–381), резиме на енглеском језику (383–393), регистар свих турских речи које се помињу у књизи, у посведоченим дијалекатским, стандардним, савременим или архаичним облицима (395–418) и, на крају, *Прилог* (419–422), у коме је приказано неколико скенираних листића из Чемерикићеве збирке како би се читаоцима дочарала њихова разноликост – по изгледу, лексикографској обради речи, врсти информација које носе.

У раду на овој студији Снежана Петровић се користила својим већ раније осмишљеним методолошким решењима, свестранијим и продубљенијим од оних која су примењивана у дотадашњим истраживањима турцизама, пре свега у постојећим речницима. При утврђивању турског етимона она не полази од савременог турског књижевног језика, већ од турских дијалеката, тачније, од турског (микро)дијалекта с којим је српски призренски говор вековима био у контакту, а турски језик сагледава у историјској перспективи. Термином турски језик подразумева османски турски из времена његовог непосредног контакта са српским језиком. Подаци из турске историјске дијалектологије несумњиво пружају могућност да се турцизми и у осталим српским дијалектима сагледају из другог угла, а неке појаве у вези са њима добију другачија објашњења од досадашњих. Тако, на пример, Снежана Петровић наводи да прелазак *х* у *к* у речи *бакииш* не треба тумачити као последицу адаптације у српском језику, јер је реч са *к* забележена у старијим изворима и дијалектима. Из истих разлога ни полуглас у речи *зъндан* у Призрену не треба третирати као неетимолошки. На овај начин би се могао посматрати специјални рефлекс полугласа у *вакѣи* у Васојевићима, а лексеме *абер* и *ајаи*, потврђене у истом дијалекту, можда би се могле издвојити из категорија у којима су *аљина* и *љеб*, а у којима је губљење *х*

результат промена у српском језику¹. Податак да се интервокално *в* губи и у турским румелијским дијалектима такође је врло информативан када се посматрају позајмљенице из турског у многим српским дијалектима, у којима се овај сонант због своје нешто пасивније артикулације такође често губи. У вези са реченим Снежана Петровић истиче да „када год постоји разлика између облика турцизма и турске речи из савременог језика, објашњење за то на првом месту треба потражити у турским дијалекатским облицима и особинама, па тек онда разматрати могућност утицаја српског језика у процесу адаптације позајмљеница“ (361–362). Када је о методолошком поступку реч, треба рећи и то да се иновативност огледа и у успостављању ширег балканског контекста позајмљеница путем паралеле са другим балканским језицима.

Постојање Чемерикихеве збирке, монографског описа турског призренског говора (из пера Суреје Јусуфа), као и српског призренског говора (из пера Слободана Реметића), створили су, по речима саме Снежане Петровић, идеалну ситуацију за проучавање позајмљеница и процеса позајмљивања из (микро)дијалеката у контакту (термин који је био резервисан за дијалекте истог језика ауторка уводи да обележи дијалекте различитих језика у међусобном додиру). Позајмљенице из турског посматране су у овој студији, пре свега, са становишта њихове етимологије, па је и Речник конципиран као етимолошки.

Лексичка грађа из Чемерикихеве збирке класификована је у Речнику по флексибилном лексемном, а не гнездовном принципу, што значи да се при успостављању одреднице полазило од турске речи као основне јединице, а не од основе у етимолошком смислу. На тај начин је свака реч добила статус засебне одреднице, изузев изведеница са прозирним турским суфиксима, који су се као творбене морфеме осамосталили и у српском језику. Свака одредица састоји се из пет делова. У првом делу је дата потврда из Чемерикихеве збирке, са граматичком и семантичком дефиницијом и примером, када они постоје у рукопису. Ту се ауторка морала суочити са извесним проблемима и недостацима Чемерикихеве збирке, који проистичу из чињенице да је збирка састављана да буде допуна Речнику САНУ,

¹ Интересантна је претпоставка појединих научника, коју наводи С. Петровић у своме раду, да је овај глас, који је у старотурском и многим источноанадолским говорима изразито веларан, а у румелијским дијалектима, посебно западним, показује особину редуковане палаталне артикулације или се потпуно губи, могао да постане нестабилан под утицајем словенских језика (Петровић, 335).

у коме се дијалекатске речи акценатски, фонетски и морфолошки прилагођавају стандарду.² Снежана Петровић се ограничила само на исправљање акцента и погрешног бележења гласа *й* као *ј*. У другом делу одреднице даје се турски етимон одговарајуће српске позајмљенице у лику који дају стандардни извори, али и у његовој посведоченој или реконструисаној дијалекатској форми. У трећем делу се наводе паралеле из других балканских језика, а у четвртом порекло турске речи на основу релевантних приручника за турску етимологију. У петом делу се налазе коментари различите врсте: фонетски, семантички, морфолошки, подаци о првом забележеном помену турцизма итд.

Богата Чемерићијева грађа не представља исцрпан корпус призренских турцизама,³ али је свакако могла послужити као репрезентативан узорак за поуздане закључке, који ауторка излаже у Завршним разматрањима. У области вокалског система она се задржава на адаптацији оних турских вокала којих нема у стандардном српском језику – *ι*, *й* и *ö* – сматрајући да се на тај начин може указати на специфичности разматраних турцизама, јер су други вокали преузети на начин типичан за остали део српско–хрватског корпуса. Посебну пажњу посвећује турском полугласу *ι*, који је, по мишљењу компетентних српских дијалектолога, подржао чување словенског полугласа у српском призренском говору (*зъндан* „тамница, затвор“ < *зидан*, *изън* „дозвола, допуштење“ < *изин*); вокал *й* из турског призренског говора ушао је и у српски говор Призрена проширивши га на седам вокалских фонема (додуше само у позајмљеницама из турског, као и из албанског, језицима који знају за овај глас); вокал *й* добијен је и од турског вокала *ö*, његовим сужавањем у почетном слогу, а у српском дијалекту се реализује као *й*, *и* и *у* (*ћймір*, *дишема*, *дулум*).

² Према концепцији Речника лексика народних говора треба да послужи само као лексички потенцијал за богаћење књижевног језика. Ово може бити један од разлога што неке речи из збирке нису ушле у Речник – или их обрађивач није одмерио као семантички интересантне, а биле су уз то, рецимо, неуклопљене у граматички систем српског језика (као што су, нпр., индеклинабилни придеви *азр* „готов, спреман, приправан“ и *ајљак* „залудан, беспослен“) или је имао потврду других аутора (као за *абација*, *авлија*, *бакиши*). Колико је при оваквој концепцији могуће наћи идеално решење за уношење дијалекатске лексике, тема је за другу прилику.

³ На ово, по речима ауторке, указује диспропорција грађе – почетна слова имају знатно више лексичког материјала, а што се иде даље ка крају азбучног реда, тај број видљиво опада. С друге стране, нема ни очекиваних турцизама као *алай*, *бедем*, *бекрија*, *баксуз* или има изведених речи (*абација*, *ански*, *беглери*, *беглерски*), а нема основних (*аба*, *ан*, *бег*) (Петровић, 21–22).

У области консонантизма разматра се прво статус фонеме *x*, која је из српског призренског говора, као и већине српских говора уопште, готово у потпуности ишчезла, и то најчешће без икакве замене. Како је овај глас нестабилан и у турском призренском говору, ауторка истиче да није увек могуће одредити да ли је турцизам преузет без *x* или је *x* изгубљено накнадно у српском говору. У призренским турцизмима он се у медијалној и финалној позицији углавном губи (*баџи*, *дуан*, *марама*, *сааџи*; *саба*, *сиља*, *ше*) или супституише другим гласовима (*арзовал*, *мифџар*; *џердаш*); спорадично се среће само у речима арапског порекла из области верске терминологије; у иницијалној позицији показује извесну стабилност, али су чешћи случајеви у којима је и овде ишчезао (*аре*, *алал*, *арамија*, *исе*). Староосмански велар *g* очуван је у турском призренском говору у медијалној позицији испред консонанта (*агда*, *беглери*, *ограмак*) и између вокала, чешће оних задњег реда (*ага*, *дегенек*, *јорган*), што је у складу са главним особинама западнорумелијских дијалеката. Фрикатив *ğ* је ишчезао (*џура* < *џугра*). У оквиру консонантског система разматра се и појава палатализације: велара *g* (*ђерђеф*, *ђердан*; *јенђа*, *менђуша*) и турског *k* (*ђебаџи*, *ђерамида*; *ашиђер*, *беђар*, *шеђер*; *ељађ*, *емљађ*), затим прелаз *k*– у *ç*– (*гаваз*), *kб*– у *çб*– (*игбал*), обезвучавање *đ* (*џефџер*), очување гутуралног назала *ŋ* (*бенг*), губљење интервокалног *v* (*чауш*). Среће се и очекивано умекшавање турског *l* пред вокалима предњег реда. То је појава карактеристична и за остале српске дијалекте у контакту с албанским језиком. Палатализација сонанта *l* пред вокалима предњег реда карактеристика је и турског призренског говора, с тим што се ова појава, наводи ауторка, среће и пред вокалима задњег реда, а у финалној позицији палатализује се иза вокала предњег реда (*љаџиџ*; *ајљак*; *зембиљ*)⁴.

Одступања од правила вокалске хармоније карактеристика је западнорумелијских говора уопште, а у призренском турском је та тенденција, према наведеној литератури у студији, још изразитија него у сродним и ареално блиским говорима. Турцизми у српском призренском говору, уз нешто изузетака, доследно одражавају ову особину турског дијалекта из кога су преузети, особину важну и за фонетски и за морфолошки аспект призренских турцизама, јер се

⁴ Ауторка није улазила у исправљање Чемериџијевог неадекватног записивања овог латерала. Он је, наиме, бележен графемом *љ*, ознаком за глас кога нема у српском призренском говору. Овај говор, према поузданим подацима С. Реметића, одликује двочлани систем латерала – умекшано и веларно *л* (С. Реметић, Српски призренски говор I (гласови и облици), *СДЗб* 42, 412).

одражавају на лик најчешћих суфикса у њима. Ти суфикси су се делимично и осамосталили у српском призренском говору као творбене морфеме, којима се образују и нове речи чија основа није турска. У посебном поглављу Снежана Петровић наводи све турцизме са суфиксима турског порекла, јер су они у речнику „сакривени“, тј. не налазе се у наслову леме већ у оквиру одреднице чији је носилац основна реч.

О адаптацији турских речи и о творбеним морфемама преузетим из турског језика није било посебно речи, јер о томе постоји релевантна литература, а и Чемериџићев материјал, како се истиче у студији, показује стандардне особине карактеристичне за корпус српско-хрватских турцизама. Издвојене су само, као карактеристика призренских турцизама (уз напомену да је то одлика и других балканских језика), речи преузете у облику турског плурала (*агалари*, *бабалари*, *џашалари*). Уз то је и скренута и пажња на турцизме који су у Чемериџевој збирци окарактерисани и као именице и као непроменљиви придеви, а чији су етимони заправо именице (*абдал*, *диљбер*, *каџиљ*, *кокоз*, *џоџал*, *шер*).

У поглављу о семантици лексички материјал је тематски разврстан у двадесет и две групе, без подробније анализе, која би, свакако, захтевала посебну студију. Из материјала се ипак јасно може видети да су турцизми ушли у све слојеве речничког фонда, али и да провлађују културно-историјске позајмљенице, које означавају нове појмове и тековине османске цивилизације (*ага*, *кадија*, *ајвар*, *баклава*, *ћебај*, *дауре*, *амам*, *акча*, *кана*). Постоји и изванредан број етно-историјских позајмљеница, које не означавају нове појмове и припадају различитим семантичким категоријама. Њихов прелазак из једног језика у други претпоставља постојање значајног билингвизма или дуготрајног контакта два језика, што је, обоје, овде случај. Позајмљивање ових речи доводи до појаве синонимије или до проширења лексичког фонда лексемом која има свој пандан у српском говору, при чему се једној од њих значење обично специјализује, сужава или добија другу нијансу (*инај*, „пркос“, *џеза* „мајчина сестра; старија непозната жена“, *ћор лелек* „слепи миш“, *баџак* „нога“, *вакај* „време, доба“, *сабајле* „рано ујутру, зором“, *ћелав*). Већ на први поглед видљиво је да је већина ових речи ишчезла, бар из шире употребе.

Висок степен активног билингвизма потребан је и за стварање калкова и полукалкова у једном језику. Ауторка у посебном поглављу говори и о примерима калкирања у призренском говору на

основу Чемерикићеве збирке, издвајајући, без претензија на исцрпност, калкове *немаџи време* „немати материјалних средстава“; *дим биднаџи* / *учиниџи* „разљутити се, побеснети“ и *џиџи (дуан)* „пушити“. Број полукалкова је већи, нарочито глаголских (*абер немаџи, рези.љ учиниџи; чайма веђе*).

У Закључку студије Снежана Петровић истиче да је њен основни задатак био „што прецизнија и што свеобухватнија етимолошка обрада турцизама из српског призренског говора“ и стварање модела етимолошког речника турцизама који би био у складу са расположивим сазнањима из области турске дијалектологије и историје турског језика. По мишљењу компетентних она је свој задатак испунила.

Ова књига пружа и сазнања која ће омогућити другачије сагледавање неких појава у српским дијалектима, па се у том светлу може сагледати и њен допринос српској дијалектологији, па и историји језика. Немали је и њен допринос српској лексикографији, пре свега Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ, који ће у даљем раду моћи преузети већ утврђене етимологије више стотина речи. И, најзад, ништа мањи допринос науци неће бити ни ако ово буде основа за израду „једног новог Шкалаића“, за којим постоји потреба, а о чему Снежана Петровић говори у завршном делу своје студије.

*Рада Р. Сџијовић**

Институт за српски језик САНУ
Београд

* stijovicr@yahoo.com

В.А. ПЛУНГЯН. *ВВЕДЕНИЕ В ГРАММАТИЧЕСКУЮ
СЕМАНТИКУ: ГРАММАТИЧЕСКИЕ ЗНАЧЕНИЯ И
ГРАММАТИЧЕСКИЕ СИСТЕМЫ ЯЗЫКОВ МИРА*

Москва, 2011, 670 стр.

Најновија књига професора московског Института за лингвистику Руског државног универзитета за хуманистичке науке и Катедре за типолошку лингвистику Московског државног универзитета „Ломоносов“, дописног члана Руске академије наука и уметности Владимира Александровича Плунгјана израсла је из претходне – *Ойшїа морфологија. Увод у ѝроблематїику* из 2000. године. Обе књиге настале су као плод ауторових предавања из основа лингвистичке морфологије и граматичке семантике студентима наведених високих школа.

Иако замишљена као универзитетски уџбеник, ова књига, као и претходна, има карактеристике и научне монографије (аутор на многим местима износи не само своје коментаре туђих тумачења и приступа, већ даје и сопствене погледе на одређене појаве, рецимо на тзв. просторни деиксис), и библиографског приручника. Изузетну вредност књиге представљају библиографски коментари: аутор после сваког поглавља даје списак релевантне литературе на руском и другим основним европским језицима с историјским прегледом обраде дате теме и потребним напоменама.

Књигу чине два дела: *Терминологија и ѝеорија* и *Грамаїичка значења у језицима свейа*. У првом поглављу првог дела (*Појам грамаїичког значења*) дефинишу се и објашњавају на бројним сликовитим примерима из најразличитијих језика света основни појмови граматичке семантике (граматичко значење, појам обавезности, граматичка категорија, грамема, лексема, парадигма, неграматичка значења, тј. творбена и лексичка значења речи, класификационе и

синтаксичке категорије и сл.). У другом поглављу под називом *Проблеми описа семантике граматичких показатеља* Плунгјан постепено с теоријског поља терминологије граматичке семантике прелази на поље поређења граматичких значења у језицима света. Овде аутор поставља и захтев типолошком опису грамема: састављање Универзалног граматичког комплета грамема и опис комбинација семантичких елемената у језицима света. Главни део поглавља посвећен је односу између граматичких категорија и врста речи (пошто су одређене граматичке категорије обавезне за одређену ограничену групу речи). Аутор се највише бави граматичким, семантичким и типолошким основама за издвајање именица и глагола у посебну врсту речи. Поводом придева наводи чињенице о постојању три основна типа језика: адјективном (са самосталном класом придева), глаголском (у којима су придеви поткласа глагола) и именичком (придеви су поткласа именица). И последњи део поглавља бави се акционалном тј. семантичком класификацијом предиката полазећи од чланака Маслова и Вендлера и узимајући у обзир и радове других аутора (од руских – радове Булигине и Падучева).

Други део књиге представља преглед основних група значења која улазе у тзв. Универзални граматички комплет, тј. појављују се доста често међу граматичким категоријама језика света. Она су подељена према два принципа: на превасходно синтаксичка (релациона) и на превасходно семантичка (инхерентна), с једне стране, и на тзв. номинанте (елементе именске сфере) и вербанте (елементе глаголске сфере), с друге стране.

Међу основним синтаксичким грамемама именских речи Плунгјан заступа *конгруендне класе* и *падеж* (треће поглавље). Прва категорија је непосредно везана за синтаксички појам конгруенције (слагања), а друга за рекцију. Плунгјан подвлачи и семантичку утемељеност обеју синтаксичких категорија, тј. њихову улогу у концептуализацији света (прва је у спрези са родом и ин/аниматношћу, а друга са семантичким улогама именице у односу на предикат). Поред навођења семантичких улога падежа (агенс, пацијенс, експериенцер, стимул, адресат, реципијент...), у поглављу се даје и инвентар падежа у језицима света (објашњава се и разлика између номинативних и ергативних језика и разматра хипотеза неакузативности¹).

¹ Дата хипотеза говори о подели једновалентних глагола (тј. непрелазних) на две групе: на оне чији је једини аргумент сличан субјекту прелазног глагола и на оне чији је једини аргумент налик објекту прелазног глагола (у руском примери: *пeть* и *бeгaть* према *пaдaть* и *oстaвaтьcя*).

Даље се испитују узајамни односи између падежних грамема и грамема других категорија, нарочито локализације и броја, као и појам изафета (у иранским, туранским, финско-угарским и семитским језицима).

Основне семантичке грамеме именских речи (четврто поглавље) изражавају количинске, референцијалне и посесивне карактеристике објекта (категорија броја, детерминације и посесивности). Да је категорији броја место међу семантичким грамемама именских речи аутор показује њеном повезаношћу с творбеним значењима (нпр. показатељи сингулативности или збирности). Поводом категорије детерминације уводе се појмови референтности (указивања на носиоца одређеног својства) и нереферентности. Унутар референтности може се говорити о одређености/неодређености објекта. Посесивност се разматра као однос припадања у широком смислу, те укључује поседовање, крвне, родбинске и социјалне везе, меролошке јединице и предикатско-аргументске односе. У разним језицима света може се говорити и о отуђивој/неотуђивој припадности (*дом вождя: брат вождя*), као и о актуелној или потенцијалној припадности.

Следећа, пета глава (*Стање и актантна деривација*) бави се двама типовима граматичких показатеља глагола. Први – стање, глаголски род (руски термин *залог*, енглески *voice*), веома сложена и веома обрађивана глаголска категорија, третира се као промена полазишне комуникативне структуре реченице (прерасподела комуникативних рангова учесника ситуације). Пасивно стање значи да субјект предаје статус учесника с највишим рангом неком другом учеснику ситуације, тј. лишава се привилегованог статуса. Помињу се и анализирају пасивне конструкције с неизраженим агенсом (*Разговор прерван*), пасивне конструкције без подизања статуса пацијенса (сличне руској *В инструкции сообщалось о правилах обращения с пейджерами*) и други типови синтаксичких стања (пермутатив, антипасив, потпуни пасив, лењи пасив, модални пасив и др.).

Под актантном деривацијом се подразумева промена састава или референцијалних карактеристика учесника ситуације (о овом не толико познатом појму у науци писали су, рецимо, Чејф и Комри). За разлику од стања, актантна деривација задире и у семантичку интерпретацију ситуације. Аутор издваја три типа актантне деривације: деривација која повећава број обавезних актаната полазишне ситуације, деривација која смањује број обавезних актаната и тзв. интерпретативна деривација, код које долази до промене рефе-

ренцијалних карактеристика или типа актанта. Актант којим се повећава број обавезних актаната најчешће је каузатив – компонента којом се указује на агенс или узрок ситуације, мада се срећу и други типови: аргумент с улогом бенефактива, инструмента, комитатива, места, основе поређења. Најраспрострањенији тип смањивања броја учесника јесте декаузација (*Ветер растрепал волосы – Волосы растрепались*).

У случајеве интерпретативне актантне деривације Плунгјан убраја узајамну кореферентност учесника изражену уз помоћ рефлексивних глагола (*Иван посмотрелся в зеркало*), као и реципрочност, која се у индоевропским језицима изражава исто као и рефлексивност (*Они целуются*). Неодређеност актанта (субјекта или објекта) Плунгјан такође сврстава у актантну деривацију (*Он много читает; Ваши роман прочитали*), наравно, онде где глагол обично претпоставља присуство актанта.

Шеста глава посвећена је деиктичким и „шифтерним“ категоријама, тј. категоријама које на овај или онај начин упућују на ситуацију настанка текста („говорни чин“) и на учеснике у тој ситуацији.

Говорећи о категорији лица и заменицама, Плунгјан указује на чињеницу да заменице, напореда са грамемама лица, изражавају и друга значења као што су значења броја, „клузивности“ (помоћу категорије клузивности додатно саопштава да ли прво лице укључује и друго), *конгруентне класе* (грамеме конгруентне класе можемо издвојити пре свега код заменица за 3. лице; ипак, да није увек тако показује и пример из шпанског, где имамо *nostros* 1 мн.м.р, *vostros* 2 мн.м.р, *nostras* 1мн. ж.р, *vostras* 1 мн. ж.р), *логофоричности* (логофоричке заменице се употребљавају када онај који саопштава Р јесте исто лице о ком се говори у Р) и *учиљивости* (грамемама учтиљивости одређује се степен социјалне дистанце између говорног лица и адресата).

Везано са језичку појаву слагања глагола у лицу са својим аргументима Плунгјан издваја као посебно занимљиве *йопийерсоналне глаголе* (глаголским обликом истовремено се изражавају и субјекат и објекат).

Везано за просторну деиксу посебна пажња се обраћа на граматичке особености устројства система заменица, али и на особености граматичких показатеља глагола који имају деиктична и оријентациона значења.

Минимални деиктички систем најчешће садржи две грамеме: 1) „у близини говорног лица“ и 2) „није у близини говорног лица“,

премда постоје језици у којима имамо деиктичке системе са редукованим компонентама (нпр. у разговорном немачком имамо само једну показну заменицу *dieser*), као и језици са проширеним деиктичким системима (трочлани системи, ретко четворочлани, какав налазимо у дравидским језицима).

Врло слаба проученост категорије глаголске оријентације може се, свакако, објаснити њеном граматичком нестандартношћу. Дата категорија повезана је првенствено са глаголима премештања (који представљају ужи и омеђенији појам у односу на глаголе кретања). Показатељи глаголске оријентације описују просторне карактеристике ситуације у целини, модификујући како именска, тако и глаголска значења. У различитим језицима показатељи локализације могу се разликовати по броју параметара, али најважније је разликовање двеју могућности које Плунгјан именује као *релативну* (оријентир је дат непосредно у контексту) и *ајсолућну оријентацију* (оријентир је фиксиран, тј. лексикографски детерминисан семантички показатељ). Постоје четири класе апсолутних оријентира: *йпредметни*, *гравитациони*, *антиројоценћирички* и *деикћички* оријентир.

Говорећи о временској деикси и грамемама презента и претерита скреће се пажња на ситуације када се одређена семантичка разликовања изражавају не грамемама времена, већ грамемама аспекта. Овде Плунгјан уводи појам *йрозор йосмайрача* (рус.: *окно наблюдателя*), под којим се подразумева момент или период времена који се налази у фокусу говорног лица. Функција грамема времена јесте да доведу у корелацију момент говора са прозором посматрача.

Посебну пажњу аутор поклања „*најйпрошлом времену*“ (рус.: *сверхпрошрое*), којим се изражава да је ситуација у потпуности била актуелна до тренутка говора те да је њена актуелност пре тренутка говора анулирана. У руском језику то значење се може вербализовати облицима општефактичког несвршеног вида прошлог времена али у одређеним контекстима: *Кто открывал окно?* (Има се у виду следећа ситуација у соби је хладно: прозор је у тренутку говора затворен). Други глаголски облик којим се може изразити „натпрошло време“ јесте плусквамперфекат. Плунгјан истиче да је за граматичку типологију важна чињеница да за изражавање значења „натпрошло“ у језицима света постоје специјализовани глаголски показатељи и на тај начин „натпрошло“ није само споредан семантички ефекат употребе других глаголских облика, него пуноправни елемент *cros-linguistic gram tipe*.

Према Плунгјану футур се одликује посебношћу, те се може тумачити као грамема посебне граматичке категорије. Овакав свој став аутор утемељује на чињеници да у свету постоји велики број језика у којима су показатељи будућег времена компатибилни с показатељима прошлог времена, као и велики број језика у којима категорија времена садржи само две грамеме: прошло и непрошло.

Као и код просторне, и показатељи временске деиксе могу додатно да разликују степен удаљености од тренутка говора. Плунгјан наводи пет грамема временске дистанце: *имедијатну*, *данашњу*, *умерено блиску*, *удаљену*, *веома удаљену*. Поред контекста прошлог и будућег времена, о временској дистанци се може говорити и везано за императив.

Следећа тема којом се Плунгјан бави јесте таксис. Аутор наводи да у језицима света постоје два модела изражавања таксиса: „нефинитни“ и „комбиновани“, те потом даје краће, али врло садржајне коментаре комбинованих таксисно-временских облика, а то су плусквамперфекат, имперфекат, предбудуће и будуће у прошлом.

Следећа глава (*Глаголске семантичке зоне*) посвећена је основним морфолошки израженим семантичким глаголским грамемама, тачније аспектима и модалности, али и њима блиским дериватима.

Аспектуална семантичка зона посматра се као скуп начина описа динамике ситуације („унутрашње време“ глагола). Посебно се апострофира питање класификације аспектуалних грамема, које се деле на *примарне* (оне које указују на фрагмент ситуације) и *секундарне* (оне које указују на прелаз у другу акционалну класу). Уводи се и термин *аспектуални кластери* који представљају типичне комбинације универзалних аспектуалних значења.

Показатељи примарне (или линеарне) аспектуалности деле се на: *проспектив*, *резултатив* (унутрашњи фрагменти), те *прогресив*, *инквизитив* (спољашњи фрагменти).

Најраспрострањенији показатељи секундарног аспекта јесу: *хабитуалис* (процес или догађај се посматрају као (стална) особина која се приписује субјекту или објекту ситуације), *мултипликатив* (процесуализација догађаја), *семелфактив* („скраћивање“ процеса), те тзв. *ограничавајући* (који првобитно неограниченој ситуацији придају ограниченост).

Аспектуални кластери представљају најраспрострањеније моделе комбинација аспектуалних значења који припадају универзалном инвентару. Плунгјан даје коментаре следећих кластера: *имперфективног* (комбинација дуратива и хабитуалиса), *имперфективног*

Међу најважније типове оцене убрајају се интензивност, етичка оцена, те епистемичка оцена.

Два основна значења иреалне модалности – *неоїхдносїї* и *могућносїї* не треба посматрати као сасвим симетричне појмове. Потребно је пре свега разликовати унутрашњу (*Тебе срочно **нужно** принять лекарство*) и спољашњу (*Чтобы успеть на поезд, я **должен** выйти в восемь часов*) неопходност, као и унутрашњу (*Эдуард **высок, красив, умеет** играть на гитаре и одной рукой может поднять двадцать килограммов*) и спољашњу могућност (*Вы **можете** сесть*), премда је могућа и детаљнија класификација. Као посебан тип иреалне модалности издваја се и *имїликаїивна* модалност.

Жеља пак, каже Плунгјан, представља семантичку зону пресецања значења оцене и иреалности. Значењу жеље (*Х жели Р*) веома је блиско значење намере или „активне“ жеље, тзв. *инїенционално* значење (*Х жели Р и чини найоре да учини Р*).

Иако показатељи „нелокутивне“ иреалне модалности у језицима света могу имати морфолошки показатељ (постоје морфолошки показатељи жеље (дезидеративи), могућности (просибилативи) и неопходности (дебитиви)), они никада не формирају граматичку категорију, будући да опозиција „Р – желети Р“ јесте привативна и припада сфери (продуктивних) творбених модела.

Даља граматикализација показатеља модалности могућа је преласком у сферу „локутивне“ модалности. У том случају може се говорити о показатељима читавог низа индиректних начина који су супротстављени индикативу: *еїисїемички начини* (дубитатив, пробабилитив, асертив), *дезидераїивни начини* (оптатив, императив (јусив, горататив, „одрични императив“ или прохибитив, адмонитив)).

Да иреалис није модална категорија, види се већ на основу тога што је семантика иреалности далеко шира од семантике модалности, али се може сматрати, како каже Плунгјан, да модалност заузима у односу на иреалну семантику привилеговани положај.

Даље реч иде о категорији којој се у савременој лингвистичкој науци са оправдањем поклања све више пажње, а то је категорија евиденцијалности. Како категорија евиденцијалности припада оном типу језичких појава које носе јасно изражен ареални карактер, Плунгјан даје преглед језичких ареала који су богати језицима са граматикализованом евиденцијалношћу и/или у којима је евиденцијалност јасно граматикализована (нпр. евроазијски ареал, северни Сибир, прибалтички ареал, језици северне, централне и јужне Америке, Аустралија и Нова Гвинеја).

Потом следи релативно кратак али веома садржајан преглед историје проучавања категорије евиденцијалности у „западној“ лингвистичкој мисли, почевши од рада М. Кашагарског, па све до радова током последњег десетлећа прошлог века.

Основна опозиција унутар различитих евиденцијалних значења базирана је на типовима доступности информације. С једне стране, могу се издвојити *директна* и *индиректна* доступност, а с друге, *лична* и *нелична* доступност. Премда су у већини случајева појмови директне/индиректне доступности и личне/неличне доступности синонимични, они то нису и нужно. Могућа је нпр. комбинација индиректне и личне доступности информације: говорно лице сам добија податке, не прибегавајући помоћи других лица, али ти подаци не носе директан карактер, будући да говорно лице није директан посматрач ситуације, тј. реч је о инференцијалности. Други распрострањени тип значења личне индиректне доступности јесу презумптивна значења.

Разликовање директне и индиректне доступности хијерархијски је примарније. Индиректна доступност описује веома широк круг начина доступности информације, и у већини језика она се изражава једним показатељем који има дифузно значење. Показатељи индиректне доступности широке семантике најчешће изражавају не само евиденцијалност, већ и модалност. Другим речима, евиденцијална семантика у њима, по правилу, није одвојена од модалне, тачније, од семантике епистемичке оцене. Ипак, између индиректне евиденцијалности и епистемичке дистанце не постоји чврста повезаност.

Говорећи о семантичкој зони евиденцијалности која је повезана са директним доступом информације, показатељи се деле на показатеље *визуелне* и *невизуелне* евиденцијалности. Невизуелни показатељи могу бити *аудијивни* и *тактилни*. Плунгјан издваја *ендофорицке* показатеље који се употребљавају када говорно лице описује своје властито ментално, емотивно или физиолошко стање, као и *ипартиципацијне* показатеље који се употребљавају када говорно лице лично учествује у ситуацији о којој саопштава.

У постојећој литератури може се наћи не мали број класификација евиденцијалности, али сигурно је да су најпознатије класификације Т. Willett и А. Aikhenvald. Давши кратак коментар за ове класификације, Плунгјан предлаже своју, која се заснива на подели евиденцијалних значења на три класе добијене пресецањем двају делимично независних бинарних карактеристика – директне/индиректне и личне/неличне доступности информације.

Говорећи о типовима евиденцијалних система у језицима света, тј. одговарајући на питање на који начин различити граматички показатељи евиденцијалности у језицима света могу бити организовани у оквиру глаголског система, Плунгјан издваја два битна момента: 1) да је потребно указати на који начин могу бити устројени системи специјализованих евиденцијалних граматичких показатеља глагола (типологија евиденцијалних система), и 2) неопходност да се укаже на који се начин глаголски граматички показатељи евиденцијалности могу инкорпорирати у граматички систем глаголских показатеља у целини (место евиденцијалних показатеља у глаголском систему).

Када је реч о типологији евиденцијалних система Плунгјан наводи класификацију коју даје Ајхенвалд, а у основи које је број грамема категорије евиденцијалности које се формално разликују у одређеном језику.

Указавши на недостатност овакве класификације, Плунгјан даје своју, која, поред броја евиденцијалних грамема, узима у обзир и семантичке супротности које се њима изражавају, те тако он разликује следеће типове евиденцијалних система: трипартитни системи („базни“), бинарни системи („генерализовани“), и сложени системи („проширени“).

Проблем места евиденцијалних показатеља у глаголским системима јесте засада мање проучен, али се на основу досадашњих истраживања може јасно видети да показатељи евиденцијалности у различитим језицима заузимају различита места у односу на центар глаголског система. Тако у неким језицима евиденцијалност заузима место централне глаголске категорије (нпр. у низу језика Северне и Централне Америке), док у другим она представља једну од равноправних глаголских категорија, напоредно са аспектом, модалношћу и сл. Такође постоје и глаголски системи у којима се евиденцијалност налази на периферији неке друге категорије те се може анализирати као посебно значење или тип употребе ове категорије. Овакве случајеве, како каже Плунгјан, А. Aikhenvald веома је успешно назвала „евиденцијалним стратегијама“. Једна од најпознатијих евиденцијалних стратегија јесте употреба евиденцијалних функција форми перфекта. Употреба таквих „перфектоидних“ форми најтипичнија је за бинарне системе „балканског типа“ са широким медиативним показатељем.

На питање о односу евиденцијалности и модалности Плунгјан одговара на следећи начин и каже: евиденцијалност по својој при-

роди не само да нема модално значење у прототипичном смислу него нема модално значење уопште, ма како широко поимали модалност.

Ипак, иако су евиденцијалност и модалност различите категорије, међу њима постоје бројне и веома сложене везе. То потврђује и чињеница да одређена значења унутар семантичке зоне евиденцијалности показују модалну природу, таква су нпр. презумптивна значења. Разлика између презумптивне евиденцијалности и епистемичке неопходности јесте у незнатном померању акцента с једне компоненте овог значења на другу: када дата значења посматрамо као модална, обраћамо пажњу на њима својствену компоненту оцене ситуације, док када их посматрамо као евиденцијална, акценат стављамо на иманентну им компоненту упућивања на логички закључак као извор информације о ситуацији.

Као још интересантнија за граматичку типологију издвајају се секундарна модална значења евиденцијалних показатеља. Једна од таквих модалних стратегија јесте појава код евиденцијалних показатеља тзв. *адмиративног* (или миративног) значења. Ово значење је, сматра Плунгјан, неоспорно модално, будући да изражава једну од типова епистемичке оцене: изневеравање очекивања говорног лица. Веза између миративности и евиденцијалности није директна, већ посредна: значење неочекиваности се појављује, највероватније, као даљи развој значења епистемичке неистинитости, а не директно из евиденцијалних значења.

С друге стране, може се говорити о употреби модалних показатеља за изражавање секундарних евиденцијалних значења, што се често среће у романским и германским језицима (нпр. употреба модалног глагола неопходности у инферентном контексту, карактеристична за енглески језик).

Евиденцијалност и модалност две су различите, али тесно повезане семантичке зоне како синхроно, тако и дијахроно, уз постојање простора међусобног пресецања. Плунгјан сматра да се не може дати једнозначан и општи одговор на питање о вези евиденцијалности и модалности, већ да се прецизнији одговор може дати само у односу на конкретни евиденцијални систем. У том смислу, каже он, било би корисно разликовање „*модализованих*“ и „*немодализованих*“ евиденцијалних система. Управо код модализованих система показатељи индиректне доступности добијају секундарна значења епистемичке дистанце те изведено од ње миративно значење. У немодализованим системима нема тако чврсте везе.

На крају Плунгјан наводи неке од тема и проблема којима би у будућности лингвистичка наука требала да посвети пажњу. Засигурно од великог значаја било би ваљано истражити до сада мало или лоше познате евиденцијалне системе (као што су нпр. језици Јужне Америке, Нове Гвинеје...). Мало изучена остала је и употреба евиденцијалности као дела дискурсивних и прагматичких механизма. Напослетку, интеракција показатеља евиденцијалности са другим граматичким показатељима глагола у оквиру универзалне типологије глаголских система такође, несумњиво, тражи да се даље и дубље истражи.

Ова књига, иако замишљена као универзитетски уџбеник, свакако надилази те оквире. Плунгјан, говорећи о проблемима граматичке семантике (граматичким категоријама, граматичким значењима и граматичким системима) на материјалу свих основних језичких породица и језичких ареала, врло вешто синтетише постојеће лингвистичко теоријско искуство. При томе се аутор не задовољава само критички-аналитичким сагледавањем досадашњих лингвистичких достигнућа у области граматичке семантике, већ врло често даје и властито виђење решења одређеног проблема. Изложена теоријска разматрања аутор најчешће поткрепљује богатим, али истовремено и на оптималну меру сведеним илустративним материјалом. Примери које Плунгјан наводи узети су из најразличитијих језика света (између осталих и примери из језика Западне Африке, језика банту и језика догон, о којем је аутор издао и посебну монографију), што ову књигу чини још занимљивијом и садржајнијом.

Додајмо на крају да ову књигу, систематично и језгровито написану, свесредно препоручујемо не само студентима филолошких факултета, лингвистима, него и најширем кругу филолога.

*Биљана Марић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику

*Драгана М. Керкез***
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику

* biljanav@mail.ru

** draganakerkez@hotmail.com

ГОРДАНА ШТРБАЦ, *ДОПУНЕ КОМУНИКАТИВНИХ ГЛАГОЛА:
СИНТАКСИЧКО-СЕМАНТИЧКИ И ЛЕКСИКОГРАФСКИ ОПИС*

Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски
језик и лингвистику, 2011, 223 стр.

Ауторка књиге коју ћемо приказати написала је више радова с темама из области глаголске валенце, рекције и лексичке спојивости. Из тих важних и комплексних углова обрадила је две значајне лексичко-семантичке скупине глагола у српском језику – глаголе емоционалног садржаја и оне којима се означава комуникативна активност. Будући да је Гордана Штрбац била и сарадник на изради *Речника српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ, као и на изради *Семантичко-деривационог речника*, није изостао ни аспект рада значајан за лексикографију – у својим радовима и студијама бавила се и начинима одговарајућег лексикографског представљања морфосинтаксичке спојивости лексема, уопште приказивањем њихових колокационих и колигационих карактеристика.

Монографија посвећена комуникативним глаголима садржи пет поглавља. Ауторка у уводном делу (*Увод*, стр. 7–12) представља предмет истраживања – синтагме у којима се у улози управног члана јављају комуникативни глаголи, а у улози зависног члана или номинална допуна или допунска клауза. Свој приступ ауторка описује овако: „Пошто су обележја допуна у знатној мери условљена значењском структуром самог глагола, у истраживању се најпре полази од семантичког плана тако да се сачињава систематизација комуникативних глагола, а потом приступа анализи граматичких и лексичко-семантичких особености њихових допуна. Ова анализа подразумева утврђивање структурних карактеристика допуна, затим инвентара лексичких јединица које се могу наћи у тој позицији, као и издвајање семантичких параметара који условљавају комбинабилност управног члана и његове допуне“ (стр. 7–8).

У осврту на претходна истраживања посвећена комплементацији ауторка закључује да су истраживачи пажњу углавном поклањали рекцијским облицима глаголских допуна, док су именичке и придевске допуне ређе биле испитиване. Закључује и то да су комуникативни глаголи често били предмет појединих радова, што указује на њихово важно место у систему глагола.

У другом поглављу књиге (*Теоријска разматрања*, стр. 13–36) представљени су различити теоријски приступи комплементацији. Г. Штрбац истиче да „термин допуна покрива врло широко значењско поље будући да се у различитим граматичким приступима њиме именују различити појмови“ (стр. 13), а затим, у кратким цртама, представља приступе допуни у радовима припадника депенденцијалне и генеративне граматике, граматике реченичних образаца и др. Као што је истакнуто, поједине теорије различито гледају на питање допуна – тако се, на пример, у радовима депенденцијалиста допуном сматра и субјекат, док се у англосаксонским граматикама допуном сматра члан реченице који се у српској лингвистици традиционално назива именским делом предиката. У том смислу ауторка прави разлику између теорија које у допуне убрајају и леву глаголску валенцу од оних које појам допуне везују за његову десну валенцу (и сама се опредељује за други приступ).

Правећи детаљан преглед приступа комплементацији који је у својим радовима и студијама понудила В. Ружић, Г. Штрбац истиче да за испитивање комуникативних глагола тај приступ сматра најприкладнијим.

Корисним сматрамо поглавље посвећено рекцијској вези у дупунској синтагми (стр. 22–26), у којем ауторка пружа краћи преглед термина који се у англистици и славистици користе за појмове у србистици покривене терминима *синџагма* и *рекција*. Ауторка затим говори о глаголској рекцији, о вези између категорије глаголског рода и глаголске валентности и рекције, као и о утицају глаголске семантике на валентност. Друго поглавље завршава се теоријским разматрањем номиналне и реченичне допуне.

Треће, централно поглавље књиге носи наслов *Синџаксичко-семантички опис комуникативних глагола* (стр. 37–162).¹ Ауторка

¹ Ауторка објашњава због чега је за лексичко-семантичку групу глагола који су предмет истраживања употребила термин *комуникативни глаголи* уместо уобичајеног *глаголи говорења*. Наиме, сматра да термин за који се одлучила указује „не само на радњу која подразумева произвођење извесног садржаја него и на целокупан комуникациони чин“ (38).

истиче да се „у анализи синтаксичких и лексичко-семантичких обележја допуна К[омуникативних] Г[лагола]² полази ... од претпоставке да између семантичке и синтаксичке (формалне) стране језичких јединица постоји међузависност, те да се сличности на плану значења морају одразити и на плану форме“ (стр. 39). Што се принципа анализе тиче, Г. Штрбац наводи да ће у истраживању применити семантички модел изучавања валентности и рекције глагола Ј. Апресјана (заснован на принципима Мељчуковог модела *значење–текст* и Апресјановог интегралног описа језика). Према наведеном моделу, најважније је утврдити број аргумената за сваки предикат и на основу њега направити аналитички опис значења, који се, по Апресјану, своди на опис ситуације именоване предикатом.³ Сматра се да ће се применом описане методе доћи до базичног семантичког описа групе КГ, а затим ће се, на основу лексичког значења сваког конкретног глагола и њиме означене ситуације, одредити „конкретне реализационе могућности сваког комуникативног глагола“ (стр. 41). Као други методолошки поступак, ауторка бира компонентијалну анализу.

Као архисему КГ Г. Штрбац издваја сам чин говорења, док на основу диференцијалне семе, која се односи на смер протикања информације, издваја две велике подгрупе КГ: *глаголе говорења* и *КГ у ужем смислу*. У прву групу сврстава глаголе „којима се комуникациони чин обележава из перспективе говорника“ (стр. 44), на пример: *говориш*, *рећи*, *саопштиш*, *објавиш* и др., док у другу групу сврстава оне глаголе који „упућују на ситуацију у којој су равноправно активна оба учесника, фокусирана је размена информација“ (стр. 44), на пример: *договориш се*, *разговараш*, *дискутоваш*, *преговараш* и др.

Прва група, дакле *глаголи говорења*, према речима ауторке, врло је семантички разуђена и дели се, према доминантној семи, којом се наглашава неки од сегмената комуникације, на *иницијалне*, *квалификативне* и *перформативне* глаголе говорења.

² У раду се користи ова скраћеница; и ми ћемо је повремено користити даље у тексту.

³ Такав опис за комуникативне глаголе ауторка формулише овако: „Особа А *производи* *известан* *садржај* С и у *виду* *јорук* *ућућује* *га* *другој* *особи* В, што се на синтаксичком плану одражава моделовањем реченице тако да она садржи субјекат као константни и непроменљиви члан карактеристичан за све структуре с комуникативним глаголима као управним предикатом и најчешће објекатске допуне које се дистрибуирају с десне стране глагола и које представљају променљиве компоненте“ (стр. 41).

Тийични глаголи говорења (у које спадају *говориџи, реџи, казаџи, ѝричаџи, збориџи, беседиџи* и др.) карактеристични су по неутралности која је резултат одсуства семе „која би на одређени начин истакла и обележила неки од сегмената нејезичког контекста комуникације“ (стр. 45). Ауторка повезује развијену полисемантичку структуру ових глагола с великим бројем могућих допуна.

У значењској структури *квалификаџивних глагола говорења* налазе се диференцијалне семе које истичу саму радњу говорења и њене различите аспекте тиме што их квалификују. Ауторка запажа како те семе сужавају значењску структуру датих глагола и, самим тим, смањују број и врсту њихових допуна. Дату групу ауторка даље дели на три подгрупе према диференцијалним семама којима се: 1. квалификује садржај настао говорном активношћу, и то: 1а. указивањем на оно што је изговорено (*акаџи, богохулиџи, госѝодаџи, лелекаџи*; дати глаголи „већ самом творбеном структуром указују на то какав је садржај говорења, тј. шта је субјекат изговорио“ (стр. 48); 1б. указивањем на квалификацију и вредновање изговореног садржаја (*бенавиџи, бенетиџи, брбљаџи, булазниџи, нагваждаџи* и др.); 2. указује на начин остваривања радње говорења, и то: 2а. квалификовањем вербалног чина као неразговорног, умиљатог, грубог (*мрмљаџи, муцаџи, гукаџи, гунђаџи*) или 2б. описивањем саме артикулације (*бобоњаџи, мумлаџи, мрнђаџи* и др.); 3. одређује висина тона при извођењу говорне активности (*брујаџи, бучаџи, викаџи, вриџиџаџи, грмеџи, лармаџи, шаџуџаџи* и др.).

Перформативни глаголи говорења чине, према ауторкиним речима, „најбројнију и семантички најразуђенију скупину“ глагола говорења. Карактеристични су по диференцијалној семи којом се у први план истиче говорно лице и његова намера да делује на саговорника својом говорном активношћу. У зависности од учинка који се жели постићи, перформативни глаголи говорења деле се на *обавешџајне, релационе, конџакџине, иницијаџивне, ѝермисивно-ѝрохибиџивне, комисивне* и др.

Што се семантичке структуре *комуникаџивних глагола у ужем смислу џиче*, њима се у први план истиче размена информација. Ауторка истиче да је за глаголе овог типа карактеристична повезаност у хомогену целину, па их не одваја као глаголе говорења на више скупина, већ утврђује „начине допуњавања појединачних глагола или семантички блиских глаголских скупина“ (стр. 51).

Ауторка представља синтаксичко-семантичке типове допуна које се, како је утврдила на основу анализе, јављају уз КГ (стр. 53–

60), а затим и њихову дистрибуцију према семантичким класама КГ (стр. 60–111). „Допуне се наводе у виду модела у којима су посебно истакнута њихова граматичка и семантичка обележја ... Највећи број допуна, као што је и очекивано, односи се на другог учесника или саучесника комуникационог догађаја и поруку која се преноси. Међу допунама које репрезентују другог учесника односно примаоца поруке уз глаголе говорења најзаступљеније су објекатске, формализоване беспредлошким дативом и акузативом. Уз комуникативне глаголе у ужем смислу саговорник је обележен предлошким инструменталом социјативног типа и са улогом коагенса. Допуне које се тичу поруке такође су најчешће објекатског типа заступљене различитим падежним, предлошко-падежним конструкцијама и клаузама. У ограниченом броју случајева глаголи одређене семантике удружују се с каузалним допунама“ (стр. 53).

Разматрање дистрибуције појединих типова допуна уз глаголе појединих семантичких класа праћено је занимљивим запажањима ауторке, која показују развијен осећај за суптилне значењске нијансе. На пример, уз један од типичних глагола говорења, *говори́ти*, често се не употребљава никаква допуна кад се реализује у значењу 'имати моћ, способност говора'. „Оваква употреба везана је посебно за ситуације у којима се обележава одређени хендикеп, физички недостатак који подразумева немогућност служења језиком: *Отац не говори* (у значењу: 'нем је')“ (стр. 61). „Употреба оваквих, описних конструкција, заправо одражава наш толерантан став према ономе што одступа од уобичајеног, свакидашњег, па ћемо тако за квалификацију особа које имају одређени хендикеп радије употребити изразе *не види, не чује* него *слеј је, глув је*“ (стр. 61, у фусноти).

Комуникативне глаголе ауторка посматра и у вези са префиксацијом и употребом морфеме *се* уз њих. Закључује да велики број КГ настаје префиксацијом и сматра да је због тога важно утврдити на који начин префиксација КГ утиче на систем њихових допуна. У том смислу разликују се три случаја.

У првом префикс утиче на промену вида и на тај начин настају видски корелати КГ. Ти видски корелати могу бити такви да „перфективизацији подлеже цела семантичка структура мотивног глагола, при чему систем допуна остаје непромењен. Једина разлика тиче се веће немогућности перфективних форми да се остваре у моделу: V + Ø“ (стр. 113), нпр. *шайу́шайи/прошайу́шайи*. С друге стране, код неких глагола перфективизацији подлеже само један сегмент значења мотивног глагола, па се ту јављају две могућности: а. префиксал има сужено значење у односу на мотивни глагол (нпр. *говори́ти* :

изговоријџи/џроговоријџи б. перфектизује се једно од значења мотивног глагола, с тим што префиксал има и додатни значењски потенцијал (нпр. *мрмљајџи/џромрмљајџи*). „Подударност у погледу допунских конструкција између мотивног глагола и његове префиксалне творенице остварује се само у оквирима значења која корелирају“ (стр. 118).

У другом случају, осим перфективизације, префиксација доводи и до промене значења „која настаје уношењем додатне компоненте у семантику мотивног глагола или у неки од сегмената његове семантичке структуре“ (стр. 122). Тако, на пример, од глагола *говоријџи*, префиксацијом настаје *џроговоријџи* са ингресивном значењском компонентом.

Трећи случај односи се на глаголе код којих префикс доводи до потпуне промене лексичког значења. Ауторка издваја две групе случајева – оне код којих се префиксали јављају са значењем удаљеним од значења мотивних глагола (*договоријџи*, *заговоријџи*, *заклејџи*, *захвалијџи* и др.), као и оне које је са становишта савременог језика тешко повезати са мотивним глаголима (*џоручијџи*, *џпредложџи*, *замеријџи*).

Што се морфеме *се* тиче, она се уз неке КГ јавља као сигнал синтаксичке рефлексивизације (сигнал рефлексивности и реципрочности), а уз неке као сигнал лексичке рефлексивизације. У првом случају морфема *се* може се заменити обликом *себе*. Такви су, на пример, глаголи *бодријџи (се)*, *бранијџи (се)*, *(о)џправдајџи (се)* и др. Важно (и лексикографима познато) запажање тиче се чињенице да се „прикључивањем морфеме СЕ компонента рефлексивности не тиче увек целе полисемантичке структуре нерелексивног глагола, већ неких њених сегмената па се подударност у погледу допуна остварује у оквирима значења која корелирају“ (стр. 136).

Када се јавља као сигнал лексичке рефлексивизације, односно, као регулатор лексичке семантике, морфема *се* или потпуно мења значење нерелексивне форме или у незнатној мери утиче на промену значења. До потпуне промене значења морфема *се* доводи код глагола који у нерелексивном облику означавају неку физичку активност, а с морфемом *се* – комуникативну: *дерајџи (кожу) : дерајџи се*. До незнатне промене значења доводи, на пример, код глагола *на-разговарајџи се*, кад „заједно с одговарајућим префиксом служи као ознака мере до које се одвија одређена глаголска радња“ (стр. 143).

Код мање скупине глагола морфема *се* не утиче на промену значења (*договоријџи се*, *молијџи се*, *разговарајџи се*). Ауторка истиче

да се значењска корелација не мора успоставити између примарних значења обеју форми (рефлексивне и нерелексивне), већ да се обично подударају примарно значење рефлексивне форме с неком од секундарних реализација нерелексивне.⁴ „Упркос истовестности значења двеју форми, не постоји идентичност дистрибуције допунских конструкција уз те глаголе“ (150).

И на крају, ауторка издваја глаголе који се могу јавити само с морфемом *се*: *йодсмеваѝи се*, *ругаѝи се*, *(йо)шалиѝи се*, *йреѝираѝи се* и др.

Ауторка у четвртном поглављу износи своја закључна разматрања (стр. 163–170) и истиче да би због великог броја комуникативних глагола и њихове семантичке разуђености требало „још подробније описати поједине семантичке групе комуникативних глагола у будућим истраживањима, која ће бити вршена са различитих аспеката: и морфолошко-деривационог, и морфосинтаксичког, и семантичког, и когнитивно-прагматичког“ (стр. 170).

У петом поглављу, насловљеном *Речник доѝуна комуникаѝивних глагола* (стр. 171–201), ауторка најпре говори о потреби за израдом граматичких речника, као и за детаљнијим представљањем информација о морфосинтаксичкој спојивости лексема у дескриптивним речницима. Затим даје преглед постојећих граматичких речника у словенском свету (као и неких на немачком језику) и истиче да су у основу сваког од њих уткани одређени теоријски погледи на валентност и релацију.

У самом речнику ауторка нуди „лексикографско решење за представљање синтаксичких образаца у којима се реализују комуникативни глаголи“ (стр. 173). У тај речник укључила је глаголе које сматра репрезентативним за поједине семантичке класе које је испитивала (речник има 93 одреднице, а у корпус за истраживање ушло је 490 глагола). Тај поступак објашњава наменом речника – наиме, он треба да послужи као модел за израду сличних речника.

⁴ Лексикографско решење које се у овом случају примењује у РСАНУ подразумева упућивање одговарајућег (под)значења рефлексивне, односно нерелексивне форме на форму која је за то значење уобичајенија. У том смислу, значењска подударност не мора да подразумева и употребну. Тако се, на пример, у РСАНУ, секундарно значење рефлексивне форме глагола *молиѝи (се)* упућује на одговарајуће значење у нерелексивној форми, под којом се то значење и дефинише. За глагол *договориѝи (се)* поступак је обрнут, дефиниција се даје под рефлексивном формом, будући да је уобичајенија за то значење, а одговарајуће подзначење нерелексивне форме упућује се на њега.

Осим граматичких информација (о глаголском виду и роду), ауторка даје дефиниције које су често модификована варијанта дефиниција понуђених у коришћеним речницима (*Речнику САНУ* и *Речнику МС*), и то на основу потреба самог истраживања. Уз дефиницију, наводи се формула која указује на тип и облик допуна у појединим семантичким реализацијама (за номиналне допуне наводи се рекцијски облик, као и одговарајућа семантичка улога, за клаузалне – одговарајући везник којим се уводе). Свака реализација потврђена је одговарајућим примером (из корпуса текстова који су коришћени, односно потврдом саме ауторке).

Књига садржи списак извора, коришћене литературе и речника (стр. 203–214), прилог који садржи списак анализираних глагола (стр. 215–219), као и резиме на енглеском језику (стр. 221–223).

Студија посвећена комуникативним глаголима писана је јасним, разумљивим језиком, а конципирана је прегледно и зналачки. Свакако ће се придружити не тако обимном списку литературе којом се у србистици покрива значајно поље преклапања граматике и речника. Можемо само да пожелимо више сличних истраживања, којима би се осветлиле дистрибутивне карактеристике глагола појединих лексичко-семантичких група.

И на крају, уместо критике, желимо да изразимо жаљење због тога што се у списку коришћене литературе не налазе радови Љ. Поповића, синтаксичара који је често истицао како би за модернизацију синтаксичког и лексикографског описа српског језика било важно повезати рад на та два поља. Недостатком традиционалне синтаксе Поповић сматра управо то што се не бави описом реченичних модела, док недостатком традиционалне лексикографије сматра то што се у речницима не поклања довољно пажње синтаксичкој дистрибуцији лексема. Својом монографијом Г. Штрбац уклонила је бар део тих недостатака и пружила могући модел за даља истраживања.

Александра М. Марковић*
Институт за српски језик САНУ
Београд

* aleksandra.markovic@isj.sanu.ac.rs

*СЕЛО И ГРАД У КУЛТУРИ БУГАРА И СРБА // СЕЛОТО И
ГРАДЪТ В КУЛТУРАТА НА БЪЛГАРИ И СЪРБИ*

Велико Търново: Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“, 2011. – 202 стр.

Зборник *Село и град у култури Бугара и Срба* је седми по реду¹, у оквиру двојезичног тематског пројекта професора Филолошког и Филозофског факултета, партнерских универзитета у Великом Трнову и Нишу. Зборник доноси укупно шеснаест радова, од тога осам наших и осам бугарских стручњака из области језика и књижевности.

Након кратког предговора симболично насловљеног *Двата лица на истината* (у коме аутори закључују да истина нема ни само „сеоско“, ни само „градско“ лице, већ су за њено расветљавање и спознавање неопходна оба), зборник оправдано почиње радом проф. др Јордане С. Марковић под насловом *Савремена дијалектологија између руралне и урбане*, где се разматра премештање тежишта у савременој дијалектологији од руралне ка урбаној. Почевши анализу од самих термина рурална и урбана дијалектологија, на којима се кратко задржава, ауторка нас врло вешто води кроз историју дијалектолошких истраживања, како оних традиционалних, која се заснивају на анализи говора села, тако и оних новијих истраживања урбаних говора, која почињу у другој половини двадесетог века. Ј. Марковић образлаже зашто је савремена дијалектологија данас све ближе урбаној дијалектологији, односно зашто је говор градског становништва у фокусу све већег броја истраживања. Такође, указује и на проблеме из ове области, као што су избор информатора, начин прикупљања и обраде грађе.

¹ Пре овог зборника објављени су зборници посвећени трпези, комичном, оном што је своје и туђе, еротичном, игри, телу и одећи у култури Срба и Бугара.

Следећи рад у зборнику *Називи села и градова у Сѣарим срѣским записима и наѣписима* ауторке Надежде Јовић представља интересантан осврт на богатство ових назива ексцерпираних из шесте књиге чувене збирке записа и натписа Љубомира Стојановића. Грађа је приказана у виду речника, коме претходи њена семантичка, фонетска, морфолошка и творбена анализа.

Маја Вукић нас у раду *Писање вишечланих ојконима у срѣском на ѣримѣру назива са комѣонениѣм град/село* упознаје са неким проблематичним правописним решењима када је у питању велико, тј. мало почетно слово, и спојено, тј. одвојено писање речи код топонима са компонентом град/село. Ауторка у уводном делу даје објашњење појма ојконим, да би у наставку рада претресла све препоручене начине њиховог писања од 1923. године, па до Матичиног *Правоѣиса* из 2010. Она утврђује да се главни проблем јавља у писању великог слова код вишечланих ојконима, због немогућности да се прецизно одреди разлика између дела града и засебног насеља. Иако је нови *Правоѣис* укинуо неке досадашње дублете, ауторка овим радом указује на недореченост правописне норме.

Предмет рада Бранимира Станковића *Иниѣрсекѣивно значење ѣридева градски у сленгу срѣских и бугарских урбаних говора* је специфична употреба овог придева са значењем *из исиѣог града* и значењем *урбан, модеран, који живи градским духом*. Аутор у првом делу свог рада, претежно теоријског карактера, образлаже шта је интерсективност, супсективност и несупсективност придевске модификације, да би у наставку на основу грађе сакупљене на интернет форумима показао да су обе поменуте употребе придева градски врло необичне семантичке и синтаксичке природе, а да при том не представљају изузетке, јер аутор наводи још неке придеве који се слично понашају.

Следећи је рад Петра Стефанова *Генерѣивни асиѣкѣиѣ односа сеоско – градско у бугарској ѣоезији за децу с краја 19. и ѣочѣѣка 20. века*. Аутор на бројним примерима из бугарске дечје поезије наведеног периода истражује однос сеоског и градског, утврђујући колико су ови елементи синтетични и да се међусобно не искључују, већ допуњују.

Болесѣи и расѣадајућа уѣѣѣиѣја ѣѣѣриѣархализма у бугарској књижевности с ѣочѣѣка 20. века наслов је рада Николаја Димитрова, у коме је предмет интересовања мотив болести, посматран у четири тематски сродна књижевна дела, иако из различитих временских периода (А. Страшимиров, Е. Пелин, Ц. Церковски и Т.

Влајоков се у својим делима, свако на свој начин, баве тематиком распада патријархализма у бугарском селу с почетка 20. века). Аутор закључује да су мотив болести и начин опхођења према болеснима један од показатеља у ком смеру се кретало до тада тако јакo укорeњено и монолитно патријархално друштво.

Следи рад Ирене Арсић *Власи на вришима од града: Пролегомена у истраживање моштва село – град у драмској књижевности ренесансног Дубровника*, у коме ауторка полази од тезе да је чест мотив село – град из ренесансне дубровачке књижевности могуће разматрати бар на три начина. Она то и чини разматрајући овај контрастни мотив најпре у трима књижевнотеоријским категоријама, затим кроз три вида темпоралности у Држићевој фарси *Новела од Сиџанца*, и коначно кроз термилошко одређење оних појмова кључних за разрешење овог мотива, као што су град, грађанин, сељак, у овом конкретном случају њихови еквиваленти су Дубровник, пастири и виле, Власи, дубровачко залеђе, Пива и Тара, Локрум.

Тема којом се Стојан Ђорђевић бави у овом зборнику је *Поларизација село – град у прози српске модерне*. Он на примеру два романа и две приповетке анализира промене у представљању сеоске и градске средине, осврћући се на њихов третман у делима писаца реалиста. Аутор поступно и детаљно води анализу и закључује да у делима модерниста полако ишчежава црно-бело сликање села као чисте, идиличне, а града као мрачне, проблематичне средине, мада оно још увек није сасвим напуштено.

Марина Владева се у чланку *Енергијска истраживања у „Тврђави“ Меше Селимовића* осврће на поменути Селимовићев роман, базирајући анализу на сукобу село – град као могућности за идентификацију човека. У средишту пажње је јунак романа Ахмед Шабo и симболика тврђаве.

Илијана Димитрова радом *Културолошки феномен живљења на сиротињима у бугарској књижевности друге половине 20. века* указује помоћу примера из литературе на симболику спрата у контексту градске архитектуре као дома без корена, без традиције и сећања.

Миомир С. Наумовић и Јелена Петковић аутори су заједничког рада под насловом *Момо Кајор о сељачком пореклу велеграђана*. Аутори нас вешто уводе у проблематику којом се баве, описујући колонизацију Војводине и шта се подразумева под термином рурални егзодус. Излагање је поткрепљено многобројним примерима из Капорове књиге *И друге приче*.

Христо Бонджолов се у чланку *Ни град, ни село*, како се у поднаслову наводи (*Нишке ириговейке Сићевана Сремца*), бави

једним делом пишчевог богатог опуса. Он закључује да су многи Сремчеви ликови попут Калче, Хаџи Замфира и Ибиш аге, на некој међи села и града, једним делом припадају граду, другим делом селу, па с тим у вези наводи познату максиму да се човек може извући из села, али не и село из човека.

Рад *Шоји у градској средини* Ганче Савова подељен је на четири дела. У прва два одељка аутор нас више упознаје са историјом ове популације и њеним карактеристикама, да би у последња два одељка прешао на конкретно сликање процеса њихове урбанизације са примерима из српске и бугарске литературе.

Радослав Радев пише о теми *Смех у селу и у граду*. Предмет његовог разматрања у овом чланку су карактеристике смеха у селу и у граду од доба ренесансе до Другог светског рата. Детаљном анализом текстова бројних бугарских писаца, аутор долази до закључка да смех није резултат чисте радости, већ има компензацијску моћ, да ослободи бугарски дух свих стега, блокада и страхова.

Рад Наталије Јовановић *Гимназије у култури Срба* посвећен је развоју српског школског система. Ауторка прати тај развој током 18. и 19. века, прати појаву Велике школе у Крагујевцу, која прераста у Гимназију, па у Лицеј, и закључује да је у том посматраном временском периоду гимназија у систему школа добила повлашћено место. Овај чланак се дотиче неких питања из области педагогије, социологије и културологије.

На овај рад одлично се надовезује последњи рад из зборника, који носи наслов *Еноријски храм у култури града*, са поднасловом *Прејородни додаџак историји цркве „Усијење Богородице“ у Великом Трнову*, а потписује га Антонија Велкова Гајдаржијева. Ауторка даје исцрпну историјско-културолошку реконструкцију у вези са улогом ове цркве и двојице знаменитих Бугара (Петко Славевков и Григор Табака) у културно-образовном конституисању и утемељењу бугарског грађанства.

Зборник *Село и град у култури Бугара и Срба* // *Селото и градът в културата на Българи и Сърби* представља добар пример научне сарадње, која датира још од 1989. године, а од 2002. године је обогаћена разменама судената и наставника поменутих факултета. С тим у вези, зборник представља драгоцен путоказ и подстицај научном подмлатку да ту сарадњу наставе и оживе још више, јер је потпуно јасно да се у периоду језичке глобализације словенски језички свет мора држати сложено. Тако вредност овог зборника није само у разноликости обрађених питања и понуђеним решењима, већ је и у

његовој двојезичности, могућности да се наша реч прочита тамо, а њихова овде, могућности да се размене мишљења и идеје, да се научни видици прошире. Отуд мала замерка бугарским ауторима што су резимеи радова дати само на енглеском, а не и на српском језику.

На крају, овај зборник може бити корисно и интересантно штиво и нешто широј читалачкој публици, оној заинтересованој за лингвистику, историју и теорију књижевности, социологију, педагогију, културологију.

*Неда В. Павловић**
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Докторске студије

* neda.pavlovic@yahoo.com

Ж. С. ГОЛОВКО. *СОВРЕМЕННОЕ ЯЗЫКОВОЕ
СТРОИТЕЛЬСТВО В ВОСТОЧНОЙ СЛАВИИ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XX – НАЧАЛО XXI ВЕКОВ)*

Харьков: Факт, 2010. – 176 стр.

Жана Сергејевна Головка је кандидат филолошких наука и виши предавач на катедри социјално-културне делатности на Белгородском државном универзитету културе и уметности. Објавила је низ радова из области теорије и историје културе, проучавања источнословенског културног простора, као и социолингвистичке проблематике белоруског, руског и украјинског језика.

Наведену монографију, у чијој је основи кандидатска дисертација Ж.С. Головка *Савремена језичка изградња на источнословенском културном простору*, чине: увод, три главе, закључак, списак извора и литературе и прилози.

У уводу Ж. С. Головка истиче да је циљ њеног истраживања „филозофско-културолошка експликација комуникативно-језичке изградње у источнословенском етнорегиону са историјско-етничког и социјално-културног аспекта“ (с. 10) те да су новине њеног научног рада следеће: (1) показане су основе међусобне повезаности језика и културе у оквиру културно-историјске променљивости, (2) извршена је филозофско-културолошка анализа аксиолошких основа међусобне повезаности језика и културе у контексту духовног и практичног искуства словенских народа, (3) допуњена је културна морфологија језичке изградње источнословенског етнорегиона, а исто тако установљени су њен обим и границе, основни проблеми и противречности, (4) показане су законитости и тенденције језичке изградње у Источној Славиви, (5) остварено је синхронизиско-упоредно истраживање најважнијих структурних елемената језичке из-

градње у БССР, РСФСР и УССР и дата упоредна анализа језичке ситуације на постсовјетском словенском простору.

Прва глава „Филозофско-методолошки проблеми језичке изградње“ састоји се од два дела. У првом делу те главе („Језик као културна и интелектуална вредност“) аутор даје критички преглед различитих тумачења појмова као што су: језик, цивилизација, култура, норма, језичка култура, говорна култура, а посебну пажњу посвећује односу језика и културе, као и методолошким приступима наведеном односу, базирајући се на ранијим проучавањима В. А. Маслове. У контексту методолошких приступа, којих има три (1. језик одсликава културу, 2. језик је духовна снага, 3. језик је чињеница културе), Ж. С. Головкин сматра да се језик може посматрати и као средство емитовања културе, и то са два аспекта: 1. језик – култура, 2. култура – језик. Такође, аутор говори и о условима функционисања језика. На крају поглавља дат је закључак о томе да је језик саставни и најважнији део културе, да је историјски споменик и културно благо народа, енциклопедија људских знања, и да он показује специфичност националног менталитета.

У другом делу (*Језичка изградња: филозофско-културолошка парадигма*) аутор најпре даје преглед развоја теоријске мисли о језику, а затим прелази на објашњење појма језичке изградње у СССР-у, где је она представљала делатност чији је циљ био стварање и усавршавање писмености, разрада књижевних језика и њихово увођење у свакодневну праксу културно-просветног и наставно-васпитног рада међу свим слојевима друштва. Након тога Головкин даје кратак историјски преглед доста успешног остваривања плана језичке изградње у СССР, као и неке аспекте резултата постигнутих на пољу науке о језику у том периоду. На крају другог поглавља аутор истиче да су наука о језику и језичка изградња повезане са филозофским погледима одређене епохе.

Друга глава монографије *Дијалог и законитости језичке изградње у источнословенском региону* састоји се од два дела: „Културна морфологија језичке изградње“ и „Социокултурна динамика језичке изградње у источнословенском етнорегиону“.

У првом делу те главе аутор подробно објашњава сваки елемент структуре језичке изградње: (1) писменост као битан структурни елемент језичке изградње, (2) терминологију и њену улогу у развоју књижевних језика, (3) интернационалну лексику која је основа општелексихог фонда, (4) лексику одређеног језика, што је заједно са (5) стилском диференцијацијом и (6) граматиком показатељ

степену развијености језика. Даље Головки пише о повезаности структуре језика са његовим функцијама, као и о повезаности функција језика са сферама друштвеног живота, и у вези с тим наводи 28 најважнијих сфера друштвеног живота које је издвојио Ј. Д. Дешеријев, а које су условиле ширење друштвених функција различитих језика у СССР. На тај начин многи процеси у граматици, лексици и стилистици били су повезани са ширењем друштвених функција датог језика. Головки такође истиче да је образовање, као део културе, једна од најзначајнијих сфера језичке изградње, чије су најбитније карике: школа, наставни план и програм (који је у време СССР-а стављао језик у први план), књига, читање, учитељ. У овом поглављу се говори и о двојезичности као особености језичког живота народа СССР-а, а исто тако и о разлозима избора руског језика као језика-посредника у СССР-у, где је живело око 130 нација, на основу чега је аутор окарактерисао руски језик као монолитан. На крају поглавља Головки говори да језичка изградња делује пре свега у оквиру језичког законодавства, које на тај начин представља један од најбитнијих структурних елемената језичке изградње. У закључку аутор заступа идеју о томе да држава мора обезбедити члановима друштва потпуну слободу у избору језика комуникације, преписке, штампаног и усменог наступа, васпитања и образовања деце, јер такав принцип онемогућује наметање човеку овог или оног језика комуникације.

У другом делу дате главе Ж. С. Головки подсећа да је наука о језику заузимала једно од кључних места у језичкој изградњи, што је допринело високом степену развоја белоруског, украјинског и руског језика. Највише пажње у оквиру проучавања та три језика било је посвећивано историји књижевних језика, дијалектологији, лингвистичкој географији, социолингвистици, лексикографији, научној терминологији. Аутор у овом поглављу говори о развоју и резултатима проучавања сваког од наведена три језика, односно у ком правцу се кретала наука о језику и који су најзначајнији радови (пре свега граматике и речници) били објављени у совјетској епохи. Головки наводи и податке о великој заступљености белоруског, украјинског и руског језика у школама у СССР-у, а исто тако указује и на значај издавања књига у датом периоду, што је један од показатеља развоја културе нације. Карактер и количину штампања књига најбоље илуструју подаци да је свака пета књига у СССР-у била уџбеник, а да се у полиграфском комбинату у Минску дневно производило 200.000 примерака књига и брошура. На тај начин један од циљева

језичке изградње било је и просвећивање народа, и то не само путем штампе него и уз помоћ радија, телевизије, школе, позоришта. Сем тога, говори се и о значају утицаја једних језика на друге на простору СССР-а, што је погодно повећању развијености нивоа тих језика, као и стилском богаћењу њихових изражајних средстава. На крају аутор закључује да су резултати проучавања словенских језика допринели томе да се установе не само специфичне црте белоруског, украјинског и руског језика, него и њихове заједничке црте уз помоћ којих се они обједињују у источнословенску групу, а исто тако истиче се да се код свих нација у СССР-у у процесу њихове сарадње стварала потреба за заједничким језиком, али да тај заједнички (руски) језик није био државни, нити је иједан језик био привилегован.

Трећу главу монографије „Језичка изградња у савременој социокултурној ситуацији“ чине два дела „Језички дијалог и комуникација на постсовјетском простору“ и „Језичка изградња у култури у условима – глобализације света“.

У првом делу треће главе аутор говори о језичкој ситуацији у Источној Слатвији након распада СССР-а. Ту Головки представља проблеме настале у Белорусији због активне белорусизације који су се заснивали пре свега на потискивању руског језика из белоруских школа без сагласности родитеља, што је довело до побуне већег дела становништва у Белорусији по том питању. Та ситуација је решена признавањем белоруског и руског језика као равноправних језика у Белорусији. У вези са процесима белорусизације који су се до сада одвијали и који су у току Головки изражава изузетно негативан став. Тако она, између осталог, критикује неке издавачке куће и новине због њиховог „белоруског“ језика и правописа, сматрајући их неисправним и искривљеним и видећи у њима тежњу да се искористи реформа језика за реализацију одређених политичких идеја. Стање у Украјини представљено је у још тамнијим тоновима: говори се о принудној украјинизацији становништва и о крајње политизованим језичким односима у Украјини. И ту аутор критикује потискивање руског језика, немогућност образовања на њему, истовремено објашњавајући из којих разлога руски језик никад неће изаћи из употребе код украјинског становништва. У закључку се истиче да сурова етноцентричка унутрашња политика, која води ка стварању монојезичке државе нарушава права милиона руских сународника, а не одговара ни националним интересима нових независних држава.

У другом делу те главе аутор даје објашњење феномена глобалне културе, наводећи различита гледишта о глобализацији (Р. Роберт-

сон, Е. Д. Смит и А. Ападурај, П. Бергер и С. Хантингтон), истичући при том да се њена идеологија, заснована на индивидуализму и личној слободи, коси са идеалима словенске цивилизације, која је створена пре свега на сродности народа, блискости језика, на сличности обичаја, традиције, културе и националних менталитета. Даље Головко критикује Украјину због потискивања руског језика, видећи опасност у проамерички настројеним присталицама западноевропских цивилизацијских вредности, који у украјинском друштву заузимају снажне позиције. Аутор такође говори и о смањењу броја руских говорника у свету, о опасности американизације руског говора, о изузетно лошем утицају интернета на писменост, изражава свој негативан став по питању реформи у образовању, где је данас за учење енглеског језика у школама предвиђено двоструко више часова него за руски језик, где се некадашњих пет година студирања у високим школама претворило у четири, захваљујући Болоњској декларацији и где се руски језик одваја од руске књижевности. У закључку овог поглавља истиче се да је словенско јединство Белоруса, Руса и Украјинаца неопходно у борби против глобализације и у очувању сопствене нације, а с обзиром на то да је феномен Украјине и Белорусије резултат хиљадугодишњег развоја „Руског света“, чији су оне органски део, функционисање руског језика на источнословенском културном простору је управо оно што би спајало тај „Руски свет“. Сем тога, аутор говори о потреби заштите националних словенских језика од вулгаризама из американизованог енглеског језика, напомињући да се може преживети једино на сопственом језику, као носиоцу културно-психолошког кода народа и његове генетске основе, због чега језичка политика, као део државне политике, мора имати јасно одређен правац развоја.

У закључку монографије Ж. С. Головко примећује да се зближавање белоруског, руског и украјинског језика највише огледа на нивоу лексике, односно у стварању заједничког лексичког фонда источнословенских језика. Она такође сматра да је активна језичка изградња помогла подизању књижевних језика источнословенских народа на невиђени ниво развоја, иако циљеви језичке изградње нису били подједнако добро остваривани у свим периодима. Аутор говори и о томе „да активни и равноправни билингвизам треба да буде стратегија органа власти у језичкој изградњи“ (с. 140) и, имајући у виду да данас некадашњи ниво образовања и културе нагло опада због потискивања руског језика, пре свега у Украјини, наглашава да држава не сме занемаривати права великог броја становништва.

Оно на чему Головка посебно инсистира јесте заустављање загађивања националних словенских језика и увођења у језичку употребу сувишних, штетних позајмљеница, као и заштита словенских језика од вулгаризама из американизованог енглеског језика, што, заједно са ослонцем на изузетно богате историјске традиције, може да допринесе очувању слободе братских народа.

На крају монографије дат је шири преглед извора и литературе (270 библиографских јединица), као и прилози (укупно 12), који представљају шематске приказе структуре спољашњих фактора језичке изградње како на источнословенском културном простору тако и у Украјини и Белорусији у совјетској епохи, а исто тако табеларне приказе (расподела учитеља белоруског и украјинског језика, издавање књига и брошура на територији Белорусије и Украјине у оквиру СССР-а, подаци расподеле школа према језицима на којима се одржавала настава у Белорусији и Украјини у датом периоду, употреба руског и белоруског језика у школама од 1999. до 2008. године на територији Белорусије, број образовних установа на украјинском језику и језицима националних мањина од 1991. до 2007. године, однос издавања уџбеника на украјинском и руском језику на територији Украјине).

Аутор књиге *Савремена језичка изградња у Источној Слатвији* је на веома прегледан начин представио дешавања везана за језичку изградњу, као и њене законитости, тенденције и резултате на територији Русије, Белорусије и Украјине за време СССР-а и после његовог распада. Монографија је писана јасним језиком, концентрисана на идеје које жели да истакне и суштину проблема којим се бави. Аутор такође проналази решења за очување националних језика у условима глобализације, која неутралише разноликост култура, а које најбоље представља језик сваког појединог народа.

Међутим, оно што би се можда могло замерити аутору јесте емоционална обојеност појединих дигресија, што понекад ствара утисак извесне субјективности, јер је у научном истраживању, поред принципа прецизности, систематичности и логичке доследности, не мање важан принцип објективности. С друге стране, то може да указује и на изузетну посвећеност аутора теми којом се бави, односно на стваралачку жељу да се проникне што дубље у предмет истраживања, тако да се могу и разумети повремена прекорачења строгих захтева научног стила.

Књига Ж. С. Головка због садржаја и начина излагања може бити занимљива ширем кругу читалаца – пре свега онима који се

баве проучавањима теорије и историје словенских књижевних језика, социолингвистике, језичке политике и језичког планирања, односа језика и културе и сродним питањима.

*Дарја Д. Војводић**

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за славистику

* darjuskav@mail.ru

DUNJA JUTRONIĆ, *SPLITSKI GOVOR –
OD VAPORA DO TRAJEKTA*

Split: Naklada Bošković, 2010, 474 str.

Дуња Јутронић је редовни професор на катедрама за енглески језик универзитета у Сплиту и Марибору. Већ дужи низ година бави се теоријском лингвистиком, урбаном дијалектологијом, филозофијом језика и језицима у контакту. Објавила је више од сто чланака, како у домаћим тако и у страним часописима и књигама, а њене најважније публикације су: *Hrvatski jezik u SAD* (Split: Logos, 1985), *Lingvistika i filozofija* (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 1990), *The Maribor Papers in Naturalized Semantics* (Maribor: Pedagoška fakulteta, 1997) и *Rječnik splitskog govora* (Zagreb: Durieux; Dubrovnik: University Press, 2006), који је написала у коауторству са Томасом Магнером (Thomas F. Magner). Пред нама је њена најновија књига *Splitski govor – od vapura do trajekta*, објављена 2010. године, која говори о променама у сплитском говору.

Књига садржи следећа поглавља: *Predgovor* (11–13 str.), *Uvod* (14–33), I. *Dio – Jezik starijeg naraštaja* (34–97), II. *Dio – Jezik srednjeg naraštaja* (98–171), III. *Dio – Jezik mlađeg i najmlađeg naraštaja* (172–229), IV. *Dio – Zaključak* (230–285), V. *Dio – Dodaci* (286–321), VI. *Dio – Primjeri govora* (322–425), *Literatura* (426 – 440), *Sažetak na engleskom jeziku – Summary* (441–465), *Pogovor* (467–470), *Kazalo imena* (471–472), *Kazalo pojmova* (473) и оделјак *O autorici* (474).

У уводном делу, кроз посебне одељке: *Socijalna ili urbana dijalektologija* (14–15), *Kratki povjesni osvrt* (16–18), *Jezične promjene* (18–21), *Razlike između tradicionalne i urbane dijalektologije* (21–26), *Jezik grada* (26–28) и *Metodologija* (28–33) ауторка је настојала да у главним цртама представи неке од циљева социјалне или урбане дијалектологије „kao jednog od važnih, ako ne i središnjih područja is-

traživanja u suvremenoj sociolingvistici“ (14). Кроз своје истраживање промена које се дешавају у сплитском говору, ауторка је применила и преиспитала извесне хипотезе присутне у теорији језичких дијалекатских промена, и то полазећи од најширег плана (теоретског) према ужем (практичном или описном).

Први део посвећен је језику старијег нараштаја. Д. Јутронић је анализирала најпре језик Миљенка Смоје (35–38), угледног сплитског новинара, затим Анта Дупланчића (59–75), туристичког водича који се у слободно време бави писањем, и Соње Сењановић-Перачић (76–92), песникиње из Сплита. Код сваког од њих пратила је посебно фонолошке, морфолошке и синтаксичке варијабле, а резултате својих истраживања представљала је процентуално у табелама и помоћу графикона. На крају овог поглавља налази се и упоредна анализа језика Миљенка Смоје, Анта Дупланчића и Соње Сењановић-Перачић, такође са табеларним и графичким приказом резултата.

У другом делу посвећеном језику средњег нараштаја, пратећи појединачно фонолошке, морфолошке и синтаксичке варијабле, Д. Јутронић је анализирала језик Ђермана Ћиће Сењановића (99–116), сплитског новинара и књижевника, Ранка Младине (123–140), примаријуса доктора медицинских наука, професора оториноларингологије на Медицинском факултету у Загребу и редовног члана Хрватске академије медицинских знаности, и језик у песмама Оливера Драгојевића (141–166). Ту је ауторка такође направила два поређења, и то анализирајући прво језик Соње Сењановић-Перачић и Ћиће Сењановића (117–122), а затим и језик Миљенка Смоје и Ћиће Сењановића (167–171). У поглављу у којем је анализирала језик у песмама Оливера Драгојевића, ауторка је на крају упоредила дијалекат у песмама и дијалекат из Драгојевићевог интервјуа, и дошла до закључка да се све посматране варијабле, процентуалано гледано, много више појављују у његовим песмама него у интервјуу (166).

Кроз анализу језика Роберта Паулетића (на три нивоа: фонолошком, морфолошком и синтаксичком) (173–187), покретача и власника неколико популарних енигматских издања и главног уредника три енигматска магазина, и Аријане Чулине (188–206), сплитске глумице, која се бави и писањем, као и описом сплитског говора на националној телевизији кроз представљање популарне емисије *Poure torture...* (207–229), Д. Јутронић је настојала да у оквиру трећег дела представи језик млађег и најмлађег сплитског нараштаја.

Следи закључни део, који се састоји из три поглавља. У првом, *Komentari o svim varijablama* (231–246) представљене су све посматране варијабле појединачно, и то у процентима, а оне су следеће:

1. ФОНОЛОШКЕ ВАРИЈАБЛЕ КОЈЕ ЈЕ АУТОРКА ПРАТИЛА:

- икавски облици
- промена -м > -н код глагола
- промена -м > -н код именица
- промена -м > -н код придева
- варијабла х (1. почетно х > Ø, 2. крајње х > Ø)
- варијабла х (х > в; х > ј; хв > ф)
- промена љ > ј
- промена *d' > ј

2. МОРФОЛОШКЕ ВАРИЈАБЛЕ КОЈЕ ЈЕ АУТОРКА ПРАТИЛА:

- глаголски придев радни мушког рода
- презент, треће лице
- генитив множине
- датив/ локатив/ инструментал множине

3. СИНТАКСИЧКЕ ВАРИЈАБЛЕ КОЈЕ ЈЕ АУТОРКА ПРАТИЛА:

- конструкција од (о') + генитив
- неразликовање функције локатива и акузатива
- упитно-односна заменица *ча*
- конструкција *ми је* > *ме*.

У овом представљању посматраних варијабли ауторка није узела у обзир све анализиране говорнике, већ се, због прегледности, одлучила да то буде по двоје представника из сваке генерације (старије, средње, млађе и најмлађе), а све с циљем да се покаже „*kako izgleda splitski vernakular u sadašnjem trenutku*“ (231). У поглављу које следи – *Što je ostalo od splitskog govora* (247–276) – дала је графички приказ свих варијабли са детаљним коментарима и покушајем предвиђања правца у којем ће се промене даље кретати. На крају, у поглављу *Splitski govor(i) i njegov identitet(i)* (277–285) ауторка закључује да „*splitski razgovorni jezik ili vernakular ima svoj prestiž, koji je često važniji od upotrebe standardnog jezika, i to pridonosi njegovu identitetu*“ (284). Даље наводи да је овај вернакулар једна хетерогена динамичка структура и да има своју норму/ норме, коју/ које, како сама каже, стварају његови говорници, те да се старије норме преплићу са новијим (284).

У одељку *Dodaci* издвајају се три целине. Прва носи наслов *Splitski leksik* (287–297), где је Д. Јутронић резултате својих истраживања поредила са ранијом Видовићевом детаљном анализом учесталости романске лексике италијанског порекла у Сплиту. Затим, књига *Bilježnica Robija K. 101 priča za laku noć djeco*, познатог новинара сатиричног листа Feral Tribune Виктора Иванчића (под псеудонимом Роби К.), заинтригирала је ауторку и подстакла је да у оквиру друге целине *Jezik Robija K.* (298–311) анализира лексику, односно речи које је користио Роби К., и поред тога изнесе и своје ставове о језику града. И у трећој целини, насловљеној као „*Pobuna Dalmoša*“ – *govor Tonija Kukoča, Gorana Ivaniševića i Blanke Vlašić* (312–321), ауторка је анализирала говор тих познатих далматинских спортиста.

Књига *Splitski govor – od vapura do trajekta*, која је настала као резултат вишегодишњег ауторкиног рада¹, представља значајан допринос развоју урбане дијалектологије на српскохрватском језичком простору.² Као опис једног градског говора са социolingвистичког

¹ Поред бројних претходних ауторкиних радова из ове области – D. Jutronic-Tihomirović: *Jezik grada, Argumenti* 1–2, Rijeka, 1983, 196–204; Neki aspekti govora grada Splita, *Godišnjak Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije* 7–8, Sarajevo, 1983–1984, 105–109; Aspekti socijalne ili urbane dijalektologije, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filoloških znanosti* 14, Zadar, 1985, 29–38; Jedna moguća sociolingvistička univerzalija, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filoloških znanosti* 15, Zadar, 1986, 17–28; Morfološke promjene u splitskom vernakularu, *Filologija* 14, Zagreb, 1986, 153–160; Potrebe za socijalnom dijalektologijom. U: *Potrebe za socijalnom dijalektologijom* (Naučni skup: Lingvistika i lingvističke aktivnosti u Jugoslaviji), Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1987, 117–119; Dijalekt ili vernakular? *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filoloških znanosti* 17, Zadar, 1988, 5–16; Jezičko prilogađavanje na sintaksičkom nivou, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio filoloških znanosti* 18, Zadar, 1988–1989, 51–60.

² Истраживањем градских говора код нас, између осталих, бавили су се: М. Московљевић: Неколико речи о београдском говору, *Зборник филолошких и лингвистичких студија: Александру Белићу њоводом 25-годишњице његовог научног рада њосвећују његови пријатељи и ученици*, Београд, 1921, 132–140, А. Белић: „Београдски стил“, *Наш језик* 2/7, Београд, 1934, 193–200, Д. Јовић: Социolingвистички фактори језичких промена у жупском говору, *Књижевност и језик* 26/2–3, Београд, 243–251, Ј. Јерковић: Српски говор Бечеја, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* 35/2, Нови Сад, 89–98, П.–Л. Тома: Говори Ниша и околних села у социolingвистичкој перспективи, *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику* 38/1, Нови Сад, 185–191, С. Станковић: Градски власотиначки говор(и) – социolingвистички процеси. У: *О српским народним говорима*. Дани духовног преображења IV, Деспотовац, 167–179 и Говор Новог

становишта, првенствено ће користити социолингвистима и дијалектолозима, а с обзиром на то да је у анализу био укључен и говор познатих певача и спортиста, сигурно ће бити интересантна и ши-рој читалачкој публици.

Бранкица Б. Марковић*
Институт за српски језик САНУ
Београд

Сада, Св. 1, Фонетске особине/ уредник Жарко Бошњаковић, Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2009, 348. и Св. 2, Морфосинтаксичке, лексичке и прагматичке особине/ уреднице Вера Васић и Гордана Штрбац, Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2011, 719. Ауторка овог приказа такође се бавила једним социолингвистичким истраживањем у оквиру свог магистарског рада *Ситуацијалне падежне конструкције у говору сјајароседелаца Новог Сада*, коју тренутно припрема за штампу.

* brankicama@gmail.com

БИБЛИОГРАФИЈА

Библиографија за 2010. годину¹

расправа и дела из индоевропске филологије и опште лингвистике
која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској

Библиографију уредила и грађу из Србије и Републике Српске прикупила
Ана Голубовић

Грађу из Црне Горе прикупила *Мира Чановић*

Списак обрађених часописа

АФФ	Анали Филолошког факултета, Београд; ISSN 0522–8468
АП	Археографски прилози, Београд; ISSN 0351–2819; http://www.nb.rs/publications Balcanica, Београд; ISSN 0350–7653
БВ	Баштина, Приштина–Лепосавић; ISSN 0353–9008
ВаО	Библиографски вјесник, Цетиње; ISSN 0409–3739
Глас	Васпитање и образовање, Подгорица; ISSN 0350–5065
	Глас САНУ : Одељење језика и књижевности, Београд; ISSN 0351–7365
	Гласник ЦАНУ : Одјељење умјетности, Подгорица; ISSN 0350–5480
ГСЈКњ	Годишњак за српски језик и књижевност, Ниш; ISSN 1451–5415 наставак ЗБФФН
ГФФН	Годишњак Филозофског факултета у Никшићу; ISSN 0354–9992
ГФФНС	Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду; ISSN 0374–0730
	Даница, Београд; ISSN 0354–4974
	Етно-културолошки зборник за проучавање културе источне Србије и суседних области, Сврљиг; ISSN 0354–7485
ЖЈ	Живи језици; ISSN 0514–7743
ЗБСЈКУ	Зборник српског језик, књижевности и умјетности, Бања Лука; ISSN 1451–2963
ЗБМСКС	Зборник Матице српске за класичне студије, Нови Сад; ISSN 1450–6998
ЗБМСКЈ	Зборник Матице српске за књижевност и језик, Нови Сад; ISSN 0543–1220
ЗБМСС	Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад; ISSN 0352–5007
ЗБМСФЛ	Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад; ISSN 0352–5724
ЗБФФН	Зборник радова Филозофског факултета у Нишу; ISSN 0350–2414 наставља се као ГСЈКњ

¹ Библиографске јединице из ранијих година означене су знаком *.

ЗбФФП	Зборник радова Филолошког факултета у Приштини
ЗбФФБ	Зборник Филозофског факултета у Београду; ISSN 0350–848x
ЈД	Језик данас, Нови Сад; ISSN 0354–9720
ЈФ	Јужнословенски филолог, Београд; ISSN 0350–185x
КњЈ	Књижевност и језик, Београд; ISSN 0454–0689
Ковчежић	Ковчежић, прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд
Кодови	Кодови словенских култура, Београд; ISSN 0354–964X
Крајина	Крајина : часопис за књижевност и културу, Бања Лука
ЛМС	Летопис Матице српске, Нови Сад; ISSN 0025–5939
ЛА	Лингвистичке актуелности, Београд; ISSN 1450–9083
LA	Lingvističke aktuelnosti, www.public.asu.edu/~dsipka/la.htm
М	Matica, časopis za društvena pitanja, nauku i kulturu, Cetinje–Podgorica; ISSN 1450–9059
НССУВД	Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд; ISSN 0351–9066
НЈ	Наш језик, Београд; ISSN 0027–8084
ОП	Ономатолошки прилози, Београд; ISSN 0351–9171
	Преводилац, Београд; ISSN 0351–8892
ПКЛИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд; ISSN 0350–6673
ППЈ	Прилози проучавању језика, Нови Сад; ISSN 0555–1137
ПП	Просвјетни рад, Подгорица; ISSN 0033–1686
Радови	Радови : часопис за хуманистичке и друштвене науке = Works : Magazin for Humanist and Social Studies, Бања Лука; ISSN 1512–505X
РФФ	Радови Филозофског факултета, Пале
	Расковник : часопис за књижевност и културу, Београд; ISSN 0486–0187
Ријеч	Ријеч – часопис за науку о језику и књижевности, Никшић; ISSN 0354–6039
	Славистика, Београд; ISSN 1450–5061
СЈ	Српски језик, Београд; ISSN 0354–9259
СДЗб	Српски дијалектолошки зборник, Београд; ISSN 0350–1906
	Стил, Београд; ISSN 1451–3145
FU	Facta universitatis, Ниш; ISSN 0354–4702, http://facta.junis.ni.ac.yu/facta/lal
ФП	Филолошки преглед, Београд; ISSN 0015–1807, Philologia, Београд; ISSN 1451–5342; http://www.philologia.org.rs/

Обрађени зборници радова

INTERNATIONAL Conference on Lexis and Grammar : Proceedings of the 29th International Conference on Lexis and Grammar, September 15-18th, 2010, Belgrade / ed. Duško Vitas, Cvetana Krstev. – Belgrade : Faculty of Mathematics, 2010. – 356. | Уп. 1020

ИСТРАЖИВАЊА српског језика на Косову и Метохији : зборник радова 1 (2008) / ур. Милета Букумирић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2010. – 333. | Уп. 730

ИСТРАЖИВАЊА српског језика на Косову и Метохији : зборник радова 2 (2009) / ур. Милета Букумирић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2010. – 281. | Уп. 731

ЯЗЫК и культура в синхронии и диахронии : 22–24 септембра 2010 г. : сборник научных работ / ред. Копривица Драган. – Београд : АРПИ, 2010. – 159. | Уп. 331

ЈЕЗИЧКИ системи и употреба језика. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет : Скупштина града, 2010. – 414. – (Српски језик, књижевност, уметност : зборник

радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 30–31. октобра 2009. ; 1) | Уп. 410

КОНТРАСТИВНА проучавања српског језика : правци и резултати / ур. Иван Клајн, Предраг Пипер. – Београд : САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима, 2010. – 376. – (Српски језик у поређењу са другим језицима ; 1) | Уп. 205

КОСОВО и Метохија у цивилизацијским токовима : међународни тематски зборник. 1, Језик и народна традиција / ур. Драги Маликовић ; ур. прве књиге Софија Милорадовић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет, 2010. – 405. | Уп.

NJEGOŠEVI DANI 2: међународни научни skup, Cetinje, 27–29. Avgust 2009. / uredi-vački odbor Tatjana Večanović et al. – Nikšić : Filozofski fakultet, 2010. – 440. | Уп. 990

ПРИЛОЗИ језичком и књижевном образовању : 100 година друштва : 1910–2010. / прир. Босилка Милић, Вељко Брборић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 300. – (Зборник ; 3) | Уп. 693

SRPSKI pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika. I/1 = Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen / ur. Branko Tošović, Arno Wonisch. – Beograd : Beogradska knjiga : Graz : Institut für Slawistik der Karl-Franzens, 2010. – 737. | Уп. 243

SRPSKI pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika. I/2 = Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen / ur. Branko Tošović, Arno Wonisch. – Beograd : Beogradska knjiga : Graz : Institut für Slawistik der Karl-Franzens, 2010. – 535. | Уп. 244

ТЕЛО и одело у култури Срба и Бугара = Тяло и дрехи в културата на Сърби и Българи / ур. Владимир Јовановић. – Ниш : Филозофски факултет, 2010. – 208. | Уп. 51

ТЕОРИЈА дијакхронијске лингвистике и проучавање словенских језика / ур. Јасмина Грковић-Мејдор, Милорад Радовановић. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности, 2010. – 278. – (Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија ; 4) | Уп. 315

У част Пера Јакобсена : зборник радова / прир. Дејан Ајдачић, Персида Лазаревић Ди Ђакомо. – Београд : SlovoSlavia, 2010. – 569. – (Studia in honorem ; 1) | Уп. 963

I. Општи теоријско-методолошки проблеми и историја лингвистике

1. БАШИЋ, Ивана

О унутрашњој форми : прилог историји термина и појма / Ивана Башић // 36МСКЈ. – 58, 2 (2010), 381–399. | Summary

2. БАШИЋ, Ивана

О унутрашњој форми речи у руској лингвистици / Ивана Башић // 36МСС. – 78 (2010), 203–217. | Резюме

3. БУГАРСКИ, Ранко

Jezici / Ranko Bugarski. – 4, izmenjeno i dopunjeno izd. – Beograd : Čigoja štampa, 2010. – 143. – (Sabrana dela ; 9)

4. ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ, Јасна

K prameným slov : uvedení do etymologie / Radoslav Večerka a kolektiv. – Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006. – 356. / Јасна Влајић-Поповић // 36МСФЈ. – 53, 1 (2010), 211–216. | Приказ

5. ВОЈВОДИЋ, Дојчил

О конверзивној асиметрији, имплицитној евиденцијалности и епистемичкој модалности у концесивним реченицама / Дојчил П. Војводић // 36МСС. – 78 (2010), 135–149. | Резюме

6. ЈАКИЋ, Милена

Значај фреквенције употребе језичких јединица у лингвистичким истраживањима / Милена Јакић // CJ. – 15 (2010), 501–514. | Summary

7. КИКЛЕВИЧ, Александер

The Stratificational Classification of Speech Acts / Aleksander Kiklewicz // Стил. – 9 (2010), 37–61. | Summary

8. КОСТИЋ-ТОМОВИЋ, Јелена

Klasifikacija rečnika i tipologija leksikografskih informacija / Jelena Kostić-Tomović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 24–54. | Zusammenfassung

9. МАСЛОВА, Алина

Лингвистична прагматика / Стефана Димитрова. – София : Велес, 2009. – 239. / Алина Маслова // 36МСС. – 78 (2010), 271–272. | Приказ

10. НИКОЛИЋ, Марина

Увод у фази лингвистику / Милорад Радовановић. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009. – 162. – (Библиотека Елементи ; 82) / Марина Николић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 47–50. | Приказ | Уп. 12

11. ПЕРИЋ, Александар

Dvojak i aspekt nauke o jeziku / Aleksandar Perić // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 15–23. | Summary

12. ПИПЕР, Предраг

Увод у фази лингвистику / Милорад Радовановић. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2009. – 162. – (Библиотека Елементи ; 82) / Предраг Пипер // 36МСФЛ. – 53, 1 (2010), 205–208. | Приказ | Уп. 10

13. РАДОВАНОВИЋ, Милорад

О појмовнику и терминологији фази логике у лингвистици / Милорад Радовановић // ЈФ. – 66 (2010), 407–417. | Summary

14. РИСТИЋ, Стана

Теорија интегралног описа и систематска лексикографија Ј. Д. Апресјана / Стана Ристић // 36МСС. – 78 (2010), 119–133. | Резюме

15. СИМИЋ, Радоје

О унутрашњој форми језика / Радоје Симић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 5–16. | Zusammenfassung

16. СТАМЕНКОВИЋ, Душан

Bograndovo viđenje tekstualne lingvistike na početku novog milenijuma / Dušan Stamenković, Milan Kostić // Riječ. – 3 (2010), 21–46. | Summary

17. ШКИФИЋ, Сања

Teorijska načela konfliktne lingvistike i njihov doprinos tumačenja odnosa između ideologije standarda i ideologije dijalekta / Sanja Škifić // Riječ. – 4 (2010), 61–78. | Summary

II. Интердисциплинарна проучавања језика (етнолингвистика, неуроллингвистика, психоллингвистика, социоллингвистика и сл.)

18. АЛАНОВИЋ, Миливој

Evropa u jeziku / Ranko Bugarski. – Beograd : Biblioteka XX : Knjižara Krug, 2009. – 246. – (Biblioteka XX vek ; 176) / Миливој Алановић // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 221–226. | Приказ

19. БАЈИЋ, Ружица

О језику Православне цркве : Јазык православных верующих : в конце XX – начале XIX века / И. В. Бугаева. – Москва, 2008. – 239. / Ружица Бајић // СЈ. – 15 (2010), 767–771. | Приказ

20. БУГАРСКИ, Ранко

Jezik i identitet / Ranko Bugarski. – Beograd : Biblioteka XX vek : Knjižara Krug, 2010. – 278. – (Biblioteka XX vek ; 192)

21. ВУЧО, Јулијана

Kulturni i jezički stereotipi u stavovima mladih : Italija u jadranskom ogledalu / Julijana Vučo // Језички системи... – 351–357. | Raissunto

22. ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка

Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу / Рајна Драгићевић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 248. / Даринка Гортан-Премк // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 167–169. | Приказ | Уп. 26, 49

23. ДИМИТРИЈЕВИЋ-САВИЋ, Јована

Међугенерациске разлике и очување српског језика у Аустралији / Јована Димитријевић-Савић // Језички системи... – 341–350. | Summary

24. ДОБРОТА, Нада

Artikulationo-fonološki poremećaji / Nada Dobrota. – Beograd : Zavod za psihofizičke poremećaje i govornu patologiju „Cvetko Brajović“ : Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 2010. – 175. – (Monografije i radovi)

25. ДРАГИН, Наташа

Дијахроно-синхрона перспектива лексеме *срце* у религијском дискурсу / Наташа Драгин, Гордана Штасни // 36МСКЈ. – 58, 1 (2010), 33–52. | Резюме

26. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу / Рајна Драгићевић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 248. | Уп. 22, 49

27. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Lingvokulturološka uporedna istraživanja etnokulturnih stereotipa / Dragićević Rajna // АФФ. – 22 (2010), 201–214. | Summary

28. ЗАБАРАХ, Дарег

The Linguistic Gordian Knot in Moldova : Repeating the Yugoslav Experience? / Dareg A. Zabarah // СЈ. – 15 (2010), 187–210. | Резиме

– ЯЗЫК и культура в синхронии и диахронии² | Уп. 331

² Библиографске јединице без редног броја испред, распоређене су на два места у библиографији, а имају само један редни број.

29. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Фудбал из историјске и језичке перспективе / Зоран Р. Јовановић // *Prevodilac*. – 29, 3/4 (2010), 13–23.

30. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

О естетички комуникације : Естетика информисања / Жан Кон. – Београд : Clio, 2001. – 127. / Јелена Јовановић // *CJ*. – 15 (2010), 755–766. | Приказ

31. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

О етици комуникације : Етика информисања / Данијел Корни. – Београд : Clio, 1999. – 163. / Јелена Јовановић // *CJ*. – 15 (2010), 749–753. | Приказ

32. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Поводом Аристотеловог схватања о односу језика, мишљења и реалности / Јелена Јовановић // *НССУВД*. – 39, 1 (2010), 63–71. | *Zusammenfassung*

33. ЈУНИШИ, Тојота

Jezici trgovine : opšti pregled / Toyota Junichi, Kovačević Borko // АФФ. – 22 (2010), 233–251. | *Summary*

34. КЊИГА и језик у развоју савременог друштва : зборник резимеа : Београд, 24–26.09.2010. / ур. Александра Вранеш, Љиљана Марковић. – Београд : Филолошки факултет Универзитета, 2010. – 283.

35. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

О неким аспектима комуникативне културе свештенства у српској говорној и социокултурној средини / Ксенија Кончаревић // *Стил*. – 9 (2010), 189–200. | *Summary*

36. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Српска сакрална комуникативна култура као предмет лингвистичких истраживања / Ксенија Кончаревић // *НССУВД*. – 39, 1 (2010), 73–82. | Резюме

37. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Теоријско-методолошке основе проучавања сакралних комуникативних култура *raх slavia ortodoxa* : ситуативни модел анализе / Ксенија Кончаревић // *Славистика*. – 14 (2010), 89–95. | Резюме

38. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Хрестоматия теоллингвистики / А. К. Гадомский, Ч. Лапич. – Симферополь : Универсум, 2008. – 352. / Ксенија Кончаревић // *Стил*. – 9 (2010), 455–458. | Приказ

39. МАРКОВИЋ, Јелена

О одабраним терминима примењене лингвистике на енглеском и српском језику / Јелена М. Марковић // *РФФ*. – 12 (2010), 409–419. | *Summary*

– МИЛОРАДОВИЋ, Софија

Етнолингвистичка истраживања Метохије : теме и правци | Уп. 743

„Крсте носим, бога молим...“ : етнолингвистички транскрипти из Метохије са уводним напоменама | Уп. 744

40. МИШИЋ, Маријан

Ћирилица и изазови савремене комуникације / Маријан Мишић // *Даница*. – 18 (2010), 159–162.

41. МОЈСИЛОВИЋ, Бојана

Теорија језичке културе : у науци о српском језику и славистици / Марина Николић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 218. – (Монографије ; 11) / Бојана Мојсиловић // *НЈ*. – 41, 1/2 (2010), 69–71. | Приказ | Уп. 43, 54

42. НЕХРИНГ, Герд-Дитер

О дескриптивном приступу описивању повезаности између језика и културе / Gerd-Dieter Nehring // НССУВД. – 39, 1 (2010), 41–54. | Resümee

43. НИКОЛИЋ, Марина

Теорија језичке културе : у науци о српском језику и славистици / Марина Николић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 218. – (Монографије ; 11) | Уп. 41, 54

44. ПОЛОВИНА, Весна

Problemi lingvističke klasifikacije neverbalnih elemenata u komunikaciji / Polovina Vesna, Panić Natalija // АФФ. – 22 (2010), 215–231. | Summary

45. ПОЛОВИНА, Нина

Dualizam reklama u (društvenoj) komunikaciji / Nina Polovina // Philologia. – 8 (2010), 47–54. | Zusammenfassung

46. ПОПОВИЋ, Људмила

Русини и Украјинци у Србији / Људмила Поповић // 36МСС. – 78 (2010), 69–99. | Резюме

47. РОТ, Никола

Знакови и значења : вербална и невербална комуникација / Никола Рот. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 190. – (Изабрана дела ; 5)

48. СИМИЋ, Радоје

Језик, књижевност и култура / Радоје Симић // СЈ. – 15 (2010), 283–295. | Zusammenfassung

49. СТАНИЋ, Данијела

Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу / Рајна Драгићевић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 248. / Данијела Станић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 55–59. | Приказ | Уп. 22, 26

50. СУБОТИЋ, Момчило

Политичка мисао србистике / Момчило Суботић. – Београд : Институт за политичке студије, 2010. – 298.

51. ТЕЛО и одело у култури Срба и Бугара = Тяло и дрехи в културата на Сърби и Българи / ур. Владимир Јовановић. – Ниш : Филозофски факултет, 2010. – 208.

52. ТОДОРОВИЋ, Ивица

Матерњи језик сакралне географије Срба : митска симболика Косова у контексту одређења српског идентитета и пројекције историјске судбине / Ивица Тодоровић // Косово и Метохија... – 363–379. | Summary

53. ТОМИЋ, Зорица

Језик, писмо и културни идентитет / Зорица Томић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 353–360. | Summary

54. ТОМОВИЋ, Ненад

Теорија језичке културе : у науци о српском језику и славистици / Марина Николић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 218 стр. – (Монографије ; 11) / Ненад Томовић // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 75–76. | Приказ | Уп. 41, 43

55. ФОС, Кристијан

„Sprachnationalismus in Südosteuropa – ein Europäisierungsmechanismus?“ / Christian Voss // СЈ. – 15 (2010), 121–133. | Резиме

56. ХАЛУПКА-РЕШЕТАР, Сабина

Nova lica jezika : sociolingvističke teme / Ranko Bugarski. – 2. izd. – Beograd : Biblioteka XX : Knjižara Krug, 2009. – 262. / Сабина Халупка-Решетар // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 226–230. | Приказ

57. ШТАСНИ, Гордана

Језик, ризница колективног памћења : Фразеологија и национална култура / Драгана Мршевић-Радовић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2008. – 248. – (Библиотека Књижевност и језик ; 26) / Гордана Штасни // 36МСКЈ. – 58, 1 (2010), 189–194. | Приказ

III. Примењена лингвистика**а) Превођење****58. ГЛОЂОВИЋ, Аница**

Translation as a Means of Cross-Cultural Communication : Some Problems in Literary Text Translations / Anica Glodjović // FU. – 8, 2 (2010), 141–151. | Резиме

59. ГОЛУБОВИЋ, Биљана

Превод фразеологизама у филмовима / Биљана Голубовић // CJ. – 15 (2010), 457–479. | Zusammenfassung

– ДИЛПАРИЋ, Бранислава

О неким „решењима“ косметских (надри)преводилаца | Уп. 722

60. ДУНКОВА, Татјана

(Не)могућ(и) превод : на материјалу бугарског и српског језика / Татјана Дункова, Биљана Васић // Језички системи... – 171–182. | Резюме

61. ЂОРЂЕВИЋ, Јасмина

Equivalence and the Cogno-Cultural Dimension in Scientific, Professional and Official Translations / Jasmina Đorđević // FU. – 8, 1 (2010), 35–46. | Резиме

62. ЂУРОВИЋ, Анете

Bedeutungstragende Eigennamen im serbischen und ihre (un-)übersetzbarkeit im deutschen / Annette Đurović // CJ. – 15 (2010), 675–689. | Резиме

63. ИВАНОВА, Најда

Језичка стандардизација и превод : Горски вијенац и његова рецепција у Бугарској у 19. вијеку / Најда Иванова // Njegoševi dani 2... – 309–322. | Summary

64. ЈОВАНОВИЋ, Вера

Претеритална времена у Кампиевом „Странцу“ и њихови преводни еквиваленти / Вера Јовановић // Језички системи... – 381–390. | Résumé

– ЈОВАНОВИЋ, Весна

Analiza sintaksičkih razlika među glagolima u hrvatskom i srpskom jeziku : na bazi korpusa iz hrvatskog i srpskog prevoda romana Dena Brauna „Da Vinčijev kod“ | Уп. 201

65. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Слово о превођењу / Зоран Р. Јовановић // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 42–59. | Zusammenfassung

66. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Translation und Translationswissenschaft / Annette Đurović. – Belgrad : Philologische Fakultät, 2009. – 255. / Zoran Jovanović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 74–76. | Приказ

67. КАЈПЕРТ, Хелмут

Pavel Josef Šafaříks Fremdwortgebrauch im Spiegel des „Srpski letopis“ (1825) und der „Danica horvatska, slovenska i dalmatinska“ (1835) / Helmut Keipert // CJ. – 15 (2010), 37–54. | Резиме

68. КНЕЖЕВИЋ, Ивана

Интеркултурални проблеми превођења / Ивана Кнежевић // Стил. – 9 (2010), 437–447. | Summary

69. КНЕЖЕВИЋ, Ивана

Теолошки дискурс енглеског и српског језика : лексичко-семантички и стилистички проблеми превођења / Ивана Кнежевић. – Београд : Православни богословски факултет Универзитета, Институт за теолошка истраживања, 2010. – 125.

70. КРСТИЋ, Ненад

„Наполеон Бонапарта“ Александра Диме у преводу Љубомира Ненадовића / Ненад Крстић. – Београд : САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима, 2010. – 210. – (Српски језик у поређењу са другим језицима ; 2)

– МАРКОВИЋ, Јелена

О одабраним терминима примењене лингвистике на енглеском и српском језику | Уп. 39

71. ПАНИЋ-КАВГИЋ, Олга

Prevodilačke greške u novinskim člancima u rubrici „Meridijani“ nedeljnika „Vreme“ / Olga Panić-Kavgić // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 99–113. | Summary

72. ПОПОВ, Јован

Искуства и принципи првих преводаца Хомера код Француза и код Срба / Јован Попов // 36МСКС. – 12 (2010), 219–239. | Résumé

73. ПОПОВИЋ, Људмила

Нови живот оригинала / Миодраг Сибиновић. – Београд : Просвета : Алтера, 2009. – 312. / Људмила Поповић // 36МСС. – 77 (2010), 110–114. | Приказ

74. ПУТНИК, Душан

Превођење и протокол / Душан Путник // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 7–14.

75. РАЗДОБУДКО-ЧОВИЋ, Лариса

Културолошке компоненте фразеологизама у роману Виктора Пелевина „Generation Л“ и њихов превод на српски језик / Лариса Раздобудко-Човић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 417–429. | Резюме

76. РАКИЋ, Радомир

Die Bibel in gerechter Sprache. – Gütersloh, 2006. – 2400. : чистка „Библије“ од анти-феминизма и антисемитизма / протођакон Радомир Ракић // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 60–71. | Приказ

77. САМАРЦИЋ, Мила

Razvijanje autonomije studenata u sticanju prevodilačke kompetencije / Mila Samardžić // Autonomija učenika i nastavnika... – 304–313. | Riassunto

78. ЧАРОТА, Иван

Переводы Священного Писания на белорусский язык / Иван А. Чарота // ЈФ. – 66 (2010), 497–511. | Резиме

б) Учење страних језика

79. АЈЦАНОВИЋ, Наташа

Нека теоријско-методолошка питања проучавања радних свезака за учење руског језика у српској говорној средини / Наташа Ајцановић // Славистика. – 14 (2010), 191–196. | Резюме

80. АКБАРОВ, Азамат

Acquisition in Class-Cultural Pragmatics and Production of Conventional Expressions by L2 Learners / Azamat Akbarov // Riječ. – 4 (2010), 121–142. | Rezime

81. АНТИЋ, Зорица

English for Medicine : Workbook / Zorica Antić. – 2. dopunjeno izd. – Niš : Medicinski fakultet, 2010. – 109.

82. АНТИЋ, Зорица

English for Medicine : Textbook / Zorica Antić. – 2. dopunjeno izd. – Niš : Medicinski fakultet, 2010. – 261.

83. АНТИЋ, Зорица

Podučavanje i učenje engleskog jezika za potrebe medicine / Zorica Antić. – Niš : Medicinski fakultet Univerziteta, 2010. – 199.

84. AUTONOMIЈА ученика i nastavnika u nastavi jezika i književnosti : zbornik radova / priredile Julijana Vučo i Biljana Milatović. – Nikšić : Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet, 2010. – 477.

85. БОГДАНОВИЋ, Весна

Енглески језик за графичко инжењерство и дизајн. 1 / Весна Богдановић, Ивана Мировић. – 2. izd. – Нови Сад : Факултет техничких наука, 2010. – 151. – (Техничке науке, уџбеници ; 277)

86. БОЖИНОВИЋ, Николине

Poticanje autonomnog učenja kroz implementaciju adekvatnih strategija učenja gramatike stranoga jezika / Nikoline Božinović // Autonomija učenika i nastavnika... – 157–172. | Summary

87. БРАЈКОВИЋ, Наталија

Значај и функција културолошке оријентације у настави руског језика као страног / Наталија Брајковић // Славистика. – 14 (2010), 197–202. | Резюме

88. БРАЈКОВИЋ, Наталија

Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Наталија Брајкович // Язык и культура... – 144–147.

89. ВЛАЈКОВИЋ, Немања

Impulse : немачки језик за 2. разред гимназија и средњих стручних школа : са радном свеском : приручник за наставнике : са додатним дидактичким материјалима и тестовима / Немања Влајковић, Нина Петровић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 163.

90. ВУКОВИЋ ВОЈНОВИЋ, Драгана

English for Specific Purposes : Tourism and Hospitality / Dragana Vuković Vojnović. – Novi Sad : Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, 2010. – 112.

91. ВУЧО, Јулијана

Критички осврт на наставу страних језика у школама у аутономној покрајини Косово и Метохија / Јулијана Вучо, Александра Шуваковић // Косово и Метохија... – 43–60. | Summary

92. ГУДИ, Дајана

Messages 1 : енглески језик за 5. разред основне школе : приручник за наставнике / Diana Goodey, Meredith Levy. – Београд : Klett, 2010. – 85.

93. ГУДИ, Дајана

Messages 2 : енглески језик за 6. разред основне школе : приручник за наставнике / Diana Goodey, Meredith Levy. – Београд : Klett, 2010. – 80.

94. ГУДИ, Дајана

Messages 3 : енглески језик за 7. разред основне школе : приручник за наставнике / Diana Goodey, Meredith Levy. – Београд : Klett, 2010. – 86.

95. ГУДИ, Дајана

Messages 4 : енглески језик за 8. разред основне школе : приручник за наставнике / Diana Goodey, Meredith Levy. – Београд : Klett, 2010. – 77.

96. ДАМЉАНОВИЋ, Дара

Настава и методика наставе руског језика у Србији у XIX и XX веку : пролози за историју / Дара Дамљановић, Ксенија Кончаревић. – Београд : Славистичко друштво Србије, 2010. – 310. | Уп. 148

97. ДЕВИЋ-РОМАНОВА, Валентина*

Русский язык : практика : внеклассная работа / Валентина Девич-Романова. – Београд : Завод за уџбенике, 2009. – 181. | Уп. 119

98. ДЕЛИЋ, Блага

English for Business Studies / Blaga Delić. – Čačak : Visoka poslovna škola strukovnih studija, 2010. – 129.

99. ДИМИТРИЈЕВИЋ-САВИЋ, Јована

MAPS Mastering Proficiency Skills in English / Jovana Dimitrijević-Savić, Branka Milenković, Jelena Danilović. – Kragujevac : FILUM, 2010. – 137.

100. ДИМКОВИЋ-ТЕЛЕБАКОВИЋ, Гордана

Some Elements of English Grammar / Gordana Dimković-Telebaković. – Beograd : Univerzitet u Beogradu, Saobraćajni fakultet, 2010. – 69.

101. ДОБРИЋ, Наташа

Učimo srpski 2 : srpski kao maternji jezik za drugi razred osnovne škole : priručnik za nastavnike / Nataša Dobrić. – 3. izd. – Beograd : Zavod za udžbenike, 2010. – 114.

102. ДУРБАБА, Оливера

Interferenzerscheinungen bei deutsch Lernenden mit serbisch als Muttersprache : Versuch einer systematisierung / Оливера Дурбаба // CJ. – 15 (2010), 591–608. | Резиме

103. ДУРБАБА, Оливера

O razvoju veštine čitanja na stranom jeziku / Durbaba Olivera // АФФ. – 22 (2010), 185–200. | Summary

104. ЂУРИЋ, Љиљана

Pojam autonomije učenika stranih jezika u francuskoj glotodidaktičkoj literaturi / Ljiljana Đurić // Autonomija učenika i nastavnika... – 13–31. | Résumé

105. ЂУРОВИЋ, Данијела

Nastavnik kao istraživač sopstvene prakse : šta o Olrajtovim principima eksplorativne prakse misle naši nastavnici / Danijela Đorović // Autonomija učenika i nastavnika... – 31–42. | Summary

106. БУРОВИЋ, Татјана

Engleski jezik za ekonomiste / Tatjana Đurović, Nadežda Silaški. – Beograd : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2010. – 113.

107. БУРОВИЋ, Татјана

Engleski jezik za ekonomiste III / Tatjana Đurović. – Beograd : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2010. – 217.

108. БУРОВИЋ, Татјана

English Practice in Economics and Business / Tatjana Đurović, Nadežda Silaški. – 12. izd. – Beograd : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2010. – 227.

109. ENGLISKI jezik : izbor tekstova / prir. Jadranka Mešić. – Beograd : Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2010. – 51.

110. ИСМАКОВА, Б. С.

К проблеме отбора лексико-грамматического материала в системе полиязычного образования / Б. С. Исмакова // Язык и культура... – 155–159.

111. ЈАЊИЋ, Споменка

Italijanski jezik : esercizi III e IV / Spomenka Janjić, Mileva Grujičić, Marina Radić. – 3. izd. – Beograd : Univerzitet Singidunum, 2010. – 52.

112. ЈАЊИЋ, Споменка

Quaderno italiano : III e IV / Spomenka Janjić. – 3. izd. – Beograd : Univerzitet Singidunum, 2010. – 153.

113. ЈОВАНОВИЋ, Слободан

Engleski jezik za studente tehnike : izbor tekstova i testova za usvajanje vokabulara / Slobodan D. Jovanović. – 2. izd., izmenjeno i dopunjeno. – Beograd : Visoka tehnička škola strukovnih studija, 2010. – 183.

114. ЈУРИЧИЋ, Маријана

Važnost vokabulara u nastavi engleskog jezika / Marijana Juričić, Ivana Vodogaz // ВиО. – 2 (2010), 87–95.

115. ЈУРИЧИЋ, Маријана

O ispravljanju grešaka pri usmenom izražavanju u nastavi engleskog jezika / Marijana Juričić, Ivana Vodogaz // ВиО. – 1 (2010), 127–134.

116. КАНТАР, Наталија

Talk Talk 4 : енглески језик за 8. разред основне школе : четврта година учења : приручник за наставнике / Наталија Кантар. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 179.

117. КИШ, Јелена

A Practical Serbian Grammar / Jelena Kiš. – Beograd : Плато, 2010. – 106.

118. КОВАЧЕВИЋ, Катарина

Enjoying English 8 : енглески језик за 8. разред основне школе : приручник за наставнике / Катарина Ковачевић, Jonathan Pendlebury. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 203.

119. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Русский язык : практика : внеклассная работа / Валентина Девич-Романова. – Београд : Завод за уџбенике, 2009. – 181. / Ксенија Кончаревић // Славистика. – 14 (2010), 356–358. | Приказ | Уп. 97

120. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Русский язык, русская культура : для студентов гуманитарного профиля / Дара Дамљановић. – Београд : Завод за уџбенике, 2009. – 318. / Ксенија Кончаревић // Славистика. – 14 (2010), 361–364. | Приказ

121. КОПРИВИЦА, Верица

Главни проблеми усвајања граматике у савременој настави инословенских језика / Верица Копривица // Славистика. – 14 (2010), 384–388.

122. КОСТИЋ, Вукашин

Руски језик : за студенте економије / Вукашин Костић. – Ниш : МБ Графика, 2010. – 346.

123. КРНИЋ, Катарина

Televizijski reklamni spot u nastavi talijanskog jezika / Katarina Krnić // ВиО. – 4 (2010), 89-99. | Sommario

124. КУРЕШЕВИЋ, Марина

Gramatika srpskog jezika za strance : sa vežbanjima i rešenjima : priručnik za samostalno usvajanje gramatike : početni i srednji nivo / Marina Kurešević, Dragana Belegišanin-Zakić. – Novi Sad : Azbukum, centar za srpski jezik i kulturu, 2010. – 195.

125. ЛАЗАРЕВИЋ, Емилија

Gramatička razvijenost disfazične djece / Emilija Lazarević // ВиО. – 2 (2010), 35–48.

126. ЛАКИЋЕВИЋ, Момир

Грамматика руског језика : за све нивое / Момир С. Лакићевић. – Београд : Бард-фин; Бања Лука : Романов, 2010. – 215.

127. ЛЕКТОРСКЕ вежбе : приручник за српски језик као страни / ред. Јелица Јокановић-Михајлов. – Београд : Међународни славистички центар, 2010. – 165. – (Библиотека Међународног славистичког центра ; 6)

128. ЛЕТИЋ-ГЛИШИЋ, Гордана

Kontakte 8 : немачки језик за осми разред основне школе : осма година учења : приручник за наставнике / Гордана Летић-Глишић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 53.

129. МАКСИЋ, Иванка

Nemački jezik III i IV / Ivanka Maksić. – 4. izd. – Beograd : Univerzitet Singidunum, 2010. – 185.

130. МАРОЈЕВИЋ, Милена

Русский язык для экономистов 3 / Милена Мароевич. – Београд : Центар за издавачку делатност Економског факултета, 2010. – 203.

131. МАТИЋ, Гордана

Business English : Business Correspondence and Business Terms / Gordana Matić. – Beograd : Fakultet organizacionih nauka, 2010. – 269.

132. МАТИЋ, Гордана

Business English : Reading Texts : Short English Grammar Book / Gordana Matić. – Beograd : Fakultet organizacionih nauka, 2010. – 263.

133. МИТРОВИЋ, Силва

Second Year English / Silva Mitrović. – 6th ed. – Beograd : Univerzitet Singidunum, 2010. – 205.

134. МИТРОВИЋ, Силва

Fourth Year English / Silva Mitrović. – 5th ed. – Beograd : Univerzitet Singidunum, 2010. – 139.

135. МИШИЋ, Данијела

Razvoj engleskog govornog i pisanog izraza i funkcija školskih biblioteka / Danijela Mišić. – Vranje : Učiteljski fakultet, 2010. – 114.

136. МОТА, Ђорђо

Wig 4 : немачки језик за 8. разред основне школе : приручник за наставнике / Ђорђо Мота, Драгана Боос. – Београд : Klett, 2010. – 54.

137. МУР, Џо Елен

Како писати неknјижевне текстове : приручник за наставнике и ученике / Џо Елен Мур ; са енглеског превела Весна Мостарица. – Београд : Креативни центар, 2010. – 99. – (Језик и knјижевност)

138. НЕЈКОВИЋ, Данијела

An English Reader : Grammar Exercises : Workbook / Danijela Nejkić. – Beograd : Fakultet bezbednosti, 2010. – 157.

139. ПАВЛОВА, Наталија

Пословни енглески језик 2 / Наталија Павлова. – Београд : Висока хотелијерска школа струковних студија, 2010. – 269.

140. ПАВЛОВИЋ, Владан

Cognitive Linguistics and English Language Teaching at English Departments / Vladan Pavlović // FU. – 8, 1 (2010), 79–90. | Резиме

141. ПАВЛОВИЋ, Ирена

Engleski jezik : opšti deo / Irena Pavlović, Dragoslava Mićović. – Beograd : Kriminalističko-policijska akademija, 2010. – 211.

142. ПАУНОВИЋ РОДИЋ, Стефана

Методика наставе правописа код студената словачког језика као страног / Стефана Пауновић Родић // Славистика. – 14 (2010), 210–215. | Résumé

143. ПЕЈОВИЋ, Анђелка

La Colocabilidad de los verbos en español : con ejemplos contrastivos en serbio / Anđelka Pejović. – Kragujevac : Filološko-umetnički fakultet, 2010. – 218. – (Biblioteka Praktikum)

144. ПЕТРОВ, Ана

Креативно писање у настави српског језика као страног : средњи ниво / Ана Петров // Славистика. – 14 (2010), 309–315. | Résumé

145. ПЕТРОВИЋ, Слађана

English in Civil Engineering and Geodesy / Слађана Петровић. – Београд : Висока грађевинско-геодетска школа, 2010. – 222.

146. ПИЛИПОВИЋ, Весна

The Basics of English Language Teaching / Vesna Pilipović. – Novi Sad : Unija fakulteta jugoistočne Evrope, Fakultet za pravne i poslovne studije : Prometej, 2010. – 173.

147. ПИЛИПОВИЋ, Весна

Obrada i usvajanje pasiva / Vesna Pilipović. – Beograd : Zadužbina Andrejević, 2010. – 80. – (Dissertatio ; 272)

148. ПИПЕР, Предраг

Настава и методика наставе руског језика у Србији у XIX и XX веку : прилози за историју / Ксенија Кончаревић, Дара Дамљановић. – Београд : Славистичко друштво Србије, 2010. – 310. / Предраг Пипер // ЗбМСС. – 78 (2010), 281–283. | Приказ | Уп. 96

149. ПИПЕР, Предраг

Орбита 4 : руски језик за 8. разред основне школе : приручник за наставнике / Предраг Пипер, Марина Петковић, Светлана Мирковић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 123.

150. ПИРОГОВА, Ј. И.

Udžbenik ruskog jezika. Knj. 1 / L. I. Pirogova i M. P. Preobraženska. – Beograd : Bardsfin ; Banja Luka : Romanov, 2010. – 242. – (Biblioteka Rodina ; 5)

151. ПИРШЛ, Даница

English in Physical Education and Sports / Danica Piršl. – Niš : Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, 2010. – 222.

152. ПОПОВИЋ, Људмила

Родничок 8 : руски језик за 8. разред основне школе : осма година учења : приручник за наставнике / Људмила Поповић, Јелена Гинић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 160.

153. РАДОЈЕВИЋ, Татјана

Педагошка комуникација и развијања комуникационих компетенција ученика / Татјана Радојевић // ВиО. – 3 (2010), 101–110.

154. РАДОЊИЋ, Валентина

English in Construction Management / Valentina Radonjić. – 2. dopunjeno izd. – Beograd : Građevinska knjiga, 2010. – 237.

155. РАДОСАВЉЕВИЋ, Мирјана

English for Economic Purposes / Mirjana Radosavljević. – Novi Sad : Fakultet za pravne i poslovne studije : Prometej, 2010. – 221.

156. РАИЧЕВИЋ, Вучина

Настава страног језика у контексту дијалога култура / Вучина Раичевић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 331–337. | Резюме

157. РАИЧЕВИЋ, Вучина

О садржају појмова *приспуй насїави* и *технологија насїаве* у методици наставе страних језика / Вучина Раичевић // Славистика. – 14 (2010), 178–183. | Резюме

158. РАЛЕВИЋ, Мирољуб

Проблем изучавања руског језика у школама Црне Горе / Мирољуб Ралевић // ВиО. – 3 (2010), 175–190.

159. РАЦА, Ђорђета

English for Mechanical Engineers / Georgeta Rată, Sandra Stefanović. – Kragujevac : Faculty of Mechanical Engineering, 2010. – 192.

160. РЕЉИЋ, Митра

Узроци мањкаве језичке компетенције косовско-метохијске славофоне школске популације и рефлексје исте на плану изучавања руског језика / Митра Рељић // Славистика. – 14 (2010), 184–190. | Резюме

161. СИЛАШКИ, Надежда

Engleski jezik / Nadežda Silaški, Tatjana Đurović. – Beograd : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2010. – 115.

162. СИЛАШКИ, Надежда

Engleski jezik struke i analiza žanra na primeru reklamnog oglasa / Nadežda Silaški // Autonomija učenika i nastavnika... – 337–347. | Summary

163. СИЛАШКИ, Надежда

Engleski za ekonomiste III / Nadežda Silaški. – 12. izd. – Beograd : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2010. – 141.

164. СИЛАШКИ, Надежда

English Grammar for Economists / Nadežda Silaški, Tatjana Đurović. – 12. izd. – Beograd : Ekonomski fakultet, 2010. – 251.

165. СТАНОЈЕВИЋ, Обрад

Латински за правнике / Обрад Станојевић, Милена Јовановић. – 11. изд. – Београд : Правни факултет Универзитета : Службени гласник, 2010. – 238. – (Приручници ; 15)

166. СТОЈКОВИЋ, Јасмина

Amici 4 : италијански језик за 8. разред основне школе : четврта година учења : приручник за наставнике / Јасмина Стојковић, Катарина Завишин. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 133.

167. ТАДИЋ, Весна

Engleski jezik 2 / Vesna Tadić. – Beograd : Visoka hotelijerska škola strukovnih studija, 2010. – 140.

168. ЋИРИЋ, Горан

Gramatika engleskog jezika : sa vežbanjima / Goran Ćirić. – 10. izd. – Beograd : Teatar Za, 2010. – 196.

169. УЗЕЛАЦ, Соња

Практикум за савремени немачки језик / Соња Узелац, Јелена Арсић. – Београд : Филолошки факултет, 2010. – 292.

– ХЛЕБЕЦ, Борис

English Accent and Intonation | Уп. 923

English Semantics : for University Students | Уп. 924

170. ХОДОЛИЧ, Јармила

Pregled novih izdanja čitanki za osnovne škole na slovačkom jeziku 2005–2010. god. (Zavod za udžbenike, Beograd) / Jarmila Hodolič // Славистика. – 14 (2010), 203–209. | Resumé

171. HURRA, wir lernen Deutsch! 4 : немачки језик за 8. разред основне школе : четврта година учења : приручник за наставнике / Цвијета Шмит и др. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 119.

172. ЦВЕТКОВИЋ, Тања

Engleski jezik za studente sociologije, psihologije i srbistike / Tanja Cvetković. – Niš : Filozofski fakultet, 2010. – 155.

173. ШОТРА, Татјана

Дидактика француског језика као страног језика / Татјана Шотра. – Београд : Филолошки факултет, 2010. – 156.

в) Контрастивна проучавања језика**174. АЈЦАНОВИЋ, Милан**

Нормативни и морфосинтаксички статус придевског вида у савременом српском, хрватском и бошњачком језику / Милан Ајцановић, Миливој Алановић // Srpski pogledi...I/2. – 15–25. | Summary

175. АЛАНОВИЋ, Миливој

Неке особености у дистрибуцији футурских времена у српском и хрватском језику / Миливој Алановић, Милан Ајдановић // *Srpski pogledi...I/2.* – 123–132. | Zusammenfassung

176. АЛЕКСИЋ, Мариана

Међујезичка именичка енантиосемија : на материјалу српско-бугарских хомонимских парова / Мариана Алексић // *НССУВД.* – 39, 1 (2010), 257–263. | Резюме

177. АНДРИЋ, Едита

Контрастивна истраживања српско(хрватско)г и мађарског језика / Едита Андрић // *Контрастивна проучавања...* – 9–40. | Summary + Библиографија.

178. АШИЋ, Тијана

Временске употребе кондиционала у француском и српском језику / Тијана Ашић, Веран Станојевић // *Језички системи...* – 367–379. | Summary

179. БАРКОВА, Пенка

Србският синтетизъм v.s. българския аналитизъм / Пенка Баркова, Биљана Радова // *CJ.* – 15 (2010), 357–368. | Summary

180. БЕЧЕВА, Ничка

Бугарско-српска контрастивна лингвистичка истраживања / Ничка Бечева // *Контрастивна проучавања...* – 41–60. | Резюме + Библиографија.

181. БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Партиципски и рефлексивни пасив у српском и хрватском језику : публицистички и административни стил / Исидора Бјелаковић, Маја Марковић // *Srpski pogledi...I/2.* – 295–320. | Summary

182. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Преглед македонско-српских контрастивних и сродних истраживања / Жарко С. Бошњаковић // *Контрастивна проучавања...* – 61–99. | Резюме + Библиографија.

183. ВЕЛИЧКОВА, Славка

О једној врсти поредбених фразема у српском и бугарском језику / Славка Величкова // *Језички системи...* – 135–139. | Summary

184. ВЕНДИНА, Т. И.

К пространственно-временной интерпретации сербско-русских лексических параллелей / Т. И. Вендина // *ЗбМСФЛ.* – 53, 2 (2010), 7–34. | Резиме + мапе.

185. ВУКИЋ, Маја

Фразеологизми са компонентом : именовање делова тела у бугарском и српском језику / Маја Вукић // *Тело и одело...* – 41–56. | Summary

186. ГОЉАК, Светлана

Контрастивна истраживања српског и белоруског језика у Белорусији / Светлана В. Гољак // *Контрастивна проучавања...* – 101–106. | Резюме

187. ГУДУРИЋ, Снежана

Прави и лажни йријайше у француском, италијанском и српском језику / Снежана Гудурић, Драгана Дробњак // *ЗбМСФЛ.* – 53, 1 (2010), 195–203. | Résumé

188. ДЕШИЋ, Милорад

Акценатски систем у српском и хрватском стандардном језику / Милорад Дешић // *Srpski pogledi...I/1.* – 401–410. | Summary

189. ДЕШИЋ, Милорад

Граматика у једнотомним рјечницима српског и хрватског језика / Милорад Дешић // *Srpski pogledi...I/2.* – 143–161. | Summary

190. ДЕШИЋ, Милорад

Језик српских и хрватских медија : лексичко-семантички аспект / Милорад Дешић // *Srpski pogledi...I/1.* – 547–553. | Summary

191. ДЕШИЋ, Милорад

Српски и хрватски правопис : сличности и разлике / Милорад Дешић // *Srpski pogledi...I/1.* – 487–494. | Summary

192. ДИМИТРИЈЕВИЋ САВИЋ, Јована

Code-Switching : Structure and Meaning / Jovana Dimitrijević Savić. – Kragujevac : Filološko-umetnički fakultet, 2010. – 151.

193. ДРАЖИЋ, Јасмина

Imenice tipa nomina agentis u srpskom i hrvatskom jeziku : tvorbeni i semantički aspekt / Jasmina Dražić, Jelena Vojnović // *Srpski pogledi...I/2.* – 41–50. | Zusammenfassung

194. ДРАЖИЋ, Јасмина

Проблеми у писању сложеница и полусложеница у српском и хрватском правопису / Јасмина Дражић, Јелена Војновић // *Srpski pogledi...I/1.* – 495–506.

195. ДРАЖИЋ, Јасмина

Употреба инфинитива у новинском тексту : паралела српски и хрватски / Јасмина Дражић, Јелена Ајуановић // *Srpski pogledi...I/2.* – 321–331. | Summary

196. ДУДОК, Мирослав

Контрастивна истраживања српског и словачког језика / Мирослав Дудок // *Контрастивна проучавања...* – 107–121. | Резюме

197. ЂОРЂЕВИЋ, Радмила

Била једном контрастивна анализа : да ли? / Радмила Ђорђевић // *Контрастивна проучавања...* – 123–146. | Summary + Библиографија.

198. ЂУКАНОВИЋ, Маја

Српски и словеначки језик : развој контрастивних проучавања / Маја П. Ђукановић // *Контрастивна проучавања...* – 147–154. | Résumé + Библиографија.

199. ИВАНОВА, Ценка

За одејанието или за буквите на българския и сръбския език : исторически и съвременни ракурси / Ценка Иванова // *Тело и одело...* – 63–77. | Summary

200. ИЊАЦ, Горан

O izražavanju političke korektnosti kroz jezik na primeru upotrebe anglicizma *gej* i odrednice *Jugoistočna Evropa* u srpskom, hrvatskom i bošnjačkom jeziku / Goran Injac // *Srpski pogledi...I/1.* – 555–567. | Summary

201. ЈОВАНОВИЋ, Весна

Analiza sintaksičkih razlika među glagolima u hrvatskom i srpskom jeziku : na bazi korpusa iz hrvatskog i srpskog prevoda romana Dena Brauna „Da Vinčijev kod“ / Vesna Jovanović // *Srpski pogledi...I/2.* – 333–345. | Summary

202. КАРАВДИЋ, Зенаида

Komparativna sintaksa bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog jezika / Zenaida Karavdić // *Njegoševi dani 2...* – 357–366. | Summary

203. КАСПШАК, Ана

Turcizmi u poljskom i srpskom jeziku : na osnovu izabranih primera iz istorijskih romana „Pan Volodijovski“ Henrika Sjenkjeviča i „Na Drini ćuprija“ Ive Andrića / Ana Kaspszak // РФФ. – 12 (2010), 379–383. | Summary

204. КОВАЧЕВИЋ, Борко

Аргументска структура глаголских именица у српском и словеначком / Борко Н. Ковачевић, Маја П. Ђукановић // ЗМСС. – 77 (2010), 71–82. | Summary

205. КОНТРАСТИВНА ПРОУЧАВАЊА СРПСКОГ ЈЕЗИКА : ПРАВИЦИ И РЕЗУЛТАТИ / ур. Иван Клајн, Предраг Пипер. – Београд : САНУ, Одбор за српски језик у поређењу са другим језицима, 2010. – 376. – (Српски језик у поређењу са другим језицима ; 1)**206. КОПРИВИЦА, Верица**

Контрастивна изучавања српског и чешког језика / Верица Копривица, Катарина Митрићевећ-Штепанек // Контрастивна проучавања... – 155–176. | Резюме + Библиографија.

207. КОСТИЋ-ТОМОВИЋ, Јелена

Supstantivizacija participia prezenta u nemačkom jeziku i problem ekvivalencije / Jelena Kostić-Tomović // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 24–41. | Zusammenfassung

208. КРСТИЋ, Ненад

Савремена контрастивна проучавања француског и српског језика у Србији / Ненад Крстић, Веран Станојевић // Контрастивна проучавања... – 177–190. | Résumé

209. ЛАЛИЋ, Михаела

Nominalkomposita im Deutschen und im Serbischen : ein kontrastiver Vergleich / Mihaela Lalić // Riječ. – 4 (2010), 103–120. | Rezime

210. МАКИШОВА, Ана

Slovesné predpony v slovenčine a srbcine / Anna Marićová. – Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2008. – 137. – (Edícia Vedecké zošity ; 8) / Ana Makišova // Славистика. – 14 (2010), 353–356. | Приказ | Уп. 241

211. МАРИЋ, Ана

O čisto vidovych slovesnych predponách v slovenčine a srbcine / Ana Marić // ЗМСФЛ. – 53, 2 (2010), 131–139. | Summary

212. МАРИЋ, Ана

Semantika glagola sa domácim prefiksima u slovačkom i srpskom jeziku / Ana Marić // Славистика. – 14 (2010), 153–159. | Resumé

213. МАРИЋ, Биљана

Деадјективни глаголи у светлу синтаксичке деривације : у руском у поређењу са српским језиком / Биљана Марић // Славистика. – 14 (2010), 116–125. | Резюме

214. МАРКОВИЋ, Маја

Kontrastivna akustička analiza vokalskih sistema srpskog i hrvatskog jezika / Maja Marković, Isidora Bjelaković // Srpski pogledi...I/1. – 241–257. | Summary

215. МИЛАНОВИЋ, Александар

Граматицке и лексичке паралеле између српских писаца из Војводине и хрватских писаца у 19. веку / Александар Милановић // Srpski pogledi...I/2. – 163–173. | Zusammenfassung

216. МИРНИЋ, Кристина

Глагол *werden* у епистемичкој употреби и његови еквиваленти у српском језику / Кристина Мирнић // Језички системи... – 407–414. | Zusammenfassung

217. МИТРИЋЕВИЋ-ШТЕПАНЕК, Катарина

Deminutivi sa pejorativnim značenjem u češkom i srpskom jeziku / Katarina Mitrićević-Štepanek // Славистика. – 14 (2010), 247–259. | Résumé

218. МИТРОВИЋ, Анђелка

Место контрастивне анализе у лингвистичкој арабистици / Анђелка Н. Митровић // Контрастивна проучавања... – 191–217. | Summary

219. МУШОВИЋ, Абдулах

Комичност као елемент семантичке структуре фразеологизма : на материјалу руског и српског језика / Абдулах Мушовић // Славистика. – 14 (2010), 96–101. | Резюме

220. НЕДКОВА, Емилија

Националноспецифични образи в български, сръбски и руски фразеологизми с компоненти зооними : на назоваване на човешки качества / Емилија Д. Недкова // 36МСС. – 77 (2010), 83–89.

221. НИКОЛИЋ, Видан

Јелен (*Cervidae*) и *јеленак* (*Lucanus cervis*) као симболи у пољској и српској традицији / Видан Николић, Јоана Рекас // Језички системи... – 183–196. | Summary

222. НИКОЛИЋ, Марина

Derivativna imenica kao kondenzator rečeničnog sadržaja i jeziku novina : na BKS materijalu / Marina Nikolić // Srpski pogledi...I/2. – 347–364. | Summary

223. НИКОЛИЋ, Марина

Теорије језичке културе у србистици и кроатистици / Марина Николић // Srpski pogledi...I/2. – 457–475. | Summary

224. НИКОЛОВА, Елена

Изражавање на демонстративност (деиктичност) чрез именната и местоименната система в български и в сръбски език / Елена Николова // Језички системи... – 279–287. | Summary

225. ОБУЋИНА, Предраг

Контрастивна проучавања српског и пољског језика у српској лингвистичкој славистици / Предраг Обућина // Контрастивна проучавања... – 219–239. | Summary + Библиографија.

226. ОБУЋИНА, Предраг

Основни терминосистеми пољске синтаксе и српски синтаксички терминосистеми / Предраг Обућина // 36МСС. – 78 (2010), 175–210. | Summary

227. ОКУКА, Милош

Fonetsko-fonološke razlike između srpskog, hrvatskog i bosanskog (bošnjačkog) i njihovo normativno sankcioniranje / Miloš Okuka // Srpski pogledi...I/1. – 259–275. | Zusammenfassung

228. ПЕЈОВИЋ, Анђелка

Las colocaciones en la lexicografía española y serbia / Анђелка Пејовић // CJ. – 15 (2010), 343–356. | Резиме

229. ПЕТРОВИЋ, Срђан

Језик интернет рекламе на српском и руском језику / Срђан Петровић, Стефан Милошевић // Славистика. – 14 (2010), 143–152. | Резюме

230. ПЕТРОНИЈЕВИЋ, Божинка

Adjektivische/adverbiale Präfixbildung und Komparation / Божинка Петронијевић // CJ. – 15 (2010), 63–75. | Резиме

231. ПИПЕР, Предраг

Категорија аниматности у српском и руском језику / Марија Стефановић. – Нови Сад : Академска књига, 2008. – 257. – (Библиотека Научна мисао) / Предраг Пипер // 36МСС. – 77 (2010), 109–110. | Приказ

232. ПИПЕР, Предраг

О конфронтативним проучавањима руског и српског језика / Предраг Пипер // Кон-трастивна проучавања... – 241–261. | Резюме + Библиографија.

233. ПОПОВИЋ, Људмила

Категорија евиденцијалности у српском и украјинском језику / Људмила Поповић // 36МСС. – 77 (2010), 17–47. | Резюме

234. ПОПОВИЋ, Људмила

Leksičke inovacije u elektronskom diskursu srpskog i hrvatskog jezika / Ljudmila Popović // Srpski pogledi...I/1. – 575–595. | Резюме

235. ПОПОВИЋ, Људмила

Украјинско-српска контрастивна језичка истраживања / Људмила Поповић, Вероника Јармак // Контрастивна проучавања... – 263–280. | Резюме

236. РАДОЈИЧИЋ, Ружица

Систем предлошко-падежних конструкција са циљним значењем у руском језику у поређењу са српским / Ружица Радојичић // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 141–168. | Резюме

237. РАЈИЋ, Јелена

Složeni futur u španskom jeziku i njegovi prevodni ekvivalenti u srpskom / Jelena Rajić // Језички системи... – 399–406. | Summary

238. СЕЧУЈСКИ, Милан

Razlike između srpskog i hrvatskog jezika sa stanovišta govornih tehnologija / Milan Sečujski // Srpski pogledi...I/2. – 479–490. | Zusammenfassung

239. СИЛАШКИ, Надежда

The Conceptualisation of the Global Financial Crisis Via the Economy Is a Person Metaphor : a Contrastive Study of English and Serbian / Nadežda Silaški, Tatjana Đurović // FU. – 8, 2 (2010), 129–139. | Резиме

240. СИЛАШКИ, Надежда

Научна терминологија под најездом англицизама : контрастирање српског и хрватског језика / Надежда Силашки // Језички системи... – 301–310. | Summary

241. СОКОЛОВИЋ, Далибор

Slovesné predpony v slovenčine a srbčine / Anna Marićová. – Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2008. – 137. – (Edícia Vedecké zošity ; 8) / Далибор Соколовић // 36МСС. – 78 (2010), 283–285. | Приказ | Уп. 210

242. СРДИЋ, Смиља

Контрастивна истраживања немачког и српског/српскохрватског језика / Смиља Срдић // Контрастивна проучавања... – 281–299. | Zusammenfassung.

243. SRPSKI pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika. I/1 = Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen / ur. Branko Tošović, Arno Wonisch. – Beograd : Beogradska knjiga : Graz : Institut für Slawistik der Karl-Franzens, 2010. – 737.

244. SRPSKI pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika. I/2 = Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen / ur. Branko Tošović, Arno Wonisch. – Beograd : Beogradska knjiga : Graz : Institut für Slawistik der Karl-Franzens, 2010. – 535.

245. СТАМЕНКОВИЋ, Душан

Metaphoric and Extended Uses of the Hyponyms of the Verbs *Look* in English and *gledati* in Serbian / Dušan Stamenković // FU. – 8, 1 (2010), 19–33. | Резиме

246. СТАМЕНКОВИЋ, Душан

Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику / Душан Стаменковић // ЗБМСФЛ. – 53, 2 (2010), 169–189. | Summary

247. СТАНИШИЋ, Вања

Из досадашњих проучавања српско-албанских језичких односа : топонимастика и лексика / Вања Станишић // Контрастивна проучавања... – 301–315. | Резюме

248. СТАНИШИЋ, Вања

Српско-албански фонолошки односи између утицаја и ареалног јединства / Вања Станишић // Теорија дијахронијске... – 159–176. | Summary

249. СТЕПАНОВ, Страхиња

Vrednovanje (evaluacija) u srpskim i hrvatskim novinskim komentarima / Strahinja Stepanov // Srpski pogledi...I/2. – 51–64. | Zusammenfassung

250. СТЕПАНОВ, Страхиња

O konektorima u srpskim i hrvatskim novinskim komentarima / Strahinja Stepanov // Srpski pogledi...I/2. – 365–390. | Zusammenfassung

251. СТЕПАНОВ, Страхиња

Разлике и сличности у српском и хрватском правопису / Страхиња Степанов // Srpski pogledi...I/1. – 507–524. | Zusammenfassung

252. СТЕФАНОВИЋ, Марија

Језички концепт *шубих* међу својима у српској и руској породици / Марија Стефановић // Славистика. – 14 (2010), 102–115. | Резюме

253. СУБОТИЋ, Љиљана

Položaj enklitike u pisanom tekstu u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku : šta o tome piše u gramatikama / Ljiljana Subotić // Srpski pogledi...I/1. – 435–446. | Zusammenfassung

254. ТАСИЋ, Милан

Неке интонационе карактеристике српског, хрватског и бошњачког језика / Милан Тасић // Srpski pogledi...I/1. – 453–458. | Zusammenfassung

255. ТАСИЋ, Милан

Одступања од новоштокавске акценатске норме у српским и хрватским телевизијским вестима / Милан Тасић // Srpski pogledi...I/1. – 447–451. | Zusammenfassung

256. ТЕРИЋ, Гордана

Дектичко-анафорски односи српских и италијанских показних заменица / Гордана Терић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 113–127. | Summary

257. ТИР, Михал

Заменице у словачком и српском језику : компаративни поглед / Михал Тир // Славистика. – 14 (2010), 166–172. | Résumé

258. ТОМА, Пол-Луј

О неким развојним процесима и иновацијама у савременом српском језику : у поређењу са босанским, хрватским, црногорским / Paul-Louis Thomas // НССУВД. – 39, 1 (2010), 27–39. | Résumé

259. ТОШОВИЋ, Бранко

Akzentuelle Unterschiede zwischen dem Bosnischen/ Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/1. – 459–483. | Резиме

260. ТОШОВИЋ, Бранко

Das Gralis-Korpus / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/2. – 491–518. | Резиме

261. ТОШОВИЋ, Бранко

Gramatička kategorija kao razlika / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/2. – 175–181. | Summary

262. ТОШОВИЋ, Бранко

Gramatičke razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika : preliminarium / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/2. – 183–199. | Zusammenfassung

263. ТОШОВИЋ, Бранко

Die grammatikalischen Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/2. – 237–292. | Резиме

264. ТОШОВИЋ, Бранко

Деривационне различија међу сербским, хрватским и бошњачким језицима : прелиминариум / Бранко Тошовић // Srpski pogledi...I/2. – 65–80. | Резиме

265. ТОШОВИЋ, Бранко

Диминутивни начин дејства у руском и сербском-хрватском-бошњачком језицима / Бранко Тошовић // Srpski pogledi...I/2. – 229–236. | Резиме

266. ТОШОВИЋ, Бранко

Identitet, identičnost, razlika / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/1. – 89–98. | Summary

267. ТОШОВИЋ, Бранко

Interakcijske tvorbenе blokade u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/2. – 95–106. | Zusammenfassung

268. ТОШОВИЋ, Бранко

Konvergentne i divergentne standardološke interakcije : BKS-Korelacional / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/1. – 109–136. | Zusammenfassung

269. ТОШОВИЋ, Бранко

Контрастивно истраживање српског и хрватског језика / Бранко Т. Тошовић // Контрастивна проучавања... – 317–340. | Zusammenfassung

270. ТОШОВИЋ, Бранко

Контрастивно истраживање српског и хрватског језика / Бранко Тошовић // Srpski pogledi...I/1. – 137–160. | Zusammenfassung

271. ТОШОВИЋ, Бранко

Korelaciona gramatika bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika. Dio 1: Fonetika, fonologija, prozodija / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/1. – 395–398. | Резиме

272. ТОШОВИЋ, Бранко

Коррелационне фонетико-фонолошке системе руског, сербског, хрватског и бошњачког језика / Бранко Тошовић // Srpski pogledi...I/1. – 289–310. | Резиме

273. ТОШОВИЋ, Бранко

Die kroatische Sprachpolitik : mit einem Vergleich zu Serbien und Bosnien / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/1. – 171–190. | Резиме

274. ТОШОВИЋ, Бранко

Kulinarische Unterschiede innerhalb des Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/1. – 685–698. | Summary

275. ТОШОВИЋ, Бранко

Leksička distanca između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika u Galis-Korpusu / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/1. – 637–684. | Zusammenfassung

276. ТОШОВИЋ, Бранко

Leksičke stilističke razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/2. – 415–436. | Zusammenfassung

277. ТОШОВИЋ, Бранко

Ложные языковые различия / Бранко Тошович // *Srpski pogledi*...I/1. – 161–169. | Резиме

278. ТОШОВИЋ, Бранко

Нанизывание приставок в сербском, хорватском и бошняцком языках / Бранко Тошович // *Srpski pogledi*...I/2. – 107–120. | Резиме

279. ТОШОВИЋ, Бранко

Процессы деривации в современном словообразовании сербского, хорватского и бошняцкого языков / Бранко Тошович // *Srpski pogledi*...I/2. – 81–94. | Резиме

280. ТОШОВИЋ, Бранко

Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen I/1 / Branko Tošović, Arno Wonisch // *Srpski pogledi*...I/1. – 731–739.

281. ТОШОВИЋ, Бранко

Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen I/2 / Branko Tošović, Arno Wonisch // *Srpski pogledi*...I/2. – 525–533.

282. ТОШОВИЋ, Бранко

Srpska stilistika u odnosu na hrvatsku : tumačenja globalnog raslojavanja jezika / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/2. – 393–413. | Zusammenfassung

283. ТОШОВИЋ, Бранко

Srpsko-hrvatsko-bošnjačke korelacije / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/1. – 99–108. | Резюме

284. ТОШОВИЋ, Бранко

Trougao *razlika-sličnost-identičnost* u trouglu *srpski jezik-hrvatski jezik-bošnjački jezik* / Branko Tošović, razgovor sa Milošem Jevtićem // *Srpski pogledi*...I/1. – 191–202. | Zusammenfassung

285. ТОШОВИЋ, Бранко

Der Unterschied / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/1. – 21–62. | Резиме

286. ТОШОВИЋ, Бранко

Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen als Projektgegenstand / Branko Tošović // *Srpski pogledi*...I/1. – 63–88. | Резиме

287. ТОШОВИЋ, Бранко

Phonetisch-phonologische Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen / Branko Tošović // *Srpski pogledi...I/1.* – 357–394. | Резиме

288. ТОШОВИЋ, Бранко

Фонетско-фонолошке и акценатске разлике између српског, хрватског и бошњачког језика : разлике у проучености и проученост разлика / Бранко Тошовић // *Srpski pogledi...I/1.* – 311–322. | Резюме

289. ТОШОВИЋ, Бранко

Fonetsko-fonološke razlike između bosanskog-bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika : standardološka rješenja / Branko Tošović // *Srpski pogledi...I/1.* – 323–341. | Zusammenfassung

290. ТОШОВИЋ, Бранко

Фонетско-фонолошке разлике између ТВ дневника РТЦГ и РТС / Бранко Тошовић // *Srpski pogledi...I/1.* – 343–356. | Zusammenfassung

291. ТОШОВИЋ, Бранко

Фразеолошке разлике између српског, хрватског и бошњачког језика : прелиминаријум / Бранко Тошовић // *Srpski pogledi...I/1.* – 701–721. | Zusammenfassung

292. ТОШОВИЋ, Бранко

Функционално-стилистические различия между сербским, хорватским и бошняцким языками / Бранко Тошович // *Srpski pogledi...I/2.* – 437–455. | Summary

293. ТРИЧКОВИЋ, Дивна

Контрастивна проучавања јапанског и српског језика / Дивна Тричковић // *Контрастивна проучавања...* – 341–352. | Summary

294. ЋОРИЋ, Божо

Na margini gramatike : rečca i postfixs *god* u srpskim i hrvatskim gramatikama / Božo Ćorić // *Srpski pogledi...I/2.* – 133–141. | Zusammenfassung

295. ФЕКЕТЕ, Егон

Akcentatske razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika / Egon Fekete // *Srpski pogledi...I/1.* – 411–422. | Zusammenfassung

296. ФИЛИПОВИЋ, Јелена

Контрастивна изучавања српског и шпанског језика / Јелена Филиповић // *Контрастивна проучавања...* – 353–375. | Resumen

297. ЧЕРЕНКОВА, Ана

Выражение делиберативного объекта в русском и сербском языках в сопоставительном аспекте / Анна Д. Черенкова // *ЗММСС.* – 78 (2010), 161–174. | Резиме

298. ШИПКА, Данко

Varijantske razlike u semantičkom diferencijalu / Danko Šipka // *Srpski pogledi...I/1.* – 615–622. | Summary

299. ШИПКА, Данко

Leksičke promjene devedesetih godina – danas / Danko Šipka // *Srpski pogledi...I/1.* – 623–636. | Summary

300. ШИПКА, Данко

Leksički status nepromenljivih elemenata / Danko Šipka // *Srpski pogledi...I/1.* – 605–614. | Summary

**IV. Прасловенски језик, словенска језичка заједница
и посебна питања појединих словенских језика**

а) опште (прасловенски језик и словенска језичка заједница)

301. АЈДУКОВИЋ, Јован

Контактолошки речник словенских језика : речник адаптације бугарских контакто-лексема под руским утицајем. Том 1, А–В / Јован Ајдуковић. – Београд : Фото футура, 2010. – 413.

302. ВАСИЛИЈЕВИЋ, Драгана

Лексичко-семантичко поље темпоралности у словенским језицима на примеру назива за месеце / Драгана Василијевић // Славистика. – 14 (2010), 135–142. | Резюме

303. ГРАМАТИКА и лексика у словенским језицима : зборник сажетака : Нови Сад–Београд, 14–16. септембра 2010. / ур. Предраг Пипер. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 99.

304. ГРКОВИЋ-МЕЈДОР, Јасмина

Когнитивни аспекти развоја транзитивности / Јасмина Грковић-Мејдор // Теорија дијахронијске... – 43–62. | Summary

305. ЈАНИШКОВА, Илона

Методи работы Вацлава Махека в свете современной этимологии / Илона Янышкова // Теорија дијахронијске... – 79–88. | Summary

– ЈАНКОВИЋ, Јелена

Називи и имена домаћих животиња од прасловенског корена **běl-* у српском језику | Уп. 551

306. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Славистика, русистика, србистика / Богољуб Станковић. – Београд : Чигоја штампа, 2010. – 274. / Ксенија Кончаревић // КњЈ. – 57, 3/4 (2010), 335–1339. | Приказ | Уп. 312, 313

307. ЛОМА, Александар

Праиндоевропски глагол и словенска етимологија / Александар Лома // ЈФ. – 66 (2010), 283–295. | Summary

308. МАСЛОВА, Алина

Комуникативно-функционалне специфичности индиректних говорних чинова са значењем побуде / Алина Ј. Маслова // ЈФ. – 66 (2010), 297–309. | Резюме

309. МАСЛОВА, Алина

Обращение в славянских языках : коммуникативно-прагматический аспект / Алина Ю. Маслова // Славистика. – 14 (2010), 226–237. | Резиме

310. МОКИЈЕНКО, Валериј

Историческая фразеология славянских языков / Валерий М. Мокиенко // Теорија дијахронијске... – 103–129. | Summary

311. ПОСПИШИЛ, Иво

Ареал – славистика – компаративистика / Иво Поспишил // Славистика. – 14 (2010), 217–225. | Резиме

312. РАИЧЕВИЋ, Вучина

Славистика, русистика, србистика / Богољуб Станковић. – Београд : Чигоја штампа, 2010. – 274. / Вучина Раичевић // ЗМСС. – 78 (2010), 279–281. | Приказ | Уп. 306, 313

313. СТАНКОВИЋ, Богољуб

Славистика, русистика, србистика / Богољуб Станковић. – Београд : Чигоја штампа, 2010. – 274. | Уп. 306, 312

314. СТЕФАНОВИЋ, Марија

О темама у истраживању развоја категорије аниматности / Марија Стефановић // Теорија дијахронијске... – 177–198. | Summary

315. ТЕОРИЈА дијахронијске лингвистике и проучавање словенских језика / ур. Јасмина Грковић-Мејдор, Милорад Радовановић. – Београд : САНУ, Одељење језика и књижевности, 2010. – 278. – (Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија ; 4)

316. ТОШОВИЋ, Бранко

The Distince Between Standard Slavic Languages / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/1. – 203–229. | Zusammenfassung

317. ХОЛВУТ, Аксел

Reanalysis or Endemic Ambiguity? : Infinitival Clauses with Overt Subjects in Slavonic and Baltic / Axel Holvoet // Теорија дијахронијске... – 265–278. | Резиме

б) источнословенски језици**318. АЛЕКСАНОВА, Светлана**

О соотношении обстоятельственных распространителей предложения с семантически-ми категориями актанта и сирконстанта / Светлана А. Алексанова // 36МСС. – 78 (2010), 151–159. | Резиме

319. АЛМАЗОВА, Надежда

Дидактический процесс как поликодовый феномен / Надежда И. Алмазова, Валерия Е. Чернявская // Стил. – 9 (2010), 429–435. | Summary

320. АЛЬМЕТОВА, А. С.

Проявление лингвокультурологического содержания в рассказе „Апамнын астауы“ („Посуда бабушки“) О. Бокеева / А. С. Альметова // Язык и культура... – 136–143.

321. БЈОРНФЛАТЕН, Јан Ивар

Gramatikalization and Typological Change : the Plural Paradigm of Russian Substantives / Jan Ivar Bjørnflaten // Теорија дијахронијске... – 9–22. | Резиме

322. БОГАТИРЈОВ, Андреј

Пластическое и герменевтическое начала в беллетристическом текстообразовании / Андрей А. Богатырёв // Стил. – 9 (2010), 235–248. | Summary

323. БОГУСЛАВСКИЈ, Анђеј

Словоизменение : типы описаний / Анджей Богуславский // 36МСС. – 77 (2010), 7–15. | Резиме

324. БОЧКАРЕВА, Н. С.

Языки региональной культуры : пермская книга для детей / Н. С. Бочкарева // Язык и культура... – 7–15.

325. БУГАЕВА, Ирина

Демотиваторы как новый жанр в глобальной виртуальной субкультуре молодежи / И. В. Бугаева // Язык и культура... – 16–20.

326. БУГАЕВА, Ирина

Стилистические особенности православных верующих / Ирина В. Бугаева // Стил. – 9 (2010), 75–87. | Summary

327. ВАСИЉЕВА, Наталија

Sprache-bild-Relationen im wirtschaftlichen Diskurs / Natalia V. Vasilyeva // Стил. – 9 (2010), 129–142. | Summary

– ВЕНДИНА, Т. И.

К просторанствено-временной интерпретации сербско-русских лексических параллелей | Уп. 184

328. ВОЈВОДИЋ, Дојчил

Од реченице ка исказу и тексту : прилог теорији актуелног рапчлањивања реченице : Коммуникативной синтаксис русского языка / О. А. Крылова. – 2. изд. – Москва : Книжный дом Либроком, 2009. – 176. / Дојчил Војводић // 36МСС. – 78 (2010), 273–279. | Приказ

329. ГАДОМСКИЈ, Александр

Русская теоллингвистика : история, основные направления исследований / Александр К. Гадомирский // Стил. – 9 (2010), 357–373. | Summary

– ГОЉАК, Светлана

Контрастивна истраживања српског и белоруског језика у Белорусији | Уп. 186

330. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Слика Русије споља и изнутра : Образ России извне и изнутри / ред. Е. Ф. Тарасов. – Москва : Институт языкознания, 2008. – 280. / Рајна Драгићевић // 36МСС. – 77 (2010), 114–120. | Приказ

331. ЈАЗЫК и култура в синхронии и диахронии : 22–24 септембра 2010 г. : сборник научных работ / ред. Копривица Драган. – Београд : АРПИ, 2010. – 159.

332. КАРПОВА, Татјана

Состояние дискурса рунета как русскоязычного сектора интернета / Татьяна Б. Карпова // Стил. – 9 (2010), 143–151. | Summary

333. КОТЈУРОВА, Марија

Индивидуальный стиль выражения : совокупность логичности, диалогичности и тональности речи ученого / Мария П. Котюрова // Стил. – 9 (2010), 13–26. | Summary

334. КОШМАН, И. Н.

Графический облик украинизмов : на материале публицистических текстов / И. Н. Кошман // Язык и культура... – 129–135.

335. КРСТИЋ, Маја

О дефектности глаголске парадигме у руском језику / Маја Крстић // Славистика. – 14 (2010), 126–134. | Резюме

336. ЛАБУРЕЦ, Наталија

О развитии праслав. **bolt-* в русских говорах нижнего прииртышья / Наталья В. Лабурец // 36МСС. – 78 (2010), 253–258.

337. ЛАГОДЕНКО, Д. В.

Интерпретация культурно-специфических лексем как средство преодоления непонимания / Д. В. Лагоденко // Язык и культура... – 25–29.

338. ЛЕБЕДЕВА, Наталија

Естественная письменная речь : основные признаки / Наталья Б. Лебедева // 36МСС. – 78 (2010), 243–251.

339. ЛИСИЦИНА, Т. А.

„Русский мир в русском слове“ : проект русистики XXI века / Т. А. Лисицына // Язык и культура... – 102–107.

– МАРИЋ, Биљана

Деадјективни глаголи у светлу синтаксичке деривације : у руском у поређењу са српским језиком | Уп. 213

340. МАРКОВА, Е. М.

Энантioseмия в русском языке в сопоставлении с другими славянскими языками / Е. М. Маркова // Язык и культура... – 122–128.

341. МАРКОВИЋ, Александра

Притяжение языка. Том 3, Грамматические категории : синтаксис / Александр Киклевич. – Olsztyn, 2009. – 460. / Александра Марковић // Стил. – 9 (2010), 471–474. | Приказ

342. МУСИЈЕНКО, Валентина

Дискурсивниј вимір интертекстуалности в повісті Ольги Кобилянської „Царівна“ / Валентина П. Мусієнко // Стил. – 9 (2010), 177–187. | Summary

– МУШОВИЋ, Абдулах

Комичност као елемент семантичке структуре фразеологизма : на материјалу руског и српског језика | Уп. 219

– НЕДКОВА, Емилија

Националноспецифични образи в български, сръбски и руски фразеологизми с компоненти зооними : на назовавање на човешки качества | Уп. 220

343. ЊУБИНА, Лариса

Категория *стиль* в тексте литературной автобиографии / Лариса М. Ньюбина // Стил. – 9 (2010), 117–127. | Summary

344. ПЕТРОВ, Александр

Продуктивность заимствованных основ в составе сложных слов русского языка / Александр В. Петров // Стил. – 9 (2010), 409–420. | Summary

– ПЕТРОВИЋ, Срђан

Језик интернет рекламе на српском и руском језику | Уп. 229

– ПИПЕР, Предраг

О конфронтативним проучавањима руског и српског језика | Уп. 232

345. ПЛАКСИНА, Наталија

Маргинальные страницы тетрадей как жанр естественной письменной речи / Наталья Юрьевна Плаксина // ППЈ. – 41 (2010), 127–137. | Резиме

– ПОПОВИЋ, Људмила

Категорија евиденцијалности у српском и украјинском језику | Уп. 233

346. ПОПОВИЋ, Људмила

Теорија сучасног синтаксису / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДОННУ, 2006. – 378. / Људмила Поповић // 36МСС. – 77 (2010), 130–133. | Приказ

– ПОПОВИЋ, Људмила

Украјинско-српска контрастивна језичка истраживања | Уп. 235

347. ПОСПИШИЛ, Иво

Пределы филологии / А. А. Кораблев. – Новосибирск, 2008. / Ivo Pospíšil // Стил. – 9 (2010), 486–491. | Приказ

– РАДОЈИЧИЋ, Ружица

Систем предлошко-падежних конструкција са циљним значењем у руском језику у поређењу са српским | Уп. 236

– РАЗДОБУДКО-ЧОВИЋ, Лариса

Културолошке компоненте фразеологизама у роману Виктора Пелевина „Generation IT“ и њихов превод на српски језик | Уп. 75

348. СИВЕНКОВА, Марија

Коммуникативни стил речевог поведенија савременог политика / Марија А. Сивенкова // Стил. – 9 (2010), 89–103. | Summary

– СТЕФАНОВИЋ, Марија

Језички концепт *ћуђих* међу својима у српској и руској породици | Уп. 252

349. ТИХОМИРОВА, Лариса

Интегративни приступ к изученију рефлексии в научном сознании / Лариса С. Тихомирова // Стил. – 9 (2010), 105–115. | Summary

350. ТЈАПКО, Галина

Концепција суплетивизма у руској граматичкој традицији : на српском и руском материјалу / Галина Г. Тјапко // ЈФ. – 66 (2010), 481–496. | Резюме

– ЧАРОТА, Иван

Переводы священного писания на белорусский язык | Уп. 78

– ЧЕРЕНКОВА, Ана

Выражение делиберативного объекта в русском и сербском языках в сопоставительном аспекте | Уп. 297

351. ШТАЈН, К. Е.

Стилистика научной речи : учебное пособие / Мария П. Котюрова. – Пермь : Пермский гос. университет, 2009. – 363. / К. Э. Штайн, Д. И. Петренко // Стил. – 9 (2010), 459–464. | Приказ

в) западнословенски језици

– ДУДОК, Мирослав

Контрастивна истраживања српског и словачког језика | Уп. 196

– КАСПШАК, Ана

Turcizmi u poljskom i srpskom jeziku : na osnovu izabranih primera iz istorijskih romana „Pan Volodijovski“ Henrika Sjenkjeviča i „Na Drini ćuprija“ Ive Andrića | Уп. 203

– КОПРИВИЦА, Верица

Контрастивна изучавања српског и чешког језика | Уп. 206

352. МАКИШОВА, Ана

O novim leksemama u jeziku sa sufiksom *-iáda/-ijada* / Ana Makišova // Славистика. – 14 (2010), 160–165. | Resumé

353. МАРИЋ, Ана

Deklinacia prevzatych substantiv v slovenčine / Martin Ološtiak, Lucia Gianitsová-Ološtiaková. – Prešov : Filozofická fakulta, 2007. – 152. / Ana Marićová // Славистика. – 14 (2010), 343–349. | Приказ

– МАРИЋ, Ана

O čisto vidovych slovesnych predponách v slovenčine a srbcine | Уп. 211

Semantika glagola sa domaćim prefiksima u slovačkom i srpskom jeziku | Уп. 212

354. МАРИЋ, Ана

Slovenská nářečová lexika Starej Pazovy : slovník / Anna Marićová. – Stará Pazova : Kanadem, 2010. – 242.

355. МАТУРОВА, Маркета

Antropologický slovník aneb co by mohl člověku vědět každý člověk : s přihlédnutím k dějinám literatury a umění / Jaroslav Malina. – Brno : CERM, 2009. – 304. / Markéta Maturová // Стил. – 9 (2010), 466–468. | Приказ

356. МАХНИЦКА, Виолета

Środki językowe oddające poczucie humoru młodego Bolesława Prusa / Violetta Machnicka // Стил. – 9 (2010), 245–268. | Summary

– МИТРИЋЕВИЋ-ШТЕПАНЕК, Катарина

Deminutivi sa pejorativnim značenjem u češkom i srpskom jeziku | Уп. 217

357. МИТРИЋЕВИЋ-ШТЕПАНЕК, Катарина

Co na srdci, to na jazyku : kapitoly z kognitivní lingvistiky / Irena Vaňkova, Iva Nebeská. – Praha : Univerzita Karlova, 2005. – 343. / Katarina Mitrićević-Štepanek // Славистика. – 14 (2010), 337–339. | Приказ

– НИКОЛИЋ, Видан

Јелен (Cervidae) и *јеленак (Lucanus cervis)* као симболи у пољској и српској традицији | Уп. 221

358. НОМАЋИ, Мотоки

O izostavljanju pomoćnog glagola *biti* u prošlom vremenu u lehitskim jezicima / Motoki Nomači // ЈФ. – 66 (2010), 335–348. | Резюме

– ОБУЋИНА, Предраг

Контрастивна проучавања српског и пољског језика у српској лингвистичкој славистици | Уп. 225

Основни терминосистеми пољске синтаксе и српски синтаксички терминосистеми | Уп. 226

359. ПАТРАШ, Владимир

Jazyk v kontextoch a v textoch / Ján Findra. – Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2009. – 317. / Vladimír Patráš // Стил. – 9 (2010), 468–471. | Приказ

360. ПОПОВИЋ, Снежана

Pozajmljenice iz južnoslovenskih jezika u „Rečniku književnog češkog jezika“ / Snežana Popović // Славистика. – 14 (2010), 238–246. | Résumé

361. ПОСПИШИЛ, Иво

Nové výzvy literární genologii / Ivo Pospíšil // Стил. – 9 (2010), 283–293. | Summary

– ТИР, Михал

Заменице у словачком и српском језику : компаративни поглед | Уп. 257

362. ТИРОВА, Зузана

O slováckom говорном језику војвођанских Словака на интернету / Зузана Тирова // Славистика. – 14 (2010), 173–177. | Résumé

363. ТОПОЛИЊСКА, Зузана

O tradycji w nauce / Zuzanna Topolińska // Теорија дијахронијске... – 215–221. | Summary

364. ФРИД, Мирјам

Ke zrodu české modální částice *jestli* z pohledu gramatikalizační teorie / Mirjam Fried // Теорија дијахронијске... – 223–238. | Summary

г) јужнословенски језици, изузев српског

– АБОВИЋ, Миомир

О неким конструкцијама додатног (додатно-модификативног) карактера у савременом српском (и хрватском) језику | Уп. 436

– АЏАНОВИЋ, Милан

Нормативни и морфосинтаксички статус придевског вида у савременом српском, хрватском и бошњачком језику | Уп. 174

– АКОПЏАЊАН, Жана

Reči persijskog porekla u govoru naroda bivše Jugoslavije : prema rečniku Abdulaha Škaljića „Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku“ | Уп. 528

– АЛАНОВИЋ, Миљивој

Неке особености у дистрибуцији футурских времена у српском и хрватском језику | Уп. 175

– АЛЕКСИЋ, Мариана

Међујезичка именичка енантиосемија : на материјалу српско-бугарских хомонимских парова | Уп. 176

365. БАБИЋ, Миланка

О потрази за разликама у истом језику / Миланка Бабић // CJ. – 15 (2010), 309–321. | Summary

366. БАДУРИНА, Лада

О interpunkciji : i načelno i konkretno (hrvatska interpunkcija, s osvrtom na srpska i crnogorska iskustva) / Lada Badurina // Njegoševi dani 2... – 273–288. | Summary

– БАРКОВА, Пенка

Србският синтетизъм v.s. българския аналитизъм | Уп. 179

– БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ, Јелена

Преглед главних особина акценатског система говорног подручја Горње Зете | Уп. 706

Рјечник говора Зете | Уп. 853

– БЕЧЕВА, Ничка

Бугарско-српска контрастивна лингвистичка истраживања | Уп. 180

– БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Партиципски и рефлексивни пасив у српском и хрватском језику : публицистички и административни стил | Уп. 181

– БЈЕЛЕНИЋ, Марта

Пабрѣѣиѣ : праславјанский реликт на славјанском юге | Уп. 533

– БОГДАНОВИЋ, Недељко

Лексика одевања мотивисана називима делова тела | Уп. 534

367. БОНДЖОЛОВ, Христо

За жената съз златния косъм / Христо Бонджолов // Тело и одело... – 33–39. | Summary

368. БОНДЖОЛОВА, Валентина

Нови дрехи – нови думи / Валентина Бонджолова // Тело и одело... – 23–31. | Summary

369. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Јужнословенски језици : граматичке структуре и функције / Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер ; ред. Предраг Пипер. – Београд : Београдска књига, 2009. – 552. – (Библиотека Пут у речи ; 15) / Жарко Бошњакловић // 36МСС. – 77 (2010), 98–104. | Приказ | Уп. 379, 381, 394

– БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Преглед македонско-српских контрастивних и сродних истраживања | Уп. 182

– ВЕЛИЧКОВА, Славка

О једној врсти поредбених фразема у српском и бугарском језику | Уп. 183

370. ВРТИЋ, Ивана

Apsolutni nominativ u hrvatskim svetopisamskim prijevodima / Ivana Vrtić // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 35–47. | Summary

– ВУКИЋ, Маја

Фразеологизми са компонентом : именовање делова тела у бугарском и српском језику | Уп. 185

371. ГЛУШИЦА, Рајка

O prvom zvaničnom crnogorskom pravopisu / Rajka Glušica // Njegoševi dani 2... – 253–266. | Summary

372. ГЛУШИЦА, Рајка

Crnogorski jezik u čeljustima nacionalizma / Rajka Glušica // Riječ. – 4 (2010), 25–46. | Summary

373. ГРАМАТИКА crnogorskoga jezika / Adnan Čirgić, Ivo Pranjković, Josip Silić. – Podgorica : Ministarstvo prosvjete i nauke, 2010. – 360. | Уп. 392

– ДЕШИЋ, Милорад

Акценатски систем у српском и хрватском стандардном језику | Уп. 188

Грамматика у једнотомним рјечницима српског и хрватског језика | Уп. 189

Језик српских и хрватских медија : лексичко-семантички аспект | Уп. 190

Српски и хрватски правопис : сличности и разлике | Уп. 191

374. ДОШЉАК, Драшко

Dinastija Petrović u svijetlu antroponimije / Draško Došljak // Njegoševi dani 2... – 303–309. | Summary

– ДРАЖИЋ, Јасмина

Imenice tipa nomina agentis u srpskom i hrvatskom jeziku : tvorbeni i semantički aspekt | Уп. 193

Проблеми у писању сложеница и полусложеница у српском и хрватском правопису | Уп. 194

Употреба инфинитива у новинском тексту : паралела српски и хрватски | Уп. 195

– ЂОКОВИЋ, Љубомир

Рјечник никшићког краја | Уп. 857

– ЂУКАНОВИЋ, Маја

Српски и словеначки језик : развој контрастивних проучавања | Уп. 198

375. ЕКЕРТ, Рајнер

Serbische/Kroatische Lesefrüchte / Rainer Eckert // Теорија дијакхронијске... – 63–78. | Резюме

376. ЖЕЛЕ, Андреја

Роль наречных модификаторов в рамках диатезных возможностей в словенском языке / Андреја Желе // ЗМСС. – 77 (2010), 49–70. | Summary

– ИВАНОВА, Ценка

За одејанието или за буквите на българския и сръбския език : исторически и съвременни ракурси | Уп. 199

– ИВАНОВИЋ, Игор

Anglicizmi u okviru računarskog registra | Уп. 546

377. ИВАНОВИЋ, Игор

Teorija Rudolfa Filipovića kroz perspektivu crnogorskog jezika / Igor Ivanović // ВиО. – 3 (2010), 85–93.

– ИЊАЦ, Горан

O izražavanju političke korektnosti kroz jezik na primeru upotrebe anglicizma *gej* i odrednice *Jugoistočna Evropa* u srpskom, hrvatskom i bošnjačkom jeziku | Уп. 200

378. ЈАКОБСЕН, Пер

Južnoslovenske teme / Per Jakobsen ; priredili Dejan Ajdačić, Persida Lazarević Di Đakomo. – Beograd : SlovoSlavia, 2010. – 346.

379. ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ЈЕЗИЦИ : граматичке структуре и функције* / Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер ; ред. Предраг Пипер. – Београд : Београдска књига, 2009. – 552. – (Библиотека Пут у речи ; 15) | Уп. 369, 381, 394

– ЈОВАНОВИЋ, Весна

Analiza sintaksičkih razlika među glagolima u hrvatskom i srpskom jeziku : na bazi korpusa iz hrvatskog i srpskog prevoda romana Dena Brauna „Da Vinčijev kod“ | Уп. 201

– КАРАВДИЋ, Зенаида

Komparativna sintaksa bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog jezika | Уп. 202

380. КАРАНФИЛОВСКИ, Максим

Глаголскиот вид во императивот во македонскиот и во другите јужнословенски јазици / Максим Каранфиловски // Njegoševi dani 2... – 351–357. | Резюме

– КОВАЧЕВИЋ, Борко

Аргументска структура глаголских именица у српском и словеначком | Уп. 204

381. КОВАЧЕВИЋ, Борко

Јужнословенски јазици : граматичке структуре и функције / Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер ; ред. Предраг Пипер. – Београд : Београдска књига, 2009. – 552. – (Библиотека Пут у речи ; 15) / Borko Kovačević // Philologia. – 8 (2010), 148–150. | Приказ | Уп. 369, 379, 394

– КРИВОКАПИЋ, Милош

Конструкције од +генитив и за + инфинитив у језику сердара и гувернадуре Радоњића и у црногорским говорима | Уп. 813

382. ЛАКИЋ, Игор

Putevi i stranputice u stanstandardizaciji crnogorskog jezika / Igor Lakić // Njegoševi dani 2... – 267–273. | Summary

383. ЛУКИЋ, Милица

Lingua Montenegrina–Croatica : izabrane teme iz crnogorske i hrvatske književnojezične povijesti i sadašnjosti / Milica Lukić ; priređivači Adnan Čirgić, Aleksandar Radoman. – Cetinje : Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“ ; Osijek : Crnogorsko kulturno društvo „Montenegro–Montenegrina“ : Hrvatsko-crnogorsko društvo prijateljstva „Croatica–Montenegrina“, 2010. – 239.

384. МАРЈАНОВИЋ, Биљана

Nastanak civilizacijskoga leksika bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga jezika u 19. stoljeću na primjeru vojne i pravne terminologije / Biljana Marjanović // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 63–75. | Zusammenfassung

– МАРКОВИЋ, Мaja

Kontrastivna akustička analiza vokalskih sistema srpskog i hrvatskog jezika | Уп. 214

– МИЛАНОВИЋ, Александар

Граматичке и лексичке паралеле између српских писаца из Војводине и хрватских писаца у 19. веку | Уп. 215

385. МИЛАНОВИЋ, Александар

Корелације између (не)спорних књижевних језика : Die Unterschiede zwischen dem bosnischen/bosniakischen, kroatischen und serbischen : Lexik, Wortbildung, Phraseologie / ur. Branko Tošović. – Wien ; Berlin, 2009. / Александар Милановић // CJ. – 15 (2010), 773–777. | Приказ

386. МОНЕСЛАНД, Свейн

Od politike do jezika ili obrnuto / Svein Mønnesland // Njegoševi dani 2... – 247–253. | Summary

– НЕВЕКЛОВСКИ, Герхард

Српске и јужнословенске теме | Уп. 412

– НЕДКОВА, Емилија

Националноспецифични образи у бугарски, српски и руски фразеологизми с компоненти зооними : на назовавање на човешки квалитета | Уп. 220

– НИКОЛИЋ, Марина

Derivativna imenica kao kondenzator rečeničnog sadržaja i jeziku novina : na BKS materijalu | Уп. 222

Теорије језичке културе у србистици и кроатистици | Уп. 223

– НИКОЛОВА, Елена

Изражавање на демонстративност (деиктичност) кроз именната и местоименната система у бугарски и у српски јазик | Уп. 224

387. НОЈЗИУС, Борис

Ein Paar Gedanken zu Sprache und Identität am Beispiel von Kroatisch-sprechern in Zagreb / Boris Neusius // CJ. – 15 (2010), 323–332.

388. ЊОМАРКАИ, Иштван

Језичка слика свјета на основи рјечника помурских Хрвата / Nyomárkay István // CJ. – 15 (2010), 629–634.

– ОКУКА, Милош

Фонетско-фонолошке разлике између српског, хрватског и босанског (бошњачког) и њихово нормативно санкционирање | Уп. 227

– ПОПОВИЋ, Душанка

Naša škola : dijalekatska odstupanja u govoru učenika osnovnih škola na području starijih crnogorskih govora | Уп. 692

– ПОПОВИЋ, Људмила

Leksičke inovacije u elektronskom diskursu srpskog i hrvatskog jezika | Уп. 234

389. PRAVOPIS crnogorskoga jezika / redakcioni odbor Milenko A. Perović i dr. – 2. izmijenjeno izd. – Podgorica : Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, 2010. – 384.

390. ПРАВОПИС црногорскога језика / редакциони одбор Миленко А. Перовић и др. – 2. измијењено изд. – Подгорица : Министарство просвјете и науке, 2010. – 406.

391. ПРАЊКОВИЋ, Иво

Komunikacijski aspekt gramatičkoga opisa / Ivo Pranjković // Njegoševi dani 2... – 289–293. | Summary

– РИСТИЋ, Данијела

О говорима источне Црне Горе у досадашњој научној литератури | Уп. 766

Рјечник говора околине Мојковца | Уп. 872

392. САВИЋ, Свенка

Gramatike i oko njih : Gramatika crnogorskoga jezika / Adnan Čirgić, Ivo Pranjković, Josip Silić. – Podgorica : Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, 2010. – 358. / Svenka Savić // Riječ. – 3 (2010), 185–194. | Приказ | Уп. 373

– СЕЧУЈСКИ, Милан

Razlike između srpskog i hrvatskog jezika sa stanovišta govornih tehnologija | Уп. 238

– СИЛАШКИ, Надежда

Naučna terminologija pod najezdom anglicizama : kontrastiranje srpskog i hrvatskog jezika | Уп. 240

393. СИЛИЋ, Јосип

Crnogorski jezik : naučno-metodološke osnove standardizacije crnogorskoga jezika / Josip Silić. – Podgorica : Ministarstvo prosvjete i nauke Crne Gore, 2010. – 53.

– SRPSKI pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika | Уп. 243, 244

– СТЕПАНОВ, Страхинја

Vrednovanje (evaluacija) u srpskim i hrvatskim novinskim komentarima | Уп. 249

О конекторима у српским и хрватским новинским коментарима | Уп. 250

Разлике и сличности у српском и хрватском правопису | Уп. 251

– СУБОТИЋ, Љиљана

Položaj enklitike u pisanom tekstu u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku : šta o tome piše u gramatikama | Уп. 253

394. ТАНАСИЋ, Срето

Јужнословенски језици : граматичке структуре и функције / Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер ; ред. Предраг Пипер. – Београд : Београдска књига, 2009. – 552. – (Библиотека Пут у речи ; 15) / Срето Танасић // Славистика. – 14 (2010), 364–367. | Приказ | Уп. 369, 379, 381

– ТАСИЋ, Милан

Неке интонационе карактеристике српског, хрватског и бошњачког језика | Уп. 254

Одступања од новоштокавске акценатске норме у српским и хрватским телевизијским вестима | Уп. 255

– ТОЛСТОЈ, Светлана

Лексика традиционной духовной культуры Косова в южнославянской и общеславянской перспективе | Уп. 774

– ТОМА, Пол-Луј

О неким развојним процесима и иновацијама у савременом српском језику : у поређењу са босанским, хрватским, црногорским | Уп. 258

– ТОШОВИЋ, Бранко

Akzentuelle Unterschiede zwischen dem Bosnischen/ Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 259

Das Gralis-Korpus | Уп. 260

Gramatičke razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika : preliminarium | Уп. 262

Die grammatikalischen Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 263

Деривационне разлике између српским, хрватским и бошњачким језицима : preliminarium | Уп. 264

Диминутивни начин дејства у руском и српском-хрватском-бошњачком језицима | Уп. 265

Изученост начина глаголног дејства у српскохрватистици | Уп. 510

Identitet, identičnost, razlika | Уп. 266

Interakcijske tvorbenе blokade u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku | Уп. 267

395. ТОШОВИЋ, Бранко

Jezici u Bosni i Hercegovini : autoegzistencija i/ili koegzistencija / Branko Tošović // Riječ. – 4 (2010), 7–25. | Summary

– ТОШОВИЋ, Бранко

Konvergentne i divergentne standardološke interakcije : BKS-Korelacional | Уп. 268

Контрастивно истраживање српског и хрватског језика | Уп. 269, 270

Korelaciona gramatika bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika. Dio 1: Fonetika, fonologija, prozodija | Уп. 271

Коррелационе фонетико-фонолошке системе руског, српског, хрватског и бошњачког језика | Уп. 272

Die kroatische Sprachpolitik : mit einem Vergleich zu Serbien und Bosnien | Уп. 273

Kulinarische Unterschiede innerhalb des Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 274

Leksička distanca između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika u Gralis-Korpusu | Уп. 275

Leksičke stilističke razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika | Уп. 276

Ложне језичке разлике | Уп. 277

Нанизивање приставки у српском, хрватском и бошњачком језицима | Уп. 278

Процеси деривације у савременом словообразовању српског, хрватског и бошњачког језика | Уп. 279

Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen | Уп. 280, 281

Srpska stilistika u odnosu na hrvatsku : tumačenja globalnog raslojavanja jezika | Уп. 282

Srpsko-hrvatsko-bošnjačke korelacije | Уп. 283

Trougao *razlika-sličnost-identičnost* u trouglu *srpski jezik-hrvatski jezik-bošnjački jezik* | Уп. 284

Der Unterschied | Уп. 285

Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen als Projektgegenstand | Уп. 286

Phonetisch-phonologische Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 287

Фонетско-фонолошке и акценатске разлике између српског, хрватског и бошњачког језика : разлике у проучености и проученост разлика | Уп. 288

Fonetsko-fonološke razlike između bosanskog-bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika : standardološka rješenja | Уп. 289

Фонетско-фонолошке разлике између ТВ дневника РТЦГ и РТС | Уп. 290

Фразеолошке разлике између српског, хрватског и бошњачког језика : прелиминаријум | Уп. 291

Функционално-стилистическе различја между сербским, хрватским и бошњачким језицима | Уп. 292

Hoće li se Srbi i Hrvat razumjeti za sto godina? : intervju za „Glas Istre“ | Уп. 415

– ЋОРИЋ, Божо

Na margini gramatike : rečca i postfiks *god* u srpskim i hrvatskim gramatikama | Уп. 294

– ФЕКЕТЕ, Егон

Akcentatske razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika | Уп. 295

396. ЧИРГИЋ, Аднан

Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti / Adnan Čirgić. – Cetinje ; Podgorica : Matica crnogorska, 2010. – 213

397. ЧОБАНОВ, Иван

За српбските и бугарските вокални хипокористични форманти, учествуващи в деривацијата на производни од мажки лични имена / Иван Чобанов // Језички системи... – 197–210. | Summary

– ШИПКА, Данко

Varijantske razlike u semantičkom diferencijalu | Уп. 298

Leksičke promjene devedesetih godina – danas | Уп. 299

Leksički status nepromenljivih elemenata | Уп. 300

V. Старословенски језик и његове редакције

398. ВАСИЋ, Смиља

Именице сугласничких основа у Маријином јеванђељу / Смиља Васић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет ; Ниш : Свен, 2010. – 95.

399. ВЕЧЕРКА, Радослав

Poznámky ke genezi hlalohice / Radoslav Večerka // Теорија дијахронијске... – 23–41. | Summary

400. ГРКОВИЋ–МЕЈЦОР, Јасмина

О глаголима аудитивне перцепције у старословенском / Јасмина Грковић–Мејцор // 36МСКС. – 12 (2010), 37–46. | Summary

401. ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР, Јасмина

Staroslovenština v kontextu slovanských jazyků / Radoslav Večerka. – Olomouc ; Praha : Univerzita Palackého : Euroslavica, 2006. – 273. / Jasmina Grković-Mejdžor // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 217–219. | Приказ

402. ЈОВИЋ, Надежда

Називи за одећу у „Речнику црквенословенскога језика“ Саве Петковића / Надежда Јовић // Тело и одело... – 79–97. | Summary

– ЛАБУРЕЦ, Наталија

О развитију праслав. **bolt-* в руских говорих нижнего прииртышья | Уп. 336

403. ПИПЕР, Предраг

Стандардизација старословенског ћириличног писма и његова регистрација у Уникоду : зборник радова са међународног научног скупа одржаног од 15. до 17. октобра 2007. године, Београд / ур. Гордана Јовановић и др. – Београд : Српска академија наука и уметности, 2009. – 243. – (Научни скупови 125. Одељење језика и књижевности 20) / Предраг Пипер // 36МСС. – 77 (2010), 95–98. | Приказ

404. САВИЋ, Виктор

Свемогући и(ли) сведржциѿель у српскословенском језику / Виктор Савић // 36МСКЈ. – 58, 1 (2010), 7–31. | Summary

405. СТАНИШИЋ, Вања*

Парадигматика и синтагматика старословенске двоазбучности / Вања Станишић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 231–239. | Резюме

406. СТАНИШИЋ, Вања*

Проблематика класификације и дефинисања појединих типова писма у словенској палеографији / Вања Станишић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 229–233. | Резюме

407. ТОЛСТОЈ, Светлана

К семантической истории слав. **mirъ* и **svěť* / Светлана М. Толстая // Теорија дијакхронијске... – 199–213. | Summary

408. ЦУРОВА, Аксинија

Още един ръкопис на Антим от Янина от манастира в Каленич : предварителни белажки / Аксинија Джурова // ЈФ. – 66 (2010), 209–230. | Резиме

VI. Савремени српски језик**а) Опште**

– АНДРИЋ, Едита

Контрастивна истраживања српско(хрватско)г и мађарског језика | Уп. 177

– БЕЧЕВА, Ничка

Бугарско-српска контрастивна лингвистичка истраживања | Уп. 180

409. БОЈОВИЋ, Драга

Српски језик у Црној Гори и на Косову и Метохији : два аспекта дехуманизације језика / Драга Бојовић // Косово и Метохија... – 13–23. | Резюме

– БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Преглед македонско-српских контрастивних и сродних истраживања | Уп. 182

- ГОЉАК, Светлана
Контрастивна истраживања српског и белоруског језика у Белорусији | Уп. 186
- ДИМИТРИЈЕВИЋ САВИЋ, Јована
Code-Switching : Structure and Meaning | Уп. 192
- ДУДОК, Мирослав
Контрастивна истраживања српског и словачког језика | Уп. 196
- ЂОРЂЕВИЋ, Радмила
Била једном контрастивна анализа : да ли? | Уп. 197
- ЂУКАНОВИЋ, Маја
Српски и словеначки језик : развој контрастивних проучавања | Уп. 198
- 410. ЈЕЗИЧКИ системи и употреба језика.** – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет : Скупштина града, 2010. – 414. – (Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 30–31. октобра 2009. ; 1)
- КОНТРАСТИВНА проучавања српског језика : правци и резултати | Уп. 205
- КОПРИВИЦА, Верица
Контрастивна изучавања српског и чешког језика | Уп. 206
- КРСТИЋ, Ненад
Савремена контрастивна проучавања француског и српског језика у Србији | Уп. 208
- 411. МЈОДОЊСКА, Лилијана**
Dwadzieścia lat później, czyli sytuacja języka serbskiego pod koniec 1. dekady XXI wieku / Lilianna Miodońska // Njegoševi dani 2... – 367–378. | Summary
- МИТРОВИЋ, Анђелка
Место контрастивне анализе у лингвистичкој арабистици | Уп. 218
- 412. НЕВЕКЛОВСКИ, Герхард**
Српске и јужнословенске теме / Герхард Невекловски. – Београд : Завод за уџбенике : Вукова задужбина ; Нови Сад : Матица српска, 2010. – 221. – (Студије о Србима ; 18)
- ОБУЋИНА, Предраг
Контрастивна проучавања српског и пољског језика у српској лингвистичкој славистици | Уп. 225
- ПИПЕР, Предраг
О конфронтативним проучавањима руског и српског језика | Уп. 232
- 413. ПИПЕР, Предраг**
Српски између великих и малих језика / Предраг Пипер. – 3, допуњено изд. – Београд : Београдска књига, 2010. – 386. – (Библиотека Пут у речи ; 3)
- ПИПЕР, Предраг
Српски језик у кругу словенских језика | Уп. 690
- ПОПОВИЋ, Људмила
Украјинско-српска контрастивна језичка истраживања | Уп. 235
- СРДИЋ, Смиља
Контрастивна истраживања немачког у српског/српскохрватског језика | Уп. 242
- SRPSKI pogledi na odnose između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika | Уп. 243, 244

414. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Српски језик и државно-национални пројекти у 19. и 20. вијеку / Јелица Стојановић // Језички системи... – 11–30. | Summary

– СУБОТИЋ, Момчило

Политичка мисао србистике | Уп. 50

– ТОМА, Пол-Луј

О неким развојним процесима и иновацијама у савременом српском језику : у поређењу са босанским, хрватским, црногорским | Уп. 258

– ТОШОВИЋ, Бранко

Das Gralis-Korpus | Уп. 260

Identitet, identičnost, razlika | Уп. 266

Контрастивно истраживање српског и хрватског језика | Уп. 269, 270

Die kroatische Sprachpolitik : mit einem Vergleich zu Serbien und Bosnien | Уп. 273

Ложные языковые различия | Уп. 277

Die serbische Sichtweise des Verhältnisses zwischen dem Serbischen, Kroatischen und Bosniakischen | Уп. 280, 281

Srpsko-hrvatsko-bošnjačke korelacije | Уп. 283

Trougao *razlika-sličnost-identičnost* u trouglu *srpski jezik-hrvatski jezik-bošnjački jezik* | Уп. 284

Der Unterschied | Уп. 285

Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen als Projektgegenstand | Уп. 286

415. ТОШОВИЋ, Бранко

Hoće li se Srbi i Hrvati razumjeti za sto godina? : intervju za „Glas Istre“ / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/1. – 231–237. | Zusammenfassung

– ТРИЧКОВИЋ, Дивна

Контрастивна проучавања јапанског и српског језика | Уп. 293

– ФИЛИПОВИЋ, Јелена

Контрастивна изучавања српског и шпанског језика | Уп. 296

416. ХАНСЕН, Бјорн

Grammatikalisierung Theory as a Basis for the Panchronic Study of the Serbian Language : Setting the Agenda / Björn Hansen, Ana Drobňjaković // Теорија дијахронијске... – 239–263. | Резиме

б) Фонетика, фонологија, прозологија**417. БАТАС, Ана**

Акустичке карактеристике експлозива српског језика у финалном положају : квантитет / Ана Батас // НССУВД. – 39, 3 (2010), 255–274. | Summary

418. БАТАС, Ана*

Дефиниција и класификација вокала српског језика са становишта артикулационе фонетике : термилошки аспект / Ана Батас // НССУВД. – 35, 3 (2007), 25–44. | Summary

419. БАТАС, Ана*

Дефиниције сонаната у граматикама српског језика / Ана Батас // НССУВД. – 36, 3 (2008), 13–31. | Summary

– БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ, Јелена

Преглед главних особина акценатског система говорног подручја Горње Зете | Уп. 706

– БУКУМИРИЋ, Милета

Акценат глагола у говорима северне Метохије | Уп. 717

420. ГУДУРИЋ, Снежана

Фонологија српског језика / Драгољуб Петровић, Снежана Гудурић. – Београд : Институт за српски језик САНУ : Београдска књига : Матица српска, 2010. – 524. – (Прилози граматици српског језика)

– ДЕШИЋ, Милорад

Акценатски систем у српском и хрватском стандардном језику | Уп. 188

421. ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица*

Актуелни проблеми утврђивања и иновирања ортоепске нормe / Јелица Јокановић-Михајлов // НССУВД. – 36, 3 (2008), 7–12. | Резюме

422. ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица

Акценатске особености облика са негацијом / Јелица Јокановић-Михајлов // НССУВД. – 39, 1 (2010), 55–62. | Резюме

423. ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица*

Временска димензија фонетских јединица : појмови и термини у вези са трајањем / Јелица Јокановић-Михајлов // НССУВД. – 35, 3 (2007), 15–23. | Резюме

– МАРКОВИЋ, Маја

Kontrastivna akustička analiza vokalskih sistema srpskog i hrvatskog jezika | Уп. 214

– ОКУКА, Милош

Fonetsko-fonološke razlike između srpskog, hrvatskog i bosanskog (bošnjačkog) i njihovo normativno sankcioniranje | Уп. 227

– РАМИЋ, Никола

Акценат придјева у говору Богдаша | Уп. 761

424. РАМИЋ, Никола

О акценту једносложних придева / Никола Рамић // СЈ. – 15 (2010), 269–279. | Summary

– РЕЉИЋ, Митра

Типови диглосије у савременој језичкој пракси славофоне косметске популације | Уп. 764

425. СЕЧУЈСКИ, Милан

Ekstrakcija prozodijskih parametara iz govornog korpusa na srpskom jeziku / Milan Sečujski // Srpski pogledi...I/1. – 423–433. | Summary

426. СЕЧУЈСКИ, Милан

Određivanje trajanja glasova srpskog jezika u kontekstu korišćenjem stabala odluke / Milan Sečujski, Aleksandar Kupusinac, Darko Pekar // Srpski pogledi...I/1. – 277–288. | Summary

– СТАНИШИЋ, Вања

Српско-албански фонолошки односи између утицаја и ареалног јединства | Уп. 248

– СТИЈОВИЋ, Рада

Прилог утврђивању границе префонологизације наглашених вокала *е* и *о* у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије | Уп. 773

– ТАСИЋ, Милан

Неке интонационе карактеристике српског, хрватског и бошњачког језика | Уп. 254

Одступања од новоштокавске акценатске норме у српским и хрватским телевизијским вестима | Уп. 255

– ТОШОВИЋ, Бранко

Akzentuelle Unterschiede zwischen dem Bosnischen/ Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 259

Korelaciona gramatika bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika. Dio 1: Fonetika, fonologija, prozodija | Уп. 271

Корреляционные фонетико-фонологические системы русского, сербского, хорватского и бошняцкого языков | Уп. 272

Phonetisch-phonologische Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 287

Фонетско-фонолошке и акценатске разлике између српског, хрватског и бошњачког језика : разлике у проучености и проученост разлика | Уп. 288

Fonetsko-fonološke razlike između bosanskog-bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika : standardološka rješenja | Уп. 289

Фонетско-фонолошке разлике између ТВ дневника РТЦГ и РТС | Уп. 290

– ФЕКЕТЕ, Егон

Akcentatske razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika | Уп. 295

– ЧОБАНОВ, Иван

За србските и българските вокални хипокористични форманти, учествуващи в деривацијата на производни од мъжки лични имена | Уп. 397

427. ШИПКА, Милан

Геминијација у српском језику / Милан Шипка // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 9–21. | Summary

в) Графија и правопис

428. БРБОРИЋ, Вељко*

Будућност српске интерпункцијске терминологије / Вељко Брборић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 163–173. | Zusammenfassung

– БРБОРИЋ, Вељко

Правописне вежбе у настави | Уп. 648

429. БРБОРИЋ, Вељко

Црта и цртица : сличности и разлике / Вељко Брборић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 93–100. | Summary

– ДЕШИЋ, Милорад

Српски и хрватски правопис : сличности и разлике | Уп. 191

– ДРАЖИЋ, Јасмина

Проблеми у писању сложеница и полусложеница у српском и хрватском правопису | Уп. 194

430. КЛАЈН, Иван

Транскрипција страних имена у српском језику / Иван Клајн // Даница. – 18 (2010), 104–108.

431. КРСТИЋ, Ненад

Неке напомене о скраћеницама у француском и српском језику / Ненад Крстић // Језички системи... – 359–366. | Résumé

432. МИЋУНОВИЋ, Љубо

Цепни правопис српскога језика : с правописним речником / Љубо Мићуновић. – 8. допуњено изд. – Београд : Vicitrix, 2010. – 302. – (Мала лексикографска библиотека)

– ПЕЈОВИЋ, Соња

Struktura registra i pravila pisanja marki i naziva proizvoda | Уп. 568

433. ПЕШИКАН, Митар

Правопис српскога језика / Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. – Измењено и допуњено екавско изд. – Нови Сад : Матица српска, 2010. – 508.

– ПЕШИКАН, Митар

Правопис српскога језика | Уп.433, 687, 688

434. СТАНИШИЋ, Вања

Типолошки оквири српске диграфије / Вања Станишић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 85–91. | Резюме

– СТЕПАНОВ, Страхиња

Разлике и сличности у српском и хрватском правопису | Уп. 251

– СУБОТИЋ, Љилана

Položaj enklitike u pisanom tekstu u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku : šta o tome piše u gramatikama | Уп. 253

435. ТЕЛЕБАК, Милорад

Како се пише : правила писања ијекавских облика ријечи / Милорад Телебак. – Лакташи : Графомарк, 2010. – 238. – (Библиотека Приручници)

– ШИПКА, Милан

Правописни речник српског језика : са правописно-граматичким саветником | Уп. 881

г) Граматика (морфологија, творба речи, синтакса)**436. АБОВИЋ, Миомир**

О неким конструкцијама додатног (додатно-модификативног) карактера у савременом српском (и хрватском) језику / Миомир Абовић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 47–68. | Summary

– АЏАНОВИЋ, Милан

Нормативни и морфосинтаксички статус придевског вида у савременом српском, хрватском и бошњачком језику | Уп. 174

– АЛАНОВИЋ, Миливој

Неке особености у дистрибуцији футурских времена у српском и хрватском језику | Уп. 175

437. АЛАНОВИЋ, Миливој

Основни валентни принципи у структурирању реченице / Миливој Алановић // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 125–142. | Zusammenfassung

438. АЛАНОВИЋ, Миливој

Типолошке одлике и принципи класификације лексичко-граматичких каузатива / Миливој Алановић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 361–373. | Zusammenfassung

439. АНТОНИЋ, Ивана

Један реченични модел с предлошким акузативом као пролептичким субјектом / Ивана Антонић // ЈФ. – 66 (2010), 109–121. | Summary

440. АРСЕНИЈЕВИЋ, Нада

Семантика правог објекта у стандардном српском језику / Нада Арсенијевић // СЈ. – 15 (2010), 177–186. | Summary

– АШИЋ, Тијана

Временске употребе кондиционала у француском и српском језику | Уп. 178

441. БАБИЋ, Миланка

Обраћање као примитивна форма вокатива / Миланка Ј. Бабић // РФФ. – 12 (2010), 325–338. | Summary

442. БАБИЋ, Миланка

Огледи из прагматичке синтаксе / Миланка Бабић. – Источно Сарајево : Филозофски факултет, 2010. – 227. | Уп. 469, 512

– БАРКОВА, Пенка

Србският синтетизъм v.s. българския аналитизъм | Уп. 179

– БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Партиципски и рефлексивни пасив у српском и хрватском језику : публицистички и административни стил | Уп. 181

443. БЛАГОЈЕВИЋ, Савка

Употреба експлицитних језичких средстава у циљу постизања персуазивности у академском дискурсу / Савка Н. Благојевић // РФФ. – 12 (2010), 239–251. | Summary

– БОЈОВИЋ, Драга

Дијалекатска фразеологија : лексичко-граматички аспект : увод у класификацију | Уп. 710

– БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Падежи у функцији темпоралног детерминатора ингресивног и терминативног типа у говору смедеревског Подунавља | Уп. 713, 714

444. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана

Прагматичка вредност таутолошких исказа у српском језику / Драгана Вељковић Станковић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 289–303. | Summary

445. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана

Прагматичка функција узвика / Драгана Вељковић Станковић // Језички системи... – 59–69. | Summary

446. ВУЈЕВИЋ, Вера

Прилог сагледавању елипсе комплемента субјекта у клаузама са личним глаголским обликом / Вера Вујевић // СЈ. – 15 (2010), 651–657. | Summary

447. ГРКОВИЋ-МЕЈДОР, Јасмина

О конструкцији акузатива с партиципом : типолошки и когнитивни аспекти / Јасмина Грковић-Мејдор // ЈФ. – 66 (2010), 187–204. | Summary

– ДЕШИЋ, Милорад

Граматику у једнотомним рјечницима српског и хрватског језика | Уп. 189

– ДРАГИН, Гордана

Архаична наставачка морфема –ам за датив, инструментал, локатив множине именица женског и мушког рода на -а на територији говора у сливу Студенице | Уп. 724

448. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна*

Актуелна питања науке у творби речи : на материјалу радова Комисије за творбу речи Међународног славистичког комитета / Рајна Драгићевић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 61–69. | Summary

– ДРАЖИЋ, Јасмина

Imenice tipa nomina agentis u srpskom i hrvatskom jeziku : tvorbeni i semantički aspekt | Уп. 193

Употреба инфинитива у новинском тексту : паралела српски и хрватски | Уп. 195

449. ЂУРОВИЋ, Сања

Облици аориста глагола (-)сйаѿи у савременог српском језику / Сања Ђуровић // СЈ. – 15 (2010), 447–455. | Summary

450. ЂУРОВИЋ, Сања

Творбени потенцијал позајмљеница у оквиру лексичко-семантичке групе кућа и њени делови / Сања Ђуровић // Језички системи... – 151–170. | Summary

– ЖУГИЋ, Радмила

Исказивање генитивних значења у говору Јабланичког краја : у светлу призренско-тимочких говора као целине | Уп. 727

Пејоративи за мушка лица у јабланичком говору од нископродуктивних суфикса и њихов семантичко-творбени однос према пејоративима са продуктивним суфиксима -ко, -ља, -оња, -ча | Уп. 728

451. ЗВЕКИЋ-ДУШАНОВИЋ, Душанка

О предикатима типа *ѿреба хѿеѿи, ѿреба смеѿи...* / Душанка Звекић-Душановић // 36МСФЛ. – 53, 1 (2010), 143–161. | Summary

452. ИВИЋ, Милка

Квалификативна улога генитивне именичке форме с предлогом од / Милка Ивић // ЈФ. – 66 (2010), 269–271. | Summary

453. ИВИЋ, Милка

О неидентичном граматичком понашању српских лексичких антонима *дуго* и *крајѿко* при означавању времена / Милка Ивић // 36МСФЛ. – 53, 1 (2010), 123–124. | Summary

– ЈОВАНОВИЋ, Весна

Analiza sintaksičkih razlika među glagolima u hrvatskom i srpskom jeziku : na bazi korpusa iz hrvatskog i srpskog prevoda romana Dena Brauna „Da Vinčijev kod“ | Уп. 201

454. ЈОВАНОВИЋ, Владан

Деминутивне и аугментативне именице у српском језику / Владан Јовановић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 173. – (Монографије ; 9) | Уп. 483, 494

455. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Конструкције са нумеричким квантификатором / Јелена Јовановић // Језички системи... – 71–80. | Zusammenfassung

456. ЈОВАНОВИЋ, Јелена*

Неки проблеми опште и линеарне организације конструкција са управним глаголом и инфинитивном допуном, и енкликатама / Јелена Јовановић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 71–81. | Summary

457. ЈОВАНОВИЋ, Јелена*

Теоријско-терминолошки приступ парадигматици синтаксичких и текстовних структура : лексичке и структурне алтернације микро-текста / Јелена Јовановић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 129–146. | Summary

458. ЈОВАНОВИЋ, Јелена*

Терминолошки аспект лингвистичког истраживања алтернације структурних модела : принципи творбе пословичких структура / Јелена Јовановић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 147–161. | Summary

– ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Типови исказних форми у новинском тексту | Уп. 606

459. ЈОВАНОВИЋ, Јелена*

Уз проблем о линеарној структури формација са допунским инфинитивом : и посебно о распореду енклитика / Јелена Јовановић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 83–100. | Summary
– ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ језици : граматичке структуре и функције* | Уп. 369, 379, 381, 394

– КАРАВДИЋ, Зенаида

Komparativna sintaksa bosanskog, crnogorskog, hrvatskog i srpskog jezika | Уп. 202

460. КЛИКОВАЦ, Душка

Могу ли заменице стати у једну табелу : један предлог класификације заменица / Душка Кликовац // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 35–44. | Summary

461. КЛИКОВАЦ, Душка

Неколико речи о заменицама у српском језику : предлог класификације и одговарајуће терминологије / Душка Кликовац // НССУВД. – 39, 3 (2010), 73–84. | Summary

– КОВАЧЕВИЋ, Борко

Аргументска структура глаголских именица у српском и словеначком | Уп. 204

462. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Више него добар прилог синтакси реченице : Допунска реченица у савременом српском језику / Владислава Ружић. – Нови Сад : Матица српска, 2006. – 260. / Милош Ковачевић // СЈ. – 15 (2010), 743–748. | Приказ

463. КОВАЧЕВИЋ, Милош

О изоморфности једног типа временских реченица и поредбених реченица за неједнакост / Милош Ковачевић // Језички системи... – 43–52. | Summary

464. КОВАЧЕВИЋ, Милош

О модалном презентском имперфекту и футуру првом у савременом српском језику / Милош Ковачевић // У част Пера Јакобсена. – 255–263. | Summary

465. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Плеонастичка употреба префикса у српскоме језику / Милош Ковачевић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 97–112. | Summary

466. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Проблеми с конгруенцијом у језику новина / Милош М. Ковачевић // РФФ. – 12 (2010), 295–311. | Summary

467. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Сложена реченица с временском зависном клаузом у значењу постериорности / Милош Ковачевић // СЈ. – 15 (2010), 77–103. | Summary

– КОСТИЋ-ТОМОВИЋ, Јелена

Supstantivizacija participia presenta u nemačkom jeziku i problem ekvivalencije | Уп. 207

– ЛАЛИЋ, Михаела

Nominalkomposita im Deutschen und im Serbischen : ein kontrastiver Vergleich | Уп. 209

468. ЛОМПАР, Весна*

Називање, дефинисање и класификација прилога у граматицама српскохрватског – српског језика / Весна Ломпар // НССУВД. – 35, 3 (2007), 69–75. | Summary

469. МАРИНКОВИЋ, Ивана

Огледи из прагматичке синтаксе / Миланка Бабић. – Источно Сарајево : Филозофски факултет, 2010. – 227. / Ивана Маринковић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 125–128. | Приказ | Уп. 442, 512

– МАРИНКОВИЋ, Јаворка

Разликовна граматика : српски језик и призренско-тимочки говорни простор | Уп. 738

470. МАРИНКОВИЋ, Небојша*

Утицај граматике на дефинисање компетенције / Небојша Маринковић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 175–185. | Summary

– МАРИЋ, Ана

O čisto vidovych slovesnych predponách v slovenčine a srbčine | Уп. 211

– МАРИЋ, Биљана

Деадјективни глаголи у светлу синтаксичке деривације : у руском у поређењу са српским језиком | Уп. 213

471. МАРКОВИЋ, Александра

Везник *йак* у српском језику / Александра Марковић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 85–97. | Summary

472. МАРОЈЕВИЋ, Милена

Безлично-предикативне лексеме : синтактички аспект / Милена Б. Маројевић // РФФ. – 12 (2010), 515–524. | Резюме

473. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Још неке иновације у творби и новине у дериватолошком опису српског језика / Радмило Маројевић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 83–96. | Резюме

474. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Творба двотематских ријечи : студија случаја *сунцокрећ* / Радмило Маројевић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 26–34. | Резюме

475. МЕСТО енклитике у реченици / напомена Уређивачког одбора // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 77–80.

– МИЛАНОВИЋ, Алаксандар

О насловима са глаголским прилозима у београдској дневној штампи | Уп. 616

– МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

Лексичко-граматичке особености лексеме *йар* у српском језику | Уп. 565

476. МИЛОШЕВИЋ, Јованка

О неким зависним реченицама са субординатором *а да* и предикатом у потврдом облику / Јованка Милошевић // Славистика. – 14 (2010), 275–279. | Резюме

– МИРНИЋ, Кристина

Глагол *werden* у епистемичкој употреби и његови еквиваленти у српском језику | Уп. 216

– МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје

Номинатив множине заменичких и придевских речи у говорима југозападнoг дела Косова и Метохије | Уп. 749

– НИКОЛИЋ, Марина

Derivativna imenica kao kondenzator rečeničnog sadržaja i jeziku novina : na BKS materijalu | Уп. 222

477. НИКОЛИЋ, Мирослав

Облици инструментала јединице именица *и*-врсте у српском књижевном језику / Мирослав Николић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 3–48. | Резюме

– ОБУЋИНА, Предраг

Основни терминосистеми полске синтаксе и српски синтаксички терминосистеми | Уп. 226

478. ОСТОЈИЋ, Бранислав

Статус конструкције имперфекта глагола *хитјећи* и инфинитива у српском језику / Бранислав Остојић // СЈ. – 15 (2010), 27–36. | Summary

– ПЕТРОНИЈЕВИЋ, Божинка

Adjektivische/adverbiale Präfixbildung und Komparation | Уп. 230

479. ПЕТРОВИЋ, Веселин

Озбиљне лингвистичке теме у скривеном наслову : Лингвомаргиналије / Божо Ћорић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2009. – 206. – (Библиотека Књижевност и језик 32) / Веселин Петровић // СЈ. – 15 (2010), 737–741. | Приказ

– ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана

Исказивање посесивности у Рађевини конструкцијом предлог *у* + генитив личне заменице | Уп. 751

480. ПИПЕР, Предраг

О реченицама са спацијалном клаузом у српском језику / Предраг Пипер // ЈФ. – 66 (2010), 387–406. | Резюме

– ПОПОВИЋ, Људмила

Категорија евиденцијалности у српском и украјинском језику | Уп. 233

– РАДАН, Миљана-Радмила

Лексичка и граматичка средства за исказивање времена у карашевским говорима | Уп. 754

– РАДАН, Михај

Деминуција у карашевским говорима | Уп. 756

481. РАДИЋ, Јованка

Који, неки..., овај... : придевске или именичке заменице? / Јованка Радић // СЈ. – 15 (2010), 609–627. | Zusammenfassung

– РАДИЋ, Јованка

О граматичком одређењу назива за лица у српској лексикографији | Уп. 572

482. РАДИЋ, Јованка

Род у граматички и савремене друштвене појаве / Јованка Радић // Језички системи... – 95–108. | Summary

– РАДОЛИЧИЋ, Ружица

Систем предлошко-падежних конструкција са циљним значењем у руском језику у поређењу са српским | Уп. 236

– РАЈИЋ, Јелена

Složeni futur u španskom jeziku i njegovi predovni ekvivalenti u srpskom | Уп. 237

483. РАТКОВИЋ, Драгана

Деминутивне и аугментативне именице у српском језику / Владан Јовановић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 173. – (Монографије ; 9) / Драгана М. Ратковић // РФФ. – 12 (2010), 665–670. | Приказ | Уп. 454, 494

484. РАТКОВИЋ, Драгана

Речи са интерфиксом –*o*– (нултим интерфиксом) у српском језику / Драгана Ратковић // ЗММСКЈ. – 58, 3 (2010), 611–619. | Summary

485. РАТКОВИЋ, Драгана

Чисте придевске сложенице са интерфиксом –*o/e*– у савременом српском језику / Драгана Ратковић // СЈ. – 15 (2010), 481–488. | Summary

486. РУЖИЋ, Владислава

Зависне реченице са значењем циља / Владислава Ружић // ЈФ. – 66 (2010), 419–433. | Резюме

487. РУЖИЋ, Владислава

О класификацији зависних реченица у српском језику / Владислава Ружић // СЈ. – 15 (2010), 105–119. | Summary

488. СААВЕДРА, Димка

Пасивне конструкције с партиципом и с повратним обликом глагола у српском језику : конкуренција и допунска дистрибуција / Димка Сааведра // Језички системи... – 81–94. | Резюме

489. САМАРЦИЋ, Биљана

Морфо(но)лошке теме / Милан Стакић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 201. / Биљана С. Самарцић // РФФ. – 12 (2010), 649–651. | Приказ | Уп. 496

490. САМАРЦИЋ, Тања

Семантичко-синтаксичка својства декомпонованих предиката у српском језику / Тања Самарцић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 375–385. | Summary

491. СИМИЋ, Радоје

О кондензацији и кондензаторима / Радоје Симић // Језички системи... – 31–42. | Zusammenfassung

492. СИМИЋ, Радоје

О придевској одређености и неодређености код заменица / Радоје Симић // У част Петра Јакобсена. – 243–254. | Summary

493. СИМИЋ, Радоје

Постоје ли императивне изведенице у српском језику? / Радоје Симић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 5–9. | Summary

494. СПАСОЈЕВИЋ, Марина

Деминутивне и аугментативне именице у српском језику / Владан Јовановић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 173. – (Монографије ; 9) / Марина Спасојевић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 65–67. | Приказ | Уп. 454, 483

495. СПАСОЈЕВИЋ, Марина

О морфолошким и синтаксичко-семантичким особеностима пар(ов)а глагола *(-)живи* / *(-)живи* / Марина Спасојевић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 23–36. | Резюме

496. СТАКИЋ, Милан

Морфо(но)лошке теме / Милан Стакић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 201. | Уп. 489

497. СТАКИЋ, Милан*

Морфонолошка правила и изузеци / Милан Стакић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 45–57. | Резюме

498. СТАКИЋ, Милан*

Облици презента у српском језику / Милан Стакић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 213–229. | Резюме

499. СТАКИЋ, Милан

Структура наставака инфинитива и аориста : развитак и савремено стање у српском језику / Милан Стакић // СЈ. – 15 (2010), 555–572. | Summary

500. СТАНОЈЕВИЋ, Веран

О једном граматичком калку и поводом њега / Веран Станојевић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 129–141. | Summary

– СТАНОЈЧИЋ, Живојин

Грамматика српског књижевног језика | Уп. 700

501. СТАНОЈЧИЋ, Живојин

О морфосинтаксичким и семантичким условима синтаксичких трансформација везника : *где, како, да* / Живојин Станојчић // ЈФ. – 66 (2010), 435–442. | Summary

502. СТЕФАНОВИЋ, Александар

Uпотреба kratkih i dugih formi u izražavanju kardinalnih brojeva od 100 do 900 / Aleksandar Stefanović // Riječ. – 4 (2010), 89–103. | Summary

503. СТИПЧЕВИЋ, Балша

Глаголи с рекцијском допуном у беспредлошком инструменталу и њихови реченични модели / Балша Стипчевић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 175–254. | Summary

504. СТИПЧЕВИЋ, Балша

О конструкцијама типа *почећи с нечим, завршићи с нечим, одуговлачићи с нечим* / Балша Стипчевић // СЈ. – 15 (2010), 703–718.

505. СТИПЧЕВИЋ, Балша*

Семантичке улоге у савременој лингвистичкој теорији / Балша Стипчевић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 115–154. | Summary

– ТАНАСИЋ, Срето

Безлична реченица у приповијеткама Милована Глишића | Уп. 636

506. ТАНАСИЋ, Срето

Међуоднос рефлексивне пасивне и обезличене реченице / Срето З. Танасић // РФФ. – 12 (2010), 259–266. | Резюме

507. ТАНАСИЋ, Срето

Представљање субјекта и објекта при номинализацији / Срето Танасић // ЈФ. – 66 (2010), 465–480. | Резюме

– ТЕРИЋ, Гордана

Дектичко-анафорски односи српских и италијанских показних заменица | Уп. 256

– ТИР, Михал

Заменице у словачком и српском језику : компаративни поглед | Уп. 257

– ТЈАПКО, Галина

Концепција суплетивизма у руској граматичкој традицији : на српском и руском материјалу | Уп. 350

508. ТЈАПКО, Галина

О суплетивизму граматичких облика у данашњем српском језику : нормативни и употребни аспект / Галина Г. Тяпко // НССУВД. – 39, 1 (2010), 17–26. | Резюме

– ТОПОЛИЊСКА, Зузана

Teoretyczne aspekty prac syntaktycznych Ireny Grickat | Уп. 962

509. ТОШОВИЋ, Бранко

Gramatička kategorija kao razlika / Branko Tošović // Srpski pogledi...I/2. – 175–181. | Summary

– ТОШОВИЋ, Бранко

Gramatičke razlike između srpskog, hrvatskog i bošnjačkog jezika : preliminarium | Уп. 262

Die grammatikalischen Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 263

Деривационне разлике између српским, хрватским и бошњачким језицима : преминариум | Уп. 264

Диминутивни начин дејства у руском и српском-хрватском-бошњачком језицима | Уп. 265

510. ТОШОВИЋ, Бранко

Изученост начина глаголног дејства у сербохрватистици / Бранко Тошовић // Srpski pogledi...I/2. – 201–228. | Резиме

– ТОШОВИЋ, Бранко

Interakcijske tvorbene blokade u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom jeziku | Уп. 267

Нанизивање приставки у српском, хрватском и бошњачком језицима | Уп. 278

Процеси деривације у савременом словообразовању српског, хрватског и бошњачког језика | Уп. 279

511. ЋЕКЛИЋ, Нина

Сложени предикат у језику медија / Нина С. Ћеклић // РФФ. – 12 (2010), 361–368. | Summary

512. ЋЕРВЕЗ-НИШИЋ, Вера

Опеди из прагматичке синтаксе / Миланка Бабић. – Источно Сарајево : Филозофски факултет, 2010. – 227. / Вера С. Ћервез-Нишић // РФФ. – 12 (2010), 637–642. | Приказ | Уп. 442, 469

513. ЋОРИЋ, Божо

Језичке и/или варијантске разлике на творбеном плану / Божо Ћорић // Srpski pogledi...I/2. – 27–39. | Summary

– ЋОРИЋ, Божо

Na margini gramatike : rečca i postfixs god u srpskim i hrvatskim gramatikama | Уп. 294

514. ЋОРИЋ, Божо

Постфикс у српској творби речи / Божо Ћорић // СЈ. – 15 (2010), 549–553. | Summary

515. ЋОРИЋ, Божо*

Стране препозитивне компоненте у структури сложене номинативне јединице / Божо Ћорић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 33–59. | Summary

516. ЋОРИЋ, Божо

Творбена хомонимија : на примеру универбизованих структура / Божо Ћорић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 35–47. | Резюме

– УРОШЕВИЋ, Данка

Релативна реченица у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта | Уп. 776

517. ЦЕРОВИЋ, Марија

Analiza konverzacije (neke naznake o tome kako je koristiti) / Marija Cerović // Riječ. – 4 (2010), 143–154. | Summary

– ЧЕРЕНКОВА, Ана

Выражение делиберативного объекта в русском и сербском языках в сопоставительном аспекте | Уп. 297

518. ЧУТУРА, Илијана

О хармонији језичких јединица : Огледи из српске синтаксе / Милош Ковачевић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2009. – 208. – (Библиотека Књижевност и језик ; 31) / Илијана Чутура // СЈ. – 15 (2010), 721–722. | Приказ

519. ЧУТУРА, Илијана

Општи и периферни модели прилошких израза са начинским значењем / Илијана Чутура // СЈ. – 15 (2010), 525–540. | Summary

520. ЧУТУРА, Илијана

Предлошко-заменички прилошки изрази са значењима неизразивим прилозима / Илијана Р. Чутура // РФФ. – 12 (2010), 557–564. | Summary

521. ЧУТУРА, Илијана

Статус лексема са градијацијским значењем у процесима декомпоновања / Илијана Чутура // Језички системи... – 121–134. | Summary

522. ШАЈИНОВИЋ, Јелена

Модалност из угла савремених граматика енглеског и српског језика / Јелена В. Шајиновић // РФФ. – 12 (2010), 565–569. | Summary

523. ШАРИЋ, Љиљана

Kognitivna semantika i analiza prefiksa / Ljiljana Šarić // Njegoševi dani 2... – 341–351. | Summary

524. ШИПКА, Милан

Занимљива граматика / Милан Шипка. – 6. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 312. – (Популарна лингвистика ; 2)

525. ШИПКА, Милан

С Ћириловом или с Ћириловим? : о деклинацији презимена с наставком –ов, –ев, –ин у српском језичком стандарду / Милан Шипка // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 63–73. | Summary

526. ШТАСНИ, Гордана

Мотивациони смерови у деривационим процесима / Гордана Штасни // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 89–97. | Summary

527. ШТРБАЦ, Гордана

Глаголске перифразе са значењем комуникативне активности / Гордана Штрбац // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 77–88. | Summary

д) Лексикологија (лексичка семантика, фразеологија, терминологија, етимологија, ономастика и др.)

528. АКОПЦАЊАН, Жана

Reči persijskog porekla u govoru naroda bivše Jugoslavije : prema rečniku Abdulaha Škaljića „Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku“ / Žana Akopdžanjan. – Beograd : Društvo srpsko-iranskog prijateljstva ; Teheran : Društvo iransko-srpskokocnogorskog prijateljstva, 2010. – 185.

– АЛЕКСИЋ, Мариана

Међујезичка именичка енантисемија : на материјалу српско-бугарских хомонимских парова | Уп. 176

529. АШИЋ, Тијана

Семантичко-прагматичка анализа употреба придева позитивне субјективне оцене у жаргону градске омладине / Тијана Ашић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 243–255. | Summary

530. БАЈИЋ, Ружица

Светосавље кроз лексику савременог српског језика / Ружица Бајић // СЈ. – 15 (2010), 229–244. | Summary

531. БАЈИЋ, Сања

Англицизми у српском језику / Сања Бајић. – Бања Лука : Бесједа, 2010. – 236. – (Библиотека Савремена књижевност)

532. БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Географска терминологија у два века уџбеницима из 19. века / Исидора Бјелаковић // Srpski pogledi...I/1. – 525–546. | Summary

533. БЈЕЛЕТИЋ, Марта

Пабрстѣиѣ : праславјанскій реликт на славјанском юге / Марта Бјелетић // ЈФ. – 66 (2010), 123–134. | Резиме

534. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Лексика одевања мотивисана називима делова тела / Недељко Богдановић, Валентина Бонджолова // Тело и одело... – 13–21. | Summary

– БОГДАНОВИЋ, Недељко

Називи за незване свате | Уп. 709

535. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Тело и биље у језичкој полисемији / Недељко Богдановић // Тело и одело... – 7–11. | Summary

536. БОЈОВИЋ, Бранкица

Утицај engleskog jezika na srpsku leksiku u oblasti sajberskog kriminološkog registra / Brankica Bojović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 55–68. | Summary

– БОЈОВИЋ, Драга

Дијалекатска фразеологија : лексичко-граматички аспект : увод у класификацију | Уп. 710

– БРБОРИЋ, Вељко*

Будућност српске интерпункцијске терминологије | Уп. 428

– БУКУМИРИЋ, Милета

Прилог познавању метохијске ономастике | Уп. 718

Хидроними северне Метохије | Уп. 719

– ВЕЛИЧКОВА, Славка

О једној врсти поредбених фразема у српском и бугарском језику | Уп. 183

– ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана*

О терминима у области тестирања знања из матерњег језика | Уп. 653

– ВЕНДИНА, Т. И.

К пространственно-временной интерпретации сербско-русских лексических параллелей | Уп. 184

537. ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ, Јасна

Порекло *новца* / Јасна Влајић-Поповић // ЈФ. – 66 (2010), 163–185. | Summary

538. ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ, Јасна

Шта се може *(с)урајити* на спрат? / Јасна Влајић-Поповић // СЈ. – 15 (2010), 157–176. | Summary

– ВУЛОВИЋ, Наташа

Лексика у приповеткама Лазе К. Лазаревића | Уп. 599, 620

– ВУКИЋ, Маја

Фразеологизми са компонентом : именовање делова тела у бугарском и српском језику | Уп. 185

– ВУЧЕТИЋ, Јасмина

Речник фразеологизама Григорија Божовића „Мој Колашин“ | Уп. 855

– ГОЛУБОВИЋ, Биљана

Превод фразеологизама у филмовима | Уп. 59

– ГУДУРИЋ, Снежана

Прави и лажни ђријаџељи у француском, италијанском и српском језику | Уп. 187

– ДЕШИЋ, Милорад

Језик српских и хрватских медија : лексичко-семантички аспект | Уп. 190

539. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Иван

Једна могућа семантизација антропонима *Марко* и *Андреј* као прилог објашњењу улоге историјског Марка Краљевића у српској традицији / Иван Димитријевић // Стил. – 9 (2010), 376–390. | Summary

– ДОШЉАК, Драшко

Dinastija Petrović u svijetlu antroponimije | Уп. 374

– ДРАГИН, Наташа

Дијахроно-синхрона перспектива лексема *срце* у религијском дискурсу | Уп. 25

540. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна*

Један модел за разрешење појмовне термилошке неусаглашености у вези са елементима лексичког значења / Рајна Драгићевић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 77–85. | Summary

541. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Конструкције на граници између слободних спојева лексема и фразеологизама / Рајна Драгићевић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 113–122. | Summary

542. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Лексикологија српског језика / Рајна Драгићевић. – 2. изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 366.

– ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Лексички односи и полисемија | Уп. 656

Семантичка истраживања Ирене Грицкат | Уп. 933

543. ДУРБАБА, Оливера

Особености рестрингованог кода друштвене мреже *Фејсбук (Facebook)* на интернету : „Ево ме *faceboochim*“ / Оливера Дурбаба // НССУВД. – 39, 1 (2010), 265–277. | Zusammenfassung

544. ЂУРКИН, Веселина

Статус словенских везника у „Речнику српског језика“ (МС) / Веселина В. Ђуркин // РФФ. – 12 (2010), 347–360. | Summary

– ЕКЕРТ, Рајнер

Serbische/Kroatische Lesefrüchte | Уп. 375

– ЗВЕКИЋ-ДУШАНОВИЋ, Душанка

Обичајна лексика у уџбеницима са српски језик као нематерњи језик : *Ускрс, Божић и крсна слава* | Уп. 659

545. ИВАНИШЕВИЋ, Јован

Народни називи родбине и сродбине / Јован Ф. Иванишевић. – 4. изд. – Београд : Друштво Нова искра, 2010. – 70.

– ИВАНОВА, Ценка

За одејанието или за буквите на българския и сръбския език : исторически и съвременни ракурси | Уп. 199

546. ИВАНОВИЋ, Игор

Anglicizmi u okviru računarskog registra / Igor Ivanović // ВиО. – 1 (2010), 181–189.

– ИВИЋ, Милка

О Вуковим *слушачима* | Уп. 843

547. ИВИЋ, Милка

О изразима *вро* или *врли човек, врла жена* у стандардном српском језику / Милка Ивић // 36МСС. – 78 (2010), 239–240.

548. ИВИЋ, Милка

О исказним могућностима српског израза *бол болује* у XX веку / Милка Ивић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 7–8. | Резюме

549. ИВИЋ, Милка

О некадашњем српском поздравном изразу *майхерење* / Милка Ивић // 36МСС. – 78 (2010), 241–242.

550. ИВИЋ, Милка

О неким, до сада неразматраним, информативним критеријумима од којих зависи коришћење/некоришћење предлога *од* / Милка Ивић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 3–5. | Резюме

– ИЊАЦ, Горан

О изражавању политичке коректности кроз језик на примеру употребе англицизма *gej* и одреднице *Jugoistočna Evropa* у српском, хрватском и бошњачком језику | Уп. 200

551. ЈАНКОВИЋ, Јелена

Називи и имена домаћих животиња од прасловенског корена **běl-* у српском језику / Јелена Јанковић // Славистика. – 14 (2010), 260–274. | Резюме

– ЈАШОВИЋ, Голуб

Антропонимија Угљара код Приштине | Уп. 732

Становништво и ојконимија Горње Топлице и Косанице | Уп. 735

552. ЈЕЛИЋ, Маријан

Етници и ктетици у Војводини / Маријан Јелић. – Сомбор : Педагошки факултет, 2010. – 142.

553. ЈОВАНОВИЋ, Владан

Модификација значења и лексички модификатори у српском језику / Стана Ристић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2009. – 242. – (Монографије 10) / Владан Јовановић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 119–123. | Приказ

554. ЈОШИЋ, Неђо

Лексика оријенталног поријекла у српској воћарској терминологији : јабуке *Авајлија*, *Буслија* и *Јелијанка* / Неђо Јошић // СЈ. – 15 (2010), 541–547. | Summary

555. ЈОШИЋ, Неђо

Лексика оријенталног поријекла у српској воћарској терминологији : крушке *Мишћейинка*, *Усеинбеговача* и *Буздованка* / Неђо Јошић // Језички системи... – 273–278. | Summary

– КАСПШАК, Ана

Turcizmi u poljskom i srpskom jeziku : na osnovu izabranih primera iz istorijskih romana „Pan Volodijovski“ Henrika Sjenkjeviča i „Na Drini ćuprija“ Ive Andrića | Уп. 203

556. КИРФЕЛ, Сабина

Интернационализацијске тенденције у српској лексици : на примерима из дневне штампе / Sabine Kirfel // НССУВД. – 39, 1 (2010), 227–238. | Zusammenfassung

557. КНЕЖЕВИЋ, Божица

Ојконим *Пале* / Божица Д. Кнежевић // РФФ. – 12 (2010), 547–556. | Summary

558. КНЕЖЕВИЋ, Зорица

Čovek u žargonu : semantičko-derivaciona analiza žargonizama sa arhisemom *čovek* / Zorica Knežević. – Beograd : Alma, 2010. – 256. – (Monografije ; 4)

– КУЈОВИЋ, Љубица

У Иђошу се кадгођ и овако диванило : старе речи, називи и изрази у Иђошу и селима потиског Баната | Уп. 737

559. ЛАЗИЋ-КОЊИК, Ивана

О могућностима семантичке идентификације лексеме *ћеченица* у великом описном речнику / Ивана Лазих-Коњик // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 99–105. | Резюме

560. ЛОМА, Александар

Етимологија и дијалектологија у дијахроној перспективи : из искуства рада на „Етимолошком речнику српског језика“ / Александар Лома // Теорија дијахронијске... – 89–101. | Summary

– МАРИЋ, Ана

Semantika glagola sa domaćim prefiksima u slovačkom i srpskom jeziku | Уп. 212

– МАРЈАНОВИЋ, Биљана

Nastanak civilizacijskoga leksika bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga jezika u 19. stoljeću na primjeru vojne i pravne terminologije | Уп. 384

561. МАРЈАНОВИЋ, Слободан

Творбена лексика о глави и одевним предметима за главу на грађи „Речника САНУ“ и „Речника Матице Српске“ / Слободан Марјановић // Тело и одело... – 115–124. | Summary

562. МАРКОВИЋ, Зорица

Презимена, имена и надимци настали од назива одевног предмета / Зорица Марковић // Тело и одело... – 125–136. | Summary

563. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Српски именослов I : 1. *йрача* и 2. *усѣийрача* / Радмило Н. Маројевић // РФФ. – 12 (2010), 253–258. | Резюме

– МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Творба двотематских ријечи : студија случаја *сунцокрећ* | Уп. 474

– МИКЕТИЋ, Сања

Називи носилаца занимања оријенталног порекла у „Речнику косовско-метохијског дијалекта“ Глигорија Елезовића | Уп. 742

564. МИЛАНОВИЋ, Александар*

Статус појма и термина *исѣоризам* у србистици / Александар Милановић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 87–99. | Summary

565. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

Лексичко-граматичке особености лексеме *йар* у српском језику / Бојана Милосављевић, Владан Јовановић // СЈ. – 15 (2010), 435–445. | Резюме

– МИТРИЋЕВИЋ-ШТЕПАНЕК, Катарина

Deminutivi sa pejorativnim značenjem u češkom i srpskom jeziku | Уп. 217

– МУШОВИЋ, Абдулах

Комичност као елеменат семантичке структуре фразеологизма : на материјалу руског и српског језика | Уп. 219

– НЕДКОВА, Емилија

Националноспецифични образи в български, сръбски и руски фразеологизми с компоненти зооними : на назоваване на човешки качества | Уп. 220

– НИКОЛИЋ, Видан

Јелен (*Cervidae*) и *јеленак* (*Lucanus cervis*) као симболи у пољској и српској традицији | Уп. 221

– НИКОЛОВА, Елена

Изразяване на демонстративност (деиктичност) чрез именната и местоименната система в български и в сръбски език | Уп. 224

566. ОТАШЕВИЋ, Ђорђе

Тенденције у развоју лексике савременог стандардног српског језика / Ђорђе Оташевић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 239–242. | Резюме

567. ПЕЈАНОВИЋ, Ана

Концептуални статус лексеме *образ* у српској фразеологији / Ана Пејановић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 405–415. | Резюме

– ПЕЈОВИЋ, Анђелка

Las colocaciones en la lexicografía española y serbia | Уп. 228

568. ПЕЈОВИЋ, Соња

Struktura registra i pravila pisanja marki i naziva proizvoda / Sonja Pejović // ППЈ. – 41 (2010), 139–160. | Summary

569. ПЕТРОВАЧКИ, Љиљана

Семантичка интерпретација лексике народне традиције као разоткривање националнокултурних информација / Љиљана Петровачки // НССУВД. – 39, 1 (2010), 339–351. | Summary

570. ПЕТРОВИЋ, Снежана

Дахија и даија : насилник и јунак / Снежана Петровић // ЈФ. – 66 (2010), 373–386. | Summary

– ПЕТРОВИЋ, Снежана

Збирка речи из Призрена Димитрија Чемериџића као извор за проучавање језичке културне интерференције на Косову и Метохији | Уп. 750

– ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана

Лексичка збирка српског живља из пакрачког краја Јова Везмара | Уп. 753

571. ПОПОВИЋ, Здравка

Uпотреba anglicizama u časopisima za decu / Zdravka Popović // ППЈ. – 41 (2010), 171–181. | Summary

– ПОПОВИЋ, Љубомир

Parasitic Meanings | Уп. 1035

– ПОПОВИЋ, Људмила

Leksičke inovacije u elektronskom diskursu srpskog i hrvatskog jezika | Уп. 234

– РАДАН, Михај

Архаична лексика карашевских говора : извор за ближе одређивање порекла и старине Карашевака у Банату | Уп. 755

– РАДЕНКОВИЋ, Љубинко

Називи митолошких бића код Срба на Косову и Метохији | Уп. 757

572. РАДИЋ, Јованка

О граматичком одређењу назива за лица у српској лексикографији / Јованка Радић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 49–61. | Summary

– РАДОВИЋ-ТЕШИЋ, Милица

Лексика Исидоре Секулић са становишта савремене стандардизације | Уп. 626

– РАЗДОБУДКО-ЧОВИЋ, Лариса

Културолошке компоненте фразеологизама у роману Виктора Пелјевина „Generation ЛГ“ и њихов превод на српски језик | Уп. 75

573. РАКИЋ, Вања

Рекцијске допуне речи са значењем емотивних стања / Вања Ракић // ППЈ. – 41 (2010), 161–170. | Summary

574. РЕЉИЋ, Митра

Етноними : досетке у функцији идентитетског порицања косметских Срба од османског периода до данас / Митра Рељић // Косово и Метохија... – 253–264. | Резюме

575. РЕСЕЛ, Герхард

Evropska kulinarska terminologija u srpskoj kulturi 19. veka / Gerhard Ressel, Svetlana Ressel // НССУВД. – 39, 1 (2010), 203–214. | Zusammenfassung

576. РИСТИЋ, Стана

Актуелни процеси у промени значења лексике српског језика : на примеру глагола са значењем физичког деловања / Стана Ристић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 215–226. | Summary

577. РИСТИЋ, Стана

Корпус *живог језика* и његов значај за изучавање језичких појава / Стана Ристић // Језички системи... – 109–114. | Summary

578. РУЖИЋ, Владислава

Међуљудски односи на фразеолошкој лествици српског језика / Владислава Ружић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 387–404. | Резюме

– СИЛАШКИ, Надежда

The Conceptualisation of the Global Financial Crisis Via the Economy Is a Person Metaphor : a Contrastive Study of English and Serbian | Уп. 239

Научна терминологија под најејдом англицизама : контрастирање српског и хрватског језика | Уп. 240

579. СИМИЋ, Радоје*

Реч две о смислу и сврси израде националних научних терминологија / Радоје Симић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 7–13. | Summary

– СТАМЕНКОВИЋ, Душан

Metaphoric and Extended Uses of the Hyponyms of the Verbs *Look* in English and *gledati* in Serbian | Уп. 245

Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику | Уп. 246

– СТАНИШИЋ, Вања

Из досадашњих проучавања српско-албанских језичких односа : топонимистика и лексика | Уп. 247

580. СТЕПАНОВ, Страхинја

О фразеолошким амалгамима у публицистичком стилу / Страхинја Степанов // Језички системи... – 141–150. | Zusammenfassung

– СТЕФАНОВИЋ, Марија

Језички концепт *ћуђих* међу својима у српској и руској породици | Уп. 252

581. СТИЈОВИЋ, Рада

О лексици српског књижевног језика после раскида српскохрватске језичке заједнице / Рада Стијовић // *Srpski pogledi*...I/1. – 597–603. | Summary

– СТИЈОВИЋ, Рада

Ономастика Љумбарде, Дашиновца, Горњег Ратиша и Доњег Ратиша | Уп. 772

– СТОЈАНОВИЋ, Андреј

Лексичко-семантичке одлике модерне експресионистичке поезије | Уп. 635

582. СТИКИЋ, Биљана

Glagol *razgrabiti* na osnovu upotrebe u neslužbenim tekstovima na internetu / Biljana Stikić // Језички системи... – 391–397. | Résumé

583. ТЕОДОСИЈЕВИЋ, Мирјана

Прецизније одређење појмова *ојџмански, османски, османлијски и џурски* / Мирјана Теодосијевић // СЈ. – 15 (2010), 635–640. | Summary

– ТОШОВИЋ, Бранко

Kulinarische Unterschiede innerhalb des Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen | Уп. 274

Leksička distanca između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika u Gralis-Korpusu | Уп. 275

Фразеолошке разлике између српског, хрватског и бошњачког језика : прелиминаријум | Уп. 291

584. ЋОРИЋ, Божо*

Синоними и дублети / Божо Ћорић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 59–67. | Резюме

– ЋОРИЋ, Божо

Творбена хомонимија : на примеру универбизованих структура | Уп. 516

– ФИЛИПОВИЋ, Слободан

Србизми у грчком и латинском | Уп. 877

585. ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ, Радојка

Топонимија Пивске планине / Радојка Цицмил-Реметић. – Београд : САНУ, 2010. – 352. – (Библиотека Ономатолошких прилога ; 1)

586. ЦВЕТКОВИЋ-ТЕОФИЛОВИЋ, Ирена

Обучен камиљом длаком / Ирена Цветковић-Теофиловић // Тело и одело... – 199–206. | Summary

587. ЧАРКИЋ, Алма

Лингвисти о узвицима / Алма Чаркић // Стил. – 9 (2010), 399–407. | Summary

588. ЧОРБОЛОКОВИЋ, Саша

Име и именовање : прилози познавању језика спорта и језичке културе : творба презимена / Саша Чорболоковић. – Београд : С. Чорболоковић, 2010. – 90.

– ШАРИЋ, Љиљана

Kognitivna semantika i analiza prefiksa | Уп. 523

– ШИПКА, Данко

Varijantske razlike u semantičkom diferencijalu | Уп. 298

Leksičke promjene devedesetih godina – danas | Уп. 299

Leksički status nepromenljivih elemenata | Уп. 300

589. ШИПКА, Милан

Приче о речима / Милан Шипка. – 10. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 307. – (Популарна лингвистика ; 1)

ђ) Нормативистика**590. БАБИЋ, Миланка**

О потрази за разликама у истом језику / Миланка Бабић // СЈ. – 15 (2010), 309–321. | Summary

– ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица*

Актуелни проблеми утврђивања и иновирања ортоепске норме | Уп. 421

591. КЛАЈН, Иван

Испеци па речи / Иван Клајн. – 5. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 271. – (Популарна лингвистика ; 4)

– КЛАЈН, Иван

Речник језичких недоумица | Уп. 861, 862

592. КЛИКОВАЦ, Душка*

О језичким варијететима насталим на основу медијума остварења (говор – писање) и о терминима који их означавају / Душка Кликовац // НССУВД. – 35, 3 (2007), 101–127. | Summary

593. МАРЈАНОВИЋ, Милица

Српски језик : норма и пракса : прилози писаној и говорној комуникацији / Рада Стијовић. – Београд : Чигоја штампа, 2009. – 202. / Милица Марјановић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 51–53. | Приказ

– НИКОЛИЋ, Мирослав

О односу између народног и књижевног језика | Уп. 683

594. СТАНОЈЧИЋ, Живојин

Појам *конјиниуијетиа књижевној језика* и језик писаца / Живојин Станојчић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 5–18. | Summary

595. ТАНАСИЋ, Срето

Стандардизација српског језика и језичка култура / Срето Танасић // Даница. – 18 (2010), 109–115.

– ТОШОВИЋ, Бранко

Konvergentne i divergentne standardološke interakcije : VKS-Korelacional | Уп. 268

596. ШИПКА, Милан

Зашто се каже? / Милан Шипка. – 6. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 294. – (Популарна лингвистика ; 3)

е) Стилистика**597. БАБИЋ, Жељка**

Језик интернетских форума / Жељка Бабић // Језички системи... – 323–331. | Summary

– БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Партиципски и рефлексивни пасив у српском и хрватском језику : публицистички и административни стил | Уп. 181

– БЛАГОЈЕВИЋ, Савка

Употреба експлицитних језичких средстава у циљу постизања персуазивности у академском дискурсу | Уп. 443

598. ВАСИЋ, Смиља

Архаизми у поезији Даринке Јеврић / Смиља Васић // Истраживања српског језика 1. – 225–233. | Summary

599. ВУЛОВИЋ, Наташа

Лексика у приповеткама Лазе К. Лазаревића / Наташа Вуловић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 266. – (Монографије ; 8) | Уп. 620

– ДРАЖИЋ, Јасмина

Употреба инфинитива у новинском тексту : паралела српски и хрватски | Уп. 195

600. ЂУКАНОВИЋ, Владо

Језичка култура у електронским медијима / Владо Ђукановић // Даница. – 18 (2010), 128–140.

601. ЈАЊИЋ, Марина

(Англо)српски књижевни језик у огледалу популарних женских часописа / Марина Јањић // Језички системи... – 311–321. | Summary

602. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Језик српских песника / Александар Милановић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 235. / Јелена Јовановић // Стил. – 9 (2010), 475–480. | Приказ | Уп. 614

603. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Лингвистика и стилистика новинског умећа : језичке и стилске особине новинарства / Јелена Јовановић. – Београд : Јасен, 2010. – 402.

604. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

О реченици посматраној са лингвистичког и стилског гледишта / Јелена Јовановић // Стил. – 9 (2010), 391–398. | Summary

– ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Основни принципи стилистичке анализе текста : на примеру песме „Зид“ В. Попе | Уп. 662

605. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Средства експресивизације у новинском тексту / Јелена Јовановић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 135–156. | Zusammenfassung

606. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Типови исказних форми у новинском тексту / Јелена Јовановић // СЈ. – 15 (2010), 135–155. | Zusammenfassung

– ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица

Језик медија и његова дијалекатска база | Уп. 666

– КЛИКОВАЦ, Душка

Из проблематике функционалних стилова у српском језику | Уп. 667

607. КЛИКОВАЦ, Душка*

Функционални стил или/и дискурс моћи : дескриптивни и критички приступ административном језику / Душка Кликовац // НССУВД. – 36, 3 (2008), 101–113. | Summary

608. КОВАЧЕВИЋ, Милош

О неким стилско-језичким карактеристикама романа „Сара“ Петра Сарића : о типовима туђег говора / Милош Ковачевић // Косово и Метохија... – 117–131. | Summary

– КОВАЧЕВИЋ, Милош

Проблеми с конгруенцијом у језику новина | Уп. 466

609. КУЉАНИН, Сања

Експресивност партикула у ратној прози РС / Сања М. Куљанин // РФФ. – 12 (2010), 479–489. | Summary

610. ЛАЗОВИЋ, Весна

Javni diskurs Srbije : kognitivističko-kritička studija / Nadežda Silaški, Tatjana Đurović, Biljana Radić-Bojanić. – Београд : Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2009. – 234. / Vesna Lazović // Philologia. – 8 (2010), 152–154. | Приказ

611. ЛИЛИЋ, Драган

Фразеологија у драмским текстовима Стојадина Трајића / Драган Лилић // Истраживања српског језика 1. – 207–223. | Summary

612. ЛОПИЧИЋ, Весна

Serglish : dekonstrukcija jezičkog identiteta iz perspektive Nebojše Milosavljevića / Vesna Lopičić, Biljana Mišić Ilić // Језички системи... – 333–340. | Summary

613. МАРКОВИЋ, Јордана

Језик у судској теорији и пракси / Јордана Марковић // Језички системи... – 53–57. | Summary

– МИЛАНОВИЋ, Александар

Граматичке и лексичке паралеле између српских писаца из Војводине и хрватских писаца у 19. веку | Уп. 215

614. МИЛАНОВИЋ, Александар

Језик српских песника / Александар Милановић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 235. – (Тумачење књижевности ; 21) | Уп. 602

615. МИЛАНОВИЋ, Александар

Језичка култура у штампаним медијима / Александар Милановић // Даница. – 18 (2010), 116–127.

616. МИЛАНОВИЋ, Александар

О насловима са глаголским прилозима у београдској дневној штампи / Александар Милановић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 123–134. | Summary

617. МИЛАНОВИЋ, Александар

Укрштање стилова у поезији Миодрага Павловића / Александар Милановић // СЈ. – 15 (2010), 573–587. | Summary

618. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

О наративној форми оговарања / Бојана Милосављевић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 37–46. | Summary

619. МИЛОСАВЉЕВИЋ, Бојана

Улога и значај саговорника у оговарању / Бојана Милосављевић // Стил. – 9 (2010), 153–175. | Summary

620. НАСТАНОВИЋ, Драгана

Лексика у приповеткама Лазе К. Лазаревића / Наташа Вуловић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 266. – (Монографије ; 8) / Драгана Настановић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 61–63. | Приказ | Уп. 599

621. НЕНЕЗИЋ, Соња

Језик Николе I Петровића / Соња Ненезић. – Подгорица : ЦАНУ, 2010. – 426 стр. – (Посебна издања ; 71. Одјелење умјетности ; 20)

– НИКОЛИЋ, Марина

Derivativna imenica kao kondenzator rečeničnog sadržaja u jeziku novina : na BKS materijalu | Уп. 222

622. НОВАКОВИЋ, Ненад

Поетика и језик у дјелу Петра Кочића / Ненад Новаковић. – Бања Лука : Бесједа : Арс Либри, 2010. – 207. – (Библиотека Савремена књижевност)

623. ОСТОЈИЋ, Бранислав

О актуелним питањима језичке културе у медијској комуникацији / Бранислав Остојић // Даница. – 18 (2010), 97–103.

– ПЕТРОВИЋ, Срђан

Језик интернет рекламе на српском и руском језику | Уп. 229

624. ПОСПИШИЋ, Иво

On Poetic Language / Milosav Ž. Čarkić. – Belgrade : Institute for the Serbian Language, 2010. – 245. / Ivo Pospíšil // Стил. – 9 (2010), 449–451. | Приказ | Уп. 639, 640

625. ПРАЛИЦА, Дејан

Diskurs radija / Dejan Pralica. – Novi Sad : Media Art Service International, 2010. – 88. – (Edicija Link plus ; 15)

626. РАДОВИЋ-ТЕШИЋ, Милица

Лексика Исидоре Секулић са становишта савремене стандардизације / Милица Радовић-Тешић // Језички системи... – 115–119. | Summary

627. РАДУЛОВИЋ, Зорица

Stilsko-jezične osobenosti u *Sudilištu* Čeda Vukovića / Zorica Radulović // Njegoševi dani 2... – 293–303. | Summary

628. РАДУЛОВИЋ, Зорица

Figurativnost izraza u *Lelejskoj gori* Mihaila Lalića / Zorica Radulović // Riječ. – 3 (2010), 7–20. | Summary

629. РАЈИЋ, Јелена

Слободан неуправни говор : језичка реализација полифоничног исказа у наративном дискурсу / Јелена Рајић // CJ. – 15 (2010), 515–524. | Summary

630. РЕКЕ, Јохен

„Was du erbt von deinen Vätern hast...” vom Umgang mit Turzismen im serbischen Jargon / Jochen Raecke // CJ. – 15 (2010), 391–413.

631. РИСТИЋ, Стана

Стварност и мит у лексици поезије Даринке Јеврић / Стана Ристић // Косово и Метохија... – 265–274. | Резюме

632. САВИЋ, Свенка

Analiza diskursa akademskih preporuka : doprinos procesu normiranja / Svenka Savić, Biljana Ljubisavljević // Njegoševi dani 2... – 323–340. | Summary

633. СИМИЋ, Радоје

О стилској вредности / Радоје Симић // Стил. – 9 (2010), 27–35. | Summary

634. СИМИЋ, Радоје

Стилистика српског језика. 1, Увод, фоностилика / Радоје Симић. – 2. измењено и допуњено изд. – Београд : Јасен : Филолошко факултет, Научно друштво за проучавање српског језика, 2010. – 310. – (Мала лингвистичка библиотека ; 5, 7)

– СТАНОЈЧИЋ, Живојин

Појам *континуираности* књижевног језика и језик писаца | Уп. 594

– СТЕПАНОВ, Страхиња

Vrednovanje (evaluacija) u srpskim i hrvatskim novinskim komentarima | Уп. 249

О konektorima u srpskim i hrvatskim novinskim komentarima | Уп. 250

О фразеолошким амалгамима у публицистичком стилу | Уп. 580

– СТИКИЋ, Биљана

Glagol *razgrabiti* na osnovu upotrebe u neslužbenim tekstovima na internetu | Уп. 582

635. СТОЈАНОВИЋ, Андреј

Лексичко-семантичке одлике модрне експресионистичке поезије / Андреј Стојановић // Стил. – 9 (2010), 217–234. | Summary

636. ТАНАСИЋ, Срето

Безлична реченица у приповијеткама Милована Глишића / Срето Танасић // СЈ. – 15 (2010), 333–341. | Резюме

637. ТАНАСИЋ, Срето

Референцијална и нереференцијална прошлост у дјелу „Три света“ Сунчице Денић / Срето Танасић // Косово и Метохија... – 353–361. | Резюме

638. ТЕПАВЧЕВИЋ, Миодарка

Језик Стефана Митрова Љубише / Миодарка Тепавчевић. – Подгорица : ЦАНУ, 2010. – 586. – (Посебна издања ; 70. Одјелење умјетности ; 19)

– ТОШОВИЋ, Бранко

Leksičke stilističke razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika | Уп. 276

Srpska stilistika u odnosu na hrvatsku : tumačenja globalnog raslojavanja jezika | Уп. 282

Функционално-стилистическе разлике между сербским, хорватским и бошњачким језицима | Уп. 292

– ЋЕКЛИЋ, Нина

Сложени предикат у језику медија | Уп. 511

639. ХЛЕБЕЦ, Борис

On Poetic Language / Milosav Ž. Čarkić. – Belgrade : Institute for the Serbian Language, 2010. – 245. / Борис Хлебец // Стил. – 9 (2010), 465–466. | Приказ | Уп. 624, 640

640. ЧАРКИЋ, Милосав

On Poetic Language / Milosav Ž. Čarkić. – Belgrade : Institute for the Serbian Language, 2010. – 245. | Уп. 624, 639

641. ШАФРАЊ, Јелисавета

Retorička analiza lida poslovne vesti na korpusu „Financial Times“ / Jelisaveta Šafranj // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 191–210. | Summary

ж) Метрика

642. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

Стих „Луче микрокозма“ : макроверсолошка анализа / Радмило Маројевић // 36МСКЈ. – 58, 1 (2010), 67–109. | Резюме

643. СИМИЋ, Радоје

Неке версификацијске карактеристике Куленовићеве поеме „Стојанка мајка Кнежо-пољка“ / Радоје Симић // КњЈ. – 57, 3/4 (2010), 227–236. | Summary

644. ЧАРКИЋ, Милосав

Лева граница риме / Милосав Ж. Чаркић // Стил. – 9 (2010), 201–216. | Summary

з) Методика наставе српског књижевног језика

645. АНДРИЋ, Милка

Настава српског језика и књижевности : у 7. разреду основне школе : приручник за наставнике / Милка Андрић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 203.

646. БАЈИЋ, Љиљана

Методика наставе српског језика и књижевности / Милија Николић. – 5. допуњено изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2009. – 991. / Љиљана Бајић // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 171–175. | Приказ

647. БРБОРИЋ, Вељко

Језичка култура ученика / Вељко Брборић // Даница. – 18 (2010), 141–153.

648. БРБОРИЋ, Вељко

Правописне вежбе у настави / Вељко Брборић // Прилози језичком и књижевном образовању. – 55–64.

649. БРЧКАЛО, Бранка

Настава ортографије у школи : питања, дилеме, рјешења / Бранка Р. Брчкало // РФФ. – 12 (2010), 397–408. | Summary

650. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана

Језик књижевног дела : један методички модел спајања наставе језика и књижевности / Драгана Вељковић Станковић // Прилози језичком и књижевном образовању. – 65–73.

651. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана*

Методички и термилошки аспекти односа тестирања и наставе српског језика / Драгана Вељковић Станковић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 203–219. | Summary

652. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана*

Нека схватања контекста у комуникацији и потреба његове заступљености у настави матерњег језика / Драгана Вељковић Станковић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 155–189. | Summary

653. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана*

О терминима у области тестирања знања из матерњег језика / Драгана Вељковић Станковић // НССУВД. – 35, 3 (2007), 187–202. | Summary

654. ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана

Прагматика и настава матерњег језика / Драгана Вељковић Станковић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 101–112. | Summary

655. ГЛАМОЧАК, Саша

Nastava srpskog jezika i čitalačka pismenost / Saša Glamočak // Autonomija učenika i nastavnika... – 106–113. | Summary

– ДОБРИЋ, Наташа

Уџимо српски 2 : српски као нематерњи језик за други разред основне школе : приручник за наставнике | Уп. 101

656. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Лексички односи и полисемија / Рајна Драгићевић // Прилози језичком и књижевном образовању. – 94–98.

657. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Провера значења из лексикологије : где греше ученици, а где наставници / Рајна Драгићевић // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 97–108. | Summary

658. ЂОРЂЕВ, Ивана

Методичка обрада глаголских прилога у настави српског језика / Ивана Ђорђевић // ППЈ. – 41 (2010), 183–197. | Summary

659. ЗВЕКИЋ-ДУШАНОВИЋ, Душанка

Обичајна лексика у уџбеницима са српски језик као нематерњи језик : *Ускрс, Божић и крсна слава* / Душанка Звекић-Душановић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 319–330. | Summary

660. ЈАЊИЋ, Јован

Диференцијална граматика у настави српског језика на дијалекатским подручјима / Јован Ј. Јањић. – Врање : Народни универзитет, 2010. – 220. – (Завичај и завичајни писци ; 85)

661. ЈАЊИЋ, Марина

Ситуациона методика : савремени вид контекстуализације наставе граматике / Марина С. Јањић // РФФ. – 12 (2010), 525–536. | Summary

662. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Основни принципи стилистичке анализе текста : на примеру песме „Зид“ В. Попе / Јелена Јовановић // Прилози језичком и књижевном образовању. – 109–115.

663. ЈОВАНОВИЋ, Јелена

Прецизирање неких синтаксичких термина у школским граматикама : могућност побољшања наставе синтаксе / Јелена Јовановић // *Autonomija učenika i nastavnika...* – 126–143. | Zusammenfassung

664. ЈОВАНОВИЋ, Славица

Настава српског језика у другом разреду основне школе : приручник за наставнике / Славица Јовановић. – 2. изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 85.

665. ЈОВАНОВИЋ-СТАНКОВИЋ, Јагода

Логопесмарица : тежња ка правилном и лепом усменом говору деце : подстицање бољег изговора и разликовања гласова/слова путем песмица и причица : 2 / Јагода Јовановић-Станковић. – Београд : Bookland, 2010. – 132.

666. ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица

Језик медија и његова дијалекатска база / Јелица Јокановић-Михајлов // Прилози језичком и књижевном образовању. – 127–134.

– КАРАЦИЋ, Вук Стефановић

Српски рјечник : избор | Уп. 860

667. КЛИКОВАЦ, Душка

Из проблематике функционалних стилова у српском језику / Душка Кликовац // Прилози језичком и књижевном образовању. – 135–149.

668. КЛИКОВАЦ, Душка

Настава српског језика и књижевности : у 8. разреду основне школе : приручник за наставнике / Душка Кликовац, Љиљана Бајић, Зона Мркаљ. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 183.

669. МАРИНКОВИЋ, Симеон

Приручник за васпитаче и учитеље : за коришћење радних листова припремног предшколског програма : уз књиге Мој свет, Мали буквар, Мала математика или Јесен – Зима, Пролеће, Лето / Симеон Маринковић. – 3. изд. – Београд : Креативни центар, 2010. – 75.

670. МАРИНКОВИЋ, Симеон

Приручник за наставу српског језика : у шестом разреду основне школе : уз Читанку и Граматику / Симеон Маринковић. – 2. изд. – Београд : Креативни центар, 2010. – 66. – (Креативна школа)

671. МАТИЋ, Маријана

Nastava vokabulara i gramatike na mlađem školskom uzrastu : izazov za učenike i nastavnike / Marijana D. Matić // РФФ. – 12 (2010), 597–604.

672. МАТИЋ, Светлана

Наш језик / Светлана Матић. – Београд : Просветни преглед, 2010. – 127.

673. МИЋУНОВИЋ, Љубо

ГраMATика без муке : приручник за основне и средње школе / Љубо Мићуновић. – 12. допуњено и побољшано изд. – Београд : Victrix, 2010. – 303. – (Мала лексикографска библиотека)

674. МИХАЈЛОВИЋ, Јелена

Стандардни српски језик ученика гимназије у Сиринићкој жупи / Јелена Д. Михајловић // Истраживања српског језика 2. – 189–217. | Summary

675. МИХАЈЛОВИЋ, Јелена

Стандардни српски језик ученика основних школа у Сиринићкој жупи / Јелена Михајловић // Истраживања српског језика 1. – 189–205. | Summary

676. МРКАИЋ, Благота

Osvrt na film u nastavi maternjeg jezika u mlađim razredima osnovne škole / Blagota Mrkaić // Autonomija učenika i nastavnika... – 431–440. | Summary

677. МРКАЉ, Зона

Наставна теорија и пракса 1 : српски језик и књижевност у старијим разредима основне школе / Зона Мркаљ. – 3. изд. – Београд : Klett, 2010. – 176.

678. МРКАЉ, Зона

Наставна теорија и пракса 2 : српски језик и књижевност у старијим разредима основне школе / Зона Мркаљ. – 3. изд. – Београд : Klett, 2010. – 199.

679. МРКАЉ, Зона

Наставна теорија и пракса 3 : српски језик и књижевност у старијим разредима основне школе / Зона Мркаљ. – 2. изд. – Београд : Klett, 2010. – 220.

680. МРКАЉ, Зона

Планирање у настави : српски језик и књижевност у старијим разредима основне школе / Зона Мркаљ. – Београд : Klett, 2010. – 234.

– НИКОЛИЋ, Марина

Теорија језичке културе : у науци о српском језику и славистици | Уп. 41, 43, 54

Теорије језичке културе у србистици и кроатистици | Уп. 223

681. НИКОЛИЋ, Марина

Сводни регистар питања из српске говорне културе : према језичким саветницима / Марина Николић. – Београд : Београдска књига, 2010. – 248.

682. НИКОЛИЋ, Милија

Језик и метајезик у настави и уџбеницима српског језика : предметност и функције метајезика / Милија Николић // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 73–84. | Summary

683. НИКОЛИЋ, Мирослав

О односу између народног и књижевног језика / Мирослав Николић // Прилози језичком и књижевном образовању. – 255–264.

684. ОБРАЗОВНИ стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Српски језик / Андријана Марчетић и др. – Београд : Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања : Министарство просвете Републике Србије, 2010. – 77.

685. ПЕТРОВАЧКИ, Љиљана

Методичке иновације у теорији и пракси наставе српског језика и граматике / Љиљана Петровачки // Прилози језичком и књижевном образовању. – 279–294.

686. ПЕТРОВАЧКИ, Љиљана

Методички системи у настави српског језика и књижевности / Љиљана Петровачки, Гордана Штасни. – Нови Сад : Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2010. – 266.

687. ПЕШИКАН, Митар

Правопис српског језика / приредили Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. – Школско изд. (скавски), 10. изд. – Београд : Завод за уџбенике ; Нови Сад : Матица српска, 2010. – 325.

688. ПЕШИКАН, Митар

Правопис српског језика / приредили Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. – Школско изд. (ијекавски), 7. изд. – Београд : Завод за уџбенике ; Нови Сад : Матица српска, 2010. – 325.

689. ПИЖУРИЦА, Мато

Норма и неговање језичке културе / Мато Пижурица // Прилози језичком и књижевном образовању. – 295–298.

690. ПИПЕР, Предраг

Српски језик у кругу словенских језика / Предраг Пипер // Прилози језичком и књижевном образовању. – 298–310.

691. ПОПОВИЋ, Душанка

Наставом језика до културе говора и писања / Душанка Поповић // Просвјетни рад. – 5/6 (07. април 2010), 10.

692. ПОПОВИЋ, Душанка

Naša škola : dijalekatska odstupanja u govoru učenika osnovnih škola na području starijih crnogorskih govora / Dušanka Popović. – Podgorica : Zavod za školstvo, 2010. – 70.

693. ПРИЛОЗИ језичком и књижевном образовању : 100 година друштва : 1910–2010. / прир. Босиљка Милић, Вељко Брборић. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 300. – (Зборник ; 3)

694. ПРИРУЧНИК за учитеље : уз Читанку и Поуке о језику : за трећи разред / Милован Б. Цветковић и др. – 6. изд. – Београд : Eduka, 2010. – 84.

695. РАДУЛОВИЋ, Оливера

Српски језик 7 : приручник за наставнике српског језика и књижевности / Оливера Радуловић, Бојан Памучар. – Београд : Нови Логос, 2010. – 470.

– СЕЧУЈСКИ, Милан

Razlike između srpskog i hrvatskog jezika sa stanovišta govornih tehnologija | Уп. 238

696. СИМИЋ, Радоје

Настава језика и књижевни текст / Радоје Симић, Јелена Јовановић // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 85–96. | Summary

697. СИМИЋ, Радоје

О могућности побољшања наставе морфологије српског језика / Радоје Симић // Autonomija učenika i nastavnika... – 113–126. | Zusammenfassung

698. СМЉКОВИЋ, Стана

Методика наставе српског језика и књижевности / Стана Смиљковић, Миомир Милинковић. – 2. измењено изд. – Врање : Учитељски факултет ; Ужице : Учитељски факултет, 2010. – 453.

699. СРПСКИ језик 8 : приручник за наставнике српског језика и књижевности / Наташа Станковић-Шошо и. др. – Београд : Нови Логос, 2010. – 456.

700. СТАНОЈЧИЋ, Живојин

Грамматика српског књижевног језика / Живојин С. Станојчић. – Београд : Креативни центар, 2010. – 418.

701. СТИЈОВИЋ, Рада

Језичка култура студената / Рада Стијовић // Даница. – 18 (2010), 154–158.

702. СУБОТИЋ, Љиљана

Актуелизација једног сегмента језика предвуковског периода у савременом српском језику / Љиљана Суботић // Прилози језичком и књижевном образовању. – 331–336.

703. ТЕСТОВИ из српског језика : са општинског, међуопштинско-регионалног, окружног и републичког такмичења ученика основних школа из српског језика и језичке културе школске године 2000/2001, 2001/2002, 2002/2003, 2003/2004, 2004/2005, 2005/2006, 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010. : сепарати часописа „Књижевност и језик“. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 253.

704. ТЕСТОВИ из српског језика : са општинског, међуопштинско-регионалног, окружног и републичког такмичења ученика средњих школа из српског језика и језичке културе школске године 2000/2001, 2001/2002, 2002/2003, 2003/2004, 2004/2005, 2005/2006, 2006/2007, 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010. : сепарати часописа „Књижевност и језик“. – Београд : Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010. – 287.

705. ТОДОРОВ, Нада

Приручник за учитеље : уз Читанку Трешња у цвету и Поуке о језику Језик рода мога : за четврти разред основне школе / Нада Тодоров, Милован Б. Цветковић, Борислав Првуловић. – 4. изд. – Београд : Eduka, 2010. – 113.

– ЧИГОЈА, Бранкица

Кратак преглед првих српских буквара | Уп. 782, 783

и) Дијалектологија**706. БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ, Јелена**

Преглед главних особина акценатског система говорног подручја Горње Зете / Јелена Башановић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 87–104. | Summary

– БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ, Јелена

Рјечник говора Зете | Уп. 853

707. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Истраживачки задаци косовскометохијске језичке проблематике / Недељко Богдановић // Истраживања српског језика 1. – 9–12. | Summary

708. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Културолошки значај дијалекатских речника / Недељко Богдановић // Истраживања српског језика 1. – 13–18. | Summary

709. БОГДАНОВИЋ, Недељко

Називи за незване свате / Недељко Богдановић // Етно–културолошки... – 14 (2010), 57–61. | Summary

710. БОЈОВИЋ, Драга

Дијалекатска фразеологија : лексичко-граматички аспект : увод у класификацију / Драга Бојовић // Језички системи... – 265–271. | Резюме

711. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Досадашња истраживања утицаја румунског језика на лексику српских говора у румунском делу Баната / Жарко Бошњаковић, Михај Н. Радан // ЈФ. – 66 (2010), 135–161. | Summary

712. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Значај дијалекатског текста / Жарко Бошњаковић // СЈ. – 15 (2010), 369–389. | Summary

713. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Падежи у функцији темпоралног детерминатора ингресивног и терминативног типа у говору смедеревског Подунавља / Жарко Бошњаковић, Данка Урошевић // ЗБМСФЛ. – 53, 1 (2010), 163–176. | Summary

714. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Padeži u funkciji temporalnog determinatora frekventivnog tipa u govoru smederevskog Podunavlja. 1 / Bošnjaković Žarko, Urošević Danka // АФФ. – 22 (2010), 253–272. | Summary

715. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Сигнали за рашчлањивање дијалекатског текста / Жарко Бошњаковић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 445–456. | Summary

716. БРБОРИЋ, Вељко

Неке дијалекатске особине говора Источне Херцеговине данас / Вељко Брборић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 457–464. | Summary

717. БУКУМИРИЋ, Милета

Акценат глагола у говорима северне Метохије / Милета Букумирић // Истраживања српског језика 2. – 12–87. | Summary

718. БУКУМИРИЋ, Милета

Прилог познавању метохијске ономастике / Милета Букумирић // Истраживања српског језика 1. – 19–42. | Summary

719. БУКУМИРИЋ, Милета

Хидроними северне Метохије / Милета Букумирић // Косово и Метохија... – 25–41. | Summary

– ВАСИЋ, Смиља

Архаизми у поезији Даринке Јеврић | Уп. 598

720. ДАКИЋ, Миле

Kako su divanili Krajišnici / Mile Dakić. – Beograd : Udruženje Srba iz Hrvatske : Udruženje za pomoć izbjeglicam i prognanicima iz Hrvatske : Srpsko kulturno društvo Zora, 2010. – 167. – (Edicija Laureati Akademije Ivo Andrić)

721. ДИЛПАРИЋ, Бранислава

Из именовања косовскометохијске покрајине и њених становника у енглеском језику / Бранислава Дилпарић, Станислав Станковић // Истраживања српског језика 1. – 291–333. | Summary

722. ДИЛПАРИЋ, Бранислава

О неким „решењима“ косметских (надри)преводилица / Бранислава Дилпарић // Истраживања српског језика 2. – 218–241. | Summary

723. ДИЛПАРИЋ, Бранислава

О *йравойсној каши* у косметским гласилима на (англо)српском језику / Бранислава Дилпарић // Истраживања српског језика 1. – 235–289. | Summary

724. ДРАГИН, Гордана

Архаична наставачка морфема –*ам* за датив, инструментал, локатив множине именица женског и мушког рода на –*а* на територији говора у сливу Студенице / Гордана Драгин // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 115–121. | Summary

725. ДРАГИЧЕВИЋ, Милан

Важније гласовне особине говора Срба из неких насеља у околини Дервенте у северној Босни / Милан Драгичевић // ЈФ. – 66 (2010), 231–253. | Резюме

726. ДРАГИЧЕВИЋ, Милан

О рефлексима гласа јат (ђ) у данашњем говору мештана села Имљани из северозападне Босне / Милан Драгичевић // СЈ. – 15 (2010), 297–307. | Резюме

– ЂОКОВИЋ, Љубомир

Рјечник никшићког краја | Уп. 857

727. ЖУГИЋ, Радмила

Исказивање генитивних значења у говору Јабланичког краја : у светлу призренско-тимочких говора као целине / Радмила Жугић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 226. – (Монографије ; 13)

728. ЖУГИЋ, Радмила

Пејоративи за мушка лица у јабланичком говору од нископродуктивних суфикса и њихов семантичко-творбени однос према пејоративима са продуктивним суфиксима –*ко*, –*ља*, –*оња*, –*ча* / Радмила Жугић // 36МСС. – 78 (2010), 219–237. | Резюме

– ИВАНИШЕВИЋ, Јован

Народни називи родбине и сродбине | Уп. 545

729. ИЛИЋ, Марија

Метапрагматички дискурс Срба из Мађарске : ауторитет стандарда и контактни варијетет / Марија Илић // 36МСФЛ. – 53, 1 (2010), 177–193. | Summary

730. ИСТРАЖИВАЊА српског језика на Косову и Метохији : зборник радова 1 (2008) / ур. Милета Букумирић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2010. – 333.

731. ИСТРАЖИВАЊА српског језика на Косову и Метохији : зборник радова 2 (2009) / ур. Милета Букумирић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2010. – 281.

732. ЈАШОВИЋ, Голуб

Антропонимија Угљара код Приштине / Голуб М. Јашовић // Истраживања српског језика 2. – 121–160. | Summary

733. ЈАШОВИЋ, Голуб

Неке особине говора Угљара код Косова Поља / Голуб Јашовић // Истраживања српског језика 1. – 93–138. | Summary

734. ЈАШОВИЋ, Голуб

Почеци српске драме на Косову и Метохији и њен језик / Голуб М. Јашовић // Косово и Метохија... – 79–91. | Summary

735. ЈАШОВИЋ, Голуб

Становништво и ојконимија Горње Топлице и Косанице / Голуб Јашовић // СЈ. – 15 (2010), 659–674. | Résumé

– ЈЕЛИЋ, Маријан

Етници и ктетици у Војводини | Уп. 552

– ЈОКАНОВИЋ-МИХАЈЛОВ, Јелица

Језик медија и његова дијалекатска база | Уп. 666

736. КАТУЊИЋ, Дмитриј

Современное языковое законодательство Косова и Метохии : становление, динамика и тенденции / Дмитрий А. Катунин // Косово и Метохија... – 103–115. | Резиме

– КОВАЧЕВИЋ, Милош

О неким стилско-језичким карактеристикама романа „Сара“ Петра Сарића : о типовима туђег говора | Уп. 608

– КОСТАДИНОВИЋ, Данијела

Тело у кратким говорним формама лесковачког краја | Уп. 966

737. КУЈОВИЋ, Љубица

У Иђошу се кадгођ и овако диванило : старе речи, називи и изрази у Иђошу и селима потиског Баната / Љубица Кујовић. – Иђош : Месна заједница, 2010. – 229.

– ЛИЛИЋ, Драган

Фразеологија у драмским текстовима Стојадина Трајића | Уп. 611

– ЛОМА, Александар

Етимологија и дијалектологија у дијахроној перспективи : из искуства рада на „Етимолошком речнику српског језика“ | Уп. 560

Старосрпски топоним *Чрњегојно* : ономастички увод и друштвену историју префеудалног доба | Уп. 816

738. МАРИНКОВИЋ, Јаворка

Разликовна граматика : српски језик и призренско-тимочки говорни простор / Јаворка В. Маринковић. – Врање : Аурора, 2010. – 190.

– МАРИНКОВИЋ, Јаворка

Разликовни речник : српски језик и призренско-тимочки говорни простор | Уп. 866

739. МАРКОВИЋ, Бранкица

Говор Новог Сада. Св. 1, Фонетске особине / ур. Жарко Бошњакловић. – Нови Сад : Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2009. – 348. – (Лингвистичке свеске ; 8) / Бранкица Марковић // ЗбМФСФЛ. – 53, 2 (2010), 242–246. | Приказ

740. МАРКОВИЋ, Бранкица

Дијалекатски текстови из староседелачких делова Новог Сада / Бранкица Марковић // ППЈ. – 41 (2010), 227–234. | Summary

741. МАРКОВИЋ, Јордана

Косовско-метохијске одлике српских народних говора / Јордана Марковић // Косово и Метохија... – 145–158. | Summary

– МАРКОВИЋ, Јордана

Тело и одело у „Народним песмама из источне и јужне Србије“ | Уп. 967

742. МИКЕТИЋ, Сања

Називи носилаца занимања оријенталног порекла у „Речнику косовско-метохијског дијалекта“ Глигорија Елезовића / Сања Д. Микетић // Истраживања српског језика 2. – 243–281. | Summary

743. МИЛОРАДОВИЋ, Софија

Етнолингвистичка истраживања Метохије : теме и правци / Софија Милорадовић // Истраживања српског језика 2. – 89–120. | Summary

744. МИЛОРАДОВИЋ, Софија

„Крсте носим, бога молим...“ : етнолингвистички транскрипти из Метохије са уводним напоменама / Софија Милорадовић // Истраживања српског језика 1. – 43–67. | Summary

745. МИЛОРАДОВИЋ, Софија

О исказивању припадничко-поседничког односа у српским народним говорима на Косову и Метохији / Софија Милорадовић, Станислав Станковић // Косово и Метохија... – 159–174. | Резюме

746. МИТИЋ, Марија

Јелена Милошевић-Петровић : Ратарска и повртарска лексика села Дебелице, језички прилози 1, Ниш, 2009. / Марија Митић // Етно–културолошки... – 14 (2010), 140–141. | Приказ

– МИХАЈЛОВИЋ, Јелена

Стандардни српски језик ученика гимназије у Сиринићкој жупи | Уп. 674

Стандардни српски језик ученика основних школа у Сиринићкој жупи | Уп. 675

747. МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје

Заменице у говорима југозападног дела Косова и Метохије / Радивоје Младеновић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 464. – (Монографије ; 12)

748. МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје

Језички и дијалекатски односи у северношарпланинској области / Радивоје Младеновић // Косово и Метохија... – 175–193. | Резюме

749. МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје

Номинатив множине заменичких и придевских речи у говорима југозападног дела Косова и Метохије / Радивоје Младеновић // СЈ. – 15 (2010), 415–433. | Résumé

– ПАНАЈОТОВИЋ, Томислав

Речник пиротског говора | Уп. 869

750. ПЕТРОВИЋ, Снежана

Збирка речи из Призрена Димитрија Чемерићића као извор за проучавање језичке културне интерференције на Косову и Метохији / Снежана Петровић // Косово и Метохија... – 195–206. | Summary

751. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана

Исказивање посесивности у Рађевини конструкцијом предлог у + генитив личне заменице / Мирјана Петровић-Савић // ЗбМСФЛ. – 53, 2 (2010), 123–129. | Резюме

752. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана

Копеоички говор : етнографски и културолошки приступ / Првослав Радић. – Београд : САНУ, 2010. – 365. – (Посебна издања ; 70) / Мирјана Петровић-Савић // ЗбМСФЛ. – 53, 2 (2010), 237–239. | Приказ | Уп. 758

753. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ, Мирјана

Лексичка збирка српског живља из пакрачког краја Јова Везмара / Мирјана Петровић-Савић // ППЈ. – 41 (2010), 235–279. | Резюме

– ПОЛОМАЦ, Владимир

О неким одликама српског народног језика у „Повељи госпође Маре Бранковић и њеним синова Дубровнику“ од 29. II 1405. године | Уп. 828

– ПОПОВИЋ, Душанка

Naša škola : dijalekatska odstupanja u govoru učenika osnovnih škola na području starijih crnogorskih govora | Уп. 692

754. РАДАН, Миљана-Радмила

Лексичка и граматичка средства за исказивање времена у карашевским говорима / Миљана-Радмила Радан // Језички системи... – 249–256. | Summary

755. РАДАН, Михај

Архаична лексика карашевских говора : извор за ближе одређивање порекла и старине Карашевака у Банату / Mihai Radan // НССУВД. – 39, 1 (2010), 431–444. | Résumé

756. РАДАН, Михај

Деминуција у карашевским говорима / Михај Н. Радан // Језички системи... – 235–248. | Résumé

757. РАДЕНКОВИЋ, Љубинко

Називи митолошких бића код Срба на Косову и Метохији / Љубинко Раденковић // Косово и Метохија... – 217–228. | Резюме

758. РАДИЋ, Првослав

Копеоички говор : етнографски и културолошки приступ / Првослав Радић. – Београд : САНУ, Етнографски институт, 2010. – 365. – (Посебна издања ; 70) | Уп. 752

– РАДИЋ, Првослав

О траговима старосрпског акута у говорима Косова и Метохије : путевима једног научног открића у Срба | Уп. 829

759. РАДОВАНОВИЋ, Драгана

Границе призренско–тимочких говора у власотиначком крају / Станислав Станковић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2008. – 244. – (Монографије ; 5) / Драгана Радовановић // ЗбМСФЛ. – 53, 2 (2010), 240–242. | Приказ

760. РАЗДОБУДКО-ЧОВИЋ, Лариса

Лозунги, слогани, граффити в комуникацитвом косовском пространстве : лингвостилистический аспект / Лариса Раздобудько-Чович // Косово и Метохија... – 243–252. | Резиме

761. РАМИЋ, Никола

Акценат придјева у говору Богдаша / Никола Рамић // Језички системи... – 257–263. | Summary

762. РАМИЋ, Никола

О јатовским изгласама / Никола Рамић. – Крагујевац : ФИЛУМ, 2010. – 136.

– РЕЉИЋ, Митра

Етноними : досетке у функцији идентитетског порицања косметских Срба од османског периода до данас | Уп. 574

763. РЕЉИЋ, Митра

Споменички натписи са дела порушених православних гробаља у Подрими и Пећком Подгору / Митра Рељић // Истраживања српског језика 1. – 157–188. | Резюме

764. РЕЉИЋ, Митра

Типови диглосије у савременој језичкој пракси славофоне косметске популације / Митра Рељић // Истраживања српског језика 2. – 171–188. | Резюме

– РЕЧНИК српских говора Војводине | Уп. 870

765. РЕШЕТАР, Милан

Štokavski dijalekat / Milan Rešetar ; s njemačkog prevela Stojanka Mačkočević. – Podgorica : Matica crnogorska, 2010. – 425. – (Biblioteka Crnogorski jezik)

766. РИСТИЋ, Данијела

О говорима источне Црне Горе у досадашњој научној литератури / Данијела Ристић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 105–120. | Summary

– РИСТИЋ, Данијела

Рјечник говора околине Мојковца | Уп. 872

– РИСТИЋ, Стана

Стварност и мит у лексици поезије Даринке Јеврић | Уп. 631

767. СИКИМИЋ, Биљана

Ибарски Колашин између традиције и свакодневице / Биљана Сикимић // Косово и Метохија... – 275–289. | Summary

768. СОБОЉЕВ, Андреј

О говоре Горанов Албанији в общебалканской перспективе / Андрей Николаевич Соболев // Косово и Метохија... – 291–299. | Резиме

769. СТАНКОВИЋ, Станислав

Из говора села Бинач у Горњој Морави : лингвогеографска скица и дијалекатска грађа / Станислав Станковић // Истраживања српског језика 1. – 139–156. | Summary

770. СТАНКОВИЋ, Станислав

Из говора села Клокот у Горњој Морави : лингвогеографска скица и дијалекатска грађа / Станислав Станковић // Истраживања српског језика 2. – 161–170. | Summary

771. СТЕПАНОВИЋ-НИКОЛИЋ, Слађана

О лесковачком говору / Недељко Богдановић. – Лесковац : Лесковачки културни центар, 2009. – 111. – (Прилози познавању српских народних говора ; 1) / Слађана Степановић-Николић // Етно-културолошки... – 14 (2010), 142–143. | Приказ

772. СТИЈОВИЋ, Рада

Ономастика Љумбарде, Дашиновца, Горњег Ратиша и Доњег Ратиша / Рада Стијовић, Милун Стијовић // Истраживања српског језика 1. – 69–92. | Summary

773. СТИЈОВИЋ, Рада

Прилог утврђивању границе префонологизације наглашених вокала *е* и *о* у призренско-јужноморавским говорима на територији Косова и Метохије / Рада Стијовић // Косово и Метохија... – 319–325. | Резюме

– СТОЈАНОВИЋ, Радосав

Црнотравски речник | Уп. 873

774. ТОЛСТОЈ, Светлана

Лексика традиционалне духовне културе Косова у јужнословенској и общесловенској перспективи / Светлана М. Толстая // Косово и Метохија... – 381–390. | Резиме

775. ТОМИЋ, Драгана

Новина у стручној и методолошкој литератури : Диференцијална граматика : српски језик и припремно-тимочки говорни простор : лингво-методички аспекти / Јаворка В. Маринковић, Јован Љ. Јањић. – Врање : Учитељски факултет, 2009. – 316. / Драгана Томић // СЈ. – 15 (2010), 729–736. | Приказ

776. УРОШЕВИЋ, Данка

Релативна реченица у банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта / Данка Урошевић // ППЈ. – 41 (2010), 199–225. | Summary

– ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ, Радојка

Топонимија Пивске планине | Уп. 585

VII. Историја српског језика

а) Опште

777. АЛБИЈАНИЋ, Александар

Прилози о српском преддуковском књижевном језику / Александар Албијанић ; превела с енглеског Јасмина Грковић-Мејдор. – Београд : Завод за уџбенике : Вукова задужбина ; Нови Сад : Матица српска, 2010. – 122. – (Студије о Србима ; 21)

778. ИВАНОВА, Најда

Славеносрпски језик између *просјојне* и *совершенства* / Најда Иванова // ЈФ. – 66 (2010), 255–268. | Summary

779. МАРИНКОВИЋ, Мирјана

Српски језик у Османском царству : пример четворојезичног уџбеника за учење страних језика из библиотеке султана Махмуда I / Мирјана Маринковић // Славистика. – 14 (2010), 280–298. | Резиме

780. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Континуитет и фазе у развоју српског језика у писаној споменичкој грађи с подручја Косова и Метохије : у поређењу са ширим српским језичким подручјем / Јелица Стојановић // Косово и Метохија... – 327–339. | Summary

781. СТОЈМеновић, Чедомир

О језику Владислава Граматика / Чедомир Стојменовић // Косово и Метохија... – 341–352. | Резиме

– СУБОТИЋ, Љиљана

Актуелизација једног сегмента језика преддуковског периода у савременом српском језику | Уп. 702

782. ЧИГОЈА, Бранкица

Кратак преглед првих српских буквара / Бранкица Чигоја // ЈФ. – 66 (2010), 513–545. | Резиме

783. ЧИГОЈА, Бранкица

Кратак преглед првих српских буквара / Бранкица Чигоја // НССУВД. – 39, 3 (2010), 47–72. | Summary

б) Текстови стари и нови, издања; њихова критика, порекло**784. БОГДАНОВИЋ, Димитрије**

Текстологија и критичко издање старих српских летописа и родослова / Димитрије Богдановић // Глас. – 415, 26 (2010), 53–61. | Summary

785. БУЛИЧЕВ, Андреј

О новонајденом екземпларе „Гораждинског требника“ 1523 года / Андреј Буличев // АП. – 31/32 (2009–2010), 441–465. | Резюме

786. ВИТИЋ, Зорица

Текст „Житија светог Антонија“ према српским преписима / Зорица Витић // АП. – 31/32 (2009–2010), 269–343. | Резюме

787. ДРАГИН, Наташа

Вредно фототипско издање : Житије кнеза Лазара / Јелка Ређеп. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 664. / Наташа Драгин // ЗбМСКЈ. – 58, 2 (2010), 421–422. | Приказ | Уп. 799

788. ДРАГИН, Наташа

„Јустинијанов закон“ у атонском препису из XV века / Наташа Драгин // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 61–78. | Резюме

789. ЈОВАНОВИЋ, Гордана

Живот Константина Михаиловића из новобрдске Островице и његово дело „Јаничаре све успомене“ или „Турска хроника“ / Гордана Јовановић // Косово и Метохија... – 93–102. | Summary

790. КОМАР, Горан

Тирилична документа дубровачког архива: прилози историји свакодневног живота на тремеђи Дубровника, Требиња и Новог : 1504–1795. / Горан Ж. Комар. – Херцег Нови : Друштво за архиве и повјесницу херцеговску ; Подгорица : Књижевна задруга Српског националног вијећа, 2010. – 463.

791. МЛАДЕНОВИЋ, Александар

О „Четворојеванђељу бр. 102“ (прва четвртина XIV века) из Старе збирке Народне библиотеке у Београду / Александар Младеновић, Јасмина Недељковић // АП. – 31/32 (2009–2010), 59–76. | Резюме

792. НОВАКОВ, Драгана

Археографски опис „Поменика манастира Крушедола“ : XVI/XVII век / Драгана Новаков // АП. – 31/32 (2009–2010), 467–499. | Резюме

793. НОВАКОВ, Драгана

Водени знаци хиландарских српских рукописа XVI века : Водени знаци хиландарских српских рукописа XVI века / Радоман Станковић. – Београд : Народна библиотека Србије, 2010. – 302. / Драгана Новаков // АП. – 31/32 (2009–2010), 545–548. | Приказ | Уп. 802

794. ПЕТРОВИЋ, Радомир

Натписи уз неке фигуралне представе ликова из лозе Немањића у Пећкој патријаршији / Радомир Д. Петровић // АП. – 31/32 (2009–2010), 103–134. | Резюме

795. ПЕТРОВИЋ, Радомир

Стари српски натписи у Пећкој патријаршији / Радомир Д. Петровић // АП. – 31/32 (2009–2010), 135–267. | Резюме

796. ПЕТРОВИЋ, Радомир

Царске двери у Цркви вазнесења христовог у Високим Дечанима и двојна Икона Христа из грачанице : непозната дела Зографа Лонгина из XVI века / Радомир Д. Петровић // АП. – 31/32 (2009–2010), 373–428. | Резюме

797. ПУЗОВИЋ, Љиљана

Нова издања књига Горажданске штампарије (1519–1523) / Љиљана Пузовић // АП. – 31/32 (2009–2010), 549–553. | Приказ

798. РАНКОВИЋ, Зоран

Старине Призренске богословије / Зоран Ранковић // АП. – 31/32 (2009–2010), 523–535. | Резюме

799. РЕЂЕП, Јелка

Житије кнеза Лазара / Јелка Ређеп. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 664. | Уп. 787

800. САВИЋ, Виктор

Код Срба редак рукопис „Старога завета“ : „Крушедолска Библија“ / Виктор Савић // ЗбМСКЈ. – 58, 3 (2010), 467–490. | Summary

801. СТАНКОВА, Радослава

„Службата за св. Димитър Солунски“ с „Канон от Георги Скилица“ в јужнославјански преписи от XIV–XV в. / Радослава Станкова // АП. – 31/32 (2009–2010), 345–371. | Резюме

802. СТАНКОВИЋ, Радоман

Водени знаци хиландарских српских рукописа XVI века / Радоман Станковић. – Београд : Народна библиотека Србије, 2010. – 302. | Уп. 793

803. СУБОТИЋ, Љиљана

Два издања Витковићевог „Спомена Милице“ : упоредна језичка анализа / Љиљана Суботић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 149–157. | Summary

804. ЧИГОЈА, Бранкица

Траговима дечанских натписа : један осврт на могућности ишчитавања заборављених значења / Бранкица Чигоја // Косово и Метохија... – 391–405. | Резюме

805. ЦУРОВА, Аксинија

Грчки рѣкопис №162 „Устав на задругите“ в музеја на Срѣбската Православна цѣрква в Белград : предварителни бележки / Аксинија Джурова, Александра Трифонова // АП. – 31/32 (2009–2010), 501–522. | Резюме

806. ЦУРОВА, Аксинија

Кѣм вѣпроса за грѣцките миниатѣри в „Доволското четвѣроеванѣлије от Белград“ / Аксинија Джурова // АП. – 31/32 (2009–2010), 77–101. | Резюме

**в) Историјска фонетика, граматика, лексикологија,
историја писма и правописа**

– БЈЕЛАКОВИЋ, Исидора

Географска терминологија у двама уѣбеницима из 19. века | Уп. 532

807. ВУЧКОВИЋ, Снежана

Конверзија као начин именичке творбе у два српска јеванѣљја из XIII века / Снежана Вучковић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 157–173. | Summary

808. ГРКОВИЋ, Милица

Основне карактеристике правне и економске терминологије у „Бањској хрисовуљи“ / Милица Грковић // ЈФ. – 66 (2010), 205–208. | Summary

809. ГРКОВИЋ, Милица

Правописне и језичке особине „Бањске хрисовуље“ / Милица Грковић // Косово и Метохија... – 61–77. | Summary

810. ДИМИТРИЈЕВИЋ, Иван

Једна појава слова / у српским нецрквеним ћирилским списима из средине XVIII века / Иван Димитријевић // ЗбМСФЛ. – 53, 2 (2010), 49–61. | Summary

– ДРАГИН, Наташа

Дијахроно-синхрона перспектива лексеме *срце* у религијском дискурсу | Уп. 25

811. ЈОВАНОВИЋ, Гордана

Вѣтрѣница : демонско биће словенских веровања у „Сказанију о писменех“ Константина Филозофа (Константина Костенечког) / Гордана Јовановић // ЈФ. – 66 (2010), 273–281. | Summary

812. ЈОВАНОВИЋ, Гордана

Правна терминологија у „Карађорђевог законуку“ / Гордана Јовановић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 143–148. | Summary

– ЈОВИЋ, Надежда

Називи за одећу у „Речнику црквенословенског језика“ Саве Петковића | Уп. 402

– КАЛПЕРТ, Хелмут

Pavel Josef Šafařík's Fremdwortgebrauch im Spiegel des „Srpski letopis“ (1825) und der „Danica horvatska, slovenska i dalmatinska“ (1835) | Уп. 67

– КОСТИЋ, Ђорђе

Квантитативни опис структуре српског језика : српски језик од XII до XVIII века | Уп. 863, 864, 865

813. КРИВОКАПИЋ, Милош

Конструкције *од* + генитив и *за* + инфинитив у језику сердара и гувернадуре Радоњића и у црногорским говорима / Милош Кривокапић // Ријеч. – 4 (2010), 79–88. | Summary

814. КУРЕШЕВИЋ, Марина

Вредан прилог српској (и словенској) историјској синтакси : Старосрпска зависна реченица : од XII до XV века / Слободан Павловић. – Сремски Карловци ; Нови Сад : Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2008. – 408. – (Библиотека Књижевност и језик) / Марина Курешевић // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 216–221. | Приказ

815. КУРЕШЕВИЋ, Марина

О конкурентној употреби акузативних конструкција (са партиципом и инфинитивом) и допунске реченице у „Српској Александриди“ / Марина Курешевић // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 79–92. | Резюме

816. ЛОМА, Александар

Старосрпски топоним *Чрњегајно* : ономастички увод у друштвену историју префедалног доба / Александар Лома // Косово и Метохија... – 133–143. | Summary

817. МАРОЈЕВИЋ, Радмило

К реконструкцији древней сербской фразеологии : *сѣјајати за уклон (коме, уклињати се (с чим))* / Р. Н. Мароевич // СЈ. – 15 (2010), 55–62. | Резиме

818. МИЛАНОВИЋ, Александар*

Дериватолошка методологија у првим монографијама о језику писаца предвуковске епохе / Александар Милановић // НССУВД. – 36, 3 (2008), 203–212. | Summary

819. МЛАДЕНОВИЋ, Александар

Неке особине језика у повељама и другим документима Вука Бранковића и његових наследника / Александар Младеновић // АП. – 31/32 (2009–2010), 7–18. | Резюме

820. НЕДЕЉКОВИЋ, Јасмина

О неким језичким особинама рукописног зборника из прве половине XVI века / Јасмина Недељковић // ЈФ. – 66 (2010), 325–334. | Резюме

821. НОВАКОВ, Драгана

Неки примери словенских основа с несловенским суфиксима у именима „Поменика манастира Крушедола“ (XVI/XVII век) / Драгана Новаков // ЈФ. – 66 (2010), 349–356. | Резюме

822. ОКУКА, Милош

Сава Мркаљ као фонолог / Милош Окука // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 75–83. | Резюме

823. ПАВЛОВИЋ, Слободан

Икониичност у старосрпској хипотакси / Слободан Павловић // Теорија дијахронијске... – 131–149. | Summary

824. ПАВЛОВИЋ, Слободан

Морфолошке одлике Паскалових старосрпских повеља и писама : пример српско-романске морфолошке интерференције / Слободан Павловић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 159–168. | Резюме

825. ПАВЛОВИЋ, Слободан

Романски утицаји на старосрпску синтаксу / Слободан Павловић // ЈФ. – 66 (2010), 357–371. | Резюме

826. ПЕШИКАН, Митар

О патронимима у старосрпским споменицима / Митар Пешикан // Глас. – 415, 26 (2010), 63–80. | Резюме

827. ПОЛОМАЦ, Владимир

Неке теоријско-методолошке напомене о ономастичким истраживањима српских средњовековних поменика // Владимир Поломац // СЈ. – 15 (2010), 489–499. | Summary

828. ПОЛОМАЦ, Владимир

О неким одликама српског народног језика у „Повељи госпође Маре Бранковић и њеним синова Дубровнику“ од 29. II 1405. године / Владимир Поломац // Косово и Метохија... – 207–215. | Summary

829. РАДИЋ, Првослав

О траговима старосрпског акута у говорима Косова и Метохије : путевима једног научног открића у Срба / Првослав Радић // Косово и Метохија... – 229–242. | Summary

830. РАЈНХАРТ, Јоханес

Старосрпски везник *dě* / Johannes Reinhart // Теорија дијахронијске... – 151–157. | Resümee

831. РЕДЛИ, Јелена

Систем падежа са квалификативним значењем у „Начертанију“ Илије Гарашанина / Јелена Редли // ППЈ. – 41 (2010), 75–90. | Summary

– РЕСЕЛ, Герхард

Evropska kulinarska terminologija u srpskoj kulturi 19. veka | Уп. 575

832. САВИЋ, Виктор

„Крушедолска Библија“ као извор старе лексике / Виктор Савић // 36МСФЛ. – 53, 1 (2010), 93–121. | Summary

833. САМАРЦИЋ, Биљана

Пословични изрази као одраз малих фолклорних форми у „Требнику“ / Биљана Самарцић // СЈ. – 15 (2010), 641–649.

834. СВИТЛИЦА, Кристина

Именички суфикси у делима Стефана Првовенчаног / Кристина Свитлица // ППЈ. – 41 (2010), 5–74. | Резюме

835. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Судбина сугласника *x* у „Паштровским исправама“ : 16–19. вијека / Јелица Стојановић // ЈФ. – 66 (2010), 443–464. | Резюме

836. СТОЈАНОВИЋ, Јелица

Употреба инфинитива (и конструкције *да* + презент као конкурентног средства) у старим српским повељама и писмима / Јелица Стојановић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 169–190. | Summary

837. ЋОРИЋ, Божо

Још о „Повељи бана Кулина“ : графемика, фонемика, морфемика / Божо Ћорић // НССУВД. – 39, 3 (2010), 11–46. | Summary

838. ЧИГОЈА, Бранкица*

Неколико напомена о терминима *зейско-хумски* и *рашки љравойис* / Бранкица Чигоја // НССУВД. – 35, 3 (2007), 221–227. | Summary

839. ЧИГОЈА, Бранкица*

Неколико напомена о термину *ресавски љравойис* : према новијим истраживањима / Бранкица Чигоја // НССУВД. – 36, 3 (2008), 191–201. | Summary

840. ШУБАРИЋ, Сања

Јотовање у рукописима Црногорског сената / Сања Шубарић // Ријеч. – 3 (2010), 61–80. | Summary

841. ШУБАРИЋ, Сања

О облицима аориста и имперфекта у рукописима Црногорског сената / Сања Шубарић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 69–86. | Summary

г) Историја српског књижевног језика

842. ЂУРКИН, Веселина

Сложени узрочни везници у Вуковом језику и њихова улога у процесу функционал-ностилске диференцијације српскога језика / Веселина Ђуркин // СЈ. – 15 (2010), 245–267.

843. ИВИЋ, Милка

О Вуковим *слушачима* / Милка Ивић // Даница. – 18 (2010), 380.

844. КОВАЧЕВИЋ, Милош

Сало дебелог јера либо азбукопротрес / Сава Мркаљ ; прир. Александар Младеновић. – Нови Сад : Матица српска, 2010. – 18, VI. / Милош Ковачевић // РФФ. – 12 (2010), 619–623. | Приказ | Уп. 847, 848, 851

845. МИЛАНОВИЋ, Александар

Кратка историја српског књижевног језика / Александар Милановић. – 3. изд. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 142. – (Библиотека АЗ ; 1)

846. МИЛАНОВИЋ, Александар

Стабилизација Вуковог језика у делу „Наука о државном газдинству или наука о финансији“ (1869) Чедомиља Мијатовића / Александар Милановић // НССУВД. – 39, 1 (2010), 191–201. | Резюме

847. МЛАДЕНОВИЋ, Александар

Двестота годишњица књижице „Сало дебелог јера либо азбукотрес“ Саве Мркаља (1810–2010) / Александар Младеновић // ЈФ. – 66 (2010), 311–324. | Резюме | Уп. 844, 848, 851

848. МРКАЉ, Сава

Сало дебелог јера либо азбукотрес / Сава Мркаљ ; прир. Александар Младеновић. – Нови Сад : Матица српска, 2010. – 18, VI. | Уп. 844, 847, 851

849. ОСТОЈИЋ, Бранислав

Петар II Петровић Његош и Вук Стефановић Караџић : књижевнojeзичка паралела / Бранислав Остојић // Гласник ЦАНУ. – 28 (2010), 19–25. | Summary

850. РАДОВАНОВИЋ, Милорад

О језику „Богишићевог законика“ / Милорад Радовановић // Глас. – 415, 26 (2010), 39–44. | Summary

851. РАДОВАНОВИЋ, Милорад

Salo debeloga jera libo azbukoprotres Save Mrkalja u starom i novom ruhu : povodom 200-godišnjice prvog izdanja / Miloš Okuka. – Zagreb: SKD Prosvjeta, 2010. – 159. / Милорад Радовановић // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 208–211. | Приказ | Уп. 844, 847, 848

VIII. Речници стари и нови српског језика односно српског и ког страног језика**852. АНЂЕЛКОВИЋ, Витомир**

Engleski rečnik : sa gramatikom i rečnikom kompjuterskih termina / Vitomir Anđelković. – Beograd : Beoknjiga, 2010. – 718.

853. БАШАНОВИЋ-ЧЕЧОВИЋ, Јелена

Рјечник говора Зете / Јелена Башановић-Чечовић. – Подгорица : ЦАНУ, 2010. – 413. – (Рјечници ; 6)

854. БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Глосар примењене лингвистике : Glossary of Applied Linguistics / Alan Davies. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2005. / Жарко Бошњаковић, Иван Књиџар // ЗбМСКЈ. – 58, 3 (2010), 683–687. | Приказ

855. ВУЧЕТИЋ, Јасмина

Речник фразеологизама Григорија Божовића „Мој Колашин“ / Јасмина Вучетић // Баштина. – 28 (2010), 75–147. | Summary

856. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Обратни асоцијативни речник српскога језика. Део 2, Од реакције ка стимулусу / Рајна Драгићевић, Предраг Пипер, Марија Стефановић. – Београд : Београдска књига, 2010. – 720. – (Библиотека Пут у речи ; 14)

857. ЂОКОВИЋ, Љубомир

Рјечник никшићког краја / Љубомир Ђоковић. – Подгорица : Црногорска академија наука и умјетности, 2010. – 699. – (Посебна издања ; 68. Одјељење умјетности ; 17)

858. ЂУРИЋ, Рајко

Rečnik romskih simbola / Rajko Đurić, Dragoljub Acković. – Beograd : Muzej romske kulture : Rominterpress, 2010. – 149.

859. ЗАРКОВИЋ, Јован

Krovovi i njihovi elementi : srpski-ruski-esperanto / Jovan Zarković // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 136–148.

860. КАРАЦИЋ, Вук Стефановић

Српски рјечник : избор / Вук Стефановић Караџић ; изабрала и приредила Весна Војводић-Митровић. – Београд : Завод за уџбенике, 2010. – 227. – (Лектира : за осми разред основне школе)

861. КЛАЈН, Иван

Речник језичких недоумица / Иван Клајн. – 11. допуњено изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 299. – (Лингвистичке едиције. Едиција Језички саветници ; 1)

862. КЛАЈН, Иван

Rečnik jezičkih nedoumica / Ivan Klajn. – 5, prerađeno i dopunjeno latinično izd. – Beograd : Čigoja štampa, 2010. – 207.

863. КОСТИЋ, Ђорђе

Квантитативни опис структуре српског језика : српски језик од XII до XVIII века. Књ. 4, Теодосије Хиландарац – Живот светог Саве : изворни и граматички обрађен текст. Фреквенцијски речник вероватноће граматичких облика : према издању Ђуре Даничића, Београд, 1860. / Ђорђе Костић. – Београд : Службени гласник, 2010. – 1259. – (Библиотека Lexis. Едиција Речници и енциклопедије)

864. КОСТИЋ, Ђорђе

Квантитативни опис структуре српског језика : српски језик од XII до XVIII века. 5, Архиепископ Данило II : Животи краљева и архиепископа српских. Изворни и граматички обрађен текст : према издању Ђуре Даничића, Загреб, 1866. / Ђорђе Костић. – Београд : Службени гласник, 2010. – 909. – (Библиотека Lexis. Едиција Речници и енциклопедије)

865. КОСТИЋ, Ђорђе

Квантитативни опис структуре српског језика : српски језик од XII до XVIII века. Књ. 6, Архиепископ Данило II : Животи краљева и архиепископа српских. Фреквенцијски речник : према издању Ђуре Даничића, Загреб, 1866. / Ђорђе Костић. – Београд : Службени гласник, 2010. – 824. – (Библиотека Lexis. Едиција Речници и енциклопедије)

866. МАРИНКОВИЋ, Јаворка

Разликовни речник : српски језик и призренско-тимочки говорни простор / Јаворка В. Маринковић. – Врање : Аурора, 2010. – 174.

867. МИЉКОВИЋ, Славиша

Нови србски етимолошки речник. 1, АБ–АШ / Славиша К. Миљковић. – Ниш : Србона, 2010. – 284. – (Глагоље србско)

868. ОБРАДОВИЋ, Радмила

Лексичка грађа Горње Груже : Прилози Гружанском речнику / Милосав С. Вукићевић. – Ниш : Sven, 2008. – 88. / Радмила Обрадовић // ЗБМСКЈ. – 58, 3 (2010), 687–690. | Приказ

869. ПАНАЈОТОВИЋ, Томислав

Речник пиротског говора / Томислав Г. Панајотовић. – Пирот : Pi-press, 2010. – 153.

870. РЕЧНИК српских говора Војводине. Св. 10, X–Ш / ред. Драгољуб Петровић. – Нови Сад : Матица српска : Тиски цвет, 2010. – 202. – (Лексикографска издања ; 3. Дијалекатски речници ; 2)

871. РЕЧНИК српскохрватског књижевног и народног језика. Књ. 18, оповргавање – оцарити. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2010. – 800.

872. РИСТИЋ, Данијела

Рјечник говора околине Мојковца / Данијела Ристић. – Подгорица : ЦАНУ, 2010. – 323. – (Рјечници ; 5)

873. СТОЈАНОВИЋ, Радосав

Црнотравски речник / Радосав Стојановић // СДЗБ. – 57 (2010), 1–1060. | Summary

874. ТОМОВИЋ, Ненад

Enciklopedijski srpsko-engleski rečnik / Boris Hlebec. – Beograd : Zavod za udžbenike, 2010. – 1319. / Nenad Tomović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 71–73. | Приказ | Уп. 878

875. ТОМОВИЋ, Ненад

Terminologija primenjene lingvistike : englesko-srpski / priredio Nenad Tomović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 125–148.

876. ЋИРИЛОВ, Јован

Хрватско-српски рјечник иначица и српско-хрватски речник варијаната / Јован Ћирилов. – 3. изд. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 340. – (Лингвистичке едиције. Едиција Мали речници ; 1)

877. ФИЛИПОВИЋ, Слободан

Србизми у грчком и латинском / Слободан Филиповић. – Београд : Пешић и синови, 2010. – 286. – (Ретки речници ; 5)

878. ХЛЕБЕЦ, Борис

Enciklopedijski srpsko-engleski rečnik / Boris Hlebec. – Beograd : Zavod za udžbenike, 2010. – 1319. | Уп. 874

879. ХЛЕБЕЦ, Борис

Српско-енглески речник етимолошких парова / Борис Хлебец. – Београд : Београдска књига, 2010. – 173. – (Библиотека Пут у речи ; 18)

880. ЧАНЧАР, Петко

Рјечник имена турског поријекла / Петко Чанчар. – Фоча : Центар за културу и информисање, 2010. – 51. – (Библиотека Вратнице)

881. ШИПКА, Милан

Правописни речник српског језика : са правописно-граматичким саветником / Милан Шипка. – Нови Сад : Прометеј, 2010. – 1412. – (Библиотека Речници ; 3)

882. ШОВЉАНСКИ, Радмила

Речник заштите биља и животне средине = Словник заштити рошљїнох и животног стредку : српско-русиноско-латинско-енглески / Радмила Шовљански ; превела на русински језик Наталија Рамач. – Нови Сад : Друштво за русински језик, књижевност и културу, 2010. – 436. – (Едиција Речници ; 2)

IX. Несловенски језици

883. АЈКУТ, Ксенија

Неке морфолошко-семантичке карактеристике турских глагола / Ksenija Aykut // CJ. – 15 (2010), 691–702.

884. АЈКУТ, Ксенија

Специфичност турске антропонимије као израз узајамног деловања језика и културе / Ксенија Ајкут // НССУВД. – 39, 1 (2010), 305–318. | Summary

885. АЛЕКСЕЈЕВА, Марина

Visuelle Medien im Fremdsprachenunterricht als eines der Entwicklungsmittel zur spontanen Sprachproduktion / Marina Alexeeva, Vera Frolova // Philologia. – 8 (2010), 55–62. | Zusammenfassung

– АНДРИЋ, Едита

Контрастивна истраживања српско(хрватско)г и мађарског језика | Уп. 177

886. АНЂЕЛКОВИЋ, Витомир

Gramatika engleskog jezika / Vitomir Anđelković. – Beograd : Beoknjiga, 2010. – 138.

887. АРСЕНИЈЕВИЋ, Нада

Gramatika savremenog nemačkog jezika : sa novim nemačkim pravopisom / Nada S. Arsenijević. – 13. dopunjeno izd. – Beograd : Partenon, 2010. – 216.

– АШИЋ, Тијана

Временске употребе кондиционала у француском и српском језику | Уп. 178

888. БОГНЕР, Штефан

Abriss der Geschichte der deutschen Sprache und der historischen Grammatik des Deutschen / Stephan Bogner. – Bačka Topola : Lavik 92-Timp, 2010. – 246.

889. БОЈОВИЋ, Бранкица

Leksika u kriminološkom registru / Brankica Bojović. – Podgorica : Obodsko slovo ; Beograd : Štampar Makarije, 2010. – 251.

890. БОЈОВИЋ, Бранкица

Fenomen engleskog jezika kod Ostlera i Kristala / Brankica Bojović // ВиО. – 1 (2010), 119–127.

891. ВУЈИЋ, Јелена

Inflection and Dual Lexical Categories / Jelena Vujić // Philologia. – 8 (2010), 1–9. | Summary

892. ВУКЧЕВИЋ, Миодраг

Foreign Language Movies : Dubbing vs. Subtitling – Schriften zur Medienwissenschaft / ed. Angelika Goldstein and Biljana Golubović. – Hamburg : Verlag Dr Kovac – Fachverlag für wissenschaftliche Literatur, 2009. – 224. / Miodrag Vukčević // Philologia. – 8 (2010), 161–163. | Приказ

893. ГАВРИЛОВИЋ, Жана

Специфичности у значењу енглеских перфективних облика : у оквиру прошлости / Жана Г. Гавриловић // РФФ. – 12 (2010), 503–513. | Summary

– ГУДУРИЋ, Снежана

Прави и лажни њријаџељи у француском, италијанском и српском језику | Уп. 187

894. ДАЗДАРЕВИЋ, Самина

Utjecaj medija na varijante engleskog jezika / Samina Dazdarević. – Novi Pazar : El-Kelimeh, 2010. – 165.

895. ДАНИЧИЋ, Мирјана

On the Borders of Convention / ed. Marija Knežević, Aleksandra Nikčević Batričević. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2010. – 240. / Mirjana Daničić // *Philologia*. – 8 (2010), 163–167. | Приказ

– ДИМИТРИЈЕВИЋ САВИЋ, Јована

Code-Switching : Structure and Meaning | Уп. 192

– ЂОРЂЕВИЋ, Радмила

Била једном контрастивна анализа : да ли? | Уп. 197

896. ЂУКАНОВИЋ, Јован

Morphologie der deutschen Sprache / Smilja Srdić. – Beograd : Jasen, 2008. – 252. / Jovan Đukanović // *Prevodilac*. – 29, 1/2 (2010), 69–71. | Приказ

897. ЂУРОВИЋ, Анете

Medialität als linguistisches Differenzierungskriterium / Annette Đurović // *Philologia*. – 8 (2010), 11–21. | Zusammenfassung

898. ЖИВКОВИЋ, Слађана

Složenice u kompjuterskom registru / Slađana Živković. – Niš : Studentski kulturni centar, 2010. – 173.

– ЗАБАРАХ, Дарег

The Linguistic Gordian Knot in Moldova : Repeating the Yugoslav Experience? | Уп. 28

– ЈОВАНОВИЋ, Вера

Претеритална времена у Кампјевој „Странцу“ и њихови преводни еквиваленти | Уп. 64

899. КИРКОВА-НАСКОВА, Анастасија

Ta(l)king English Phonetics across Frontiers / ed. Biljana Čubrović, Tatjana Paunović. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009. – 205. / Anastazija Kirkova-Naskova // *Philologia*. – 8 (2010), 155–160. | Приказ

900. КОРАЋ, Гордана

English for Sailing on the River of Time : Archaeology and Art History Studies / Milica Stojanović-Blažina. – Belgrade : The University, The Faculty of Philosophy, 2009. – 185. / Gordana Korać // *Philologia*. – 8 (2010), 151–152. | Приказ

901. КОСАНОВИЋ, Божена

Vrste engleskih reči : gramatički priručnik : imenice – zamenice – pridevi – prilozi – brojevi – neodređeni član – određeni član – predlozi – sveze : sve osim engleskog glagola koji je posebno objavljen : sa svim potrebnim objašnjenjima na srpskom jeziku / Božena Kosanović. – Beograd : Naučna KMD, 2010. – 194.

902. КОСТИЋ, Наташа

Neke pravilnosti u upotrebi antonima u elektronskom korpusu engleskog jezika / Nataša Kostić // *Riječ*. – 3 (2010), 47–61. | Summary

903. КОСТИЋ-ТОМОВИЋ, Јелена

Konverzija u germanističkoj lingvistici / Kostić-Tomović Jelena // АФФ. – 22 (2010), 273–287. | Summary

- КОСТИЋ-ТОМОВИЋ, Јелена
Supstantivizacija participia presenta u nemačkom jeziku i problem ekvivalencije | Уп. 207
- КРСТИЋ, Ненад
Неке напомене о скраћеницама у француском и српском језику | Уп. 431
Савремена контрастивна проучавања француског и српског језика у Србији | Уп. 208
- ЛАЛИЋ, Михаела
Nominalkomposita im Deutschen und im Serbischen : ein kontrastiver Vergleich | Уп. 209
- 904. ЛОМА, Јелена**
Номинална синтагма у норенском и савременом норвешком језику / Јелена Лома // ППЈ. – 41 (2010), 91–126. | Summary
- МИРНИЋ, Кристина
Глагол *werden* у епистемичкој употреби и његови еквиваленти у српском језику | Уп. 216
- МИРТО, Игнацио Мауро
Two Types of Pseudo-Cleft Sentences? | Уп. 1031
- МИТРОВИЋ, Анђелка
Место контрастивне анализе у лингвистичкој арабистици | Уп. 218
- 905. МИШИЋ ИЛИЋ, Биљана**
Analiza diskursa u teoriji i praksi / Biljana Mišić Ilić // Philologia. – 8 (2010), 133–137.
- 906. МИШКОВИЋ-ЛУКОВИЋ, Мирјана**
She Wants to Meet a Bachelor : leksička konceptualna semantika kao pragmatički mit? Mirjana Mišković-Luković // Језички системи... – 289–299. | Summary
- 907. МОДЕРЦ, Саша**
Речници српског језика у светлу новијих лексикографских достигнућа у италијанском језику / Саша Модерц // НССУВД. – 39, 1 (2010), 279–287. | Riassunto
- 908. МУТАВЏИЋ, Предраг**
On Some Compound Prepositions Denoting Space in Modern Greek / Predrag Mutavdžić, Darko Todorović // Philologia. – 8 (2010), 23–30. | Summary
- 909. МУТАВЏИЋ, Предраг**
Predlozi za mesto u savremenom grčkom jeziku / Predrag Mutavdžić, Darko Todorović // АФФ. – 22 (2010), 289–316. | Summary
- ПЕЈОВИЋ, Анђелка
Las colocaciones en la lexicografía española y serbia | Уп. 228
- ПЕТРОНИЈЕВИЋ, Божинка
Adjektivische/adverbiale Präfixbildung und Komparation | Уп. 230
- РАЈИЋ, Јелена
Složeni futur u španskom jeziku i njegovi predovni ekvivalenti u srpskom | Уп. 237
- 910. РАКИЋ, Станимир**
Morphology / Francis Katamba, John Stoneham. – New York : Palgrave Macmillan, 2006. – 382. / Stanimir Rakić // ФП. – 37, 1 (2010), 177–183. | Приказ
- 911. РАНКОВИЋ, Зоран**
Семантика придева *Apistos* у „Јеванђељима и посланицама“ св. ап. Павла / Зоран Ранковић, Милосав Вешовић // Стил. – 9 (2010), 421–427. | Summary

– СИЛАШКИ, Надежда

The Conceptualisation of the Global Financial Crisis Via the Economy Is a Person Metaphor : a Contrastive Study of English and Serbian | Уп. 239

– СРДИЋ, Смиља

Контрастивна истраживања немачког у српског/српскохрватског језика | Уп. 242

912. СРДИЋ, Смиља

Teorija valentnosti i leksikografija / Smilja Srdić // Riječ. – 4 (2010), 47–60. | Zusammenfassung

– СТАМЕНКОВИЋ, Душан

Metaphoric and Extended Uses of the Hyponyms of the Verbs *Look* in English and *gledati* in Serbian | Уп. 245

Придевске поредбе с називима животиња у енглеском и српском језику | Уп. 246

– СТАНИШИЋ, Вања

Из досадашњих проучавања српско-албанских језичких односа : топонимистика и лексика | Уп. 247

Српско-албански фонолошки односи између утицаја и ареалног јединства | Уп. 248

913. СТАНКОВИЋ, Селена

О именовању косовскометохијске покрајине и њених становника у француском језику / Селена Станковић, Станислав Станковић // Косово и Метохија... – 301–317. | Summary

914. СТЕПАНОВ, Страхина

Analysing Political Discourse : Theory and Practice / Paul Chilton. – London : Routledge, 2004. – 223. / Strahinja Stepanov // Philologia. – 8 (2010), 145–148. | Приказ

915. СТОЈАНОВИЋ ПРЕЛЕВИЋ, Ивана

On Performatives / Ivana Stojanović Prelević // FU. – 8, 2 (2010), 105–113. | Резиме

916. СТОЈИЧИЋ, Виолета

Teorija kolokacija / Violeta Stojičić. – Beograd : Zadužbina Andrejević, 2010. – 86. – (Dissertatio ; 284)

– ТЕРИЋ, Гордана

Деиктичко-анафорски односи српских и италијанских показних заменица | Уп. 256

917. ТОПАЛОВ, Јагода

Attitudinal Variables in Foreign Language Learning : Role of Ethnocentrism And Anomie / Jagoda Topalov // Philologia. – 8 (2010), 63–70. | Summary

– ТРИЧКОВИЋ, Дивна

Контрастивна проучавања јапанског и српског језика | Уп. 293

918. ТРИЧКОВИЋ, Дивна

Pridevi kao zasebna vrsta reči u japanskom jeziku : neke njihove odlike i problemi definiisanja / Tričković Divna // АФФ. – 22 (2010), 317–339. | Summary

919. ФЕМИЋ-КАСАПИС, Јелена

Порекло термина *physis*, *oysia* и *ypostasis* и њихов семантички развој од најранијих помена до црквених отаца / Јелена Фемич-Касапис. – Београд : Православни богословски факултет Универзитета, Институт за теолошка истраживања, 2010. – 155.

– ФИЛИПОВИЋ, Јелена

Контрастивна изучавања српског и шпанског језика | Уп. 296

– ФИЛИПОВИЋ, Слободан

Србизми у грчком и латинском | Уп. 877

920. ФУСАРИ, Сабрина

Sweetheart Deals, Wildcat Strikes and Other Dangerous Things : Metaphorical Representations of Alitalia's Bailout and Privatization in the British, US American and Italian Press / Sabrina Fusari // FU. – 8, 2 (2010), 91–104. | Резиме

921. ХАЛАС, Ана

Од лошег ка стандардном енглеском / Ана Халас. – Београд : Задужбина Андрејевић, 2010. – 82. – (Initium ; 10)

922. ХАУЗ, Томас Питер

Breaks in Thematic Progression / Thomas Peter Hawes // Philologia. – 8 (2010), 31–45. | Summary

923. ХЛЕБЕЦ, Борис

English Accent and Intonation / Boris Hlebec. – Beograd : Čigoja štampa, 2010. – 65.

924. ХЛЕБЕЦ, Борис

English Semantics : for University Students / Boris Hlebec. – Beograd : Čigoja štampa, 2010. – 191.

– ШАЈИНОВИЋ, Јелена

Модалност из угла савремених граматика енглеског и српског језика | Уп. 522

Х. Балканологија

925. МЛАДЕНОВИЋ, Радивоје

Антиципацијска палаталност у светлу балканистичког смањења палаталности / Радивоје Младеновић // Језички системи... – 211–234. | Summary

926. ТОПОЛИЊСКА, Зузана

The Balkan Sprachbund from a Slavic Perspective / Zuzanna Topolińska // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 33–60. | Резиме

ХІ. Библиографија

– АНДРИЋ, Едита

Контрастивна истраживања српско(хрватско)г и мађарског језика | Уп. 177

– БЕЧЕВА, Ничка

Бугарско-српска контрастивна лингвистичка истраживања | Уп. 180

– БОШЊАКОВИЋ, Жарко

Преглед македонско-српских контрастивних и сродних истраживања | Уп. 182

927. БУГАРСКИ, Ранко*

Selektivna sociolingvistička bibliografija : SFRJ/SRJ, SCG/Srbija : 1967–2007. / Ranko Bugarski. – Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 2009. – 124 str. | Уп. 929

– ЂОРЂЕВИЋ, Радмила

Била једном контрастивна анализа : да ли? | Уп. 197

– ЂУКАНОВИЋ, Маја

Српски и словеначки језик : развој контрастивних проучавања | Уп. 198

– КОПРИВИЦА, Верица

Контрастивна изучавања српског и чешког језика | Уп. 206

– МАРКОВИЋ, Милена

Биобиблиографија академика Ирине Грицкат-Радуловић | Уп. 946

928. МИЛОШ ОКУКА : библиографија радова // СЈ. – 15 (2010), 6–23.

– ОБУЋИНА, Предраг

Контрастивна проучавања српског и пољског језика у српској лингвистичкој слави-
стици | Уп. 225

– ПИПЕР, Предраг

Љубо Милинковић : 1944–2009. | Уп. 953

Маријана П. Киршова : 1940–2010. | Уп. 954

О конфронтативним проучавањима руског и српског језика | Уп. 232

929. ПРЋИЋ, Твртко

Selektivna sociolingvistička bibliografija : SFRJ/SRJ, SCG/Srbija : 1967–2007. / Ranko
Bugarški. – Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 2009. – 124 str. / Твртко Прћић // ЗбМСФЛ.
– 53, 2 (2010), 230–233. | Приказ | Уп. 927

– СРДИЋ, Смиља

Контрастивна истраживања немачког у српског/српскохрватског језика | Уп. 242

XII. Personalia (биографије, аутобиографије, некролози и слично)

930. ВУЛЕТИЋ, Љиљана

Dr Savica Toma : 1951–2009. / Ljiljana Vuletić // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 99–101.

931. ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка

Ирена Грицкат-Радуловић : велики лексикограф и учитељ лексикографије / Даринка
Гортан-Премк // ЈФ. – 66 (2010), 21–30. | Summary

932. ГРКОВИЋ-МЕЈЏОР, Јасмина

Допринос Александра Младеновића проучавању историје српског језика / Јасмина
Грковић-Мејдор // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 11–15.

933. ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна

Семантичка истраживања Ирине Грицкат / Рајна Драгићевић // ЈФ. – 66 (2010), 31–
49. | Резюме

934. ДРАКУЛИЋ-ПРИЈМА, Драгана

Академик Александар Младеновић : 1930–2010. / Драгана Дракулић-Пријма //
ЗбМСС. – 78 (2010), 259–261.

935. ИВИЋ, Милка

Ирена Грицкат-Радуловић / Милка Ивић // ЈФ. – 66 (2010), 11–12.

936. ЈЕВТИЋ, Милош

Лексички увод у разговоре са научницима и уметницима из Србије, Хрватске и Бо-
сне и Херцеговине / Милош Јевтић // Srpski pogledi...I/1. – 569–574. | Zusammenfassung

937. ЈЕВТИЋ, Милош

Погледи лингвиста, књижевних и научних стваралаца о језицима на балканским и ју-
жнословенским просторима / Милош Јевтић // Srpski pogledi...I/1. – 15–19. | Zusammenfassung

938. ЈЕВТИЋ, Милош*

Славистичка присуства Пера Јакобсена / Милош Јевтић. – Београд : Београдска књига, 2009. – 94. – (Колекција Одговори ; 172) | Уп. 955

939. ЈЕВТИЋ, Милош*

Трагом речи : разговори са Предрагом Пипером / Милош Јевтић. – Београд : Београдска књига, 2009. – 183. – (Колекција Одговори ; 170) | Уп. 956

940. ЈЕВТИЋ, Милош

Чудо језика : разговори са лингвистима / разговор водио Милош Јевтић. – Београд : Службени гласник, 2010. – 414. – (Изабрани радови Милоша Јевтића ; 1)

941. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Živa Žebeljan : 1923–2006. / Zoran Jovanović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 98–99.

942. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

Smiljana Kijurina / Zoran Jovanović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 102–104.

943. КОНЧАРЕВИЋ, Ксенија

Рецепција дела Радована Кошутића у послератној русистичкој лингводидактици код Срба : о шездесетогодишњици смрти / Ксенија Кончаревић // Славистика. – 14 (2010), 323–335. | Резюме

944. КОРДА-ПЕТРОВИЋ, Александра

Душан Квапил : 1934–2009. / Александра Корда-Петровић // Славистика. – 14 (2010), 412–414.

945. КОТЈУРОВА, Марија

М. И. Кожина : творческог сјаја не знала хокогда / Марија П. Котљурова // Стил. – 9 (2010), 504–509.

946. МАРКОВИЋ, Милена

Биобиблиографија академика Ирене Грицкат-Радуловић / Милена Марковић // ЈФ. – 66 (2010), 51–108.

947. МИЛОШ ОКУКА : животопис // СЈ. – 15 (2010), 5–6.**948. МИТРИЋЕВИЋ-ШТЕПАНЕК, Катарина**

Rozhovory s českými lingvisty 2 / ed. Jan Chromý, Eva Lehečková. – Praha : Akropolis, 2009. – 344. / Катарина Митрићевеић-Штепанек // Стил. – 9 (2010), 480–485. | Приказ

949. МЛАДЕНОВИЋ, Александар

Рада Стијовић : добитник награде „Павле Ивић“ за 2009. годину / Александар Младеновић // Славистика. – 14 (2010), 371.

950. НОВАКОВ, Драгана

Александар Младеновић и српска археографија / Драгана Новаков // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 27–32.

– ОСТОЈИЋ, Бранислав

Петар II Петровић Његош и Вук Стефановић Караџић : књижевнoјезичка паралела | Уп. 849

951. ПИЖУРИЦА, Мато

Академику Александру Младеновићу у знак захвалности / Мато Пижурица // ЗбМСФЛ. – 53, 1 (2010), 17–20.

952. ПИПЕР, Предраг

Дијалашки увиди у науке и уметности : о издавачкој колекцији Одговори Милоша Јевтића / Предраг Пипер // ЛМС. – 186, 486, 3 (сеп. 2010), 410–414.

953. ПИПЕР, Предраг

Љубо Милинковић : 1944–2009. / Предраг Пипер // Славистика. – 14 (2010), 414–420.

954. ПИПЕР, Предраг

Маријана П. Кишова : 1940–2010. / Предраг Пипер // 36МСС. – 78 (2010), 263–269. + Библиографија Марије П. Кишове.

955. ПИПЕР, Предраг

Славистичка присуства Пера Јакобсена / Милош Јевтић. – Београд : Београдска књига, 2009. – 94. – (Колекција Одговори ; 172) / Предраг Пипер // 36МСС. – 77 (2010), 107–108. | Приказ | Уп. 938

956. РЕЉИЋ, Митра

Трагом речи : разговори са Предрагом Пипером / Милош Јевтић. – Београд : Београдска књига, 2009. – 183. – (Колекција Одговори ; 170) / Митра Рељић // Славистика. – 14 (2010), 358–361. | Приказ | Уп. 939

957. РЕМЕТИЋ, Слободан

Академик Александар Младеновић : 1930–2010. / Слободан Реметић // 36МСФЛ. – 53, 1 (2010), 21–26.

958. ТАДИЈА, Жана

Vesna Lomić / Žana Tadija // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 95–97.

959. ТАНАСИЋ, Срето

Александар Белић и Институт за српски језик / Срето Танасић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 107–111. | Резюме

960. ТАНАСИЋ, Срето

Др Драго Ћупић : 1932–2010. / Срето Танасић // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 81–83.

961. ТАНАСКОВИЋ, Дарко

Чувар логоса / Дарко Танасковић // ЛМС. – 186, 486, 3 (сеп. 2010), 404–410.

962. ТОПОЛИЊСКА, Зузана

Teoretyczne aspekty prac syntaktycznych Ireny Grickat / Zuzanna Topolińska // ЈФ. – 66 (2010), 13–20. | Резиме

963. У част Пера Јакобсена : зборник радова / прир. Дејан Ајдачић, Персида Лазаревић Ди Ђакомо. – Београд : SlovoSlavia, 2010. – 569. – (Studia in honorem ; 1)

964. ЧАРКИЋ, Милосав

Поводом јубилеја професора Маргарите Николајевне Кожине / Милосав Ж. Чаркић // Стил. – 9 (2010), 509–515.

965. ЧЕРНА, Милада

Љубомир Стојановић и Праг / Милада Черна // Глас. – 415, 26 (2010), 95–109. | Summary

ХIII. Народне умотворине**966. КОСТАДИНОВИЋ, Данијела**

Тело у кратким говорним формама лесковачког краја / Данијела Костадиновић // Тело и одело... – 99–114. | Summary

967. МАРКОВИЋ, Јордана

Тело и одело у „Народним песмама из источне и јужне Србије“ / Јордана Марковић // Тело и одело... – 137–148. | Summary

968. МИЈОВИЋ, Милосава

Реч по реч *речава*. Прича по прича *йричава* / Милосава Мијовић // Даница. – 18 (2010), 381–384.

XIV. Институције, научни скупови, часописи, удружења**969. БЈЕЛЕТИЋ, Марта**

Скуп посвећен етнолингвистици, ономастици и етимологији / Марта Бјелетић, Јасна Влајић-Поповић // ЗбМСФЛ. – 53, 2 (2010), 211–215.

970. БРБОРИЋ, Вељко

[Педесет први] 51. Републички зимски семинар за наставнике и професоре српског језика и књижевности : програм и утисци / Вељко Брборић // КњЈ. – 57, 1/2 (2010), 179–191.

971. ВЛАИСАВЉЕВИЋ, Ана

VI International Conference on English Language and Literature Studies, Faculty of Philosophy, Nikšić, Montenegro, September 30–October 2, 2010. / Ana Vlajsavljević // Philologia. – 8 (2010), 141–143.

972. ВУЈОВИЋ, Ана

Научни скуп Настава и учење страног језика на раном узрасту : Учитељски факултет, Београд, 14. новембар 2009. / Ана Вујовић // ФП. – 37, 1 (2010), 198–200.

973. ВУКЧЕВИЋ, Миодраг

[Peti] V novosadski susreti kultura / Miodrag Vukčević // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 85–89.

974. ДИМИТРИЈЕВИЋ САВИЋ, Јована

Maintenance of Serbian in Australia / Јована Димитријевић Савић // CJ. – 15 (2010), 211–228. | Резиме

975. ЂОРЂЕВИЋ, Драгана

FID 2010 : nova lica filologije / Dragana Đorđević // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 81–85.

976. ЂУРИЋ, Милош

Međunarodna anglistička konferencija u Beogradu / Miloš D. Đurić // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 89–94.

977. ЂУРИЋ, Милош

[Peta] V međunarodna konferencija o engleskom jeziku u Nikšiću / Miloš D. Đurić // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 77–80.

978. ЂУРИЋ, Милош

[Šesta] VI međunarodna konferencija u Nikšiću / Miloš D. Đurić // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 79–81.

979. ЂУРОВИЋ, Анете

Međunarodna translatološka konferencija u Mariboru / Annette Đurović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 80–84.

980. ЗАРКОВИЋ, Јован

Jezički i kulturni aspekti Evropske unije / Jovan Zarković // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 87–95.

981. ЗЛАТКОВИЋ, Сања

Прва међународна конференција младих слависта у Бечу / Сања Златковић // 36МСС. – 77 (2010), 91–94.

982. ЈАНКОВИЋ, Јелена

Linguistica Comeniana (Toruń). – 1 (2009) / Јелена Јанковић // 36МСС. – 77 (2010), 104–107. | Приказ

983. ЈОВАНОВИЋ, Зоран

[Педесет] 50. година Удружења научних и стручних преводилаца Србије / З. Јовановић // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 7–12.

984. КОСОВО и Метохија у цивилизацијским токовима : међународни тематски зборник. 1, Језик и народна традиција / ур. Драги Маликовић ; ур. прве књиге Софија Милорадовић. – Косовска Митровица : Филозофски факултет, 2010. – 405. | Уп.

985. КОСТИЋ-ТОМОВИЋ, Јелена

Nauka i obrazovanje u tranziciji / Jelena Kostić-Tomović // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 85–87.

986. ЛИНДА, Јаромир

Balto-Slavicum Pragense. – 7 (2007), 328. / Jaromir Linda // Славистика. – 14 (2010), 340–343. | Приказ

987. МАРКОВИЋ, Слободан

Друштво за српски језик и књижевност и часопис „Наш језик“ / Слободан Ж. Марковић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 113–117. | Резюме

988. МИЛАНОВ, Наташа

Српски језик у употреби. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет : Скупштина града, 2009. – 477. – (Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 31. октобра и 1. новембра 2008. ; 1) / Наташа Миланов // НЈ. – 41, 1/2 (2010), 73–76. | Приказ

989. НИКОЛИЋ, Марина

Зборник Института за српски језик САНУ : посвећено др Драгу Ћупићу поводом 75-годишњице живота. 1 / ур. Срето Танасић. – Београд : Институт за српски језик САНУ, 2008. – 665. / Марина Николић // 36МСФЛ. – 53, 2 (2010), 233–236. | Приказ

990. NJEGOŠEVI DANI 2: međunarodni naučni skup, Cetinje, 27–29. Avgust 2009./uredivački odbor Tatjana Bečanović et al. – Nikšić : Filozofski fakultet, 2010. – 440.

991. ПАВЛОВИЋ-ШАЈТИНАЦ, Маја

Русский язык как инославянский. – 1 (2009), 162. / Маја Павловић-Шајтинац // 36МСС. – 78 (2010), 285–289. | Приказ | Уп. 1003

992. ПОПОВИЋ, Снежана

Конференција Intercomp 2009 / Snežana Popović // Славистика. – 14 (2010), 393–394.

993. ПОПОВИЋ, Снежана

Polyslav XIII : конференција младих слависта / Snežana Popović // Славистика. – 14 (2010), 394–395.

994. ПОСПИШИЛ, Иво

О международных организациях, изучающих славянский ареал / Иво Поспишил // Славистика. – 14 (2010), 372–375.

995. РАСУЛИЋ, Катарина

Међународна конференција поводом 80 година рада Катедре за англистику Филолошког факултета Универзитета у Београду / Катарина Расулић // ФП. – 37, 1 (2010), 201–205.

996. СПАСИЋ, М.

[Trideset peti] XXXV beogradski prevodilački susreti / М. Spasić, Z. Jovanović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 95–97.

997. СПАСОЈЕВИЋ, Марина

Савремена проучавања језика и књижевности : зборник радова са I научног скупа младих филолога Србије одржаног 14. фебруара 2009. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Књ. 1 / ур. Милош Ковачевић и др. – Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2009. – 590. / Марина Спасојевић // НЈ. – 41, 3/4 (2010), 129–131. | Приказ

998. СПАСОЈЕВИЋ, Марина

[Четрдесети] 40. међународни научни састанак слависта у Вукове дане / Марина Спасојевић // Prevodilac. – 29, 3/4 (2010), 77–79.

999. СТАНКОВИЋ, Богољуб

Неуспели покушај одржавања Мађународног славистичког конгреса 1947–48 год. / Богољуб Станковић // Славистика. – 14 (2010), 317–322. | Резюме

1000. СТАНКОВИЋ, Богољуб

Славистические организации : состояние и перспективы / Богољуб Станкович // Славистика. – 14 (2010), 375–377.

1001. СТАНКОВИЋ, Богољуб

[Четрдесет осми] 48. Скуп слависта Србије : Београд, 12–16. јануар 2010. / Богољуб Станковић // Славистика. – 14 (2010), 395–397.

1002. СТЕПАНОВ, Страхинја

Статус српског језика на аустријским катедрима : с посебним освртом на србистику у Грацу / Страхинја Степанов, Марина Николић // Славистика. – 14 (2010), 299–308. | Резюме

– ТАНАСИЋ, Срето

Александар Белић и Институт за српски језик | Уп. 959

1003. ТЕРЗИЋ, Богдан

Русский язык как инославянский. – 1 (2009), 162. / Богдан Терзић // Славистика. – 14 (2010), 367–370. | Приказ | Уп. 991

1004. ТОМОВИЋ, Ненад

Otvoren Prevodilački centar u Sremskim Karlovcima. 30. septembar : međunarodni dan prevodilaca. EULITA / Nenad Tomović // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 159–160.

1005. ФИЛОЛОШКА истраживања данас – језик, књижевност, култура : међународна конференција, Београд, 26–27. новембар 2010. : зборник резимеа / ур. Јулијана Вучо, Љиљана Марковић Александра Вранеш. – Београд : Филолошки факултет, 2010. – XXVIII, 118.

1006. ХАМОВИЋ, Зоран

Пројекат „Година књиге и језика“ / Зоран Хамовић // Даница. – 18 (2010), 89–96.

1007. ЧАМБЕР, Предраг

[Pedeseta] 50. skupština udruženja / Predrag Čamber // Prevodilac. – 29, 1/2 (2010), 149–159.

1008. ШТЕПАНЕК, Вацлав

Slavistická balkanistika : nové výzvy / Václav Štěpánek // Славистика. – 14 (2010), 381–384.

XV. Разно**1009. АН, Ае-Лим**

Constructions of Polarity-Marked Korean Electronic Dictionary DECO / Ae-Lim Ahn, Jee-Sun Nam // International Conference... – 19–26.

1010. АПРЕСЈАН, Јуриј

On a New Approach to Collocate Lexical Functions / Juri Apresjan // International Conference... – 13–14.

1011. БОРИЉО, Андре

L'ambiguïté des Noms d'Eventualités (Nev) à la lumière de certaines constructions aspectuelles / Andrée Borillo // International Conference... – 27–38.

1012. БРУК, Тим фон дер

Learning Deep Semantic Patterns for Hypernymy Extraction Following the Minimum Description Length Principle / Tim von der Brück // International Conference... – 39–49.

1013. ВАЛТЕР, Гералдин

Fast Development of Basic NLP Tools : Towards a Lexicon and a POS Tagger for Kurmanji Kurdish / Géraldine Walther, Benoît Sagot, Karèn Fort // International Conference... – 343–354.

1014. ГАРСИЈА-ВЕГА, Мишел

Teasing Out the Meaning of *Out* / Michalle Garcia-Vega // International Conference... – 141–150.

1015. ДАГОСТИНО, Емилио

Variantes de Verbes support et opérateurs aspectuels / Emilio Āgostino // International Conference... – 83–95.

1016. ДОБРИЋ, Никола

Word Sense Disambiguation Using ID tags : Identifying Meaning in Polysemous Words in English / Nikola Dobrić // International Conference... – 97–107.

1017. ДУБРОВИНА, Ирина

The Russian Pseudosynonymous Verb-Preposition Constructions : the Constructional Approach / Irina Dubrovina // International Conference... – 109–120.

1018. ЕЛИА, Анибале

Manually Constructed Lexicons and Grammars for NLP : Building Lingware for *Smart Information Retrieval Systems* / Annibale Elia, Daniela Vellutino, Mario Monteleone, Alberto Maria Langella, Federica Marano, Simona Sabatino // International Conference... – 131–139.

1019. ЕЛИА, Анибале

Semantics Form Lexis Grammar / Annibale Elia, Alberto Postoglione, Simonetta Vieri, Guistino De Bueriis, Mario Monteleone, Federica Marano // International Conference... – 121–130.

1020. INTERNATIONAL Conference on Lexis and Grammar : Proceedings of the 29th International Conference on Lexis and Grammar, September 15-18th, 2010, Belgrade / ed. Duško Vitas, Cvetana Krstev. – Belgrade : Faculty of Mathematics, 2010. – 356.

1021. ЈАНИДОУ, Кирјаки

Lexique-grammaire des verbes en grec moderne : Ambguïtés formelles et analyse des textes / Kyriaki Ioannidou, Tita Kyriacopoulou // International Conference... – 151–160.

1022. КАКОЈАНИ-ДОА, Фрини

Les adverbres français dans un corpus d'apprenants chypriotes grecs : recensement et problèmes d'ambiguïtés / Fryni Kakoyianni-Doa, Stavroula Voyatzi // International Conference... – 161–171.

1023. КАЛАБРЕЗЕ, Рита

The Interpretation of Prepositional Phrases as Arguments and Adjuncts in L2 Acquisition / Rita Calabrese // International Conference... – 51–61.

1024. КОЕВА, Светла

Integrating Syntactic and Semantic Annotation in Bulgarian FrameNet / Svetla Koeva // International Conference... – 173–180.

1025. КОНСТАНТ, Матје

Automatic Extraction of Support Verb Construction Translations from an Italian-English Parallel Corpus / Matthieu Constant, Daniela Guglielmo // International Conference... – 63–72.

1026. КОРБЕТ, Гревџ

The Lexis-Grammar Interface : Split Lexems and Their Complexity / Greville G. Corbett // International Conference... – 15–16.

1027. ЛАМИРОЈ, Беатрис

Les constructions causatives en *faire* et le phénomène du *Differential Object Marking* / Béatrice Lamiroy, Michel Charolles // International Conference... – 181–192.

1028. ЛКУИ, Емелин

Testing Word-Category Disambiguation with Elag / Émeline Lecuit, Denis Maurel // International Conference... – 193–202.

1029. МАРГ-ПИШЕ, Кристиан

Goûtons voir; oui oui oui, Goûtons voir; non non non, Goûtons voir si le vin est bon : voir verbe ou particule énonciative / Christiane Marque-Pucheu // International Conference... – 203–214.

1030. МЕРТЕНС, Пьет

Le calcul des restrictions de sélection à partir des paradigmes de pronoms dans *Dicovalence* / Piet Mertens // International Conference... – 227–237.

1031. МИРТО, Игнацио Мауро

Two Types of Pseudo-Cleft Sentences? / Ignazio Mauro Mirto // International Conference... – 215–225.

1032. МОЛИНИЈЕ, Кристиан

Sur la structure des phrases figées du français en *être sous GN* / Christian Molinier // International Conference... – 239–252.

1033. НАМ, Ји-Сун

Gaps Between Interrogative Sentence Types and Online Queries / Jee-Sun Nam, Seung-Hye Shim, Eric Laporte // International Conference... – 253–260.

1034. ПЕТРЕНКО, Макс

The Architecture and Functionality of Ontological Semantics / Max Petrenko // International Conference... – 261–271.

1035. ПОПОВИЋ, Љубомир

Parasitic Meanings / Ljubomir Popović // International Conference... – 273–290.

1036. САГО, Беноа

Verbes de citation et Tables du Lexique-Grammaire / Benoît Sagot, Laurence Danlos // International Conference... – 291–298.

1037. САСАКИ АЛАМ, Јукико

Designing a Computational Lexicon from a View of Text Meaning Representation / Yuki-ko Sasaki Alam // International Conference... – 299–310.

1038. СЛАВЧЕВА, Милена

Eventivity Type Taxonomy for a Lexical Semantic Knowledge Base / Milena Slavcheva // International Conference... – 311–320.

1039. ТОЛОНЕ, Елза

Constructions définitoires des tables du Lexique-Grammaire / Elsa Tolone, Stavroula Voyatzi, Christian Leclère // International Conference... – 321–331.

1040. УТВИЋ, Милош

The Effects of Multi-Word Tagging on Text Disambiguation / Miloš Utvić, Ivan Obradović, Cvetana Krstev, Duško Vitas // International Conference... – 333–342.

1041. ЧУЛО, Оливер

Valency, Translation and Syntactic Realisation of the Predicate : a Pilot Study on a Parallel German-English Corpus / Oliver Čulo // International Conference... – 73–82.

РЕГИСТАР

РЕГИСТАР КЉУЧНИХ РЕЧИ

Кирилица

агенс 71
актанти 71
актуализација 113
акценти (метрички и неметрички,
главни и побочни) 49
аналитизација 27

глаголска фраза 7
граматикализација 91
граматикална полисемија 91

дезактуализација 113
диверби (формални, семантички) 49
дигресија 113
дијатеза 71

именице 91

језичка ситуација 147
језичко пространство 147

колоквијалност 147
контрафактивност 113
конфигуративна синтакса 7

метохијско-косовски поддијалекат 27

норма језика 147

падежни облик 27

пасивна реченица 71

плусквамперфекат 113
попредложаване 91
предлози 91
предлошко-падежна конструкција 27
призренско-јужноморавски дијалекат
27

разговорност 147
ред речи 7
ријечи с двоструким акцентима 49

савремени српски језик 71
семантика 91
синтаксичка транзитивност 7
српски језик 91, 113
стандард 147
старосрпски језик 7

таксис 113

украјински језик 113

флексација 27
фонетска ријеч (проста и сложена,
главна и побочна) 49

Латиница

framepast 113

РЕГИСТАР ИМЕНА

Тирилица

Абовић, Миомир, 264, 276 [364, 436]
 Аванесов, Рубен И. 65, 68
 Ајдуковић, Јован 258 [301]
 Ајкут, Ксенија, в. Aukut, Ksenija
 Ајдановић, Милан 248 [174],
 264[364], 276 [436]
 Ајдановић, Наташа 242 [79]
 Акбаров, Азамат 242 [80]
 Акопчањан, Жана 264 [364], 286 [528]
 Алановић, Миливој Б. 171, 237 [18], 249
 [175], 264 [364], 276 [436, 437, 438]
 Албијанић, Александар 310 [777]
 Алексејева, Марина 319 [885]
 Алексанова, Светлана 259 [319]
 Алексић, Мариана 249 [176], 286 [528],
 264 [364]
 Алмазова, Надежда 259 [320]
 Альметова, А. С. 259 [321]
 Ан, Ае-Лим, в. AHN, Ae-Lim
 Андрић, Едита 319, 323, 249 [177], 271
 [408]
 Андрић, Милка 299 [645]
 Анђелковић, Витомир 316 [852], 319
 [886]
 Антић, Зорица 242 [81, 82, 83]
 Антонић, Ивана Н. 75, 78, 88, 101–
 103, 110, 120, 143, 171, 277 [439]
 Апрусян, Юрий Д. 170–171, 210, 330
 [1010]
 Арсенијевић, Нада Л. 172, 319 [887],
 277 [440]

Арсић, Ирена 218

Ашић, Тијана 249 [178], 277 [440], 286
 [529]

Бабић, Жељка 294 [597]

Бабић, Миланка 264 [365], 277 [441,
 442], 293 [590]

Бабић, Стјепан, в. Babić, Stjepan
 Бадурина, Лада, в. Badurina, Lada

Бајић, Љиљана 299 [646]

Бајић, Ружица 237 [19], 286 [530]

Бајић, Сања 286 [531]

Барентсен, Адриан, в. Barentsen,
 Adriaan A.

Барић, Еугенија, в. Barić, Eugenija

Барјактаревић, Данило 28, 45

Баркова, Пенка 249 [179], 264 [366],
 277 [442]

Барнет, Владимир 148, 155

Батас, Ана 273 [417, 418, 419]

Батистић, Татјана 79, 88

Башановић-Чечовић, Јелена 264, 274
 [366, 419], 303 [706], 316 [853],

Башић, Ивана 235 [1, 2]

Белић, Александар 93, 97–98, 101, 109,
 140, 142, 231

Бечановић, Татјана 235, 328 [989, 990]

Бечева, Ничка 163–167, 249 [180], 264
 [366], 271 [408], 323

Бјелаковић, Исидора 249 [181], 264
 [366], 277 [442], 286, 294 [532,
 597], 312

Бјелетић, Марта 172, 264 [366], 286
 [533], 327 [969]

- Бјорнфла Тен, Јан Ивар, в. Bjørnflaten, Jan Ivar
- Благојевић, Савка 277 [443], 294 [597]
- Богатырёв, А. Андрей 259 [322]
- Богдановић, Весна 242 [85]
- Богдановић, Димитрије 311 [784]
- Богдановић, Недељко 264 [366], 286 [534, 535], 304 [707, 708, 709], 309
- Богнер, Штефан, в. Bogner, Stephan
- Богуславский, Анджей 259 [323]
- Богуславский, Игорь М. 170
- Божиновић, Николине 242 [86]
- Бојовић, Бранкица 286 [536], 319 [889, 890]
- Бојовић, Драга 271, 277 [409, 443], 286 [536], 304 [710]
- Бондарко, Александар В. 118–119, 170–171
- Бонджолова, Валентина 265 [368]
- Бонджолов, Христо 218, 264 [367]
- Бориљо, Андре, в. Borilo, André
- Борисенко-Свинарская, Вера 188
- Бочкарева, Н. С. 259 [324]
- Бошњаковић, Жарко С. 172, 232, 249 [182], 265 [369], 271, 277 [443], 304 [711, 712, 713, 714, 715], 306, 316 [854], 323
- Брајковић, Наталија 242 [87, 88]
- Брборић, Вељко 235, 275 [428, 429], 286, 299 [647, 648], 302 [693], 304 [716], 327 [970]
- Брчкало, Бранка 299 [649]
- Брук, Тим фон дер, в. Brück, Tim von der
- Бугаева, Ирина 259 [325, 326]
- Бугарски, Ранко 95, 109, 153, 235 [3], 237 [20], 323 [927]
- Букумирић, Милета 39, 43, 234, 274 [419], 287 [536], 304–305 [717, 718, 719, 730, 731]
- Булычев, Андрей 311 [785]
- Бучар, Мирјана, в. Bučar, Mirjana
- Васиљева, Наталија 260 [327]
- Васић, Вера М. 172, 232
- Васић, Смиља 270 [398], 294 [598], 304 [719]
- Величкова, Славка 249 [183], 265 [369], 287 [536]
- Вељковић Станковић, Драгана 277 [444, 445], 287, 299 [650, 651, 652, 653, 654]
- Вендина, Татьяна И. 249, 260 [184, 327], 287 [536]
- Вечерка, Радослав в. Večerka, Radoslav
- Видоески, Божидар 45
- Витас, Душко 234, 330 [1020]
- Витић, Зорица 311 [786]
- Вихованец, Иван Романович 116, 126, 142
- Владева, Марина 218
- Влаисављевић, Ана 327 [971]
- Влајић-Поповић, Јасна 172, 235 [4], 287 [537, 538]
- Влајковић, Немања 242 [89]
- Војводић, Дарја 221–227
- Војводић, Дојчил 172, 236 [5], 260 [328]
- Вониш, Арно, в. Wonisch, Arno
- Вранеш, Александра 238 [34], 329 [1005]
- Вртић, Ивана, в. Vrtić, Ivana
- Вујевић, Вера 277 [446]
- Вујић, Јелена 319 [891]
- Вујовић, Ана 327 [972]
- Вујовић, Душанка С. 172
- Вукић, Маја 249 [185], 265 [370], 287 [538]
- Вуковић-Војновић, Драгана 242 [90]
- Вукчевић, Миодраг 319 [892], 327 [973]
- Вулетић, Љиљана 324 [930]
- Вуловић, Наташа 294 [599]
- Вучетић, Јасмина 287 [538], 316 [855]
- Вучковић, Снежана 312 [807]
- Вушовић, Данило 56
- Вучо, Јулијана 237, 242 [21, 84], 329 [1005], 242 [91]
- Вакернагел, Јакоб, в. Wackernagel, Jacob
- Валтер, Гералдин, в. Walther, Geraldine
- Василијевић, Драгана 258 [302]
- Гавриловић, Жана 319 [893]
- Гадомский, К. Александр 260 [329]

- Гајдаржијева, Антонија Велкова 219
 Гамкрелидзе, Тамаз Валерианович 8, 17, 21, 23
 Гарсија-Вега, Мишел, в. Garcia-Vega, Michelle
 Гладкова, Гана 151–153, 155
 Гламочак, Саша 299 [555]
 Глођовић, Аница 240 [58]
 Глушица, Рајка, в. Glušica, Rajka
 Головко, Жана Сергејевна 221–227
 Голубовић, Ана 233–332
 Голубовић, Биљана 240 [59], 287 [538]
 Гољак, Светлана 249 [186], 260, 272
 Горецкий, Я. 149, 156
 Городенская, Е.Г. 142
 Городенська, К. Г. 116, 126, 142
 Гортан-Премк, Даринка 94, 105, 109, 237 [22], 324 [931]
 Графи, Ђ., в. Graffi, Giorgio
 Гринберг, Цозеф, в. Greenberg, Joseph
 Грицкат, Ирена 104–105, 109, 324
 Грищенко А.А. 142
 Грковић-Мејџор, Јасмина 8, 12, 14, 17, 22–23, 172, 235, 258 [304], 259 [315], 270 [400], 271 [401], 277 [447], 310, 324 [932]
 Грковић, Милица 313 [808, 809]
 Гуди, Дајана, в. Goodey, Diana
 Гудурић, Снежана 249 [187], 274 [420], 287 [538], 319
 Дагостино, Емилио, в. Dagostino, Emilio
 Даздаревић, Самина 320 [894]
 Дакић, Миле 305 [720]
 Дамљановић, Дара 243 [96]
 Даничић, Мирјана 320 [895]
 Девич-Романова, Валентина 243 [97]
 Делић, Блага 243 [98]
 Де Сосир, Фердинанд, в. De Saussure, Ferdinand
 Деже, Ласло, в. Dezső László
 Делбрик, Бертолд, в. Delbrück, Berthold
 Дешић, Милорад 67, 250 [189, 190, 191], 265, 274, 275, 277 [447], 287 [538]
 Джурова, Аксиния 271 [408], 312 [805, 806]
 Дилпарић, Бранислава 241 [59], 305 [721, 722, 723]
 Димитријевић, Иван 287 [539], 313 [810]
 Димитријевић-Савић, Јована 237 [23], 243 [99], 250 [192], 272 [409], 320, 327 [974]
 Димитров, Николај 217
 Димитрова, Илијана 218
 Димковић-Телебаковић, Гордана 243 [100]
 Добрић, Наташа 243 [101], 299 [555]
 Добрић, Никола 330 [1016]
 Доброта, Нада 237 [24]
 Дошљак, Драшко, в. Došljak, Draško
 Драгин, Гордана 278 [447], 305 [724]
 Драгин, Наташа 237 [25], 287 [539], 311 [787, 788], 313
 Драгићевић, Рајна М. 91–111, 172, 237 [26, 27], 260 [330], 278 [448], 287 [540, 541], 288 [542], 299 [656, 657], 316 [856], 324 [933]
 Драгичевић, Милан 305 [725, 726]
 Дражић, Јасмина Н. 172, 250 [193, 194, 195], 265, 275, 278 [429, 448], 295 [599]
 Драјер, М., в. Dryer, Matthew
 Дракулић-Пријма, Драгана 324 [934]
 Дубровина, Ирина 330 [1017]
 Дудок, Мирослав 250 [196], 262, 272
 Дункова, Татјана 240 [60]
 Дурбаба, Оливера 243 [102, 103], 288 [543]
 Ђорђевић, Ивана 300 [658]
 Ђоковић, Љубомир 265 [374], 305 [726], 317 [857]
 Ђорђевић, Драгана 327 [975]
 Ђорђевић, Јасмина 240 [61]
 Ђорђевић, Радмила 250 [197], 272 [409], 320, 323
 Ђорђић, Стојан 218
 Ђукановић, Владо 295 [600]
 Ђукановић, Јован 320 [896]
 Ђукановић, Маја 250 [198], 265 [374], 266 [379], 272 [409], 323

- Ђурић, Љиљана 243 [104]
 Ђурић, Милош 327 [976, 977, 978]
 Ђурић, Рајко 317 [858]
 Ђуркин, Веселина 288 [544], 315 [842]
 Ђуровић, Анете 240 [62], 320 [897], 327 [979]
 Ђуровић, Данијела 243 [105]
 Ђуровић, Радослав 28, 34, 37–38, 41–43, 45
 Ђуровић, Сања 278 [449, 450]
 Ђуровић, Тајјана 244 [106, 107, 108]
- Едличка, А. 149, 155
 Елиа, Анибале, в. Elia, Annibale
 Екерт, Рајнер, в. Eckert, Reiner
- Желе**, Андреја 170, 266 [376]
 Живковић, Слађана 320 [898]
 Жугић, Радмила 172, 278 [450], 305 [727, 728]
- Забарах, Дарег, в. Zabarah, Dareg A.
 Зарковић, Јован 317 [859], 327 [980]
 Звекић-Душановић, Душанка 288 [544], 300 [659], 278 [451]
 Загнітко А.П. 114, 116, 142
 Зализняк, Андрей А. 65–67
 Златковић, Сања 328 [981]
- Иванишевић**, Јован 288 [545], 305 [728]
 Иванов, Вячеслав Всеволодович 8, 17, 21, 23
 Иванова, Најда 240 [63], 310 [778]
 Иванова, Ценка 250 [199], 266 [376], 288 [545]
 Ивановић, Игор 266 [376, 377], 288 [546]
 Ивановић, Ненад 173
 Ивић, Милка 24, 75, 88, 93, 109–110, 114–116, 122, 129–131, 142–143, 170, 278 [452, 453], 288 [546, 547, 548, 549, 550], 315 [843], 324 [935]
 Илић, Марија 305 [729]
 Ињац, Горан 250 [200], 266 [377], 288 [550]
 Иомдин, Леонид Л. 170
 Исмакова, Б. С. 244 [110]
- Јакић**, Милена 236 [6]
 Јакобсен, Пер, в. Jakobsen, Per
 Якобсон, Роман 66, 69, 118
 Јанидоу, Кирјаки, в. Ioannidou, Kyriaki
 Јанин, В. Л. 67
 Јањшкова, Илона 258 [305]
 Јанковић, Јелена 258 [305], 289 [551], 328 [982]
 Јањић, Јован 300 [660]
 Јањић, Марина 295 [601], 300 [661]
 Јањић, Споменка 244 [111, 112]
 Јашовић, Голуб 289 [551], 306 [732, 733, 734, 735]
 Јевтић, Милош 324–325 [936, 937, 938, 939, 940]
 Јелић, Маријан 289 [552], 306
 Јерковић, Јован 142, 231 302 [687, 688]
 Јовановић, Вера 240 [64], 320
 Јовановић, Весна 250 [201], 266, 278
 Јовановић, Владан 235, 278 [454], 289 [553]
 Јовановић, Владимир 239 [51]
 Јовановић, Гордана М. 173, 311 [789], 313 [811, 812]
 Јовановић, Зоран 238, 240 [29, 65, 66], 325 [941, 942], 328 [983]
 Јовановић, Јелена 238 [30, 32, 32], 300 [662, 663], 278, 279 [455, 456, 457, 458, 459], 295 [602, 603, 604, 605, 606]
 Јовановић, Наталија 219
 Јовановић, Славица 300 [664]
 Јовановић, Слободан 244 [113]
 Јовановић-Станковић, Јагода 300 [665]
 Јовић, Душан 231
 Јовић, Надежда 217, 271 [402], 313
 Јокановић-Михајлов, Јелица 245, 274 [127, 421, 422, 423], 293, 295 [590, 606], 300 [666], 306
 Јошић, Неђо 289 [554, 555]
 Јуниши, Тојота, в. Toyota, Junichi
 Јуричић, Маријана 244 [114, 115]
- Кајперт**, Хелмут, в. Keipert, Helmut
 Калабрезе, Рита, в. Calabrese, Rita
 Какојани, Фрини, в. Kakoyianni, Fryni

- Кантар, Наталија 244 [116]
Капустина, Јелена 175–180
Каравдић, Зенаида 250 [202], 266 [379], 279 [459]
Каранфиловски, Максим 266 [380]
Катунин, Дмитрий А. 306 [736]
Караџић, Вук Стефановић 300 [666], 317 [860]
Карпова, Б. Татьяна 260 [332]
Каспшак, Ана 251 [203], 262 [351], 289 [555]
Кацнельсон, С. Д. 68
Киклевич, Александр 236 [7]
Керкез, Драгана М. 196–207
Киркова-Наскова, Анастасија 320 [899]
Кирфел, Сабина, в. Kirfel, Sabine
Кишова, Маријана П. 324
Киш, Јелена 244 [117]
Киш, Наташа 172
Клајн, Иван 92, 96–97, 109, 155, 235, 251, 275 [205, 430], 294 [591], 317 [861, 862]
Кликовац, Душка 92, 95, 109, 279 [460, 461], 294 [592], 295 [606, 607], 300 [667, 668]
Кнежевић, Божица 289 [557]
Кнежевић, Зорица 289 [558]
Кнежевић, Ивана 241 [68, 69]
Ковачевић, Борко 251 [204], 266 [381], 279 [461]
Ковачевић, Катарина 244 [118]
Ковачевић, Милош 279 [462, 463, 464, 465, 466, 467], 295 [608], 306, 315 [844]
Ковтунова, Ирина Ильинична 10, 23
Козинцева, Н. А. 142
Косева, Светла 331 [1024]
Комар, Горан 311 [790]
Констант, Матје, в. Constant, Matthieu
Кончаревић, Ксенија 238 [36, 37, 38], 244–245 [119, 120], 258 [306], 325 [943]
Копривица, Верица 245 [121], 251 [206], 262, 272 [410], 324
Копривица, Драган 234, 260 [331]
Кораћ, Гордана 320 [900]
Корбет, Гривиј, в. Corbett, Greville G.
Корда-Петровић, Александра 325 [944]
Косановић, Божена 320 [901]
Костадиновић, Данијела 306, 326 [966]
Костић, Вукашин 245 [122]
Костић, Ђорђе 313, 317 [863, 864, 865]
Костић, Наташа 320 [902]
Костић-Томовић, Јелена 236 [8], 320–321 [903], 328 [985], 251, 280 [207, 467]
Котурова, Марија П. 260 [333], 325 [945]
Кошман, И. Н. 260 [334]
Кривокапић, Милош 266 [381], 313 [813]
Крижанівська О. 114, 116, 142
Крнић, Катарина 245 [123]
Крстев, Цветана 234
Крстић, Маја 260 [335]
Крстић, Ненад 241 [70], 251, 272, 276 [208, 410, 431], 321
Кујовић, Љубица 289 [558], 306 [737]
Куљанин, Сања 295 [609]
Курешевић, Марина 245 [124], 313 [814, 815]
Куцаров, Иван 170
Лабурец, Наталја В. 260 [336], 271 [402]
Лагоденко, Д. В. 260 [337]
Лазаревић, Емилија 245 [125]
Лазевић-Коњик, Ивана В. 173, 289 [559]
Лазовић, Весна 295 [610]
Лакић, Игор, в. Lakić, Igor
Лакићевић, Момир 245 [126]
Лалевић, Миодраг С. 96, 110
Лалић, Михаела 251, 280 [209] [467], 321
Ламирој, Беатрис, в. Lamiroy, Béatrice
Лебедева, Наталја Б. 260 [338]
Леман, Винфред, в. Lehman, Winfred Philipp
Летић-Глишић, Гордана 245 [128]
Ликоманова, Искра 147–157, 163–167
Лилић, Драган 296 [611], 306
Линда, Јаромир 328 [986]

- Лисицына, Т. А. 260 [339]
 Лкуи, Емелин, в. Lescuit, Émeli ne
 Лома, Александар 174, 258 [307], 289 [560], 306, 313 [816]
 Лома, Јелена 321 [904]
 Ломпар, Весна 280 [468]
 Лопичић, Весна 296 [612]
 Лукић, Милица, в. Lukić, Milica
- Мажуранић, Иван 68
 Макишова, Ана, в. Makišova, Ana
 Максић, Иванка 245 [129]
 Малиоић, Драги 328 [984]
 Малцијева, Вјара 266 [379]
 Марг-Пише, Кристиан, в. Marque-Pucheu, Christiane
 Маретић, Тома, в. Maretić, Toma
 Маринковић, Ивана 280 [469]
 Маринковић, Јаворка 280 [469], 306 [738], 317 [866]
 Маринковић, Мирјана 310 [779]
 Маринковић, Небојша 280 [470]
 Маринковић, Симеон 300–301 [669, 670]
 Марић, Ана 251 [211, 212]
 Марић, Биљана 173, 196–207, 251 [213], 261, 280 [470]
 Марјановић, Биљана 267 [384], 290 [560]
 Марјановић, Милица 294 [593]
 Марјановић, Слободан 290 [561]
 Маркова, Е. М. 261 [340]
 Марковић, Александра 208–215, 261 [341], 280 [471]
 Марковић, Бранкица 228–232, 306–307 [739, 740]
 Марковић, Зорица 290 [562]
 Марковић, Јелена 238 [39], 241 [70]
 Марковић, Јордана С. 216, 296 [613], 307 [741], 327 [967]
 Марковић, Љиљана 238 [34]
 Марковић, Маја 251 [214], 267 [384], 274 [423]
 Марковић, Милена 324–325 [946]
 Марковић, Славољуб З. 175
- Марковић, Слободан 328 [987]
 Маројевић, Милена 245 [130], 280 [472]
 Маројевић, Радмило Н. 49–69, 280 [473, 474], 290 [563], 298 [642], 313 [817]
 Марчетић, Андријана 302 [684]
 Маслова, Алина Ј. 173–174, 236 [9], 258 [308, 309]
 Матић, Гордана 245 [131, 132]
 Матић, Маријана 301 [671]
 Матић, Светлана [672]
 Матицки, Миодраг 68
 Матовић, Весна 68
 Матурова, Маркета, в. Maturová, Markéta
 Махницка, Виолета, в. Machnicka, Violetta
 Мацура, Милош 28, 45
 Меје, Антоан, в. Meillet, Antoine
 Мертенс, Пиет, в. Mertens, Piet
 Мешић, Јадранка 244 [109]
 Мијовић, Милосава 327 [968]
 Микетић, Сања 290 [563], 307 [742]
 Милаковић, Драги 235
 Миланов, Наташа 328 [988]
 Милановић, Александар 251 [215], 267 [384], 280 [475], 290 [564], 296 [613, 614, 615, 616, 617], 314 [818, 819], 316 [845, 846]
 Милатовић, Биљана 242 [84]
 Милинковић, Љубо 324
 Милинковић, Миомир 303 [698]
 Милић, Босиљка 235, 302 [693]
 Милорадовић, Софија 38, 45, 181–188, 235, 307 [744, 745]
 Милосављевић, Бојана 280 [475], 290 [565], 296 [618, 619]
 Милошевић, Јованка 280 [476]
 Милошевић, Ксенија 72, 76, 88, 113, 115–116, 129, 142
 Миљковић, Славиша 317 [867]
 Мирић, Душанка Н. 172
 Мирнић, Кристина 251 [216], 281 [476], 321
 Мирто, Игнацио Мауро, в. Mirto, Ignazio Mauro

- Митић, Марија 307 [746]
 Митриновић В. 142
 Митрићевић-Штепанек, Катарина 25, 252 [217], 263 [357], 290 [565], 325 [948]
 Митровић, Анђелка 252 [218], 272 [411], 321
 Митровић, Силва 245 [133, 134]
 Мићуновић, Љубо 276 [432], 301 [673]
 Михајловић, Јелена 301 [674, 675], 307
 Мишић-Илић, Биљана 321 [905]
 Мишић, Данијела 246 [135]
 Мишић, Маријан, 238 [40]
 Мишковић-Луковић, Мирјана 321 [906]
 Мјодоњска, Лилијана, в. Miodońska, Liliana
 Младеновић, Александар 316 [847], 325 [949]
 Младеновић, Радивоје М. 27–47, 307 [747, 748, 749], 311 [791], 323 [925]
 Модерц, Саша 321 [907]
 Мојсиловић, Бојана 238 [41]
 Мокиенко, Валерий М. 258 [310]
 Молиније, Кристиан, в. Molinier, Christian
 Молошная Т. Н. 142
 Монесланд, Свеин, в. Mønnesland, Svein
 Мота, Ђорђо 246 [136]
 Мркаљ, Зона 301 [677, 678, 679, 680]
 Мркаљ, Сава 316 [848]
 Мур, Џо Елен, в. Moore, Jo Ellen
 Мусієнко, Валентина П. 261 [342]
 Мутавцић, Предраг 321 [908, 909]
 Мушовић, Абдулах 252 [219], 261 [342], 290 [565]
- Нам**, Ји-Сун, в. Nam, Jee-Sun
 Настановић, Драгана 296 [620]
 Наумовић, Миомир С. 218
 Невекловски, Герхард 267 [386], 272 [412]
 Недељковић, Јасмина 314 [820]
 Недкова, Емилия Д. 252 [220], 261 [342], 267 [386], 290 [565]
- Нејковић, Данијела 246 [138]
 Ненезић, Соња 296 [621]
 Нехринг, Герд-Дитер, в. Nehring, Gerd-Dieter
 Никитина, Т. Г. 183
 Николић, Видан 290 [565]
 Николић, Марина М. 173, 181–188, 236, 239 [10, 43], 252 [221], 263 [357], 296 [621], 301 [681], 328 [989]
 Николић, Милија 301 [682]
 Николић, Мирослав 281 [477], 294 [593], 302 [683]
 Николова, Елена 252, 267 [224, 386], 290 [565]
 Ницолова, Руселина Ј. 170
 Ньюбина, Лариса М. 261 [343]
 Новаков, Драгана 311 [792, 793], 314 [821], 325 [950]
 Новаковић, Ненад 296 [622]
 Нојзиус, Борис, в. Neusius, Boris
 Номаћи, Мотоки, в. Nomachi, Motoki
 Норман, Борис Ю. 170, 174
- Њомаркаи**, Иштван, в. Nyomárkay, István
- Обрадовић, Радмила 317 [868]
 Обућина, Предраг 252 [225, 226], 263 [358], 272, 281 [412, 477], 324
 Окука, Милош 252 [227], 267 [388], 274 [423], 314 [822], 324–325 [928, 947]
 Остојић, Бранислав 281 [478], 297 [623], 316 [849], 325
 Оташевић, Ђорђе 173, 290 [566]
- Павлова, Наталија 246 [139]
 Павловић, Владан 246 [140]
 Павловић, Ирена 246 [141]
 Павловић, Миљивој 28, 31, 40–43, 46
 Павловић-Шајтинац, Маја 328 [991]
 Павловић, Неда 216–220
 Павловић, Слободан Ј. 7–26, 172, 314 [823, 824, 825]
 Падучева, Е. В. 73, 77, 79, 83, 88
 Памучар, Бојан 302 [695]

- Панајотовић, Томислав 307, 318 [869]
 Панић-Кавгић, Олга 241 [71]
 Патраш, Владимир, в. *Patraš, Vladimir*
 Пауновић Родић, Стефана 246 [142]
 Пејановић, Ана 290 [567]
 Пејовић, Анђелка 246 [143], 252 [228],
 291 [567], 321
 Пејовић, Соња 276 [432], 291 [568]
 Пекар, Виктор Иванович 95, 110
 Перић, Александар 236 [11]
 Перовић, Миленко 268 [389, 390]
 Петковић, Јелена 218
 Петренко, Макс 331 [1034]
 Петров, Александр В. 261 [344]
 Петров, Ана 246 [144]
 Петровачки, Љиљана 291 [569], 302
 [685, 686]
 Петровић, Веселин 281 [479]
 Петровић, Драгољуб 175–180, 318 [870]
 Поповић, Здравка 291 [571]
 Петровић, Радомир 311–312 [794, 795,
 796]
 Петровић, Слађана 246 [145]
 Петровић, Снежана 189–195, 291 [570],
 307 [750]
 Петровић, Срђан 252 [229], 262 [344],
 297 [623]
 Петровић-Његош, Петар II 49–50, 63,
 68
 Петровић-Савић, Мирјана 281 [479],
 291 [570], 308 [751, 752, 753]
 Петронијевић, Божинка 252, 281 [230,
 478], 321
 Пецо, Асим 159–167
 Пешикан, Митар 276 [433], 302 [687,
 688], 314 [826]
 Пижурца, Мато 174, 302 [687, 688,
 689], 325 [951]
 Пилиповић, Весна 246 [146, 147]
 Пипер, Предраг 36, 46, 100–103, 110,
 143, 170, 174, 235, 236 [12], 246 [148],
 247 [149], 251 [205], 253 [231, 232],
 258 [303], 261, 266 [379], 271 [403],
 272 [413], 281 [480], 302 [690], 324,
 326 [952, 953, 954, 955]
 Пирогова, Л. И. 247 [150]
 Пиршл, Даница 247 [151]
 Плаксина, Јурьевна Наталья 261 [345]
 Плунгян, Владимир Александрович
 113, 128, 138–139, 143, 196–207
 Половина, Весна 153, 239 [44]
 Половина, Нина 239 [45]
 Поломац, Владимир 308, 314 [827, 828]
 Попов, Јован 241 [72]
 Поповић, Душанка 268 [388], 302 [691,
 692], 308
 Поповић, Љубомир 10–11, 15, 24, 66,
 68, 76, 88, 92, 94, 96, 104–105, 110,
 291 [571], 331 [1035]
 Поповић, Људмила 120, 113–145, 239,
 241 [46, 73], 247 [152], 253 [233,
 234, 235], 261 [346], 268, 272, 281
 [480], 291 [571]
 Поповић, Снежана 263 [360], 328
 [992, 993]
 Поспишил, Иво, в. *Pospíšil, Ivo*
 Пралица, Дејан 297 [625]
 Прањковић, Иво, в. *Pranjković, Ivo*
 Првуловић, Борислав 303 [705]
 Прћић, Твртко 324
 Пузовић, Љиљана 312 [797]
 Путник, Душан 241 [74]
 Радан, Миљана-Радмила 281 [480], 308
 [754]
 Радан, Михај Н. 281 [480], 304 [711],
 291 [571], 308 [755, 756]
 Радев, Радослав 219
 Раденковић, Љубинко 291 [571], 308
 [757]
 Радић, Јованка Ј. 173, 281 [481, 482],
 291 [572]
 Радић, Првослав 308 [758], 314 [829]
 Радовић-Тешић, Милица 291 [572],
 297 [626]
 Радојевић, Татјана 247 [153]
 Радовановић, Драгана 175–180, 308
 [759]
 Радовановић, Милорад 22–24, 71, 82,
 85, 88, 133–134, 143, 172, 235, 236
 [13], 259 [315], 316 [850, 851]

- Радојичић, Ружица 253, 261, 282 [482]
 Радоњић, Валентина 247 [154]
 Радосављевић, Мирјана 247 [155]
 Радуловић, Зорица 297 [627, 628]
 Радуловић, Оливера 302 [695]
 Раздобудко-Човић, Лариса 241 [75],
 262 [347], 291 [572], 308 [760]
 Раичевић, Вучина 247, 258 [156, 157,
 312]
 Рајић, Јелена 253 [237], 282 [482], 297
 [629], 321
 Рајнхарт, Јоханес, в. Reinhart, Johannes
 Ракић, Вања 291 [572]
 Ракић, Радомир 241 [76]
 Ракић, Станмир 321
 Ралевић, Мирољуб 247 [158]
 Рамић, Никола 274 [423, 424], 308–
 309 [761, 762]
 Ранковић, Зоран 312 [798], 321
 Ратковић, Драгана 282 [483, 484, 485]
 Расулић, Катарина 329 [995]
 Раца, Ђорђета, в. Rață, Georgeta
 Редли, Јелена 314 [831]
 Ређеп, Јелка 312 [799]
 Реке, Јохен, в. Raescke, Jochen
 Рељић, Митра 247, 274 [160, 424], 291
 [574], 309 [763, 764], 326 [956]
 Реметић, Слободан 31, 37, 40–42, 46,
 326 [957]
 Ресел, Герхард, в. Ressel, Gerhard
 Решетар, Милан 309 [765]
 Ристић, Данијела 268 [391], 309 [766],
 318 [872]
 Ристић, Стана 153, 173–174, 236 [14],
 292 [576, 577], 297 [631], 309
 Ришнер, Власта, в. Rišner, Vlasta
 Рос, Џон Роберт, в. Ross, John Robert
 Рот, Никола 239 [47]
 Ружић, Владислава 110, 143, 172, 209,
 282 [486, 487], 292 [578]
 Русанівський В.М. 114, 116, 14
 Сааведра, Димка 282 [488]
 Савић, Виктор 271 [404], 312 [800], 315
 [832]
 Савић, Свенка 268 [392], 297 [632]
 Саго, Беноа, в. Sagot, Benoît
 Самарџић, Биљана 282 [489], 315 [833]
 Самарџић, Мила 156, 241 [77]
 Самарџић, Тања 282 [490]
 Сасаки, Алам, в. Sasaki, Alam
 Свитлица, Кристина 315 [834]
 Сечујски, Милан 253 [238], 268 [392],
 274 [425, 426], 302 [695]
 Сивенкова, Марија А. 262 [348]
 Сикимић, Биљана 309 [767]
 Силашки, Надежда 247 [161, 162, 163,
 164], 248, 253 [239, 240], 268 [392],
 292 [578], 322
 Силић, Јосип, в. Silić, Josip
 Симић, Радоје 236, 239 [15, 48], 282
 [491, 492, 493], 292 [579], 297, 298
 [633, 634], 303 [696, 697]
 Сичинава Д. В. 113–114, 126, 140, 143
 Сјевјерска, Ана, в. Siewierska, Anna
 Славчева, Милена 332 [1038]
 Смиљковић, Стана 303 [698]
 Соболев, Андрей Николаевич 309 [768]
 Соколовић, Далибор 253 [241]
 Спасић, М. 329 [996]
 Спасојевић, Марина 282, 283 [494, 495],
 329 [997, 998]
 Срдић, Смиља 253, 272 [242, 413], 322
 [912], 324
 Стакић, Милан 283 [496, 497, 498, 499]
 Стаменковић, Душан 236 [16], 254
 [245, 246], 292 [579], 322
 Станић, Данијела 239 [49]
 Станишић, Вања 254 [247, 248], 271
 [405, 406], 274, 276 [434], 292 [579]
 Станкова, Радослава 312 [811]
 Станковић, Богољуб 259 [313], 329
 [999, 1000, 1001]
 Станковић, Бранимир 217
 Станковић, Селена 322 [913]
 Станковић, Радоман 312 [802]
 Станковић, Станислав 38, 45, 231, 305
 [721], 309 [769]
 Станковић-Шошо, Наташа 303 [699]
 Станојевић, Веран 283 [500]

- Станојевић, Обрад 248 [165]
 Станојчић, Живојин С. 76, 88, 92, 94, 104, 142, 110, 115, 143, 283 [500, 501], 294[594], 297 [634], 303 [700]
 Стевановић, Михаило 92, 94, 101, 103–104, 110, 114–115, 123, 127, 140, 143
 Степанов, Страхиња 254 [249, 250, 251], 268, 276 [434], 292 [580], 297 [634], 322 [914], 329 [1002]
 Степановић-Николић, Слађана 309 [771]
 Стефанов, Петар 217
 Стефановић, Александар 283 [502]
 Стефановић, Марија 254 [252], 259 [314], 262 [348], 292 [580]
 Стијовић, Рада 189–195, 274 [426], 292 [581], 303 [701], 309 [772, 773]
 Стикић, Биљана 292, 298 [582, 634]
 Стипчевић, Балша 283 [503, 504, 505]
 Стојановић, Андреј 292 [581], 298 [635]
 Стојановић, Зоран 24
 Стојановић Прелевић, Ивана 322 [915]
 Стојановић, Љубомир 217
 Стојановић, Јелица 273 [414], 310 [780], 315 [836]
 Стојановић, Радосав 310, 318 [873]
 Стојичић, Виолета 322 [916]
 Стојковић, Јасмина 248 [166]
 Стојменовић, Чедомир 310 [781]
 Суботић, Љиљана 254 [253], 268, 276 [434], 303 [702], 310, 312 [803]
 Суботић, Момчило 239 [50], 273 [414]
 Тадија, Жана 326 [958]
 Тадић, Весна 248 [167]
 Танасић, Срето 3. 71–90, 110, 113–116, 123–124, 129–131, 133, 143–144, 169–174, 268 [394], 283 [505, 506, 507], 326 [959, 960], 294 [595], 298 [636, 637], 329
 Танасковић, Дарко 326 [961]
 Тараненко О.О. 114, 116, 143
 Тасић, Милан 254 [254, 255], 268, 275 [426]
 Тежак, Стјепан, в. Težak, Stjepan
 Телебак, Милорад 276 [435]
 Тепавчевић, Миодарка 298 [638]
 Теодосијевић, Мирјана 293 [583]
 Терзић, Богдан 329 [1003]
 Терић, Гордана 254 [256], 284 [507]
 Тестелец, Яков Георгиевич 9, 24
 Тир, Михал 254 [257], 263 [361], 284 [507]
 Тирова, Зузана 263 [362]
 Тихомирова, Лариса 262 [349]
 Тяпко, Галина Г. 262 [350], 284 [507, 508]
 Тодоров, Нада 303 [705]
 Тодоровић, Ивица 239 [52]
 Толоне, Елза, в. Tolone, Elsa
 Толстая, Светлана М. 269 [394], 271 [407], 310 [774]
 Толстой, Никита 156
 Тома, Пол-Луј, в. Thomas, Paul-Louis 231
 Томић, Драгана 310 [775]
 Томић, Зорица 239 [53]
 Томовић, Ненад 239 [54], 318 [874, 875], 329 [1004]
 Топалов, Јагода 322 [917]
 Тополињска, Зузана, в. Topolińska, Zuzanna
 Тошовић, Бранко 10, 24, 71, 88, 110, 143, 174, 235, 253 [243], 254 [244], 255 [259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272], 256 [273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286], 257 [287, 288, 289, 290, 291, 292], 259 [316], 269 [395], 270, 273 [415], 275, 284 [509, 510], 293, 298 [638]
 Тричковић, Дивна 257 [293], 322 [918]
 Трубецкой, Н. С. 65, 68
 Ћеклић, Нина 284 [511]
 Ћервез-Нишић, Вера 284 [512]
 Ћирилов, Јован 318 [876]
 Ћирић, Горан 248 [168]

- Ћорић, Божо 147, 153–154, 156, 159–167, 257 [294], 270, 284–285 [513, 514, 515, 516], 293 [584], 315 [837]
- Узелац, Соња 248 [169]
- Урошевић, Атанасије 28, 46
- Урошевић, Данка 285 [516], 310 [776]
- Утвић, Милош 332 [1040]
- Фекете**, Егон 257 [295], 270, 275
- Фемић-Касапис, Јелена 257 [296], 273 [415], 322 [919]
- Филиповић, Јелена 322
- Филиповић, Слободан 293 [584], 318 [877], 323
- Фичи, Франческа 170
- Фос, Кристијан, в. Voss, Christian
- Фрид, Мирјам, в. Fried, Mirjam
- Фридрих, Паул, в. Friedrich, Paul
- Фусари, Сабрина, в. Fusari, Sabrina
- Халас, Ана 323 [921]
- Халупка-Решетар, Сабина 240 [56]
- Хамовић, Зоран 329 [1006]
- Хансен, Бјорн, в. Hansen, Björn
- Хауз, Томас Питер, в. Hawes, Thomas Peter
- Хлебец, Борис 248 [169], 298 [639], 318 [878, 879], 323 [923, 924]
- Ходолич, Јармила 248 [170]
- Хок, Ханс, в. Hock, Hans Henrich
- Холодович, А. А. 68
- Холвут, Аксел, в. Holvoet, Axel
- Храковский, Виктор С. 74, 88, 118–120, 143, 171
- Цветковић, Милован Б. 302–303 [694, 705]
- Цветковић-Теофиловић, Ирена 293 [586]
- Цветковић, Тања 248 [172]
- Цвијић, Јован 28, 47
- Церовић, Марија 285 [517]
- Цицил-Реметић, Радојка 293 [585], 310
- Чамбер**, Предраг 329 [1007]
- Чановић, Мира 233
- Чанчар, Петко 318 [880]
- Чаркић, Алма 293 [587]
- Чаркић, Милосав 298 [640, 644], 326 [964]
- Чарота, Иван 241 [78], 262 [350]
- Черенкова, Д. Анна 257 [297], 262, 285 [517]
- Черна, Милада 326 [965]
- Чигоја, Бранкица 303 [705], 310–312 [782, 783, 804], 315 [838, 839]
- Чиргић, Аднан, в. Ćirgić, Adnan
- Чобанов, Иван 270, 275 [397, 426]
- Чомски, Ноам, в. Chomsky, Noam
- Чорболоковић, Саша 293 [588]
- Чуло, Оливер 332 [1041]
- Чутура, Илијана 285 [518, 519, 520, 521]
- Шајиновић**, Јелена 285 [522], 323
- Шарић, Љиљана 96, 98–99, 110, 285 [523], 293 [588]
- Шафрањ, Јелисавета 298 [641]
- Шипка, Данко 257 [298, 299, 300], 270 [397], 293 [588]
- Шипка, Милан 275 [427], 276, 285 [524, 525], 293 [589], 294 [596], 318 [881]
- Шкифић, Сања 236 [17]
- Шмит, Цвијета 248 [171]
- Шовљански, Радмила 318 [882]
- Шотра, Татјана 248 [173]
- Штайн, К. Э. 262 [351]
- Штасни, Гордана Р. 172, 240 [57], 285 [526]
- Штепанек, Вацлав, в. Štěpánek, Václav
- Штрбац, Гордана Р. 172, 208–215, 232, 285 [527]
- Шубарић, Сања 315 [840, 841]
- Лайиница*
- Aikhenvald, A. 204
- Ahn, Ae-Lim 330 [1009]
- Aykut, Ksenija 319 [883, 884]
- Anderson, John M. 25

- Babić, Stjepan** 92
Badurina, Lada 264 [366]
Barentsen, Adrian A. 129, 144, 170
Barić, Eugenija 92
Bartmiński, Jerzy 150, 155
Bjørnflaten, Jan Ivar 259 [321]
Bogner, Stephan 319 [888]
Borilo, Andrée 330 [1011]
Brozović, Dalibor 148, 155
Brück, Tim von der 330 [1012]
Bybee, J. 144
Bubeník, Vít 9, 24–25
Bučar, Mirjana 93, 96, 98–99, 109
- Calabrese, Rita** 331 [1023]
Chinkarouk, O. 144
Chomsky, Noam 95
Corbett, Greville G. 170, 331 [1026]
Comrie, B. 126, 143
Constant, Matthieu 331 [1025]
- Čirgić, Adnan** 265, 270 [373, 396]
- Dagostino, Emilio** 330 [1015]
Dahl, Östen 113, 126, 138, 144
De Saussure, Ferdinand 93
Daneš, Františko 150, 155
Delbrück, Berthold 8, 24
Dezsü, László 11, 24
Došljak, Draško 265 [374], 287
Dressler, Wolfgang 8, 24
Dryer, Matthew 10, 12, 22, 24
- Eckert, Reiner** 266 [375], 288 [544]
Elia, Annibale 330 [1018, 1019]
- Fleischman, S.** 144
Fried, Mirjam 264 [364]
Friedrich, Paul 8, 24
Friedman, Victor A. 171
Fusari, Sabrina 323 [920]
- Garvin, P. L.** 151, 155
Garcia-Vega, Michalle 330 [1014]
Givón, Talmy 12, 24
- Glušica, Rajka** 265 [371, 372]
Goodey, Diana 243 [92, 93, 94, 95]
Graffi, Giorgio 8, 24
Greenberg, Joseph 7, 24, 155
Grohowski, Maciej 170
- Hale, Ken** 9, 24
Hansen, Björn 273 [416]
Hawes, Thomas Peter 323 [922]
Hewson, John 9, 24
Hock, Hans Henrich 23–24
Holvoet, Axel 259 [317]
Hudeček, Lana 110
- Ioannidou, Kyriaki** 330 [1021]
- Jakobsen, Per** 266 [378], 326 [963]
Jakobson, Roman, в. Якобсон, Роман
Jelinek, Eloise 9, 25
Jones, Charles 25
Jutronić, Dunja 228–232
- Kakoyianni, Fryni** 330 [1022]
Keipert, Helmut 241 [67], 313
Kirfel, Sabine 289 [556]
- Lakić, Igor** 266 [382]
Lamiroy, Béatrice 331 [1027]
Lehman, Winfred Philipp 8, 25
Lecuit, Émeline 331 [1028]
Lukić, Milica 267 [383]
Lunt, Horace G. 25
Luraghi, Silvia 9, 24
- Machnicka, Violetta** 263 [356]
Mackiewicz, W. 155
Makišova, Ana 251 [210], 262 [352]
Makočević, Stojanka 309
Maretić, Toma 92
Marićová, Ana 26, 263, 280
Marque-Pucheu, Christiane 331 [1029]
Maturová, Markéta 263 [355]
Meillet, Antoine 99
Mertens, Piet 331 [1030]
Mihaljević, Milica 110
Mcanallen, Julia 15, 25

- Miodońska, Liliana 272 [411]
 Mirto, Ignazio Mauro 321, 331 [1031]
 Molinier, Christain 331 [1032]
 Mønnesland, Svein 267 [386]
 Moore, Jo Ellen 246 [137]
- Nam, Jee-Sun 331 [1033]
 Nebeská, I. 152, 156
 Nehring, Gerd-Dieter 239 [42]
 Neusius, Boris 267 [387]
 Nomachi, Motoki 174, 263 [358]
 Nyomárkay, István 267 [388]
- Ong, W. 156
 Ožóg, K. 150, 156
- Pagliuca, W. 143
 Palmatier, Robert Allen 11, 25
 Panevová, Jarmila 170
 Patráš, Vladimír 263 [359]
 Perkins, R. 143
 Pospíšil, Ivo 258 [311], 261 [347], 297 [624], 328 [994]
 Pranjković, Ivo 92, 265 [373], 268 [391]
- Raecke, Jochen 297 [630]
 Ramat, Paolo 8, 25
 Rasulić, Katarina 110
 Rață, Georgeta 247 [159]
 Reinhart, Johannes 314 [830]
 Ressel, Gerhard 292 [575], 315
 Rišner, Vlasta 92–93, 110
 Ross, John Robert 95
 Rögnvaldsson, Eiríkur 9, 25
- Sagot, Benoît 331 [1036]
 Sasaki, Alam 332 [1037]
 Shannon, Ann 11, 25
- Siewierska, Anna 10, 25
 Silić, Josip 265 [373], 268 [393]
 Skok, Petar 110
 Skwarska, Karolína 88, 171
 Song, Jae Jung 24–25
- Švačko, Vanja 92, 110
 Štěpánek, Václav 330 [1008]
 Schaller, Helmut Wilhelm 171
- Težak, Stjepan 92
 Toyota, Junichi 238 [33]
 Thomas, Paul-Louis 114–116, 123–124, 126, 129, 140, 144, 231, 255 [258], 269, 273 [414]
 Tolone, Elsa 332 [1039]
 Topolińska, Zuzanna 170–171, 174, 263 [363], 266 [379], 284 [508], 323 [926], 326 [962]
- Večerka, Radoslav 270 [399]
 Venneman, Theo 10, 25
 Wonisch, Arno 253–254 [243, 244]
 Voss, Christian 239 [55]
 Vrtić, Ivana 265 [370]
 Vukojević, Luka 110
- Wackernagel, Jacob 65–66, 69
 Walther, Géraldine 330 [1013]
 Watkins, Calvert 8, 25
 Willett, T. 204
 Wilkoń A. 150, 155
 Wonisch, Arno 235
- Zabarah, Dareg A., 237 [28], 320
- Регистре урадила:*
Драгана Радовановић

УПУТСТВО ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ

1. Часопис *Јужнословенски филолоџ* објављује оригиналне радове из области лингвистичке теорије, словенске филологије, историје и дијалектологије јужнословенских и других словенских језика, историје лингвистике и сродних научних области, научну критику, хронику и библиографију. Радови који су већ објављени или понуђени за објављивање у некој другој публикацији не могу бити прихваћени за објављивање у *Јужнословенском филолоџу*. Ако је рад био изложен на научном скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), податак о томе треба да буде наведен у посебној намени, по правилу при дну прве странице чланка.

2. Радови се објављују на српском језику, екавским или ијекавским књижевним изговором, ћирилицом. Уколико аутор жели да му рад буде штампан латиницом, треба то посебно да нагласи. По договору са Уредништвом, рад може бити објављен на енглеском, руском, немачком или француском језику.

Рукопис треба да буде исправан у погледу правописа, граматике и стила. У *Јужнословенском филолоџу* за радове на српском језику примењује се *Правовис српскога језика* Митра Пешикана, Јована Јерковића и Мата Пижурице (Матица српска: Нови Сад, 2010). Поред правописних норми утврђених тим правописом, аутори треба да се у припреми рукописа за штампу придржавају и следећег:

- а) Наслови посебних публикација (монографија, зборника, часописа, речника и сл.) који се помињу у раду штампају се курзивом на језику и писму на којем је публикација која се цитира објављена, било да је реч о оригиналу или о преводу.
- б) Пожељно је цитирање према изворном тексту (оригиналу) и писму. Уколико се цитира преведени рад, треба у одговарајућој намени навести библиографске податке о оригиналу.
- в) Страна имена пишу се транскрибовано (прилагођено српском језику) према правилима *Правовиса српскога језика*, а када се

страно име први пут наведе, у загради се даје изворно писање, осим ако је име широко познато (нпр. Ноам Чомски), или се изворно пише исто као у српском (нпр. Филип Ф. Фортунатов).

- г) У уметнутим библиографским скраћеницама (парентезама) презиме аутора наводи се у изворном облику и писму, нпр. (БЕЛИЋ 1941), (KAROLAK 2004);
- г) Цитати из дела на страном језику, у зависности од функције коју имају, могу се наводити на изворном језику или у преводу, али је потребно доследно се придржавати једног од наведених начина цитирања. Уколико су наводи дати у изворном језику, аутор у фусноти може дати њихов превод.
- д) Цитати из дела на страном језику, у зависности од функције коју имају, могу се наводити на изворном језику или у преводу, али је потребно доследно се придржавати једног од наведених начина цитирања. Уколико су наводи дати у изворном језику, аутор у фусноти може дати њихов превод.

3. Рукопис треба да има следеће елементе: а) наслов рада, б) име, средње слово, презиме, назив установе у којој је аутор запослен, в) сажетак, г) кључне речи, д) текст рада, ђ) литературу и изворе, е) резиме, ж) прилоге. Редослед елемената мора се поштовати. Радови који представљају краће прилоге, грађу, приказе и сл. поред основног дела текста садрже име аутора, афилијацију, електронску адресу аутора и наслов.

4. Наслов рада треба да што верније и концизније одражава садржај рада. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову дода поднаслов. Наслов (и поднаслов) штампају се на средини странице, верзалним словима.

5. Име, средње слово и презиме аутора у студијама и чланцима штампају се изнад наслова уз леву маргину, а у приказима испод текста уз десну маргину, курзивом. Имена и презимена домаћих аутора увек се наводе у оригиналном облику, независно од језика рада. Назив и седиште установе у којој је аутор запослен наводи се испод имена, средњег слова и презимена аутора. Називи сложених организација треба да одражавају хијерархију њихове структуре (нпр., Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за српску књижевност). Ако је аутора више, мора се назначити из које установе потиче сваки од наведених аутора. Функција и звање аутора се не наводе. Службена адреса и/или електронска адреса аутора даје се у подбелешци, која је звездицом везана за презиме

аутора. Ако је аутора више, даје се само адреса првог аутора. Назив и број пројекта, односно назив програма у оквиру кога је чланак настао, као и назив институције која је финансирала пројекат или програм наводи се у посебној подбелешци, која је двома звездицама везана за назив установе у којој је аутор запослен. Код хронике, приказа и критике име аутора, афилијација и електронска адреса дају се после текста хронике, приказа или критике.

6. У сажетку, који треба да буде на језику на коме је написан и рад, треба језгровито представити проблем, циљ, методологију и резултате научног истраживања. Препоручује се да сажетак има од 100 до 250 речи. Сажетак треба да се налази испод наслова рада, без ознаке *Сажетак*, и то тако да му је лева маргина увучена 1 cm у односу на основни текст (тј. једнако увучена као први пасус основног текста).

7. Кључне речи су термини или изрази којима се указује на целокупну проблематику истраживања, а не може их бити више од десет. Препоручљиво их је одређивати са ослоном на стручне терминолошке речнике, а у интересу је аутора да учесталост кључних речи (с обзиром на могућност лакшег претраживања) буде што већа. Кључне речи дају се на језику на којем је написан сажетак. Кључне речи се наводе испод сажетка, са ознаком *Кључне речи*, и то тако да им је лева маргина уравната с левом маргином сажетка.

8. Библиографска парентеза, као уметнута скраћеница у тексту која упућује на потпуни библиографски податак о делу које се цитира, наведен на крају рада, састоји се од отворене заграде, презимена аутора (малим верзалом), године објављивања рада који се цитира, те ознаке странице са које је цитат преузет и затворене заграде, на пример:

(Ивић 1986: 128)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле. <i>Српски народ и његов језик</i> . – 2. изд. Београд: Српска књижевна задруга, 1986.
------------------	----------------------------	--

Ако се цитира више суседних страница истог рада, дају се цифре које се односе на прву и последњу страницу која се цитира, а између њих ставља се црта, на пример:

(Ивић 1986: 128–130)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле. <i>Српски народ и његов језик</i> . – 2. изд. Београд: Српска књижевна задруга, 1986.
----------------------	----------------------------	--

Ако се цитира више несуседних страница истог рада, цифре које се односе на странице у цитираном раду, одвајају се запетом, на пример:

(Ивић 1986: 128, 130)	за библиографску јединицу:	Ивић, Павле. <i>Српски народ и његов језик</i> . – 2. изд. Београд: Српска књижевна задруга, 1986.
-----------------------	----------------------------	--

Уколико је реч о страном аутору, презиме је изван парентезе пожељно транскрибовати на језик на коме је написан основни текст рада, на пример Џ. Марфи за James J. Murphy, али у парентези презиме треба давати према изворном облику и писму, нпр.

(MURPHY 1974: 95)	за библиографску јединицу:	MURPHY, James J. <i>Rhetoric in the Middle Ages: A History of Rhetorical Theory from Saint Augustine to the Renaissance</i> . Berkeley: University of California Press, 1974.
-------------------	----------------------------	---

Када се у раду помиње више студија које је један аутор публиковао исте године, у текстуалној библиографској напмени потребно је одговарајућим азбучним словом прецизирати о којој се библиографској одредници из коначног списка литературе ради, на пример (MURPHY 1974a: 12).

Уколико библиографски извор има више аутора, у уметнутој библиографској напмени наводе се презимена прва два аутора, док се презимена осталих аутора замењују скраћеницом *и др.*:

(ИВИЋ, КЛАЈН и др. 2007)	за библиографску јединицу:	ИВИЋ, Павле и Иван Клајн, Митар Пешикан, Бранислав Брборић. <i>Српски језички љиручник</i> . 4. изд. Београд: Београдска књига, 2007.
--------------------------	----------------------------	---

Ако је из контекста јасно који је аутор цитиран или парафразиран, у текстуалној библиографској напмени није потребно наводити презиме аутора, нпр.

Према Марфијевом истраживању (1974: 207), први сачувани трактат из те области сачио је бенедиктинац Алберик из Монте Касина у другој половини XI века.

Ако се у парентези упућује на радове двају или више аутора, податке о сваком следећем раду треба одвојити тачком и запетом, нпр. (БЕЛИЋ 1958; СТЕВАНОВИЋ 1968).

9. Подбелешке (подножне напомене, фусноте), обележене арапским цифрама (иза правописног знака, без тачке или заграде) дају се при дну странице у којој се налази део текста на који се подбе-

лешка односи. Могу садржати мање важне детаље, допунска објашњења и сл. Подбелешке се не користе за навођење библиографских извора цитата или парафраза датих у основном тексту, будући да за то служе библиографске парентезе, које – будући повезане с пописом литературе и извора датих на крају рада – олакшавају праћење цитираности у научним часописима.

10. Прилози којима је илустровано научно излагање (табеларни и графички прикази, факсимили, слике и сл.) обележавају се римским цифрама, прилажу се на крају текста рукописа, а њихово место у тексту се означава одговарајућом цифром.

11. Цитирана литература даје се у засебном одељку насловљеном *Цитирана литература*. У том одељку разрешавају се библиографске парентезе скраћено наведене у тексту. Библиографске јединице (референце) наводе се по азбучном или абecedном реду презимена првог или јединог аутора како је оно наведено у парентези у тексту. Прво се описују азбучним редом презимена првог или јединог аутора радови објављени ћирилицом, а затим се описују абecedним редом презимена првог или јединог аутора радови објављени латиницом. Ако опис библиографске јединице обухвата неколико редова, сви редови осим првог увучени су удесно за два словна места (висећи параграф).

Свака библиографска јединица представља засебан пасус који је организован на различите начине у зависности од врсте цитираног извора.

У *Јужнословенском филолоџу* у библиографском опису цитиране литературе примењује се MLA начин библиографског цитирања (*Modern Language Association's Style - Works cited*), с том модификацијом што се презиме аутора наводи малим верзалом, а наслов посебне публикације наводи се курзивом.

Примери таквог начина библиографског цитирања:

Монографска публикација:

ПРЕЗИМЕ, име аутора и име и презиме другог аутора. *Наслов књиге*. Податак о имену преводиоца, приређивача, или некој другој врсти ауторства. Податак о издању или броју томова. Место издавања: издавач, година издавања.

Пример:

БЕЛИЋ, Александар, *О језичкој природи и језичком развоју: лингвистичка истраживања*. Књ. 1. – 2. изд. Београд: Нолит, 1958.

МИЛЕТИЋ, Светозар. *О српском њишану*. Избор и предговор Чедомир Попов. Нови Сад: Градска библиотека, 2001.

MAŠIĆ, Branislav i Ranko Lončarević. *Menadžment – škole i novi pristupi*. 2. prošireno izd. Banja Luka: Ekonomski fakultet, 2004.

Фототипско издање:

ПРЕЗИМЕ, име аутора. *Наслов књије*. Место првог издања, година првог издања. Место поновљеног, фототипског издања: издавач, година репринт издања.

Пример:

СОЛАРИЋ, Павле. *Поминак књијески*. Венеција, 1810. Инђија: Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић“, 2003.

Секундарно ауторство:

У *Јужнословенском филолоју* зборници научних радова се описују према имену уредника или приређивача.

Презиме, име уредника (или приређивача). *Наслов гела*. Место издавања: издавач, година издавања.

Пример:

BUGARSKI Ranko (ed.). *Language Planning in Yugoslavia*. Columbus: Slavica Publishers, 1992.

РАДОВАНОВИЋ, Милорад (ур.). *Српски језик на крају века*. Београд: Институт за српски језик САНУ – Службени гласник, 1996.

Рукопис:

ПРЕЗИМЕ, име. *Наслов рукописа* (ако постоји или ако је у науци добио општеприхваћено име). Место настанка: Институција у којој се налази, сигнатура, година настанка.

Пример:

НИКОЛИЋ, Јован, Песмарица. Темишвар: Архив САНУ у Београду, сигн. 8552/264/5, 1780–1783.

Рукописи цитирају према фолијацији (нпр. 2а–3б), а не према пагинацији, изузев у случајевима кад је рукопис пагиниран.

Прилог у серијској публикацији:

Прилог у часопису:

ПРЕЗИМЕ, име аутора. „Наслов текста у публикацији.“ *Наслов часописа* број свеске или тома (година, или потпун датум): стране на којима се текст налази.

Пример:

РИБНИКАР, Јара. „Нова стара прича.“ *Летњојис Мајице српске* књ. 473, св. 3 (март 2004): стр. 265–269.

Прилог у новинама:

ПРЕЗИМЕ, име аутора. „Наслов текста.“ *Наслов новина* датум: број страна.

Пример:

КЉАКИЋ, Слободан. „Черчиллов рат звезда против Хитлера.“ *Политика* 21.12.2004: 5.

Монографска публикација доступна on-line:

ПРЕЗИМЕ, име аутора. *Наслов књије*. <адреса са Интернета>. Датум преузимања.

Пример:

VELTMAN, K.H. *Augmented Books, knowledge and culture*. <<http://www.isoc.org/inet2000/cdproceedings/6d/6d.>> 02.02.2002.

Прилог у серијској публикацији доступан on-line:

ПРЕЗИМЕ, име аутора. „Наслов текста.“ *Наслов периодичне публикације*. Датум периодичне публикације. Име базе података. Датум преузимања.

Пример:

ТОПТ, А. „Teaching Info-preneurship: students’ perspective.” *ASLIB Proceedings* February 2000. Proquest. 21.02.2000.

Прилог у енциклопедији доступан on-line:

„НАЗИВ ОДРЕДНИЦЕ.“ *Наслов енциклопедије*. <адреса са Интернета>. Датум преузимања.

Пример:

„WILDE, Oscar.” *Encyclopedia Americana*. <...> 15.12.2008.

12. Извори се дају под насловом *Извори у засебном одељку* после одељка *Цитирана литература* на истим принципима библиографског описа који се примењује у одељку *Цитирана литература*.

13. Резиме не би требало да прелази 10% дужине текста, треба да буде на једном од светских језика (енглеском, руском, немачком, француском). Уколико аутор није у могућности да обезбеди коректан превод, треба да напише резиме на језику на коме је написан и рад, а Уређивачки одбор *Јужнословенској филологи* ће обезбедити

превод. Уколико је рад написан на страном језику, резиме мора бити написан и на српском језику. Уколико аутор није у могућности да обезбеди резиме на српском језику, треба да напише резиме на језику на којем је написан рад, а Уређивачки одбор ће обезбедити превод резимеа на српски језик. После резиме треба на језику резимеа навести кључне речи за дати рад.

14. Текст рада за *Јужнословенски филолоџ* пише се електронски на страници А₄ формата (21 x 29,5 cm), с маргинама од 2,5 cm, увлачењем новог пасуса 1,5 cm, и размаком међу редовима 1,5. Текст треба писати у фонту *Times New Roman*, словима величине 12 pt, а сажетак, кључне речи и подножне напомене словима величине 10 pt.

Штампане рукописе треба слати на адресу: Уређивачки одбор Јужнословенског филолога, Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 54, 11000 Београд. Поред штампане верзије рукописа, треба послати и електронску верзију рукописа, идентичну штампаној, у Word формату на компакт диску или на електронску адресу riperm@eunet.rs или rajnad@yahoo.com с назнаком да се ради о рукопису за *Јужнословенски филолоџ*. Штампана верзија рукописа може бити замењена електронском верзијом у PDF формату.

Уређивачки одбор *Јужнословенског филолоџа*